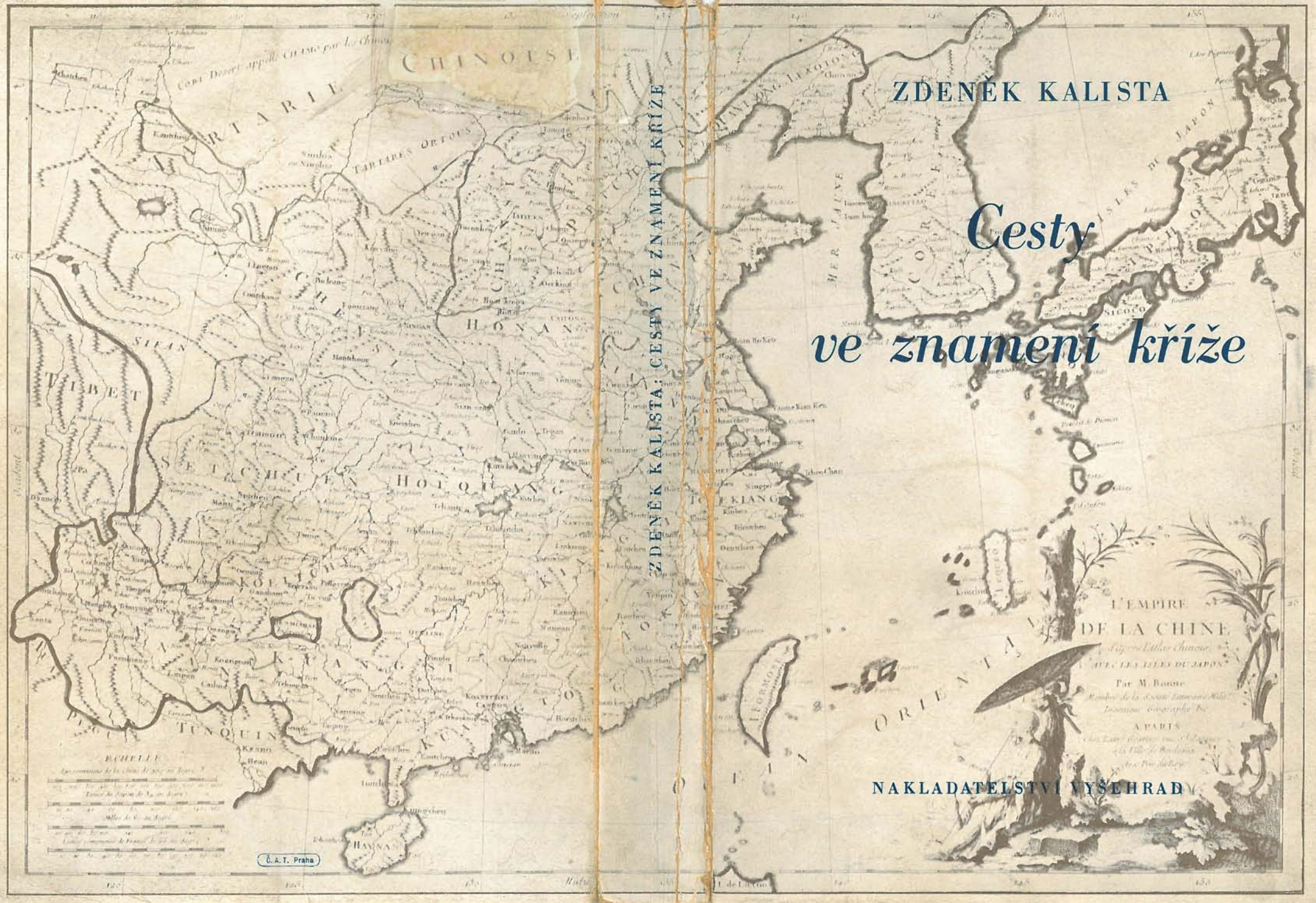

ZDENĚK KALISTA

Cesty ve znamení kříže

NAKLADATELSTVÍ VYŠEHRAD

ZDENĚK KALISTA: CESTY VE ZNAMENÍ KŘÍŽE

ZDENĚK KALISTA

CESTY

VE ZNAMENÍ KŘÍŽE

Katolický literární klub zařadil do svého osmého ročníku i výbor z dopisů, které posílali v minulých stoletích čeští misionáři ze svých cest po nejodlehlejších světadílech do vlasti. Bylo to často prvé podrobnější poznání evropských zemí, prvé cestopisy, líčící daleké kraje a dobrodružství, která tito oddaní poslové Božího slova zažili. Zdeněk Kalista vybral listy nejzajímavější, přeložil je, sebral dobové ilustrace a tak vznikl vskutku cenný svazek nejen hodnoty dokumentární. Je to soubor dopisů českých misionářů XVII. a XVIII. století, kteří působili nejen v zemích evropských, nýbrž i daleko v krajinách zámořských, v Jižní Americe, v opuštěných krajích severního Mexika, v Číně, na Filipinách, v Egyptě, v Habeši a jinde. Českému čtenáři představuje tak vysoce zajímavou a záslužnou činnost českého člověka při budování základních pilířů civilisace,

CESTY VE ZNAMENÍ KŘÍŽE

CESTY

VE ZNAMENÍ KŘÍŽE

Dopisy a zprávy

českých misionářů 17. a 18. věku

ze zámořských krajů

Sebral, úvodem a poznámkami opatřil

ZDENĚK KALISTA

NAKLADATELSTVÍ VYŠEHRAD

1947

PAMĚTI P. ONDŘEJE FRANTY

Daleký obzor - toť vábení vskutku osudotvorného významu pro barokního člověka! Ne nadarmo první počátky jeho stály ve znamení velikých objevných cest zámořských, počínajících slavnou výpravou Kolumbovou z roku 1492; prolamuje se v hlubiny nových a nových a nových horizontů, jež jako by neměly míti konce, ocítal se západoevropský současník Michelangela Buonarottiho jakoby tváří v tvář nekonečnu, zakoušel po prvé pocit, který měl býti základním prožitkem baroka - pocit přiblížení se k Bohu skrze tento svět. Daleký obzor však zůstává kusem vnitřního osudu barokní Evropy i tehdy, když údobí velikých objevů zámořských ve vlastním, užším toho slova významu bylo již uzavřeno. V něm spatřuje barokní člověk jakýsi předstupeň k „jinému světu", ke kterému směřuje celou silou své patheticky vypjaté duše, jakýsi předobraz ráje, slibovaného mu znovu a znovu v odplatu jeho skutků, až dokončí tento život, průchodní síň transcendentna. Vždy znovu objevují se v barokních obrazech podivně rozehrané barvy tropického ladění, v barokních architekturách a plastikách pronikají motivy černošských hlav, indiánských atletů, literární líčení s oblibou zabírají se v obrazové bohatství nezvyklých a namnoze bizarních prostředí cizích - všude, při každém kroku, i při tak odlehlých příležitostech, jako jsou třeba prosté zpěvy kolední, cítíte, jak barokní člověk je váben pomyšlením na kraje a oblasti, ztrácející se v nedohledných dálavách.

Kdo si tento zvláštní rys evropského baroka XVI.-XVII. věku, na který jsem podrobněji upozornil již v úvodu svého „Českého baroka", uvědomí, pochopí jistě i onu podivuhodnou kapitolu z jeho duchových dějin, kterou představují katolické (a zčásti i protestantské) zámořské misie této doby. Pro dnešního člověka znamenají nově otevřené kraje za oceánem především kus jeho obživy: půdu koloniální par excellence, která má svými plodinami a svou produkcí rozmnožit jeho bohatství, rozšířit jeho hmotné zdroje životní, nebo snad nanejvýš krásnou podívanou, dávající mu na chvíli zapomenout zešedlého ovzduší zindustrialisované Evropy. Pro člověka však, pro nějž tato dálka byla v prvé řadě přiblížením se nekonečnu, přiblížením se Bohu, nebesům, je zámořská oblast něčím víc než jen základnou nového jeho bohatství. V ní anebo z ní rodí se zároveň sny o veliké říši Boží na tomto světě, o „Utopii" - která ne nadarmo představuje se jako tajemný ostrov, ztracený uprostřed neobjevených ještě moří - o „státě slunečním", „civitas solis" a jiné jim podobné. - Odcházeje do takové Západní Indie, do království „Nové Granady", na břehy polobáječné říše aztécké či do hor tajuplných Inků - odchází soudobý člověk zároveň jako voják velikého křesťanského imperia, pod znamením kříže a s posláním vyšším, po výtce duchovým.

Tak vidíme vstupovati na půdu středoamerických ostrovů, poté na půdu jihoamerické a středoamerické pevniny, pak na břeh severoamerický, ale současně také do dalekých krajů afrických, do Přední Indie, do Indočíny, Japanu atd. - první misionáře. První z nich je onen dominikán frater Bartolomeo, který 12. října roku 1492 vstoupil s Kryštofem Kolumbem - s tím Kolumbem, který později sám přijal jakousi úlohu misionářskou, rozváděje v průhledné symbolice svoje křestní jméno jako „Christo ferens" - na antilský ostrůvek Guanahani - San Salvador. Ale za ním rychle přibývá lidí, kteří jsou na-

plněni nadšenou myšlenkou býti šiřiteli evangelia Kristova v dalekých krajích zámořských a budovateli oné veliké „říše Kristovy", jako o ní byla prve řeč. Už s druhou výpravou Kolumbovou, která odjela z Cadixu v září 1493, odplouvá k břehům domnělé východní Asie, ve skutečnosti nového světadílu amerického, na 12 mnichů s posláním misijním. A misionáři doprovázejí ve větším či menším počtu i všechny další výpravy ze Španěl na západ, ať už to byla výprava Fernanda Cortése, dobyvšího bohatého a mocného panství aztéckého, či výprava Francisca Pizarra a Diega Almagra do říše Inků v Peru, výprava Fernaa de Magelhaes, která první pronikla z Evropy západním směrem do Tichého oceánu a j. - stejně jako veliké zámořské cesty, nastupované současně Vascem de Gama, Franciscem d' Almeida a j. z Portugal do Indie nebo Pedrem Alvaresem Cabralem z Portugal do oblasti brazilské.

Byli-li první misionáři, odcházející ze zemí poloostrova Iberského za oceán, ponejvíce nadšení jednotlivci, nesení svým osobním nadšením a myšlenkou „Božích bojovníků" v duchovém toho slova smyslu - netrvalo dlouho a postup kříže Kristova vzal na sebe ráz skutečného vojenského tažení, řízeného jistou - sit venia verbo - strategií, *organisovaného*. Byli to zejména tři činitelé, kteří podstatně přispěli k tomu, že úsilí misionářskému, pronikajícímu do nových světů zámořských, dostalo se pevnější osnovy a pevnějšího plánu: světská moc, vládnoucí nad zámořskými koloniemi, organisace jednotlivých duchovních řádů a vrchní autorita církevní - kurie římská.

Pokud jde o moc světskou, jež byla pánem nově objevených zemí, nelze dojista jejích zásahů do díla misijního podceňovati. Pro takové Španěly, Portugalce, resp. později Francouze, byla práce misionářů mezi divokými obyvateli dalekých krajů amerických, afrických i asijských, jejichž ovládání bylo tím těžší, čím rozdílněji se byl utvo-

řil - vlivem jiných podmínek přírodních i historicky vývojových - jejich život v srovnání s životem evropským, důležitou oporou, ježto podstatně napomáhala jak v ohledu civilisačním, tak ve smyslu duchovém na vlastním poli kulturním sblížiti svět ovládaných a vládnoucích a dodávala tak daleko solidnějšího základu novému panství jejich, než by bylo možno dosáhnouti pouhou hrubou mocí. Proto také nové koloniální říše XVI. a XVII. věku - pokud byly katolické - nejen že poskytovaly všemožnou oporu misionářské činnosti, rozvíjející se na jejich území, chráníce ji svými vojáky, podporujíce ji finančně a posilujíce i mravní autoritu misionářů rozličně - ale byly ochránci jejími i tam, kde pronikala na území cizí, nepodrobené dosud vrchmoci krále španělského, portugalského a francouzského, a kde dívali se na ni spíše jako na jakýsi předvoj svých mocenských aspirací, který má připravovati cestu jejich politickým snahám. - Na druhé straně však tato podpora ukazovala se v nejednom případě misionářskému úsilí velmi obtížným břemenem, případně přímo osudnou překážkou. Už to bylo jistě velmi na povážnou, že vlády madridská, lisabonská a pařížská, spatřujíce v zámořských misiích především nástroje svých vlastních politických plánů, hleděly, aby okruh lidí, k nim vybraných, pokud měli pracovati na jejich území, omezil se na vlastní jejich poddané, jimž přirozeně důvěřovaly více než poddaným jiného státu. Snahy takové musily jistě značně oslabiti účast na namáhavém a při rozhlehlosti nových krajů vždy více pracovníků si vyžadujícím díle misijním a trvalo velmi dlouho, než na příklad ve španělských koloniích, kde podezřívavost vládnoucích kruhů španělských nechtěla jistý čas připustit ani italské poddané Katolických králů, byl uvolněn přístup do misií nejprve příchozím ze zemí mladší větve domu habsburského a později (1743!) i jiným duchovním. Ještě větší pak potíže a nebezpečí vy-

volávalo úzké spojení misijní činnosti katolické s jejími politickými ochránci ve vlastní práci těchto pionýrů evropské civilisace a kultury: Uslyšíme ještě několikrát v dalším našem vyprávění o tom, jak misionáři musili na jednom místě zápasit s nedůvěrou domorodců právě proto, že tito v nich spatřovali exponenty režimu, jimi nenáviděného a je utiskujícího a vykořisťujícího, ba jak se stávali přímo obětí povstání namířeného proti tvrdému koloniálnímu systému, hlavně španělskému - třebaže sami hleděli rozličným způsobem spíše zmírniti jeho drsnost a mizerii. A historie misií v krajích, jež podlehly moci španělské, portugalské či francouzské - v Japonsku, v Číně a jinde - vysvětluje neúspěchy, případně pronásledování, jež stihly - přes všechno jejich úsilí - katolické misionáře XVI.-XVIII. věku v těchto oblastech, především právě ochranou jejich velmocenských protektorů, která chtíc nechtíc musila vzbuditi podezření mocných vládců asijských, s nedůvěrou sledujících blížení se koloniální expanse evropské k hranicím jejich říší - zejména když v nejednom případě neprozřetelná slova některého jejich krajana nebo zase sočivá nenávist protestantských konkurentů koloniálního rozmachu španělského, portugalského a francouzského, Holanďanů a Angličanů, politický charakter misijního díla ještě zdůraznila. Podobně měla svůj líc a rub i účast papežů na díle misijním v zámoří. Není pochyby, že i Řím kladl na tuto činnost velmi značný důraz. V nově katolicismu získaných oblastech amerických, asijských a afrických dostávalo se kurii jisté náhrady za ony země evropské, jež byly jí odervány bouřlivým proudem reformace v XVI. století - náhrady tím znamenitější, čím hlubší zdála se bohatství těchto neznámých, dalekých krajů. A také nepřímo mohl Řím využívati tohoto zisku potud, pokud slavná poselství, přicházející do hlavního města katolického z Japonska, ze Siamu, z Habeše i odjinud z končin, kam zasáhla větvitá

a neúmorná činnost protireformačních misionářů, stejně jako alespoň v některých případech zdárně vyvedené pokusy o sjednocení s prastarými křesťanskými útvary církevními na Východě - Armény, Kopty, tomášskými křesťany, Jakobity a j. - jež byly rovněž zprostředkovány z největší části misionářskými horlivci, zesilovaly podstatně představu *jediného ovčince*, která byla z hlavních argumentů západoevropské protireformace proti dělivým a odstředivým snahám současného protestantismu. Počínajíc Pavlem III. starají se proto papežové a papežské úřady vzdy intensivněji a soustavněji o rozvoj a postup zámořských misií. Pod Řehořem XIV. povstává dokonce r. 1622 zvláštní kongregace - známá congregatio de propaganda fide - jejímž cílem je dáti celému misijnímu dílu (v tomto případě ovšem i v evropských krajích, jež hlásily se k protestantství nebo byly teprve nově protireformací získány) jakési jednotné vedení a organisovati co nejúčinněji jeho postup. A i další papežové barokního Říma velmi živě se starali o toto odvětví katolické aktivity. - Ale vlastní úkol, který kurie v životě katolické církve měla a má, úkol totiž býti strážcem duchovní jednoty církevní po všech stránkách - donutil Řím nejednou i k tomu, aby vystoupil proti misijní činnosti v zámořských krajích ve smyslu brzdivém. V touze proniknouti co nejrychleji v duši lidu v nově objevených či získaných oblastech amerických, asijských i afrických a získati v krátkém čase co nejkrásnější žeň duší volili misionáři v těchto krajích k svému postupu cesty, které byly s to, aby zmátly. Zejména tam, kde život obyvatelstva opíral se o hlubší, pevně vžité kulturní tradice, jako tomu bylo u starých kulturních národů asijských, docházelo k pokusům o jakési smíšení domácích zvyklostí, souvisících namnoze se zcela jiným náboženským životem, s náboženským obsahem a formami římského katolicismu. Tak na příklad jesuita Roberto Nobili, přišed počátkem XVII.

století do indické Madury, hleděl tu vystupovati jako indický sanjasi (asketa), hlásaje i jinak t. zv. „akomodační praxi", v Číně zase chtěli jesuité získati si obyvatelstvo tím, že vycházeli s širokou benevolencí vstříc tamním zvyklostem a ceremoniím atd. Proti tomu museli se papežové a jejich okolí postaviti s plnou neúprosností. Právě však toto - se stanoviska církevního v podstatě jinak jistě plně oprávněné - vystoupení vedlo v nejednom případě k tomu, že slibný rozvoj misijní činnosti byl (aspoň na čas) zastaven. Uslyšíme ještě v dalším z dopisů P. Karla Slavíčka, jak zalehlo neblaze na příklad rozhodnutí ve sporu o t. zv. čínský ritus do vývoje mladého katolicismu čínského v prvé polovici XVIII. století.

Vlastní organisační základnou katolických misií v zámořských krajích v XVI.-XVIII. věku a nepochybně i nejvýznamnější jejich ženoucí silou byly po pravdě církevní řády soudobé. Některé z nich měly v tomto ohledu už staré tradice, odnášející se daleko do středověku. To platí zejména o řádu františkánském a řádu dominikánském, jejichž misionářská činnost tvořila už kdysi náboženské pozadí křížových výprav a jejichž příslušníci pronikli v tomto poslání také namnoze velmi daleko za hranice evropského světa: do říše Džingischánova vnuka Korjuka (františkán Giov. Pian di Carpine a dominikán Ondřej z Lonjumeau), k velikému chánovi Mangu v Karakorum (františkán Vilém z Rubruku), do Číny (františkán Giov. de Montecorvino, Oderico de Pordonone, Giov. Marignolli a j.), do Maroka a Tunisu, na Kanárské ostrovy, Azory, do africké Guinee (františkán Alfons z Bolana) a jinam. Ale nové objevy rozšířily velmi podstatně misijní obzor těchto řádů.

Františkáni - vedle činnosti misijní v krajích severoafrických (hlavně v Egyptě), kde jejich poslání navazovalo do značné míry na práci jejich předchůdců ze starších generací řádových a kde se s nimi setkáme ještě

v dalším našem vyprávění - zasáhli především do oblasti indické, a to jak Indie Přední, tak Indie Zadní a přilehlých k ní ostrovů: Shledáváme se s nimi už na výpravách prvních portugalských mořeplavců, kteří tu budovali portugalské kolonie: Vasca de Gama, Albuquerque a Almeidy, na Ceyloně získali křesťanství krále v Cottě a v Candy, dál na východ pronikli na Celebes, na Molukky, na poloostrov Malakku, do Siamu, Kambodže a Anamu. Ale i do oblasti čínské pronikli z Filipin, kde se byli usadili v letech sedmdesátých XVI. věku, a po marných pokusech let 1579 a 1582 zakotvili tu v čtvrtém desítiletí XVII. věku dosti pevně a široce, hlásajíce křesťanství hluboko ve vnitrozemí „nebeské říše". V sousedním Japonsku, kam rovněž se dostali z Filipin, bylo jim vytrpěti tvrdé pronásledování (1597 bylo tu šest františkánů s jinými tamními křesťany popraveno), přes to však pokoušeli se znovu a znovu i o toto úkrají. Tím šíře pak ovšem se rozrostla františkánská činnost misijní na Novém světě, kde nebylo toho odporu jako ve východoasijských říších a kde naopak dostávalo se misionářům vší možné podpory se strany vládní: V letech 1510-1511 usazují se františkáni na Velikých Antillách, v obvodu Nové Granady zřízeno pro ně 1513 biskupství v Dairenu, a velmi časně postupují do zemí ležících dále na jih od tohoto nástupního území jejich „duchovní kolonisace", do Ecuadoru, kde se ujímá misijního působení františkán Jodokus Rycke, do Peru, kde vynikli jako misionáři jmenovitě Marek z Nizzy a Matouš z Cumilly, do Chile a do úvodí La Plata. Těžší bylo jejich pronikání do pralesů v oblasti Orinoka, ale i tu jsou konečně r. 1656 usazeni v Palenques. V Brazilii objevili se hned s portugalským objevitelem této země Cabralem a také na území mexickém spatřujeme je hned v prvých letech španělské conquisty.

A neméně rozsáhlá byla v XVI.-XVIII. věku misijní

činnost řádu kazatelského, *dominikánů*, v zámořských krajích. Jestliže františkáni působili spíše v jižní části t. zv. Levantu, působení dominikánů uplatňovalo se hlavně v severních krajích této oblasti: Tak setkáváme se s nimi na př. v okruhu řeckého archipelu a zejména slavné bylo jejich působení v Armenii, kde se mnoho přičiňovali o unii armenských katolíků s církví římskou a dosáhli také v té věci vskutku pozoruhodných úspěchů. V Africe hlásali dominikáni víru Kristovu koncem XVII. století v Horní Guinei a v oblasti Mozambiku. Do Přední Indie pronikli stejně jako františkáni s prvními pionýry portugalské kolonisace a uplatnili se tu nejen v okruhu portugalských osad, ale i v severnějších říších velikých mogulů. Ve východní Asii pokusili se marně proniknouti v XVI. století do Siamu, Kambodže a Anamu, zato však jim bylo dopřáno - stejně zase jako františkánům - usaditi se po několika marných pokusech (1556, 1587, 1590) v letech třicátých XVII. věku v Číně, kde pak působili, opírajíce se zčásti i o svoje staré a slavné misie na Filipinách, až do potlačení tamních křesťanských osad na počátku století následujícího. Méně významná byla jejich misie v Japonsku. V Novém světě se zasloužili podstatně o pokřesťanštění Velikých Antill, obvodu Nové Granady, kde byl to hlavně známý hlasatel nenásilného postupu v kolonisaci a vůbec mírného zacházení s divochy, pýcha dominikánského misijního díla, biskup v Chaipe de las Casas, jemuž připadl lví podíl na obrácení této oblasti k učení Kristovu, Peru, jehož poslední král, Inka Atahualpa, byl pokřtěn dominikánem Vincencem Valverde, v Chile, v Mexiku (od 1526) a j.

Vedle františkánů a dominikánů účastnili se však na misionářské práci v dalekých krajinách zámořských i jiné řády církevní. Tak na příklad s *kapucíny* setkáváme se v Levantě, v severní Africe (hl. v Habeši), na Kongu (v letech třicátých až devadesátých XVIII. století), v Hor-

ní Guinei (v téže době), ba až v Tibetu, kde pronikli pod vedením Orazia della Penna v prvém desítiletí XVIII. věku i do posvátné Lhassy, a v Kanadě a Nové Anglii (dnešních východ. Spojených státech). *Augustiniáni* působili významně v Africe, v Horní Guinei, v Mombase a v Melindě, v Číně, na Filipinách, v Mexiku, v zemích při šíji Panamské a j. V Mexiku, v Paraguayi, v Chile a v jiných krajinách amerických působil v XVI.-XVII. století i málo dnes známý, kdysi rytířský, později žebravý řád *mercedariů* - „ordo Beatae Mariae de mercede redemptionis captivorum".

Z novějších, teprve v době protireformační založených řádů třeba zaznamenati činnost *lazaristů* čili otců sv. Lazara (původně jen „congrégation de la mission") a pak *sulpiciánů*, kteří uplatnili se buď jako předbojníci francouzských koloniálních aspirací v druhé polovici XVII. století (lazaristé na Madagaskaru, Réunionu a Mauritiu), nebo přímo jako šiřitelé křesťanství ve francouzských osadách (Kanadě, Acadii). Zejména slavně se však z církevních řádů protireformačního katolicismu zapsal do dějin misijního díla této doby řád založený r. 1540 svatým Ignácem z Loyoly, *jesuité*.

Možno říci, že na bedrech jesuitů spočinul - vedle františkánů a dominikánů - největší díl oné civilisační a kulturní práce, jakou představovaly katolické misie v zámořských zemích v XVI.-XVIII. století. Jesuité nejen že působí všude, kde se setkáváme s řády uvedenými - v Levantu, v severní Africe, na Kongu, v Horní Guinei, ve východní Africe, na Madagaskaru, v Přední Indii, na Celebesu, na poloostrově Malakka, v Siamu, Kambodži, Číně, Tibetu, Japonsku, na Filipinách, na Antillách, ve Venezuele, v Nové Granadě, Peru, Ecuadoru, Chile, Brazilii, Paraguai, Mexiku, Arizoně, Kanadě, Akadii a j. (o jednotlivých významnějších oblastech tohoto misijního světa promluvíme podrobněji v dalším, v poznám-

kách k listům jesuitských misionářů z našich zemí) - ale působí tu namnoze ještě pronikavěji a s větším úspěchem než jejich spolupracovníci, resp. také konkurenti z řádů jiných. Tak třeba v Číně byli to právě jejich příslušníci, Ricci a Roger, kterým se podařilo otevříti přístup křesťanským misionářům do dotud marně dobývané „nebeské říše", a když pak, jak již byla řeč, počátkem XVIII. věku byli nositelé a šiřitelé učení Kristova z Číny vypovědění, podařilo se členům Tovaryšstva se přece jen v zemi udržet. A stejně úspěšně se rozvinula jejich činnost v Přední Indii, kde vlastně teprve veliký jesuitský apoštol asijského Východu, svatý František Xaverský, svým příchodem (1542) zahajuje éru účinnějšího postupu v misijním díle tamním, v Japonsku, kde známý jejich metodický postup, snažící se získati především rozhodující činitele v zemi, přinesl jim takové úspěchy, že koncem XVI. věku mohli počítati už na tři čtvrti milionu křesťanů, a jinde. Pověděli jsme arci už také, že tyto bohaté žně byly na nejednom místě vykupovány jistými probabilistickými ústupky, se kterými kurie římská nesouhlasila a pro které jesuité musili také svádět tuhé boje (zejména se svými konkurenty v práci misijní, františkány a dominikány). Ale i tam, kde nemusili takovými povážlivými cestami spěti za žádoucím cílem svého misionářského úsilí, dosahovali jesuité výsledků a úspěchů jistě podivuhodných. Pýchou celého katolického misijního díla doby protireformační zůstanou na příklad dojista jesuitské misie v Paraguayi, které sám Voltaire, jinak krajní nepřítel Tovaryšstva, neváhal nazvati „vítězstvím humanity". Tyto misie představovaly vlastně jakési theokratické zřízení společenské, kde vůdcem jednotlivých obcí, skládajících oblastní celek, byl kněz a kde celý život byl plně proniknut pevnými pravidly náboženskými - a můžeme se na ně bez přehánění dívati jako na jeden z nejkrásnějších pokusů o uskutečnění oněch velikých snů, jež vysnili před-

tím Thomas Morus a jiní representanti barokního utopismu společenského.

Není divu, že potlačení řádu jesuitského nejprve v portugalských, španělských a francouzských koloniích, kde bylo hlavní pole jeho působení, a poté - 1773 - v celém katolickém křesťanstvu, přineslo těžkou ránu celému misionářskému dílu v krajinách zámořských. I když v některých oblastech ujímají se opuštěného působiště jesuitského řády jiné - hlavně zase dominikáni a františkáni - nebyla ve skutečnosti ztráta tato nikdy nahrazena a v nejednom případě (na př. v Paraguai) vzala tak za své i kultura a civilisace katolickými misiemi XVI.-XVIII. století vybudovaná.

Ale nebyl to jen odchod jesuitů, který v tomto smyslu působil škodlivě na vývoj díla misijního v zemích afrických, asijských a amerických. *Celý duch doby,* z něhož tato aktivita rostla - ona touha po dálkách, po nekonečném prostoru, otvírajícím duši cestu k Bohu, o které jsme se zmínili shora - mizí na konci XVIII. století posledními svými ohlasy nenávratně v hlubinách dějin. A s ním ovšem zachází i síla, která pomáhala mužům, jako byl de las Casas, svatý František Xaverský a jiní představitelé barokních misií (až po ty jmény dnes už namnoze neznámé frátery z evropských zemí), snášeti útrapy nezvyklých podnebí, prostředí atd. V racionalistickém století osvícenském, které ve svém materialismu bude se dívati na zámořské osady jen jako na zdroje hmotného příjmu a prospěchu, přestává býti s dostatek dělníků na dalekých vinicích Páně. Teprve romantismus XIX. věku - doba Chateaubriandovy „Ataly" - přinesla zase jisté oživení v tomto směru.

Také česká země a český národ zúčastnili se - a to podílem nikoli zcela bezvýznamným - na velikém kulturním a civilisačním díle, jež představují katolické misie v zá-

mořských zemích v XVI.-XVIII. století. A i zde byl to především duch doby - nekonečností tohoto světa k Bohu se prolamujícího baroka - který byl ženoucí silou odvahy, odhodlání, ba touhy vypravit se do dalekých, pod zcela jiným nebem ležících krajů, a pracovati tu obětavě pro věčné i časné blaho jejich obyvatel. Poměry, které lišily český život XVI.-XVIII. věku od současného života západoevropského, však způsobily, že misijní činnost v zámořských oblastech, vycházející v době barokní z našich zemí a našeho národa, utvářela se poněkud jinak - hlavně pokud jde o postup časový - než tomu bylo u ostatních národů západoevropských.

Česká misijní aktivita v zámoří nastupuje daleko později než misijní aktivita Španělů, Portugalců, Francouzů, Italů a Belgičanů. Už arci u prvních jesuitů, kteří přišli k nám v letech padesátých XVI. věku, lze předpokládati jisté touhy po dalekých krajích zámořských, jimž dostávalo se tím účinnějšího povzbuzení, čím zářivěji skvěl se mezi prvními členy Tovaryšstva svrchu dotčený příklad „apoštola Indií" svatého Františka Xaverského: svatý Petr Canisius, který, jak známo, uvedl k nám první kolonii Societatis Jesu, vyslovil ve svých listech několikrát touhu odejíti do „Indií". Ale zůstalo jen při zbožných touhách jednotlivých členů. Starší řády, které se jinde zúčastnily vynikající měrou díla misijního - františkáni a dominikáni - neměli v tomto směru žádné tradice jako jejich spolubratři ve Španělsku, Portugalsku, Italii a jinde v západních zemích, třebaže v době vrcholného rozkvětu středověké církve v naší vlasti, v době Karla IV., i k nám zaléhaly kroky misionářů, přicházejících z dalekých končin mimoevropských, aspoň v osobnosti shora dotčeného františkána Giovanniho Marignolli, autora známé „Cronica Boemorum". Jejich rozvoj byl u nás přetržen v době husitské a na počátku doby, do níž jsme svým vyprávěním vstoupili, t. j. někdy v polou XV. věku, tak tak

že se u nás udržovaly ve svých znuzených a poloopuštěných klášterech. Ale ani jesuitů nebylo u nás tou dobou ještě tolik, aby mohli přebytek svého členstva posílat do zámořských kolonií. A jak jich, tak starších řádů církevních - pokud se u nás ještě udržovaly - bylo svrchovaně zapotřebí doma, k podpoře onoho duchovního proudu, který započínal od let šedesátých XVI. věku - prozatím arci jen v drobných praménccích - pronikati naši půdu a který se tu později měl mocně rozvinouti pode jménem katolické protireformace. Po této stránce sdílely naše země a náš národ osud sousedního Německa, kde také všech duchovních sil katolického světa tamního bylo zapotřebí k práci domácí.

Mocnější dutí barokního ducha zalehlo k nám ostatně teprve v prvých desítiletích XVII. věku a hlavně pak v době třicetileté války, jež otevřela tomuto novému životnímu stylu dveře dokořán. Tehdy přicházejí do našich zemí za císařským dvorem, usídlivším se na Hradčanech, rozličné diplomatické misse, umělci, kupci, řemeslníci a námezdní vojáci, později - v době válečné - celé tisíce cizinců, hledajících obživu v císařské armádě, v nově skupovaných statcích české šlechty i v nově zakládaných a bohatě fundovaných církevních institucích na naší půdě - a s jejich příchodem pozvedá se pochopitelně i ve vlastní české společnosti známost cizích obzorů, ba přímo touha proniknouti do oněch vzdálených krajů, z nichž noví příchozí byli vzešli, a vůbec do světa, jehož vábící dech k nám s nimi zavál. Je to pro nás - možno říci - doba našich zámořských objevů: doba široce rozevřeného prostoru v českém vnějším i vnitřním životě.

Ale ani tehdy ještě nedostávají se ony řádové instituce katolické v našich zemích, od nichž bychom to mohli očekávati, k nějaké výraznější aktivitě ve smyslu misijní činnosti v krajích zámořských - ačkoliv cizí bratři, kteří přišli do našich klášterů dominikánských, františkán-

ských, jesuitských, karmelitských a jiných, aby tu pomáhali v rozsáhlém díle protireformačním, dojista mocně působili i na mysli domácích příslušníků jejich, zneklidňujíce je týmiž obrazy dálek, jimiž zaplavil proud doby jiné intelektuální představitele našeho národa. Práce v misiích domácích, kterým se otevřelo vítězstvím Ferdinanda II. z 8. listopadu 1620 a událostmi po něm následovavšími pole vskutku nepomyslně široké, pohlcovala všechny síly domácí, tím spíše, že převraty let 1620-1648 splákly zároveň s života českého valnou část dosavadního našeho vzdělanstva. Teprve na počátku druhé poloviny XVII. věku, od let šedesátých tohoto století, kdy konečně také největší část úkolu, vytčeného protireformaci v našich zemích vítězi bělohorskými, byla aspoň v hrubých rysech skončena, nastupují čeští lidé do řad misionářských pionýrů kultury a civilisace v dalekých krajích zámořských.

Navenek uvolnil tomuto nástupu cestu hlavně okružní list generála řádu jesuitského Pavla Olivy z 29. listopadu r. 1664, kterým tento sděloval svým spolubratřím - i v našich zemích - „radostnou zprávu", že španělský král Filip IV., resp. t. zv. indická rada, spravující zámořské kolonie španělské, udělil dovolení, aby i misonáři ze zemí mladší větve domu rakouského, případně knížat, s touto mladší větví spřátelených a spojených, mohli působiti v španělských osadách jako misionáři - a to v počtu rovnajícím se celé čtvrtině celkového počtu misionářů tam působících. I potom arci trvalo ještě nějaký čas, než mohla býti v našich zemích vypravena první větší výprava, aby následovala v stopách horlivců, jako byli P. Pantaleon Kirwitzer nebo P. Valentin Stansel, Němci, kteří už předtím r. 1616 a 1663 pronikli do zahraničních misií: prvý (rodák z Kadaně) do Číny a do Japonska, druhý (rodem Olomoučan) do portugalské Brazilie. Ale přece jen roku 1678 odchází z našich zemí dosti početná skupina

jesuitských misionářů, z nichž některé poznáme podrobněji ještě v dalším našem vyprávění. Za ní pak odcházejí další vícečlenné výpravy členů Tovaryšstva Ježíšova i jiných řádů v letech 1684, 1686, 1687, 1689 atd. A brzy vzrůstá počet českých účastníků misijního díla zámořského v číslici - vzhledem k nevelikému tehdy ještě počtu i zlým hospodářským podmínkám našeho národa - jistě imponující, jejíž význam je tím větší, že, jak uslyšíme ještě, nepředstavovala jen kvantitu české práce misijní, ale i v jistém smyslu součet kvalit, osvědčivších se v šíření víry Kristovy i evropské kultury a civilisace měrou vskutku pozoruhodnou.

Bohužel, dějiny a průběh české účasti na misiích katolické protireformace v krajinách zámořských - jakkoli představují nepochybně jednu z nejkrásnějších kapitol v dějinách české národní energie a českého ducha a zároveň jedno z nejvýraznějších poučení o tom, jak ani sebehorší vnější poměry, vyčerpání dlouholetou válkou třicetiletou a jinými ranami, stihnuvšími naše země a náš národ po roce 1620, nedovedly zlomiti jeho vitalitu - nedošly v naší historické literatuře novodobé té pozornosti, jíž by zasloužily. Zejména oba staré středověké řády, kterým jinak vedle jesuitů přináleží nepochybně největší podíl na zámořských misiích katolických v stoletích XVI.-XVIII. - řád františkánský a řád dominikánský - byly po této stránce nezaslouženě postiženy hlubokým stínem, který i jinak zahrnul duchovní život našeho baroka.

U dominikánů byla arci účast na misijním díle protireformačního katolicismu v zámoří, jak se zdá, velmi slabá, byla-li vůbec jaká. Není vyloučeno sice, že nějaké objevy v archivních pramenech, dotud neznámých, vynesou na světlo přece nějaké stopy v tomto směru, ale dosavadní pátrání jak v písemnostech domácích, tak v písemnostech ústředního archivu řádového v Římě, kterými kdysi prošel Aug. A. Neumann, ukázala se v tomto směru bezvýslednými. Dominikán Albert Musik, se kterým se setkáváme počátkem let šedesátých XVII. věku v Alžíru, nepřišel sem jako misionář, nýbrž jako zajatec, prodaný sem do otroctví. Pochopíme ostatně také tuto neúčast české provincie řádu dominikánského na zámořských misiích XVII.-XVIII. století, uvědomíme-li si, že stav české provincie dominikánské v druhé polovici XVII. věku, kdy nadšení pro zámořské misie bylo u nás nejmocnější, nebyl - zejména na př. v srovnání s mocně tehdy vzkvétající českou provincií Tovaryšstva Ježíšova - nikterak zvlášť potěšlivý: Nedostatek kněžstva nedovoloval tu ani zachovávati plně pravidla řádová a generál dominikánů musil r. 1664 dovoliti, aby převory se mohli tu stávati i tací, kteří neměli předepsaných 12 let po složení slavných slibů řádových. Není se co diviti, že za takových okolností řád, který nemohl stačit na domácí misie a, aby udržel život v klášterech, byl nucen odvolávati své příslušníky působící ve správě jednotlivých farností, nechtěl se vysilovati dále vysíláním svých členů do dalekých končin, z nichž v tehdejších dobách - až na skrovné výjimky - nebylo návratu. A když později - v prvé půli XVIII. století - se tyto poměry v české provincii řádu kazatelského změnily k lepšímu, byla vlna misionářského nadšení, která, jak jsem svrchu vyložil, úzce souvisela s dobovými tendencemi kvetoucího baroka, už na ústupu, mizejíc v té míře, jak se skláněla k svému konci vláda vlastní doby barokní v našich zemích, a naši dominikáni, nemajíce žádných tradic v tomto směru, necítili se nikterak nutkáni a vázáni k práci na dalekém obzoru misijním. Jen dosti silný konvolut dopisů, psaných letáků, traktátů a pod. v archivu Hradu pražského, v němž jsou sneseny doklady o tvrdých, až vášnivých sporech mezi pražskými jesuity a pražskými dominikány v otázce t. zv. čínských ritů, dotčené shora, ukazuje, že i v pražském klášteře u sv. Jiljí a jinde po klášterech české provincie řádu kazatelského byl živý

zájem o události a problémy zaměstnávající jejich bratry v daleké Asii, příp. Africe a Americe.

Ale druhý středověký řád s tradicí misijní práce v zámořských oblastech - františkáni - účastnil se na misijním díle barokního katolicismu měrou opravdu pozoruhodnou. I kdyby nebylo jiných představitelů jejich misijní horlivosti, než byli oba zástupci českých františkánů v našem souboru - P. Jakub Římař a P. Remedius Prudký - stačilo by to nepochybně, abychom o této jejich aktivitě mluvili s respektem. Zejména P. Římař byl - jak ještě uslyšíme - jako apoštolský vikář v Egyptě jeden čas vlastně ředitelem celé misijní činnosti protireformačního katolicismu v oblasti nilské. Zdá se však, že misijní činnost české provincie františkánské byla daleko početnější, než jak by ukazovala tato pouhá dvě jména: Český popularisátor cestopisů Římařova a Prudkého mluví dokonce o tom, že byla některá místa, jako na př. v Egyptě nebo ve Svaté zemi, kde misijní stanice byly obsazeny jenom františkány z české provincie a, i když tato slova nebudeme bráti doslova (cestopisy Římařův a Prudkého samy velmi jasně dokazují, že o nějakém výhradním osazení misií egyptských a palestinských českými františkány nemůže býti zdaleka řeči a že tito tu působili jen jako zlomek tamního misijního osazenstva), není pochyby, že členů českomoravské provincie působilo zejména na Blízkém Východě hojně. „Germania franciscana seu chronicon geographo-historicum ordinis S. P. Francisci in Germania" Vigila Greiderera (z r. 1777) uvádí jich celou řadu - mezi nimi Čechy Jáchyma Růžičku, který zemřel na Rhodu, Václava Raaba, jenž působil v Palestině, P. Kohouta, Cyrila Bartuše a Hilaria Romence, kteří byli členy katolické misie v Egyptě, Metoděje Pazourka, rovněž zemřelého na Východě, a snad ještě jiné, o jejichž národnostní příslušnosti nelze zatím dosti bezpečně rozhodnouti. A přece ani zde neproniklo bádání, dotýkající se dějin

našich františkánů v době pobělohorské či šíře naší kulturní historie v údobí barokním dále než k neveliké knížečce Dr Jáchyma Procházky O. F. M. „Čeští františkáni v Habeši", která - krom stručného informativního úvodu - přináší jen volné a na hlavní dějové rysy se omezující zpracování itineráře Římařova a Prudkého. Jinak kapitola o účasti českých františkánů na misijním díle protireformačního katolicismu v zámoří čeká ještě na svého zpracovatele, který by prošel podrobněji především archivem a knihovnou františkánského kláštera u Panny Marie Sněžné v Praze, ale i písemnostmi, jež se snad zachovaly při jiných klášterech české provincie řádu františkánského, a ovšem i velikými archivními depoty římskými: archivem řádu františkánského a archivem kongregace „de propaganda fide", v jejíchž službách také čeští františkáni působili, zejména na Blízkém Východě. I konečně cestopis Římařův a Prudkého si zaslouží, aby byly vydány v plném znění originálním, resp. v úplném překladu.

Než jistá nevšímavost, která zastínila obecně kulturní dílo českých lidí v katolických zámořských misiích XVII. a XVIII. věku, zasáhla i misijní činnost řádu, jenž po této stránce měl vskutku řadu předpokladů, aby připoutal pevněji a hlouběji pozornost badatelovu - řádu jesuitského. Jeho misijní činnosti zámořské, pokud vycházela z české provincie řádové, dotkli jsme se již prve. Od let sedmdesátých XVII. století, jež možno považovati za jakýsi práh, otevírající bránu k širší aktivitě české provincie Tovaryšstva v tomto oboru, vzrostl však nejen počet členů jejích, odcházejících do zámoří (jak mnoho tuh při tom ještě zůstalo nesplněno, ukázal nověji Hermann Hoffmann svým přehledem všech žadatelů, kteří chtěli odejíti do „Indií" z české provincie, v práci „Schlesische, mährische und böhmische Jesuiten in der Heidenmission") - ale i obzor jejich působnosti. První výprava, která v hojnějším počtu odešla z našich zemí do zámoří, r. 1678, mí-

řila hlavně do Střední a Jižní Ameriky, případně na tichomořská souostroví, nacházející se v držení španělských králů. Šimon Boruhradský, o kterém ještě uslyšíme v dalším, uvázl v Mexiku (stejně jako Němec P. Josef Neumann), Pražák Václav Christman (Chrisman) dostal se do Paraguaye, kde působil později jako rektor jesuitské koleje v Santa Fé, moravští Němci Matyáš Cuculinus (z Mohelnice) a Augustin Strobach (z Jihlavy) byli posláni až na Mariany a chebský Němec Pavel Klein na Filipiny. Ale už druhá hromadná výprava členů české provincie Societatis Jesu r. 1684 dosti rozšířila tento obrovský okruh působnosti našich jesuitských misionářů: Jediný Francisco Paravicini - Ital patrně, ale člen české větve Tovaryšstva - následoval ve stopách svých spolubratří z r. 1678 do Mexika a později na Mariánské ostrovy - většina ostatních odchází jednak do Peru (Němci Brand, Burger, Fritz, Just a Čech Richter), jednak do Chile (Slezan Ondř. Suppetius). A zámořský obzor našich jesuitských misionářů roste pak dál od výpravy k výpravě: Z výpravy r. 1686 přicházejí třeboňský rodák Jan Kellner (Keller) do království Nové Granady, dnešní to Kolumbie a zčásti Venezuely, 1694 chomutovský Němec Ginzel a po něm 1709 Čech Václav Honcík dostávají se do Brazilie, kam už předtím ze západu, s horního Maraňonu byl pronikl trutnovský Němec Samuel Fritz, 1709 proniká první člen české provincie Tovaryšstva, Němec ze slezské Vratislavě František Tillisch do Číny, která se měla státi šest let poté i působištěm známého českého misionáře Karla Slavíčka, v téže asi době usazuje se těšínský Kryštof Mattern v portugalské Goi v Přední Indii, aby se tu stal předchůdcem početnější skupiny jesuitských misionářů z českých zemí, zavítavší sem koncem let čtyřicátých XVII. věku, k níž patřili i Češi Karel Přikryl z Prahy a Vilém Obstzierer ze Škvorce, 1736 se objevuje první český misionář Pražák Paleček v Tonkinu, současně objevuje se

misie z české provincie Societatis Jesu, zastoupená zase slezským Němcem Josefem Neugebauerem a později nymburským rodákem Janem Gruberem, v sousední Kočinčině, 1737, resp. 1739 setkáváme se s Němcem z Bíliny Janem Walterem a Čechem (patrně) Jáchymem Jakešem v misiích na poloostrově Malabarském - atd. Až na ztracené ostrovy Chiloe zasáhla r. 1754 tato expanse misionářské horlivosti české provincie Tovaryšstva Ježíšova chomutovským Němcem Erlacherem.

A nebyla to jen kvantita práce, rozsáhlost územního obvodu misionářského, kterou se představovali jesuité z českých zemí v katolickém misijním díle XVII. a XVIII. věku: I kvalitativně řadí se příchozí z našich vlastí na pevninu americkou, asijskou, příp. africkou mezi nejvýznačnější pionýry křesťanské víry i obecněji evropské civilisace a kultury mezi divokými i vzdělanými národy těchto oblastí. „To můžeme všichni, kdož jsme přišli z české provincie, po pravdě potvrditi" - konstatuje v jednom svém listě slezský misionář P. Ondřej Suppetius z Ratiboře, který působil v Americe v letech 1684-1712 - „že domorodí Otcové v Chile, narození ze španělských rodičů, milují a váží si Čechů a Nizozemčanů nad ostatní národy, ba i nad evropské Španěly, což jest jistě u tohoto lidu velice vzácné". A vskutku nalezneme mezi českými, t. j. z české provincie pocházejícími jesuity, kteří působili v zámořských misiích XVII.-XVIII. věku, celou řadu jmen, která zapsala se hluboce do dějin tohoto velikého náboženského a civilisačního díla. I když přihlédneme v dlouhé řadě osobností, řadících se v šik těchto misionářských pracovníků, jen k těm, kteří byli zřetelně českého původu (byla to menšina, neboť česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, zahrnující vedle Němci osazených krajů království českého a markrabství moravského i skoro úplně německé Slezsko a nadto rekrutující svoje členstvo povětšině z vrstev vyšších, kde procento německého oby-

vatelstva bylo daleko silnější než ve vlastních vrstvách lidových, měla daleko spíše přebytek německého členstva než členstva českého, jehož bylo více zapotřebí k misijní činnosti mezi domácím, slovanským obyvatelstvem venkovským), nalezneme tu skutečná „exempla virtutis", příklady misionářské činnosti velmi pozoruhodné. Řadu jich pozná čtenář podrobněji v dalším našem textu, přinášejícím listy a životopisy misionáře mučedníka Jindřicha Václava Richtra, jesuity-inženýra Šimona Boruhradského, šlechtického příslušníka Tovaryšstva ze staré rytířské rodiny Františka Boryně ze Lhoty, mělnického rodáka Václava Eymera, Vojtěcha Bukovského z Chotusic u Čáslavi, dvorního matematika čínských císařů Karla Slavíčka, Pražana Antonína Malínského, jeho krajana Karla Přikryla a Viléma Obstzierera ze Škvorce na Českobrodsku. Ale jmény těmito ještě zdaleka není vyčerpána účast českých (tentokráte ve smyslu národním českých) jesuitů na budování nového vnitřního i vnějšího života v dalekých zámořských krajích. Je celá řada dalších osobností, od nichž se nám, bohužel, nezachovaly žádné listy a které přece jen představovaly misionářskou aktivitu své doby a svého domova velmi pozoruhodně. Mezi ně patří na příklad Jindřich Kordule z Běstviny (* 1658), který r. 1688 odešel do Paraguaye, aby se tu stal důstojným nástupcem svého o jedenáct let staršího krajana, nebojácného obránce paraguayských Indiánů proti španělským vykořisťovatelům a utlačovatelům, Pražana P. Václava Christmanna (Chrismana) na jedné z oněch vzorných paraguayských redukcí jesuitských, o kterých jsme se zmínili shora, nebo Jiří Hostinský, rodák z moravských Klobúk, který roku 1686 odešel do Mexika a působil pak v nebezpečném úkrají Tarahumarů, František Vydra z Žehušic u Čáslavi (* 1662), který odešel r. 1693 do Quita v Peru a pracoval poté v různých misiích jihoamerických, až skončil r. 1740 jako misionář v obvodu

Maynas, Marek Žourek z Úsova na Moravě, který odešel z vlasti s Vydrou a jehož svědectví líčí jako „nad jiné horlivého muže, který v Quitu a v okolí dělá více dobrého než kterýkoli jiný misionář a jest roznícen touhou po misiích tak, že na svoji apoštolskou horlivost téměř umírá", Pražan Václav Paleček (* 1704), kterému patří skutečně podstatné zásluhy o katolickou misii v Tonkinu a o to, že zastaveno tu pronásledování křesťanů, a jeho vrstevník, o čtyři léta mladší Jan Gruber z Nymburka, který zemřel v červenci 1741 v Kočinčině jako oběť své apoštolské horlivosti, sklán namáhavou dvoudenní cestou za umírajícím křesťanem. A snad bychom i mezi jmény, přecházejícími jinak více méně němě našimi záznamy, nalezli nejeden profil hodný pozornosti a úcty, kdybychom měli po ruce hojnější doklady o jejich působení. U některých se dovídáme aspoň, že působili jako lékaři (tak na příklad bývalý felčar d'olonského dragounského regimentu, později v Kočinčině na kněze vysvěcený Karel Slamenský, který se stal nástupcem českého Němce Sieberta jako osobní lékař císaře v Hué, nebo Norbert Ziulak (Žulák?), který působil jako chirurg od let padesátých XVIII. století v Paraguai), resp. jako apatykáři, lékárníci (Královéhradečan Jan Haller na ostrovech Mariánských), o jiných zase je známo, že přednášeli jako profesoři, hlavně theologie, na řádových ústavech v misijních oblastech (škvorecký Vilém Obstzierer byl r. 1752 „primarius professor" theologie v portugalské Goi, později studijním prefektem koleje sv. Pavla tamže, Jáchym Jakeš, o němž byla již také zmínka, působil jako profesor theologie v Ambulacatě na pol. Malabarském). Ale většina jich ozývá se jen pouhým zvukem jména, doprovozeným jinak daty velmi skrovnými: tak třeba Jan John z Jaroměře, který zemřel 1727 v Paraguayi, Jan Jos. Čermák z Mor. Budějovic, Václav Horský z Králové Hradce, Antonín Střanovský z Velkého Meziříčí, Martin Švejna z Telče, Václav Val-

chář z moravského Příbora, Pražan František Hlava, Václav Holub ze Stodu, Kristián Málek z Chlumce, František Slezák z Podivína na Moravě, Josef Vacek ze Sádce na Moravě a jiní, kteří působili v posledních letech misijní činnosti Tovaryšstva Ježíšova v zámořských koloniích v Chile (Čermák a Horský), v Paraguayi (Střanovský), v Peru (Švejna a Valchář) a v Mexiku (ostatní).

Právem dostalo se činnosti našich jesuitů pozornosti i v publikacích, věnovaných obecně misijnímu dílu Societatis Jesu v zámořských oblastech v XVII.-XVIII. století. Bude ještě řeč v poznámkách, připojených k jednotlivým listům, resp. zprávám našeho souboru, o tom, jak ozývají se česká jména ve velikém souboru misionářských zpráv německého jesuity Josefa Stöckleina „Allerhand so lehrals geist-reiche Briefschriften und Reisbeschreibungen, welche von den Missionariis der Gesellschaft Jesu aus beyden Indien und anderen über Meer gelegenen Ländern... in Europa angelangt sind", který je znám pod běžnějším jménem „Weltbot", resp. „Neuer Weltbot" a vycházel v letech 1726-1761 v Štyrském Hradci, Augšpurku a Vídni. A také uslyšíme ještě o větším, knižně vydaném životopisu významného zástupce českého misionářského úsilí XVII. věku v zámoří, Jindřicha Václava Richtra, který vydal r. 1702 jeho řádový spolubratr a autor obdobného životopisného náčrtu o Němci z Jihlavy, Aug. Strobachovi, P. Emanuel de Boye s názvem „Vita et obitus rever. Patris Henrici Wenceslai Richter, ex quadraginta operariis Soc. Jesu ad procurandam infidelium conversionem ex provincia Bohemiae in Americam missis..." a který je pamětihodný také tím, že na str. 155 a násl. podává „Syllabus Patrum et Sociorum, qui ex provincia Bohemiae Societatis Jesu ad missiones Americae utriusque ad annum salutis 1700 abiverunt" - „Seznam Otců a Bratří, kteří z české provincie Tovaryšstva Ježíšova do léta Páně 1700 byli odešli do misií

v obojí Americe". - Vedle toho věnoval jistou pozornost jesuitským misionářům, odešedším v XVII.-XVIII. věku z naší vlasti do zámoří i František Martin Pelcl, zařadiv do svého známého vypsání literární a vědecké činnosti Tovaryšstva v českých zemích „Boehmische, maehrische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten von Anfang der Gesellschaft bis auf gegenwaertige Zeit" i stručné životopisy aspoň těch osobností, u nichž nalezl nějakou stopu literární činnosti - i když to někdy byl jen nějaký dopis, pojatý do právě zmíněného souboru Stöckleinova. A upoután povzbudným významem, který měla zejména pro osvícenského, ideály humanity naplněného intelektuála jména českých pionýrů civilisace v dalekých krajinách zámořských, jsouce mu titulem slávy vlastního jeho národa nad jiné pozoruhodným, zabral se i osvícený český kněz, jeden z předních našich buditelů raného národního obrození, strahovský premonstrát Jan Bohumír Dlabač do osudů a písemného odkazu českých jesuitských misionářů doby protireformační. Opíraje se mimo jiné i o data, která mu sdělil moravský historik Jan Petr Cerroni, sestavil spis „Pamětní listové učených Čechů, Moravanů a Slezáků z obojí Indie a jiných zámořských krajin do Evropy zaslaní", který měl býti jakýmsi českým protějškem Stöckleinova „Weltbote". Ze spisu, jehož vydání se Dlabač nedočkal, dochovala se nám, bohužel, jen část úvodní, otištěná z podnětu Maxmil. Frant. Millauera v „Dobroslavu" známého východočeského kněze-buditele Josefa Liboslava Zieglera (1821-1822), a pak některé překlady misionářských listů, přijaté ze Stöckleina, jež Ziegler uveřejnil v „Dobroslavu" (1822), v „Čechoslavu" a „Milozoru" (1824) a v „Příteli mládeže" (1831 a 1832). Ale i tak není to práce zcela bezvýznamná, neboť zejména v zmíněné právě úvodní části „Pamětních listů" lze nalézti nejedno spolehlivé datum

o českých misionářích zámořských XVII. až XVIII. věku z pramenů dnes již ztracených.

Po obou těchto spisech doby probuzenské nastalo však v naší odborné literatuře, která se zabývala českými dějinami XVII.-XVIII. věku a týkala se činnosti Tovaryšstva Ježíšova u nás, pokud šlo o zámořskou činnost českých členů Societatis Jesu, zřetelné odmlčení. Zaujetí, které projevoval liberalistický svět minulého století proti všemu, co vycházelo se strany jesuitské, zastínilo i tuto aktivitu tak, že v žádném větším vypsání české historie doby barokní a počínajícího osvícenství té doby nenaleznete jediného průhledu v tuto stranu. Jen nepříliš významnou publikaci Dra Matěje Procházky „Misie jesuitská vůbec a P. Aug. Strobacha T. J. zvlášť", vydanou r. 1886, k dvoustému výročí mučednické smrti Strobachovy na ostrovech Marianských, v Dědictví sv. Cyrila a Metoděje v Brně, můžeme z této doby zaznamenat - ta však je nesena spíše hagiografickým zřetelem k osobnosti Strobachově, tedy k misionáři Nečechu. (Práce Jos. Svobody „Tovaryšstva Ježíšova posvátné misie za mořem", jež vycházela původně v časopisu „Škola božského Srdce Páně", později - 1874 a 1876 - vydána ve dvou dílech i samostatně a pojednává o misiích v Paraguayi a v Japonsku, má o české účasti na díle misijním data celkem skrovná a ne vždy přesná.) Zájem o české spolupracovníky na velikém civilisačním díle zámořských misií XVII.-XVIII. věku z řad Tovaryšstva Ježíšova projevuje se spíše na straně německé, kde zasloužilý katolický badatel o jesuitských misiích doby protireformační, porýnský jesuita Anton Huonder (1858-1926) ve svém spise „Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. und 18. Jahrhundert" (vyd. ve Freiburgu in Br. 1899) pojímá do svého obsáhlého seznamu misionářů, tvořícího druhý díl jeho knihy, i misionáře z našich zemí, v tom i Čechy Eymera, Hlavu, Holuba, Hostinského, Málka,

Střanovského, Boryni, Richtra, Žourka, Vydru, Čermáka, Horského, Korduli, Enise, Ziulaka, Bukovského, Malínského, Obstzierera, Přikryla, Palečka, Slamenského, Slavíčka, Boruhradského a j.

Až v posledních letech - v souvislosti s obnoveným zájmem o český barok, který je charakteristický pro poslední léta a pro generaci odvracející se pomalu od starého liberalismu a jeho sympatií, resp. antipatií - dochází i činnost českých zámořských misionářů XVII. a XVIII. věku opět větší pozornosti. Hlavní zásluhu o to má pilný a spolehlivý badatel J. Vraštil. Jemu vděčíme nejen za drobný „Seznam zámořských misionářů staré české provincie Tovaryšstva Ježíšova" v „Zprávách z československé provincie Tovaryšstva Ježíšova" 1934 (č. 1) a jiné drobné články o misionářské činnosti českých jesuitů v zámoří v XVII.-XVIII. věku, o kterých bude ještě řeč v poznámkách k našim textům, ale i vydání většího souboru listů P. Karla Slavíčka, jež vyšly přeloženy jím a doprovozeny jak cenným a instruktivním úvodem, tak pěknými poznámkami pod názvem „P. Karla Slavíčka, misionáře T. J., listy z Číny do vlasti" v Olomouci r. 1935. A jeho iniciativě také třeba, tuším, přičísti menší pojednání jiných autorů v již citovaných „Zprávách z česk. provincie Tovaryšstva Ježíšova" a jiné nerozsáhlé náčrty toho druhu. Z kruhů oficielních historiků našich povšiml si působení českých jesuitů XVII. a XVIII. věku v zámoří Vlastimil Kybal pozoruhodnou kapitolou své knihy „Po československých stopách v latinské Americe" (vydané jako 5. č. „Sbírky přednášek České akademie věd a umění" v Praze 1935), omezující se arci - jak z nadpisu zřejmo - na obraz misijního díla jihoamerického. A ovšem i cizina, kde dochází v posledních letech stejně k oživení zájmu o zámořské misie jesuitské v XVII. a XVIII. věku jako u nás, všímá si našich misionářů v Americe, v Africe i Asii aspoň v rámci širších prací, katolickým protireformačním mi-

sijním dílem se obírajících. Z cizích prací třeba jmenovati na tomto místě jednou již shora dotčený přehled pilného badatele v dějinách slezských jesuitů Hermanna Hofmanna „Schlesische, mährische und böhmische Jesuiten in der Heidenmission" (vyd. jako 36. číslo sbírky „Zur schlesischen Geschichte" ve Vratislavi r. 1939), v níž - přes některá drobná pochybení, vzniklá patrně neznalostí češtiny a českých materiálů - nalezne se velmi mnoho dat o Češích činných v zámoří v rámci Tovaryšstva a kterou proto - vedle zmíněného prve Huondera a ovšem prací Vraštilových - možno označiti za jednu z hlavních opor badatele, obírajícího se našimi jesuity-misionáři z doby barokní, a pak dílo Španěla Antonia Astraina „Historia de la Compañia de Jesús en la asistencia de España", vydané v Mnichově 1920 a 1925, na jehož význam ukázalo u nás pojednání Kybalovo.

I přes tyto práce však zůstává činnost českých zámořských misionářů Tovaryšstva Ježíšova v XVII.-XVIII. století - měříme-li alespoň věc ideálem, jaký představuje Vraštilovo vydání listů Slavíčkových - přece jen málo zpracována a bude třeba dalších pracovníků a dalších publikací, aby tento úsek naší národní aktivity v minulosti objevil se před očima dnešních pokolení v plné své šíři. Tím spíše, že, jak řečeno, stejnou, ne-li větší měrou zůstaly zanedbány zámořské misie české z jiných řádů v našich vlastech usazených, k nimž došlo v době barokní, případně pak i v počátcích údobí osvícenského. Proniknouti na této cestě - jak pokud jde o misie jesuitské, tak pokud jde o misionářskou činnost aspoň našich františkánů - je úkolem této knihy, navazující na starší moje poznámky o literatuře českých misií doby barokní v Českém časopisu historickém, na některé úseky mého „Českého baroka" a zejména ovšem na článek „Dobyvatelé zámoří", tvořící závěr mé knihy „Čechové, kteří tvořili dějiny světa".

Soubor „Cesty ve znamení kříže" je nejrozsáhlejším souborem listů a zpráv našich, českých misionářů v zámořských končinách v XVII. a XVIII. století, který dodnes máme. Celkem je tu shromážděno 32 listů a zpráv od 11 různých autorů. U většiny autorů - u Jindřicha Václava Richtra, Šimona Boruhradského, Václava Eymera, Františka Boryně ze Lhoty, Karla Přikryla, Ant. Malínského a Vojtěcha Bukovského - jsem přeložil a do souboru pojal vše, co jsem od nich v přístupných mně dnes archivech a literatuře mohl shledati, takže drobné dopisové celky jejich lze považovati namnoze za jakési jejich listáře. U Karla Slavíčka - třebaže tu jde, jak uvidíme, o autora vskutku vynikajícího a stylisticky vůbec snad nejvýše stojícího ze všech, kteří byli v tomto souboru shromážděni - jsem se však omezil jen na jakýsi výběr, jehož bylo třeba k charakteristice této osobnosti a jejího dopisování v řadě misionářů ostatních, maje za to, že po výtečném souboru Vraštilově byl by úplný listář Slavíčkův zbytečným opakováním něčeho, co bylo již dobře uděláno jiným.

Se stanoviska odborně historického nejsou arci listy, které jsem pojal do své knihy, stejnohodnotné. Některé z nich představují překlady skutečných originálů, jak jsem je nalezl nebo ve vědecky spolehlivých přepisech dostal k disposici z jednotlivých archivů. Některé z nich jsou jen přepisy dnes už nedochovaných dopisů, jež kolovaly patrně mezi řádovými bratřími v české provincii a zachytily se pak v jejich písemnostech. Ty nemají už té ceny jako listy původní, třebaže jejich znění - pokud jsem aspoň mohl zjistiti, srovnávaje texty dochovaných originálů a těchto kopií - se uchylují snad ve zcela nepatrných detailech - hlavně ve formálních, zdvořilostních obratech a pod. - od vlastního, autentického dopisu. A konečně přijal jsem do svého souboru i několik dopisů, které jsem nalezl ve starých tiscích XVII., resp. XVIII. věku, zmíněných shora, t. j. hlavně v Stöckleinově „Weltbot", jejichž

přesnost je namnoze dosti podstatně ohrožena tím, jak jejich vydavatelé nakládali s původními dokumenty, vypouštějíce místy celé pasáže, doplňujíce některé detaily z dopisů jiných a někdy i stahujíce dva až tři listy různého data v list jediný. Ale domnívám se, že i takováto „acta spuria" mohou posloužiti historikovi, vyzbrojenému náležitou kritickou opatrností, v poznání té či oné osobnosti. Ostatně, prozkoumáme-li věc v daném případě podrobněji, nezdá se, že by tyto „zliterarisované" kusy, jež jsem ve svém sebrání zvlášť vyznačil, obsahovaly nějaké údaje, které by nějak podstatněji skreslovaly obraz textů původních; omezují se patrně po výtce na úpravy rázu formálního a nepřidávají nikde nic k vlastnímu faktovému vylíčení autorova postupu, jeho příběhů, jeho pracovních výsledků a pod.

Není pochyby, že „Cesty ve znamení kříže" - třebaže neznamenají a ani nemohou znamenati konečný obraz misijního díla českého člověka XVII. a XVIII. věku - budou jistým obohacením naší historie údobí barokního.

Především bude si musit jejich textů povšimnouti badatel, pracující v oboru, který tvoří vlastní rámec jejich, t. j. v oboru dějin náboženských, zejména pokud bude jeho práce směřovati vskutku k poznání soudobé religiosity a ne jen k poznání vnějších forem života církevního u nás v XVII. až XVIII. století. Jejich studium poskytne mu dojista zajímavé doklady o intensitě náboženského života u nás v době barokní a o neudržitelnosti frází, které chtěly vylíčiti náš pobělohorský katolicismus jen jako náboženství vnucené a proto povrchní, neupřímné a neschopné opravdového vznosu duchovního. Ale i pracovník, který se nebude vázati jen územím náboženského života českého v XVII. a XVIII. století a bude si všímati duchovního života českého baroka v širším měřítku, nalezne v textech našeho souboru nejedno místo, které upoutá jeho pozornost: Uvidí tu na příklad při takovém

Karlu Slavíčkovi, jak intensivní bylo odborné vzdělání, které bylo pěstováno v řadách našich jesuitů v době domnělého „Temna" - ať už ve vědách přírodních, nebo v matematice, či oborech linguistických, v hudbě a j. - uvidí také, jak široký byl ve skutečnosti obzor epochy, kterou jsme si zvykli líčit a chápat jednostranně jako dobu jakéhosi provincialismu, připoutaného jen a jen k domácí hroudě, a která jinak vskutku prolnula se s obrazem našeho domova jako žádná snad jiná, pozná i rub onoho kosmopolitismu, který jinak známe spíše z žalob Balbínových, Jiřího Volného a mnoha a mnoha jiných našich autorů doby barokní, vytýkajících se steskem, jak jejich prostředí se poddává příliš povolně popudům původu mimočeského, a který přece nejen že umožňoval české duši sytiti se rozličně výsledky bohatší ciziny, nýbrž otevíral také českému člověku cestu do dálek světových a k účasti na velikém kulturním a civilisačním díle západoevropského lidstva, k širšímu rozpětí a uplatnění jeho činorodé energie, nalezneme tu i vlastně nový, dosud nepovšimnutý genre české literatury pobělohorské, který - třebaže byl psán v latině a rozšiřován povětšině jen v opisech - přece jen není nezajímavý pro posouzení celkového profilu tohoto písemnictví atd. To vše bude jistě opět znamenati ne bezvýznamnou korekturu na onom obrazu českého baroka, jak jej známe z běžných líčení naší liberalistické historiografie století minulého i věku našeho.

Leč při „Cestách ve znamení kříže" nesledoval jsem jen cíle ryze odborného, upoutaného snahou po poznání doby, do jejíhož studia jsem se již řadou svých prací byl zabral. Tento soubor znamená i kus živé literatury, t. j. literatury určené i dnešnímu člověku bez ohledu na to, má-li snad zájem o české dějiny XVII.-XVIII. věku, jejich detailní problematiku i jejich celkový obraz. Přiznám se, že nad nejedním z těchto starých, zežloutlých a temnou hnědí

starého inkoustu napitých listů jsem stanul se skutečným rozechvěním. V několika záblescích rozvíraly se mi tu namnoze - věnčeny podivuhodně opojivým rámcem dalekých tropických krajů: náhorních rovin mexických, pralesů nad Maraňonem, jihoamerických pamp, průsmyků v neschůdných Andách, arabských pouští, habešské hornatiny, čínských veleměst atd. - celé romány životní, s bohatou náplní duchovou, průhledy do životů, hořících mohutným plamenem náboženského nadšení, jakého byl schopen právě jen český barok v době svého vrcholného vzepětí, do životních strázní a bojů téměř nepochopitelných a zase do světů desilusionovaných nebo aspoň desilusí dotčených. A nepochybuji, že tyto pohledy do životních osudů - věčně lidských životních osudů - mohou zaujmouti i jiné čtenáře dnešní doby - tím spíše, že kouzlo, podbarvující vnější i vnitřní příběhy třeba takového Jindřicha Václava Richtra nebo Františka Boryně ze Lhoty, Šimona Boruhradského a jiných, jejichž jména a listy naleznete na dalších stránkách knihy, barvami jiného zeměpisného pásma, než je naše, je tu znásobováno a množeno ještě kouzlem dálky časové, vzdáleností, dělící dnešní pokolení a jeho život od života pokolení Richtrova, Boryňova a ostatních.

A ještě jednu věc jsem měl při čtení a zpracovávání těchto misionářských listů a zpráv od počátku bez ustání na mysli. Připadalo mi, že v těchto osudech dávno zašlých, v hrdinských rysech, které prokmitají stínovou tváří takového Richtra, Boryně, Prudkého a ostatních, prokmitá cosi, co živě odpovídá dnešnímu člověku a jeho vnější i vnitřní situaci. Či není vskutku mohutnou vzpruhou pro dnešního člověka, vidí-li tyto misionáře, zaujaté ohněm svého vnitřního nadšení, překonávati nejen vnější obtíže nekonečných cest po mořích, po řekách, pralesích, rovinách, horách i pouštích a pak vlastního života na zapadlých namnoze misijních stanicích či v životním pro-

středí, hluboce rozdílném od jejich dosavadního životního klimatu, ale i vnitřní nesnáze, jaké připravuje každému člověku vzdálenost od citových a vůbec životních břehů domova - a budovati na tomto namnoze nevýslovně nesnadném základě nový život podle svého ideálu, podrobovati tvrdou a neúprosnou životní skutečnost svému já a jeho myšlenkám? I dnes, a zejména dnes je potřebí takového heroismu života, povah pionýrských v nejkrásnějším slova smyslu: nesentimentálních, ale i nepodléhajících budovatelů nového světa a nového života nejen v jeho tvářnosti vnější, ale i v jeho tvářnosti vnitřní, duchovní. A kladu-li dnes svoje „Cesty ve znamení kříže" do rukou českého čtenáře, činím tak především s přáním, aby mu byly v tomto smyslu podnětem k přemýšlení a posilou jeho duchovního života vůbec.

V Praze 18. února 1941.

Nové vydání mých „Cest ve znamení kříže" vychází v podstatě jako nezměněný otisk vydání z r. 1940. Jen tiskové chyby, které zůstaly ve vydání prvém, byly napraveny a pak některé nevýznamné detaily, v nichž původní text byl poškozen zásahy censurními. Zatím ovšem vyšlo u nás i za hranicemi několik prací, které se dotýkají stejného thematu jako moje kniha, a bylo by dobře doplniti jimi poznámkovou část, uzavírající moje „Cesty". Tak ještě za války - 1944 - vydal v londýnském „Obzoru" Otakar Odložilík studii „Čeští misionáři v Mexiku", jež vyšla pak ještě jednou v úplnějším, poznámkami doplněném znění pod nadpisem „Czech misionaries in New Spain" v 25. svazku „The Hispanic American Historical Review" a jejíž údaje se odnášejí k osobnostem M. Amarella, Š. Boruhradského, Mat. Cuculina, V. Eymera, Ad.

Gilga, J. Hostinského, V. Christmanna, V. Illinga, Dan. Januske, Ad. Kallera, Ign. Kellera, P. Kleina, F. Konzaga, Jos. Neumanna, J. Steinhöffera, Aug. Strobacha, Ant. Tempise, Jana Tilpeho a Jana Verdiera, dotčeným po různu v našem textu. V téže asi době vyšla u nás německá kniha Jos. a René Gichelhornových „Der Kampf um den Amazonenstrom", jejíž vyprávění se upírá hlavně k Samuelu Fritzovi, Jindř. Václ. Richtrovi a jiným misionářům, jež moje „Cesty ve znamení kříže" postihují při misijní práci v úvodí Amazonu. Po válce - 1946 - pak vydal F. X. Vilhum knižně studii „Čeští misionáři v Egyptě a v Habeši", hodnotící význam cestopisných údajů františkánů Římaře a Prudkého pro zeměpisné poznání jejich doby. A jistě že i mezi literaturou, která dosud nedošla do naší vlasti, je leccos, co by mohlo doplnit údaje mých poznámek, příp. mého úvodu. Vzpomínám tu jen na práci Gerarda Decorme „La obra de los Jesuitos mexicanos durante la epoca colonial 1572-1767", kterou cituje v závěru své prve zmíněné studie Odložilík, která se mi však (přesto, že vyšla už 1941) dosud nedostala do rukou, nebo na zcela nedávno (1946) vyšedší knihu Felixe A. Plattnera „Jesuiten zur See", jež - podle upozornění prof. Odložilíka - rovněž se dotýká českých misionářů. - Ale nechtěl jsem vpracováváním této nejnovější literatury do svého textu, resp. svých poznámek příliš rozrušovati věty, na jejichž dochování mi záleželo, protože představují dokument mé práce na ohrožené půdě. A tak jsem se rozhodl zpracovati práce právě zmíněné - pokud mi byly dosažitelny - ve speciální studii, která by mi dovolila zároveň obšírněji konfrontovati jejich výsledky s výsledky mé vlastní práce, než to mohl dovoliti úzký rámec pouhých poznámek k „Cestám ve znamení kříže". K studii této, která vyjde snad současně s novým vydáním mého souboru zpráv českých misionářů XVII. a XVIII. věku ze zámoří, odkazuji čtenáře, který by hledal poučení o tom,

jak pokročila v posledních letech badatelská práce na poli dotčeném mou knihou.

Když bylo za války nové vydání mé knihy zakázáno, ozvala se ve mně jakási obava, že po válce „Cesty ve znamení kříže" ztratí onen aktuální rys, který jim dodávalo stísněné prostředí zlých let jako výzvě k nepodléhavému boji za ideál lepšího lidství. Ale zdá se, že aktuálnost knihy nepominula. Mohl bych i předmluvu k druhému vydání jejímu uzavříti týmiž slovy, kterými jsem před více než šesti lety uzavřel předmluvu k vydání prvnímu, neboť stále je potřeba lidí, kteří by obětavě dovedli raziti cestu dokonalejší i šťastnější humanitě.

Zdeněk Kalista

V Praze 2. května 1947.

TŘI LISTY ŠIMONA BORUHRADSKÉHO

o misiích a misionářích, zátopách, vzbouření Indiánů, stavbě místokrálova paláce a jiných záležitostech v Mexiku.

I

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!
Dopis V. D. daný v Praze 12. října 1685 dostal jsem mimo očekávání a k svému podivu [už] 13. března 1686 a téhož dne došel mi dopis P. Jana Křtitele Neumanna, určený pro P. Josefa[1]). Je mi líto jen, že loď na Filipiny odplula odsud před několika dny a příležitost poslati tyto noviny nenaskytne se než vždy jednou za rok. Píši V. D. přes Řím prostřednictvím P. Avanciniho[2]) a posílám jí relaci o mučednictví našich Otců na ostrovech Mariánských[3]). Pro případ, že snad dosud nedošla k rukám V. D., uvádím jména těchto přeblažených Otců: jsou to P. Augustin Strobach[4]), P. Karel Boranga z rakouské provincie [Tovaryšstva Ježíšova], P. Theofil de Angelis ze Sicilie, P. Solarzano ze Španěl a jakýsi bratr koadjutor. Nepochybuji, že, došla-li tato zpráva do provincie české, potěšila všechny, kdož touží po zámořských misiích. Novinky, které mi sděluje V. D., jsou přijímány všemi jako s nebe seslané a nikdo v nejmenším nepochybuje o jejich pravdivosti. Dnes donesu list V. D. našemu místokráli[5]), se kterým jsem v neustálém styku. Je to bratr vévody Medinaceli, který byl nejvyšším hofmistrem španělského krále[6]), nyní však žije v soukromí, a bojím se, aby mne nevzal s sebou nazpět do Španěl jako společníka svého zpovědníka. Zde není nic nového kromě toho, co posílám s relací o událostech na ostrovech Mariánských. Ze Španěl dostávám zprávu, že nás tam dominikáni pronásledují přemnoha a vpravdě hanebnými satirami - Bůh je osvěť[7])! Od P. Josefa[8])

jsem nedostal žádného listu, ale budu hleděti, abych mu co nejdříve poslal dopis V. D. Bude mu velikým potěšením v jeho pustinách. O misie na území Tarahumarů[9]) máme opravdu obavy, ježto jsme obklíčeni tolika piráty, ale očekáváme nyní velmi vydatnou pomoc od čtyř válečných lodí, které stavějí s povolením královým ve Španělsku Biscayané. Biscayané jsou totiž velmi bojovný kmen a rození námořníci. Náš důst. P. generál došel opět zprostředkováním papežovým a královny vdovy milosti u našeho krále. S tím se V. D. co nejzdvořileji poroučím. Spolu se mnou pozdravují V. D. co nejsrdečněji můj P. rektor a D. P. představený domu professů, děkujíce V. D. zároveň za velikou námahu, kterou si dala, aby jim sdělila novinky z Evropy. V. D. sluha v Kristu

Šimon Boruhradský jinak Castro[10]).

V Mexiku 16. března 1686.

Důstojného P. Matěje Tannera oplátkou co nejsrdečněji pozdravuji a blahopřeji mu, že může do své knihy Mučedníků žařaditi tak důstojné spoluapoštoly a krajany naše.[11]) Stejně pozdravuji důst. P. Zimmermanna a bratra Jiřího Vysokého, jakož i důst. P. Jana Aidama.

II

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!

Téměř dva roky nedostali jsme dopisu ani od V. D. ani z české provincie, ale není to nic zvláštního, neboť již celý rok nespatřili jsme v této zemi ani lodě, ani zprávy ze Španěl. Poněvadž však odjezd lodi, která odjíždí za jakýmisi záležitostmi do Španěl, skýtá mi vhodnou příležitost, píši těchto pár řádek. D. P. Neumann[1]), byv vyslán P. visitatorem do tohoto města k místokráli, aby s ním projednal záležitosti misií, přišel do Mexika a, vyřídiv

svoje věci, vrátil se zase zdráv a bez úrazu do misií. Já i nadále jsem zaměstnán pracemi a záležitostmi, přikazovanými mi místokrálem. Sotva je jedna věc hotova, už jsem hnán do jiné; a tak byl jsem, když loňského roku povodně hrozily zatopením celého města, skoro šest měsíců mimo Mexiko. Město stojí totiž uprostřed jezer a je odevšad obklíčeno horami a voda může odtékat jen jedním odtokem, který arci nepostačuje, aby pojal takové množství vod. Neboť do jezera Mexického[2]) vtéká celkem 17 řek a některé z nich jsou velmi bohaty vodou a veliké. Některé z těchto řek, nemohouce pojmouti takovou spoustu vod, protrhly hráze a valily se přímo na město, zalévajíce veškerá předměstí a ničíce při tom budovy i zahrady. Když místokrál[3]) a královský senát[4]) postřehli toto nebezpečí, pověřili jednoho z vysokých úředníků záchrannými pracemi. Ale ten, vynaloživ na tu věc čtyři tisíce zlaťáků a ztrativ v práci několik měsíců, nepořídil zhola nic. V této zoufalé situaci povolal místokrál mne a když král dal souhlas k mé volbě, byla mi tato práce svěřena. S pomocí Boží a Panny Marie provedl jsem celé dílo v době jednoho měsíce a osvobodil jsem město od záhuby, změniv zúplna tok vodní a přivedl jej oklikou do jezera. Pro tento tok jsem vytvořil nové koryto a opevnil je přepevnými hrázemi, takže v tomto roce povodně, jakkoli byly veliké, neodnesly mi ani hroudy prsti. A tu práci jsem provedl na podiv za pouhých 662 zlatých.

Když uviděly tento podivuhodný úspěch kraje sousedící s Mexikem a vystavené rovněž povodním, zejména zboží markýze del Valle neboli Corteze, vyžádaly si mne zvláštní žádostí, podanou místokráli, od královského senátu, abych změnil a jinam obrátil tok dvou řek, které loňského roku strašlivým způsobem zpustošily město Cuoaca[5]). Přihlížeje k této žádosti, vymohl si místokrál znovu dovolení od provinciála a pověřil mne touto velmi namáhavou prací. Pustil jsem se do díla a v pěti měsících jsem je dokon-

čil. Změnil jsem tok řeky, která předtím, když prorazila hráze, valila se přímo proti městu Cuoaca a proti dvěma klášterům a pak dál proti Mexiku, a převedl jsem jej tři míle od zmíněného města do jiného jezera. Délka nově vykopaného říčního koryta byla jedenáct tisíc šest set pět loktů a celý náklad na toto dílo obnášel k všeobecnému podivu jen tisíc sedm set zlatých. A, chvála Bohu, dílo se vydařilo; to pocítili jak občané, tak statky okolní, vydané značně povodním, jež letos jsou chráněny a v bezpečí.

A když jsem si již myslil, že si budu moci od práce odpočinouti v ústraní provincie ostrovů Filipinských, přivodilo mi nové práce a nové starosti povstání čili vzbouření, ke kterému došlo v tomto městě. Události se sběhly tak: Obrovské povodně loňského roku zničily úplně úrodu v okolí tohoto města a začal se pociťovati jakýsi nedostatek pšenice. Místokrál, vida nouzi, dal arci dovážet do městských sýpek ve velikém množství pšenici ze vzdálenosti 40-50 mil, ale pro veliké množství Indiánů a měšťanů to nepostačovalo, spotřebovávaloť se tu každého týdne sedm tisíc měřic kukuřice (tou se totiž Indiáni hlavně živí). Obilí se dováželo od měsíce října loňského roku 1691 až do června roku 1692, ovšem chléb byl poněkud zmenšen, protože cena pšenice vzrostla na 12 zlatých (za měřici), za měřici pak kukuřice na 4 zlaté. Dne 7. června přišlo do sýpek jen 300 měřic a ve veliké tlačenici lidu bylo udušeno dítě jedné Indiánky a mnoho lidí musilo odejít bez pšenice. Aby nedošlo k nějakým nepokojům, byl určen jeden člen královského senátu, aby v sýpce dozíral. 8. června, což byla neděle v oktávu Božího těla, byl tu tento úředník přítomen a obilí rozprodal. Také toho dne došlo jen 300 měřic a úředník, rozprodav pšenici, odešel s rychtářem domů. Indiáni však, vidouce, že není pšenice, odebrali se rovnou k domu arcibiskupskému a dožadovali se pšenice; při tom se ozvaly v okolí královského paláce hrozebné výkřiky. Když ale v domě arcibiskupském

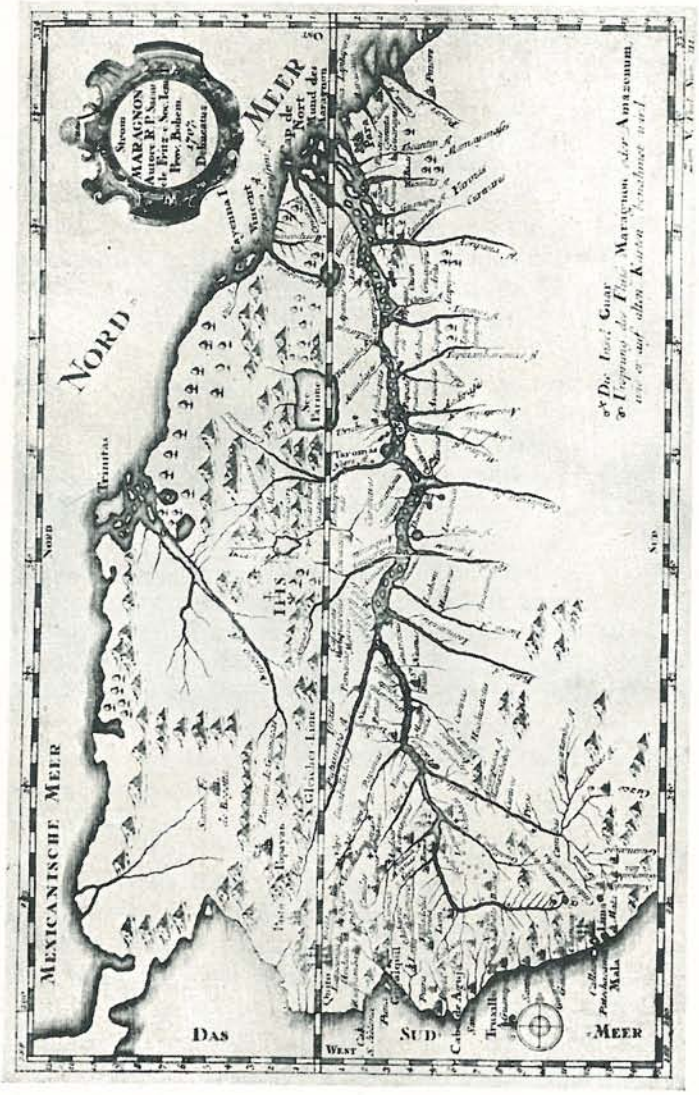

Mapa úvodí Marañonu, pořízená Sam. Fritzem. Z V. dílu Stöckleinova „Weltbot". (K listům J. V. Richtra.)

ničeho nepořídili, vrátilo se asi 50 Indiánů na náměstí a než kdo na něco takového pomyslil, ozbrojeni kameny, podnikli útok na balkon a na okna [královského] paláce, rozbíjejíce okna, dveře a kam kamením mohli proniknout. Stráž paláce, spatřivši tento útok, vyšla po třikrát s čtyřmi služebníky místokrálovými, aby potlačila demonstraci, ale byla donucena deštěm kamenů ustoupit. Bylo to marné namáhání, neboť ve čvrt hodině se shromáždilo na náměstí více než 10 tisíc Indiánů s pochodněmi, smolou, lojem a kameny a vidouce brány paláce uzavřeny, u všech pěti bran rozdělali oheň, zapálivše prve loubí a okenice. A protože má palác dole podloubí, chráněni před výstřely z pušek, rozdělali dole oheň, a brzy zachvátily plameny, rozdmychané větrem, celý palác. Povzbuzeni tímto úspěchem, zapálili [vzbouřenci] i vězení, šibenici, radnici a městskou sýpku. A když nemohli vniknouti do paláce místokrálova, vrhli se na obchody, jichž bylo na náměstí sto sedmdesát, a vyplenivše je zapálili i ty. Snadno si lze představiti, jaký tu byl zmatek. Měšťané a Španělé, bojíce se, aby se vzbouření nerozšířilo na všechny Indiány a otroky, zůstali doma, vyčkávajíce každý, jak to vše skončí; a tak Indiáni, nevidouce žádné obrany, popustili uzdu své zvůli, odnášeli zboží a vyloupivše obchody vraceli se jeden po druhém domů, takže v deset hodin se už nikdo z nich na náměstí neukázal.

Místokrál dlel právě mimo palác, účastně se podle starého zvyku procesí v klášteře sv. Františka; tam se také dověděl o vzbouření. A třebaže chtěl v prvním návalu hněvu hned vyrazit, zadrželi jej dvořané a řeholníci, prosíce jej, aby se nevrhal v tak jisté nebezpečí, zvláště když neví, jaké má povstání kořeny, resp. zda to není obecné povstání jak Indiánů, tak Španělů: jak že by se chtěl sám beze zbraně postavit proti zástupu, když přece si může vzpomenout, jak Indiáni sami kdysi v povstání

zabili zraněného krále Petra[6]); že je bezpečnější, aby z kláštera řídil obranu města.
Také choť místokrálova byla odešla z domu; neboť odebrala se k večeru do katedrály, aby se pomodlila před milostným obrazem, zvaným De los Remedios, a pak si vyšla na procházku za město. Než, když se vracela, byla v samé ulici sv. Františka, která vede na náměstí, zadržena dvěma muži, kteří ji přiměli, aby se uchýlila do našeho domu professů. I pospíšila do kláštera sv. Františka a tak tak že - provázena jen třemi doňami - vyvázla, neboť Indiáni, spatřivše ji utíkat, spěchali hned za ní. Ostatní služebnictvo zůstalo v paláci a s ženami nebyl žádný člověk z družiny místokrálovy krom místokrálova zpovědníka Alfonse de Guiros, který je členem našeho Tovaryšstva. Ten, vida, že je ohrožen, vyvedl všechny ženy, počtem 13, zahradou do sousedního domu a otvorem ve zdi, protože jiného východu nebylo, odvedl je v bezpečí a bez úrazu do domu arcibiskupova. Když nadešlo jitro, shromáždili se přední měšťané v klášteře a odvedli místokrále, jedoucího na koni a doprovázeného vojáky, přes náměstí do paláce markýze del Valle, kde nyní zůstává.
Abychom se však vrátili k mým pracím: Po čtyřech či šesti dnech, když byl požár uhašen, svěřil mi senát se souhlasem místokrálovým, abych za odměnu tří tisíc tří set zlatých provedl stržení paláce (který byl v nebezpečí, že se sesuje). Pro novostavbu jsem vypracoval dva plány na vybranou, ale provedení stavby jsem se vyhnul, protože v této zemi vládne velká závist. To vám pravím proto, abyste těm z bratří koadjutorů, kteří by si snad přáli sem přijíti, řekli jasně, že sem jdou ne za misiemi, ale za stejnou prací, jako ji mají doma ve své provincii, a aby věděli tito bratři, že v jejich provinciích se jim dostane štědřejší odměny, než jakou mám já zde. Ačkoli jsem pro sakristii shromáždil více než 12 tisíc zlatých,

jsem tu tak vážen, jako bych nebyl udělal nic. Místokrál markýz de la Laguna si přál velmi snažně, abych se s ním vrátil do Španělska, nechtěl jsem to učinit; ale, uvidím-li bránu otevřenou, nebudu už váhati se vrátit; doufám, že to bude s tímto místokrálem, protože již poslal o dovolení pro mne do Říma a každým dnem očekává odpověď. Dostane-li se místokráli [tohoto] povolení a vrátím-li se zdráv a bez pohromy do Evropy, napíši V. D. Zatím se V. D. co nejsrdečněji poroučím a zůstávám V. D. sluha a syn v Kristu

Šimon de Castro z Tovaryšstva Ježíšova.
V Mexiku 20. srpna 1692.

P. S. Bratr Jan Haller[7]) zemřel na Mariánských ostrovech a listy z Filipin jsme letos dostali velmi pozdě, protože byly ztraceny. A tak nemohl jsem těm dobrým Otcům letos nic psát. Pozdravuji co nejsrdečněji všechny známé!

III

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!
Listy znamenají pro nás veliké potěšení. Ale nyní po dlouhý čas byli jsme bez této útěchy. Není příležitosti; je tomu už více než půldruha roku, co připlula španělská loď [naposled] do přístavu Veracruz, odkud dostáváme vždy nějaké novinky. Z ostrovů došly nás sice nějaké zprávy o událostech v Evropě, ale vesměs zlé: zlé z Uher, zlé z Belgie, zlé z Říše, a tak způsobily nám tyto novinky spíše zármutek. Největší zármutek působí mnohým některé zprávy našeho D. P. generála; nevíme totiž nic o základu [všech těch zpráv].[1]) Bůh račiž všechny potěšit!
Také zde v Mexiku bič Boží bičuje nás již třetí rok. Po

vzbouření Indiánů stojí zde měřice pšenice 24 zlatých a třebas se někdy pšenice a kukuřice klidí až třikráte do roka, přece je letos malá naděje na nějakou vydatnou žeň; neboť už na klasech a na osení je znáti touž slabost jako v předchozích letech.

Já jsem byl zaměstnán po požáru královského paláce dozorem při jeho zboření a třebaže jsem se vyzul z účasti na stavbě paláce nového, přece jen mi místokrál velmi často pošle rozkaz, abych se šel podívat na novostavbu, a mám plno práce s rozvrhováním prostor palácových, neboť zdejší stavitelé mají málo vědomostí o tom, jak se stavějí paláce a jak se rozvrhují místnosti. To vše přenesl místokrál na má bedra, protože prý, jsa už tolik let se zdejšími místokráli v paláci a stoluje každého dne s jejich dvořany, poznal jsem lépe nedostatky obytných prostor starého paláce, a bez mé účasti nepodnikne se v rozvrhování místností nic. Ale, Bohu buď chvála, už jsme dospěli až do třetího poschodí. Je to ohromná budova. Průčelí je široké asi 200 loket a skoro celé z trámů. Pracuje tu pospolu zároveň 300 lidí: truhláři, kováři, soustružníci, tesaři a jiní. Během jednoho roku bude obydlí místokrálovo dovedeno pod krov; ostatek bude dokončen v krátké době. Podle výpočtu královského pokladníka a odhadu znalců vynaložilo se na tuto stavbu 95 tisíc zlatých. Ale o tom již dosti.

Denně čekáme tu loď ze Španěl a zprávy, kdo bude novým místokrálem; neboť tento místokrál dovrší již v měsíci prosinci r. 1695 svoje šestiletí a touží nanejvýš se vrátit domů. Vyžádal si od našeho Otce generála průvodce pro svého zpovědníka. Bojím se, aby los nepadl na mne, třebaže již mám dovolení od P. generála odebrati se na ostrovy Mariánské. Ať to dopadne a bude rozhodnuto tak či onak, podám vám o tom ještě zprávu.

V misiích se také velmi rozmohly nakažlivé nemoci a

zkosily valnou část Indiánů, takže z osady pátera Neumanna[2]) zbylo na živu jen pár lidí. To ho přimělo, aby změnil svoje sídlo a zarazil svoje obydlí o pět mil dále na skále v Údolí rozkoše. Vystavěl si tu na skále dům a kostel celý z kvádrů, se čtyřmi věžemi, který se dá [případně] i hájit proti vpádu nevěřících. Noví křesťané, ba i sami Španělé zakusili, jak vám může povědět přiložený list P. Neumanna, mnoho zlého od nepřátel. Očekávám také odpověď od P. Chino[3]) a P. Capuse[4]), pokud jde o případné přesídlení do Kalifornie; ale všem se zdá lépe pokračovati v práci na pevnině než přeplaviti se přes moře, neboť každého dne objevují se tu nové kmeny a oblasti nad jiné úrodné. Indiáni pak jsou tu velmi inteligentní, žijí sice podle zákona přírody, nejsou však modloslužebníci a mají svoje vsi uspořádané, a to je ten hlavní důvod, aby naši Otcové spíše pokračovali ve svých misiích na pevnině, než aby se plavili na sousední ostrovy a vystavovali se tisícerým nebezpečím. Páter Chino prozkoumal zemi a kraje na 400 mil, všude jsa přijímán Indiány s největší láskou, a přece nedosáhl konce té země na severu. Z toho lze soudit, jaké ovoce čeká [misionáře] v těch krajích. Bylo již určeno devět misionářů pro tyto končiny a vyrazí, jakmile P. visitátor pošle [příslušnou] právní informaci o misiích místokráli a královskému senátu; a tak budou nejzazší misie vzdáleny od Mexika již 700 mil.

Z Filipin a z ostrovů Mariánských sem již po tři léta nepřiplula žádná loď; jsou značné obavy, aby tam byl nevypukl nějaký válečný konflikt, buď s Číňany, nebo s Holanďany. Mnozí mají za to, že se i na tyto ostrovy dostal hlad a mor, kterým tu trpíme my, a že proto, pro nedostatek lidí a potravin lodi sem nepřijely; neboť plavba z Filipin do tohoto království trvá sedm měsíců. Byla tedy vyslána na ty ostrovy loď s penězi, vojáky a potravinami, aby přinesla zprávu, proč tak dlouho lodi

[odtamtud] nepřijely. Dá-li Bůh a přijede-li letos loď z Filipin, napíši V. D. vše, co přinese pozoruhodného. Jinak mi nezbývá už, než abych se V. D. poručil do jejích mešních obětí a modliteb.

V. D. sluha v Kristu
Šimon de Castro Boruhradský.

V Mexiku 9. června 1694.

P. S. Jan Steinefer[5]) se V. D. co nejsrdečněji poroučí a je mu velmi líto, že opustil svoji provincii, kde vykonal a ještě mohl vykonat tak mnoho dobrého, neboť zde musí člověk žít v zahálce, poněvadž ve zdejších kolejích mohou Bratří jen zřídka něco dobrého udělat, ježto povětšině všechny služby tu konají černoši a otroci, a to zejména v malých kolejích, kde bydlí ponejvíce 4 nebo 5 osob. Věčná škoda [by byla] těch dobrých Bratří; jest lépe, budou-li sloužiti [doma], než aby tu měli v zahálce zlenivět.

LISTY JINDŘICHA V. RICHTRA

o cestě z Cadixu do Cartageny a dále přes Hondu a Papayan do Quita, odtud přes Kordillery do úvodí Maraňonu a nad Huallagu, o poměrech v misiích maraňonských a působení mezi Indiány Coniby.

I

Důstojný v Kristu Otče provinciále!

Nemohl jsem vám, důstojný Otče, v Evropě náležitě poděkovati za to, že jste mne ráčil vyvoliti k misiím v oblasti Maraňonu, i pokračuji v tom aspoň nyní dále z Ameriky, ačkoli vím, že nikdy nevyjádřím dosti svých díků za tak veliké dobrodiní; zatím budu se modliti neustále v každodenní oběti mše svaté k Bohu všemohoucímu, aby dal V. D., oč k vlastnímu i celé provincie dobru sama prosí. Druhý důvod, [proč píši] je, že chci vyhověti přání V. D. Připojuji vylíčení další naší cesty, v důvěře, že poslední můj list, daný koncem srpna v Seville, jest již v rukou V. D. 4. září přibyl náš D. P. prokurátor Emanuel Rodriguez[1]), který, schystav v Seville věci potřebné pro naši cestu, po 6 dnech vydal se s námi do Cadixu, kde pak až do našeho odjezdu spolu se svým soudruhem těžce stonal. Stejný osud potkal našeho bratra Jana Justa[2]), který s ním přijel z Madridu, scholastika Kašpara Vidala[3]) pak držela dvojí trojdenní zimnice po dobu plavby 50 dní. V Cadixu, kam jsme přibyli 13. září, nalezli jsme tři naše misionáře, určené pro Chile[4]), s ostatními z Rakous a z Italie, i objali jsme se s nesmírnou radostí a vzájemným blahoželáním. Poté vstoupili jsme spolu s misionáři, určenými do Chile, na totéž plavidlo a 24. září o 11. hodině na noc vypluli jsme z cadixského přístavu. Na den sv. Františka Borgie[5])

minuli jsme Kanárské ostrovy. Na den sv. Stanislava[6]) k večeru spatřili jsme prvně ostrovy Matalinas, jinak Martinique[7]), a nechali jsme je za zády. Na den sv. Kateřiny[8]) po poledni ukázala se nám zblízka a mezi mračny americká pevnina. 26. uviděli jsme ji jasně a zároveň s ní přístav Cartagenu[9]), do něhož jsme pak 28. vepluli. Co se po cestě událo zvláštního a deník celé cesty naší vypsal jsem P. Fridrichu Pablovi[10]), aby jej, arci v lepším přepisu, doručil V. D. Vaše Důstojnost bude moci z něho seznati, že jsme vykonali ve všem svoji povinnost. Jinak naše plavba proběhla dobře, neboť až na obvyklá v těchto končinách vedra, poty a nesnáze lodi, snažící se dosíci klidu, nebylo ničeho, čím bychom byli nějak trpěli. Ne tak dálo se misionářům, určeným pro Chile, o čemž se chci jen stručně zmíniti, přenechávaje obšírnější vypsání toho jim samým. Dobrý stařík, prokurátor jejich, nedovedl zacházeti s lidmi těmi, opravdu vynikajícími, ani ve smyslu fysickém, ani ve smyslu morálním, [jak náleželo]. Příčinou toho byla jeho známá upřílišněná šetrnost a s ní jaksi souvisící vznětlivější a málo vkusný způsob jednání. Zejména naši mlčelivci měli s ním po dlouhou dobu velikou trpělivost, nedávajíce, pokud možná, na sobě ničeho znáti, když však konečně všichni viděli, že se s nimi jedná stále neslušněji, byli by se málem rozhodli pro krajní řešení a jakkoli z lásky k povolání svému nikterak nepomýšleli na to, aby se vrátili, přemnozí z nich, hlavně Španělé, uvažovali o tom, neměli-li by se státi členy jiné provincie. Ale milost Boží jim pomohla na konec přece jen přemoci toto pokušení a zůstali, třebaže velmi rozmrzelí, na svém místě. Bojím se, aby někteří z nich se nerozloučili po cestě s tímto světem, ještě než dospějí k cíli své cesty, zejména zdrží-li je něco déle na jejich pouti. Neposkytne-li Bůh nějaký zvláštní prostředek, budou se musit zdržeti zde v Cartageně a v Panamě 3 až 4 měsíce, dokud nepřijde spo-

jené loďstvo z Limy do Panamy, protože osamělé lodi se na Tichém oceáně nesmějí objeviti pro nebezpečí, hrozící jim se strany pirátů, kteří je přepadají a již několik lodí Španělům odňali. Tito již nalezli svoje Indie, my tu vyčkáváme, ochotni trpěti cokoli, a přehojná žeň nedá na sebe dlouho čekat. Kéž bychom jen na březích Maraňonu prolili tolik krve, co nyní [proléváme] potu; malými se nám zdají věci, kterými zatím žijeme, a jestliže dnes spokojujeme se tři začasté jediným nožem a pijeme-li vodu sebranou z dešťových okapů, jsme ochotni žíti i v nejvyšší nouzi nad Maraňonem. A tehdy rozvodní se bystřiny rozkoše: naše pevné a stálé zdraví, které jsme si uchovali mezi tolika proměnami všech věcí a nesnázemi, mohlo by nám býti jakýmsi dobrým znamením. I posty mnoho prospívají zdraví, a kdo jim snadno zvyká jako soli života, může po pravdě jich velmi dobře použíti. Přál bych si, aby ten či onen zhýčkaný člen naší provincie pozoroval, jak žijí jiní členové Tovaryšstva v rozličných místech, jak jsou spokojeni se svým jídlem a jak mají svůj šat za vzácnější [než jakékoli roucho jiné]. A milosrdný Bůh vede nás k nebi vpravdě podivuhodnými cestami; veškeré dílo jej na věky chval! My zatím se tu musíme zdržet o něco déle, až bude připraveno, čeho je potřebí na cestu opuštěnými krajinami. Vše to bude nám vézti s sebou, neboť v tak obrovských pustinách není žádných hospod, během 60 dní jen pětkrát přijdeme na místa obývaná lidmi, třebaže noc co noc budeme vystupovati na břeh řeky Magdaleny[11]). Proto povezeme s sebou skládací lůžka a každý svůj stan, pod nímž by se chránil proti nespočetným moskytům; také se nám dostane výbavy, abychom mohli číst mši svatou a aby aspoň jeden z nás mohl každého dne před svítáním obětovati [její oběť]. Vskutku někdy přicházívají Indáni, kteří bydlí tu a tam okolo řeky, a to i křesťané, a vyslechnuvše mši svatou, budou moci býti

poučeni v katechismu. Na své nastávající cestě po řece přijdeme na dvojí kolej v Momposu[12]) a v Hondě[13]); v této najmeme si mezky a koše směníme za kůže. Není ještě rozhodnuto, půjdeme-li rovnou odtud do Quita[14]) nebo do města Santa Fé[15]). Přímá cesta je podle řeči našich lidí kratší, ale druhá cesta se jaksi vžila při poutích našich lidí; ať si dělají jak libo, mně je to jedno, jen aby někoho z nás si v Santa Fé nepodrželi, jako se to stalo při předchozí misii s jakýmsi Otcem z Belgie, ačkoli výslovný příkaz D. P. generála, abychom byli posláni co nejdříve do misií, dává nám naději, že se tak nestane, a nadto onen rektor z Quita, který si nás vyžádal, jest tou dobou právě provinciálem. Staň se vůle Páně, od níž se v životě ani ve smrti ani o píď neuchýlím! Poroučíme se co nejponíženěji V. D. a D. Otcům celé provincie do jejich modliteb při mši svaté, Bratřím pak do jejich pobožností, a zejména já ze všech nejmenší sluha v Kristu,

Vaší Důstojnosti, Otče provinciále,

navždy zavázaný syn Jindřich Richter S. J.

V Cartageně v Americe 5. prosince r. 1684.

II

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!

Čím více se blížím místu mně určenému, tím silněji se cítím zavázán Vaší Důstojnosti za dobrodiní, která mi kdysi prokázala v souvislosti s touto výpravou. A není-li už možná jinak, chci aspoň těmito několika řádky osvědčiti svoji vděčnost, neboť nemám žádné jistoty, zda galeony z Indií neodplují před naším příchodem do Quita[1]). Dostane-li se mi tu nové příležitosti psáti, neopomenu vylíčiti, jak jsme prošli zbývající částí cesty. Toto jest druhý dopis adresovaný V. D. z Ameriky, první jsem

poslal totiž z Cartageny, jakmile jsme tam dojeli. Zanechavše v Cartageně 15 misionářů, určených pro Chile[2]), vydali jsme se 15. prosince na cestu. Převezli jsme se na kanoi přes mořský záliv, abychom dosáhli ve 2 dnech ramene řeky Magdalena, a dosáhnuvše ho 21. prosince, musili jsme stále plouti proti jeho proudu. Rozvodnila se řeka ta nadmíru, takže jsme po několik dní neviděli břehů, a také kanoi, na kterou se nadto vrhala nespočetná hejna velikých komárů, poskytovala v úžinách pramálo klidu. 28. prosince jsme přistali v Momposu[3]) u našeho domku, kde žijí - celkem pohodlně - čtyři osoby, a poněvadž byl právě čas k rozjímání a k obnovení našich slibů, obojí jsme tu vykonali a okolo 4. ledna tohoto roku vydali jsme se zase na další cestu. Veselé divadlo poskytovali nám začasté obrovští krokodilové, kteří s otevřenou tlamou jako dravci se roztahovali tu a tam po ostrovech a po březích, vyhřívajíce se na slunci, a sotvaže jsme se přiblížili, utíkali do vody. Opět a opět, zejména v hodinách nočních, naháněli nám strachu tygři svým řevem; lvi američtí jsou totiž značně menší a takřka krotcí, naproti tomu tygři předivocí, a přece nejednou býci, ba i krávy je přemohou, dovedouli, jak náleží, chytře uhnouti jejich útoku a přitom vraziti rohem jim v bok. Tygři začasté v hladu se vrhají ke dnu této hluboké řeky a - což se zdá neuvěřitelné - vytáhnou odsud na břeh velikého krokodila a roztrhají jej a sežerou. Žár sluneční, který je v těchto končinách prudší, tak zapálil v některých z nás krev, že nám připadalo, jako bychom si sedli do mraveniště. Našli jsme úlevu v hodinách před svítáním, v kteréžto době vody poněkud vychladají. Větší bolest nám působili dotud pohanští Karibové, které jsme stále měli na očích na protějším břehu a k nimž jsme se neodvážili zahnouti ze strachu před jejich šípy; jsouť ke své škodě nad jiné nedůvěřiví a jednotlivce, kteří se k nim chtějí přiblížit, po-

važují za nepřátele. Naproti tomu na druhé straně svého okrsku, kde sousedí s Brazilií, žijí ve velikém přátelství s angloholandskými kacíři[4]), dávají jim svoje dcery za ženy a kupují od nich zbraně. Ponoukáni jimi, sestoupili v měsíci říjnu minulého roku směrem k Orinoku a zmocnivše se tu tří misionářů, totiž Aragonce P. Ignatia Fiola, Bavora Kašpara Becka a Belgičana, z Flander pocházejícího P. Ignáce Tobasta[5]), ukrutně je utratili. (P. Vergara[6]) unikl a sto dní se schovával v pustinách, živ o bylinách a kořínčích.) Ani dne ještě neznáme, kdy, podle úmluvy, ozbrojeni pistolemi a mečíky, udeřili na jednotlivé, na vzdálených od sebe místech působící misionáře. Nejdříve jim vhodili smyčku na krk a poté, usekavše jim ruce a nohy, s divokou krutostí se vrhli na ostatní tělo. Konečně, sebravše liturgická roucha a obleknuvše se do nich, zakončili tragedii slavnostní střelbou z pistolí. Obyvatele nechali celkem bez úrazu, prohlašujíce jim, že přišli jen, aby zabili Otce. Když jsme 31. ledna dostihli Hondy[7]), kde jest jiný náš útulek pro 3 osoby, dostalo se nám naděje, že vstoupíme v šlépěje těchto 3 slavných mučedníků, neboť P. viceprovinciál vyžádal si tři kněze pro tolikéž stanic; proto jsme se tu po celé dva měsíce pozdrželi, zabráni horlivě v nadešedším postě zpověďmi, k nimž zejména náš P. superior připojoval svoje kázání. Zatím odpověděl důst. P. provinciál, že nás nemá býti použito jinde než na Maraňonu. Za tím účelem sem přibyl P. procurator missionum ze Santa Fé[8]), který, rozhodnuv, čeho jest nám na cestu zapotřebí, vypravil nás ne přes S. Fé, nýbrž přímou cestou do Quita. Vyrazili jsme 31. března na mezcích, z počátku v údolí Neiva[9]) za převelikého žáru slunečního a provázeni obvyklým nepohodlím dešťů, povodní, blýskavic atd., uvnitř však plni sladkého jásotu a neuvěřitelného duchovního veselí. To vzrostlo ve mně ještě více, když na Květnou neděli jsem uslyšel v Natagaymě[10]) Indiány zpí-

vati latinsky pašije a uzřel, jak důvtipně jsou tu děti vyučovány v modlitbách a tajemství víry, třebaže nesnesou mezi sebou žádného jiného bělocha krom faráře, a [že] ti lidé přísně trestají každého, kdo bez příčiny se nezúčastní bohoslužeb. 9. května zastavili jsme se v La Plata[11]). Je to zbytek jakéhosi městečka, kde mezci, než vstoupí do hrozných hor, nejméně 10 dní si musí odpočinouti. Co jsme tu meškali, ráčila velebnost Boží navštíviti našeho P. superiora nebezpečnými horečkami, takže jsme se mu musili postarati o poslední pomazání. Ale P. superior, maje na paměti stále nařízení důst. P. provinciála, podržel při sobě, aby měl někoho na pomoc, P. Jana Gastela[12]) a Kašpara Vidala scholastika[13]) a mně i ostatním soudruhům poručil pokračovat v cestě. Nastoupili jsme ji 19. června a měli jsme v ní hojnou příležitost, abychom si dobyli zásluh. Mám za to, že v celém světě není horších cest. Nadto, poněvadž v blízkosti jsou zasněžené hory[14]), zakusili jsme tolik mrazu, že tak tak že nám nezmrzli naši průvodci, kteří jsou pramálo zvyklí mrazům. Je to konečně pochopitelno: přicházíť se tu ze zemí nad jiné horkých do velmi silného chladu, kde přistupuje ještě velmi ostrý vítr, který proniká až do kostí a i na sám dobytek působí tak, že kolikrát až 150 mezků najednou tu zahynulo (my jsme tu ztratili toliko dva). Konečně asi 6. června dostihli jsme Popayanu[15]) a po 200 mílích zase jedné koleje s 6 lidmi, s nimiž žijeme [nyní] v největší lásce, očekávajíce příchodu našich druhů. P. superior se totiž prý zase pozdravil. Do Quita, kde nás očekává důst. P. provinciál, zbývá ještě 100 mil. Zatím provinciál bude slaviti 25. června v Quitu po prvé provinciální shromáždění, které se až dotud vždy konávalo v S. Fé. Co bude následovati, se ukáže. Někteří chtějí aby došlo k rozdělení provincie. Tolik je jisto, že mají býti vysláni prokurátoři do Říma a zpět a že mají býti vybráni druzí pro misie. Pročež při této svaté příležitosti

prosím, aby V. D., pakliže by někteří z naší provincie o to žádali, jim buď radou nebo určením - jak bude V. D. libo - ráčila býti nápomocna. Neboť jest velmi zapotřebí pracovníků a já bych z duše přál těm, kteří po tom touží, aby mohli užíti onoho štěstí, kterého nyní přeblaženě užívám. Nikdo tak dobře neví, co to jest, kdo toho nezkusí. Pročež znovu nesmrtelné díky V. D. [vzdávaje a slibuje] vzpomínati jí každodenně u oltáře, jsem [V. D.] nejponíženější sluha v Kristu a syn

Jindřich Richter S. J.

Dáno v Popayanu v předvečer svátku Nejsvětější Trojice 1685.

III

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!

Jestliže jsem kdy jindy cítil více než zřetelně, že jest třeba, abych učinil zadost své povinnosti a s povinnými díky oznámil Vaší Důstojnosti, že jsme šťastně dospěli svého cíle, [je tomu tím více dnes], kdy jsme vzdáleni pouze čtyři dny cesty od města Quita, kde, jak doufám, v několika málo dnech dosáhneme vytouženého konce naší první pouti. Očekává nás tam již hlouček předrahých lidí od Maraňonu, kteří, dávajíce najevo všemožně svoji příchylnost [k nám], prohlašují, že se bez svých Otců nevrátí do svých domovů. A opravdu po smrti některých misionářů se zdá, jako by jim hrozila zkáza, kdyžtě dnes něco více než dvacet domorodých kmenů, rozložených po tak velikém území, je svěřeno péči pouze tří dělníků. K těmto třem dělníkům přistupuje čtvrtý, který koná povinnosti faráře v redukci sv. Františka Borgie[1]) na okraji území Maynas[2]) pod kanálem Pongo[3]), který jsem již popsal v listě ze Španěl, a má na starosti tři další sousední kmeny, v redukcích sv. Aloise Gonzagy,

sv. Otce našeho Ignáce a sv. Terezie Ježíšovy. Poslední z těchto kmenů jest rozprostřen po území zdélí pouhých tří mil, ostatní jsou vzdáleny jeden od druhého míli, takže někdy v sváteční dny musí [náš misionář] čísti dvakrát mši. Sestoupíme-li dále po Maraňonu až k ústí řeky Pastazy[4]), dostaneme se proti toku této řeky k jiným redukcím, totiž k redukci sv. andělů strážných u kmene Roamaynas, Nejsvětějšího jména Ježíš u Coronatos, sv. Františka Xaverského de los Gayes; tito poslední jsou vzdáleni od Roamaynas 8 dní plavby (pluje-li se po proudu, vykoná se ta cesta za tři dny), Coronatos jsou v sousedství Roamaynas, takže je možno snáze je navštíviti. Třetí redukce je zřízena mezi kmeny Ataguatos, Cutinatos a Chonchos[5]), které obývají zčásti na březích řeky Pastazy, zčásti v horách a patří k misii Neposkvrněného početí u Jeverů[6]) [a] blahoslavené Panny Marie Loretánské u Paranapurů, k nimž jsou připojeni [i] Chayavitas a Muriches[7]). Jdeme-li dále proti toku řeky Apeny, přijdeme k známému mocnému kmeni Jeveros. Od Jeveros se stoupá po tři dny cesty horami k Paranapuros a v stejné době dostihneme po vodě Chayavitas a Muriches. Něco dále od nich jest oněch devět kmenů, jejichž duchovní správu vede až dosud přehorlivý superior misií D. P. Lucero[8]), který se velmi horlivě stará o tyto misie a snaží se nalézti odtud cestu ke kmeni Yngianů, o němž jsem V. D. psal již ze Sevilly. P. Luzero píše, že působí právě u jezera, které je vzdáleno sto mil proti toku řeky od Omaguas[9]), a že má ve své redukci tyto kmeny: P. Marie čili Ucayabů, sv. Jakuba čili Xitipů a Chepeů, sv. Vavřince čili Fibilos, sv. Františka Xaverského čili Chamicuras, sv. Antonína opata čili Aguanos, P. Marie čili Guallaga, sv. Josefa čili Mapurinas, sv. Ignáce čili Mayurumas, sv. Stanislava čili Otonavů[10]). Kdož by svatě nezáviděl tak velikého pracovního pole a takového množství zásluh a který horlivější pracovník pro spásu duší by

hned nechal všeho a nepřispěchal na pomoc, hynou-li mu, naříkají-li a klesají únavou pod takovým těžkým břemenem jeho druhové? Já vpravdě, uvažuji-li o svém nynějším štěstí, nedovedu se zdržeti slz. Jsou tu arci nesnáze nekonečných cest, nespočetná nebezpečí a změny rozličných podnebí, jež síly lidské nedobře snášejí a při nichž se musí přecházet v jednom a témž dni z přestudené mlhy do žhoucí výhně a zase naopak do zcela opačné temperatury, neboť i na samém rovníku hrozné, zasněžené hory, zvané Paramos[11]), přinášejí takové střídání podnebí, že dokonce psi i mezci trpí tu horečkami (v Guallabambě[12]), dva dny cesty odsud, kde se prý přestupuje rovník, je to velmi častý případ). Je tu také nemálo nesnází při učení se cizím řečem - nehledě k nespočetným nesnázím jiným. Ale to vše se nevyrovná bohatému zisku duší a ještě nikdy nescházela nám přeprozíravá ruka Boží, která nás celkem ve zdraví a beze škody po dvě léta vedla a řídila tak, že se mi zdá, jako bych byl silnější, nežli když jsem odcházel z Čech. Abyste si učinili poněkud jasnější obraz o práci i potěšení, které čeká misionáře v těchto končinách, připojuji něco málo z listu výše zmíněného superiora. Píše ze své redukce: „Příjemnosti, které zde máme, spočívají pouze v tom, že jsme si jisti, že jsme zachránili mnohé z oněch divochů, o nichž patrně pravil královský žalmista: Lidi a dobytek spasíš, Pane[13])! Neboť tito Indiáni jsou pošetilá zvířata, nikým neovládaná, poněvadž nikdy nepoznala žádného knížete. Synové vládnou tu rodičům, ztrpčují jim život a trýzní je a naproti tomu rodiče zabíjejí děti, rodí-li se jim děvčata a ne chlapci, i ženy, jsou-li liknavé v rození dětí (tak to totiž vysvětlují, činíme-li jim výčitky). Děti zabíjejí takto: Udělají díry, ve kterých je zahrabou, díry ty pak klidně posypou popelem a to považují za projev mateřské lásky. Není-li tu matky, svěřuje se zabití dítěte kterékoli jiné ženě; chopí-li dítě za nohy, hodí-li je do

Indiánská bitva a rvačka. Obrázek Fl. Bauckeho, reprod. z knihy G. Furlonga „Iconografia colonial Rioplatense 1749—1767". (K listům J. V. Richtra.)

řeky a zapěje-li nad ním za hlučného smíchu nénii, má za to, že vykonala svou práci. Umře-li někdo na nějakou nemoc, říkají, že se to stalo kouzlem; smrt nezdá se jim něčím přirozeným, nýbrž čistě náhodným. Žádati je, aby vydali mrtvé, zejména pokřtěné děti, aby byly pohřbeny při kostele, znamená vrážet jim nůž do těla, a když přes to mnohé tu pohřbím a oni se osobně pohřbu zúčastní, sotva se obrátím, naleznu, že mnohé pohřbili v chýších. Někteří nechtějí pohřbívati svoje drahé ani při kostele, ani doma, neboť by prý jim musilo působiti bolest, kdyby země měla sníst jejich příbuzné, a proto považují za svoji zbožnou povinnost roztrhat svoje drahé jako skopce a se všemi svými přáteli je snědí.[14]) Kosti jejich pak, dobře je dříve opekše, spálí a popel, smíšený s jakýmsi vínem, za náramného nářku vypijí. Konečně pořádají po plných osm dní pitky, ožerou se, pomažou tváře černou barvou, kterou jmenují xagua, a tak s velikým kvílením oplakávají svoje mrtvé. Ale dnes má toto nové křesťanstvo, na které, jak se zdá, milosrdně shlédl Bůh, novou tvářnost. Začátkem června byl tomu rok, co u výše položených kmenů se objevila epidemie neštovic; jakmile jsem se to dověděl, uspořádal jsem 5 procesí, mnoho jich spontánně projevilo lítost [nad svým životem], vyzpovídali se a přijali tělo Páně s takovou něžností, že to vyvolalo u mne slzy. Přes to však nákaza řádila dál, 23. června jsem spatřil 65 kanoí plných lidí z těchto kmenů, kteří utíkali a volali: „Zachraň se, Otče, a nečekej tu, až přijde nákaza, neboť tě usmrtí." Plakali a velmi naříkali, pravíce: „Neutíkáme před tebou, milý Otče, ale před epidemií, neboť ty nás máš velmi rád, ale ona nás nenávidí. A dios! A dios! caquire taun caquire un a dios icatotenare," to znamená: Bůh s tebou, statečný muži, Bůh tě zachovej a dejž ti dlouhý život! Zůstal jsem poté sám jako v poušti. Neboť, ačkoli tu zůstávali ještě Chepeové a Xitipové, předpokládal jsem, že uděla-

jí totéž, nadto pak pojal jsem podezření, že mne chtějí zabíti, ježto po celý čas se z nich žádný v redukci neobjevil. A tak vešel jsem do svého kostela a zapáliv svíce a sňav roušku s obrazu blahoslavené Panny, strávil jsem valnou část dne na kolenou, vyčkávaje, co se mnou učiní vůle Boží. Zatím okolo 5. hodiny odpolední dostavilo se přemnoho lidí z tohoto kmene a vstoupivše do kostela, jednohlasně jali se prozpěvovat: „Pochválena budiž Nejsvětější svátost oltářní!" A chopivše se obou mých rukou, líbali je, říkajíce: „Povstaň a vyslechni naše slova!" Když pak jsem to učinil, pravili: „Vidíme, že jsi velmi zarmoucen nad tím, že lid, který jsi s takovou námahou byl shromáždil, tě tak snadno opustil. Proto jsme tě přišli potěšiti a nabízíme ti naši společnost; ať si přijde nákaza - umřeme-li, přijdeme do nebe, ježto umřeme, věříce v Boha a litujíce, že jsme jej urazili. Kteří pak šťastně přečkáme nákazu, jsme hotovi přivésti k tobě nazpět uprchlíky." Tak ráčil mne Bůh potěšiti; a než sem nákaza pronikla, vyslechl jsem spoustu zpovědí, podal jsem mnoha lidem Tělo Páně a znamenitý počet věřících jsem pokřtil. Co pak jsem zkusil v těchto horkých končinách od října až do května nakažlivými výpary, nebudu vypisovat. Mnoho lidí zatím zemřelo, a doufám, že všichni došli spasení; neboť Chuanové předešli nákazu náležitou zpovědí a 600 jsem udělil poslední pomazání. Pohané v zástupech přicházeli, aby přijali křest a po smrti zvonily jim zvony. A tak, umřel-li kdo z nově pokřtěných, přicházeli a říkali: „Otče, jeden člověk, který nic [Pánu Bohu] nedluží, umřel, pročež je třeba, aby se za něho zvonilo zvony." Umřel-li pak některý ze starých křesťanů, říkali: „Umřel člověk, který dluží [Pánu Bohu], pročež vyzvánějme a modleme se za něho!" To mi dalo příležitost, abych jim vysvětlil, co je to očistec, což bylo jim předtím nepochopitelné. Již před týdnem se vrátilo 5 uprchlíků, kteří přinesli zprávu, že

za nimi budou následovati i ostatní, přes to, že tam mohli velmi pohodlně žíti bez zákona Božího, jak si to tělo žádá. Tři moji lidé nalezli příslušníky čeledi Omaguas[15]), kteří se blíží ke mně ze strachu před Portugalci, kteří vypluli z osady sv. Ludvíka[16]) a z tvrze Parà[17]), kde sousedí s Holanďany[18]), proti toku Amazonky až k velikému Omaguas, aby hledali zajatce. Čekám tedy po celý tento červen návrat kmene, který se v době nákazy zachránil útěkem, a v srpnu druhý kmen čeledi Omaguas; doufám, že dosáhnu toho, aby se usadili a založili si kolonii 6 dní cesty od tohoto jezera. Čeho je mi líto, je to, že až přijdou, nebudu jim moci nic podati, neboť misie nemá dnes ani libru železa. Zatím jest jisto, že bez darů se nic nepořídí a že více než puškami a vojenskými zbraněmi dosáhne se tu jedinou sekerou nebo nožem. Pro vzdálenost místa není však možná nám z Quita něco dodati a budou to již 4 léta, co nám neposlali ani za zlaťák látky, takže nosíme oblek jen na nahém těle, majíce v útěchu to, že sloužíme znamenitému Pánu. Nahé zdobí samota, napsal sv. Jeronym, pročež v těchto končinách nepostrádáme mnoha věcí. Po čem toužíme, jest, abychom měli dost dárků, s nimiž bychom mohli pokračovati dále v misijním díle, a pokud jde o tyto věci, poskytne V. D. jiný [můj] list bližší informace, jak bylo by možno přes obvod jaenský[19]) v sedmi dnech z osady sv. Františka Borgie dodávati nám novou a snadnou cestou [potřebné] prostředky." - Jiná zpráva téhož superiora praví: Že, opustiv příslušníky čeledi Omaguas, kteří jsou vzdáleni od jezera 30 dní cesty, a pluje proti toku nejmenované řeky, našel nové spojení s 5 kmeny, v nichž je okrouhle 10 tisíc Indiánů; jsou to kmeny Cambas, Remos, Unibuesas, Manamabobas a Piros[20]); tito posléze uvedení obchodují bezprostředně s jakýmsi kmenem, ovládaným králem Inkou, potomkem onoho, který při pokoření Peru opustil Cuzco[21]) a uchýlil se do mara-

ňonských pralesů; podle výpočtu Indiánů může míti tento kmen 100.000 duší. A třebaže poslední výprava proti pohanským Jibarům[22]) nevystoupila proti nim zbrojně, je nicméně nablízku jiných 40 tisíc, kteří se dobrovolně poddávají. - Tím, co cituji, nás potěšil D. P. provinciál Jan ze Santiaga[23]), který sem přišel, aby navštívil tuto novou kolej, založenou před 4 měsíci; zdá se, že je rozradostněn také tím, že nás shledal tak ve zdraví a při síle a stejně plné nadšení pro tyto nesnadné misie; pročež píše dnes prokurátorovi misií maraňonských v Quitu dopis, ve kterém mu přikazuje, aby učinil všechna potřebná opatření, abychom se nezdrželi v Quitu déle než šest nebo osm dní. V. D. si jistě snáze, než bych mohl popsati, představí, v jak bohatém potěšení se za těchto okolností rozplýváme a s jakým dojetím děkujeme nanejvýš prozřetelnému Bohu, že se nám dostalo nad očekávání rychleji tohoto poslání, po kterém jsme tak toužili. Arci D. P. rektor v Quitu si žádá pro zvelebení tamních latinských škol jednoho z nás pro rhetoriku a jednoho pro gramatiku a o dva jiné prosí D. P. provinciál království Nové Granady pro misie orinocké. Ale D. P. provinciál rozhodl, že jsme určeni jen pro misie nad Maraňonem a že naše touhy, o nichž jsem se zmínil v prvních svých dopisech, nemají býti žádným [dalším] jednáním zdržovány. Věru, při takovém nedostatku lidí v těchto končinách člověk teprve vidí jasněji svrchovanou Prozřetelnost Boží, která nás tak líbezně vedla ke konečnému našemu cíli. Zatím doufám, že bude nejvyšším potěšením pro ty, kteří jsou naplněni stejnou touhou pomoci divošským duším, doví-li se, jak rychle dospěla naše výprava k svému cíli. Prosím je co nejponíženěji a nejláskyplněji, aby ráčili při svých nejsvětějších obětech pamatovati, třeba nám vzdáleni, na naši práci, abychom tím bohatší snopy svezli do stodoly Páně, neboť i jim takto urovnáme přímější cestu k této přehojné žni duší. Příležitostí se najde s dostatek, pokud

totiž v nejbližších dnech nastoupí podle svého slibu cestu do Říma dva prokurátorové, určení ze zdejší provincie, a vyberou si nejméně 12 soudruhů, které při svém návratu odvezou s nejbližšími galeony do těchto zemí. Jména těchto prokurátorů jsou P. Jan ze Segovie a D. Diego neboli Jakub de Abad[24]). Jinak nedovoluje mi papír, abych popisoval zbytek naší cesty z Popayanu[25]) až sem (ostatní cestu jsem popsal co možná stručně jednak v Cartageně, jednak v Popayanu). Bojím se opravdu, že jeden z těchto listů, které jsem adresoval D. P. prokurátorovi Emanuelovi Rodriguezovi[26]) pro Madrid, se ztratil, neboť jsme se dozvěděli, že D. P. prokurátor, kterého jsme v Cadixu opustili zachvácena horečkami, opustil tento svět. Ale i tento přítomný list se zdrží; nevíme dosud, kdy se vrátí galeony, když tě nepřítel, anglická a holandská sebranka[27]), brání jakémukoli obchodnímu styku mezi Limou a Panamou po Tichém oceáně, takže ani kupci nejsou s to, aby rozváželi svoje zboží, ani poklady z Peru se nemohou dopravovati dále. Královské stříbro, které bylo naloděno v Limě pro Panamu[28]), jest ve svrchovaném nebezpečí a snad se již dostalo do rukou nepřátelských, neboť ode tří měsíců není možná dostati o těchto lodích nějakou zprávu. My zatím budeme pátrati po vzácnějším zlatě, neboť nám nezáleží na laciné hroudě této země, leda že bychom mohli míti takovou víru, jako jest zrno hořčičné, abychom mohli říci jedné z těchto zlatonosných hor: „Přenes se do Evropy, abys poskytla podporu na cestu tolika misionářům, kolika jich je v těchto končinách zapotřebí!" Račiž V. D. oplatiti nám tuto naši lásku nejsvětějšími obětmi a podporovati naše snahy, abychom šťastně došli cíle našich přání časného zde, na tomto světě, i věčného na světě onom!

V. D. nejponíženější sluha v Kristu a syn

Jindřich Richter S. J.

V osadě Sv. Michala de Ibarra 16. srpna 1685.

IV

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!
Přál bych si napsati tento dopis V. D. spíše slzami a krví než černidlem, a pověděti jí, jaké milosti mne uznal za hodna přemilostivý Bůh, povolav mne k tomuto úkolu, i jak zůstanu proto zavázán všem těm, kdož mi podali ruku pomocnou a dopomohli, abych dosáhl tohoto cíle, v tom zejména V. D. A vskutku tím jasněji je vidět řízení nejvyšší Prozřetelnosti Boží, čím větší naděje nám kyne, že dostihneme mimo očekávání rychle našeho cíle na Maraňonu. Ještě jsme ani nedosáhli jinak žádoucího konce své cesty v městě Quitu a už máme nastoupiti spěšně cestu na Maraňon. Neboť, sotvaže jsme 13. srpna dospěli do městečka Sv. Michala de Ibarra[1]), vzdáleného ještě čtyři dny cesty od Quita, dostali jsme druhého dne zprávu o příchodu D. P. provinciála[2]); na den Nanebevzetí P. Marie pozdravili jsme jej osobně a k naší nemalé radosti dostalo se nám bez meškání a bez prodlevy vytouženého pověření, abychom se odebrali do oblasti maraňonské. Neboť jakmile [D. P. provinciál] spatřil nás tak zdrávy a plny síly i dychtivosti, maje za to, že nepotřebujeme dalšího klidu, dopsal hned nazítří prokurátorovi misií a nařídil mu, aby měl pohotově oděvy i ostatní, čeho je potřebí na cestu, a aby nás v šesti nebo v osmi dnech vypravil dál s týmiž vůdci, kteří před půl rokem přišli do Quita s větším houfcem Indiánů, aby si odvedli s sebou misionáře do misií. Hlavním důvodem tohoto rozhodnutí bylo, že nedávno zemřeli dva misionáři a i sám superior misií, který po dvacet let statečně pracoval na misijním díle, vyžádal si, aby byl odvolán, chtěje alespoň poněkud obnoviti svoje podlomené síly. Chtěl bych vyjádřiti, co si v duchu myslím o dnešním stavu misií, ale nedostává se nám slov, vidíme-li na vlastní oči širošíré pole Ameriky, kde miliony duší hynou jedině pro nedostatek misionářů. Neboť

co si počnou takoví čtyři chuděrové s více než tisíci mílemi [prostoru] a to jen snad samým Maraňonem, a jak budou osazovat nové rostliny Církve, získané ve větší vzdálenosti, nestačí-li na to, aby uchovali něco víc než dvacet křesťanských kmenů? A jest již dosti známo, že tato oblast má více než kterékoli jiné kraje americké území neprozkoumaných. Neboť co jiného je naše cesta z Cartageny až do Quita než jakási pěšinka, vedoucí 500 mil mezi rozsáhlými krajinami, [obklopujícími ji] s obou stran? A totéž platí o 300 mílích z Quita do Limy a není tu žádné stezky příčné než asi 100 mil dlouhá [stezka] do Pamplony[3]). Stoupáme-li pak od přístavu sv. Marty[3a]) až k Maraňonu, je tu všude plno Karibů, kteří, nemajíce ani v blízkosti ani ve větší vzdálenosti žádné pomoci, každého dne se střemhlav ženou do záhuby. A stejně musíme říci o ostatních národech, kteří bydlí na druhé straně, postupujeme-li mezi Panamou a Cartagenou a Peru. A bude se snad ještě někdo předpojatě domnívat, že by některá provincie, která má více než tisíc osob, utrpěla velikou škodu, kdyby obětovala dohromady asi šest svých členů ve prospěch misií? Nemůžeme si tu stěžovat, že by jich nebylo použito k misiím; D. P. provinciál mi včera řekl, že kdyby jich přišlo 12 z naší provincie, že by jich bylo všech použito, a D. P. sekretář mi potvrdil, že je potřebí dobře 40 misionářů. Je arci pravda, že prokurátoři, kteří odjedou v nejbližší době do Říma, budou žádati v Madridě o povolení pro čtyřicet [misionářů]; ale pro přílišné náklady pošlou jich sem v jednotlivých trojletích nebo čtyřletích sotva dvanáct, aby byl doplněn počet. Vypočítával [mi], že na cestu pro jednoho je zapotřebí dvou tisíc zlatých (ačkoli mám za to, že naše cesta nestála až dosud víc než něco málo přes tisíc zlatých, a při tom bylo o nás postaráno netoliko dobře, ale v plné hojnosti, hlavně arci štědrou láskou superiorů, a nikdy nám nescházelo nic z toho, co jsme mohli

míti). Nepříjemnosti, kterých jsme zakusili, spočívaly v tom: z Cartageny do Hondy musí se plouti v úzkých canoích po řece Magdaleně a v těchto canoích působí jak slunce, tak značně velicí komáři [člověku] těžkou trýzeň. Často se musí tři, často pět dní nocovat pod volnou oblohou na ostrovech nebo na břehu řeky. Denně setkáváme se tu se sty krokodilů, v noci je slyšet tygry. Ale není slýcháno, že by způsobili nějakou škodu, jen velmi zřídka. Tato cesta trvá celkem dvě stě mil; na půli té cesty je kolej v Momposu. Tu jsme učinili několikadenní zastávku o Novém roce a obnovili jsme svoje sliby. Celou cestu jsme posléze vykonali od 15. prosince až do posledního ledna letošního roku, kteréhož dne jsme dorazili do Hondy, do druhé koleje, která podobně jako první vydržuje čtyři lidi. Zde, v horkém a vlhkém podnebí, jsme učinili dvouměsíční zastávku, až přijde prokurátor ze Santa Fé[4]) a zaopatří nám věci potřebné [na další cestu]. Toto město není vzdáleno [od Santa Fé] než 25 mil, ale prokurátor se zdržel, vyčkávaje, až by dostali z Quita odpověď, od níž doufali, že dva z nás budou určeni pro misie orinocké neboli Llanos na místo slavných tří mučedníků, o nichž bude ještě řeč v dalším; ale dostalo se jim odpovědi záporné. Posledního března jsme vyrazili z Hondy, vezouce se na mezcích; každý [z nás] měl ještě jednoho mezka pro svoje zavazadla a bohoslužebné potřeby, kteréžto věci se všechny skládají do košů, zhotovených z korku. Někteří mezci unesou břímě půl třetího sta liber. A sedm jiných mezků neslo naše potraviny, které musí se vézti všechny s sebou, protože velmi zřídka se tu přijde na nějaký dům. Cesta tato jest nadmíru obtížná předně pro svoji délku; během 300 mil je tu právě jen jediná stanice, kolej v Popayanu. Za druhé jsou tu cesty i pro mezky (vozy sem vůbec nemohou proniknouti) velmi zlé. Věřte mi, Důstojnosti, že ty nejhorší cesty evropské byly by tu nejlepšími. Mezci, kteří jsou tomu již zvyklí, vystupují

se zavazadly po jakýchsi stupních, vyšších začasté jednoho lokte, jako kamzíci. Velmi nebezpečné jsou také potoky a řeky, přes něž se musí přecházet i několikrát denně. P. superior a P. Gastel byli několikrát v nebezpečí utonutí. Ale nade vše zhoubnější a nebezpečnější jsou tu veliké rozdíly a protivy podnebných pásem. Kdo by uvěřil, že na samém rovníku se tu najdou tak veliké zasněžené hory? Proto jsme musili častokrát téhož dne jakoby v okamžiku přecházet z třeskuté zimy do žhavého léta a naopak. Neboť údolí Neiva, [dlouhé] 60 mil, jest velmi horké, [naproti tomu] Paramo de Guanacas[5]) tak studené, že tu zhynulo jednou 60 mezků, pronikáť tu [mráz] až do kostí. My jsme na tom místě ztratili dva mezky. Soudní obvod popayanský jest již umírněný a údolí Patia[6]), dlouhé 30 mil, zas žhavá výheň a hned [dál] celé úkrají u Pasto[7]) velmi studené; konečně horké a nezdravé údolí Mira[8]) a Gualabamba na samém rovníku a za ním vyvolává u lidí poruchy ve zdraví a i psům a mezkům přináší horečky. Pro potěchu zastavili jsme se po cestě na dvou zbožích koleje Santa Fé, v Chipalu[9]) a ve Villa Vieja[10]), kde jsme zůstali přes velikonoce. Přišli jsme také na dvě jiná místečka, z nichž v druhém, jménem La Plata, upadl P. superior do nebezpečné horečky, že bylo nutno se mu postarati o poslední pomazání. P. Gastel a scholastik Gaspar Vidal zůstali s ním, zatím co my jsme pokračovali dál v naší cestě až do Popayanu, kam jsme dorazili 6. června a měsíc tu vyčkávali, až se uzdraví P. superior a přijdou naši druhové; na svátek svatých Petra a Pavla jsme se tu radostně zase shledali. Tehdy 4. července, nastoupivše zase cestu, dorazili jsme v 17 dnech do Pasto. Tam přišel nám vstříc P. prokurátor a dovedl nás až sem; příští týden odebere se s námi do Quita. Takový byl v hrubých rysech průběh naší vskutku obtížné cesty, kterou však Bůh nám ráčil potěšením Božím tak ulehčiti, že jsme ji měli za cestu růže-

mi. Opakuji, co jsem řekl jinými slovy výše: Nikdo, kdo toho nezakusil, neví, co v takových okolnostech a v cizích zemích působí Bůh ve svých služebnících. Veškerá omrzelost mizí a roste touha trpět a věci protivné, které doma, myslím, bych byl sotva měl sílu překonat, se mění v rozkoš. Čeho jsme nemohli dosáhnouti našimi silami a čeho [přece] se nám dostalo, bylo, myslím, to, že jsme přes tolik a tak rozličných i zřejmých nebezpečí, hrozících našemu zdraví v řekách a propastech, kde začasté šlo aspoň o nějaký úd, ne-li o sám život, šťastně vyvázli. A nečekají-li nás ještě větší požehnání na tomto světě? Ze sousedícího s námi Bavorska padla již slavná oběť pro víru: D. P. Kašpar Beck[11]), který se před několika lety dostal do těchto končin; proč bychom nesměli doufat, že nejbližší řada je na nás?

Psal jsem již sice jindy o slavné smrti těchto tří mučedníků do [české] provincie[12]); ale protože jeden list se snadno ztratí, podávám V. D. zprávu, jež je přesnější než předchozí a která se v některých podrobnostech liší od zprávy prvé; neboť podle běžného rčení je kulhavý posel pravdomluvnější.

Tato provincie, království Nové Granady, má vedle misií maraňonských neboli Maynas jiné, které se zovou Chocó[13]) a které příslušejí ke koleji v Popayanu a ještě jiné, [zvané] Orinocké neboli Llanos, vzdálené dvacet dní cesty od města Santa Fé, na oné veliké planině, která sousedí s územím Karibů. Tato poslední misie měla čtyři horlivé pracovníky, rozdělené na stejný počet stanic, P. Vergaru, P. Ignáce Fiola z Maiorky, Bavora P. Kašpara Becka a Belgičana Ignáce Tobasta, z nichž poslední přišel [sem] tři léta před námi. Jeden jako druhý bděli s veškerou vážností nad svěřeným sobě stádem a pilně se starali, aby vymýtili [jeho] zvrácené zvyklosti. A tu se stalo, že P. Ignác Fiol nalezl ve své misii zvyk, který má u křesťanů vzbuzovat ošklivost. Mezi novými křesťany

se pozvedalo dosud staré záští jednoho kmene proti druhému, jež mstilo, i [třeba] po půl století, křivdy spáchané na předcích, tímto způsobem: Znenadání se napadali v noční době [a] pobivše několik [příslušníků druhého kmene], jiné odváděli do zajetí, aby je prodávali Karíbům, kteří je pak, dobře je předtím vykrmivše, pojídali při svých slavnostních hodech. Zmíněný P. Ignác vzal [Karíbům] tuto příležitost a tu prý oni, rozezleni tím na nejvyšší míru, hledali prostředek, jak se mu pomstít. Prostředek ten poskytli jim ochotně v podobě zbraní nedalecí kacířští Holanďané a Angličané (kteří sousedí s nimi a Brazilci a kteří mají s Karíby jakési spolky, takže si berou i jejich dcery za manželky). Řečeno a vykonáno. Divoši se domluvili, spikli se a určili den, kterého se rozhodli sprovoditi Otce se světa. Za tím účelem se přiblížili, rozděleni ve čtyři skupiny, k stanicím jednotlivých Otců a den předtím vnikli někteří vyzvědači přátelsky i mezi samo [jejich] obyvatelstvo. V misii P. Vergary se stalo, že [tento] je zastihl a podivuje se tak nenadálému jejich příchodu, rozhodl se, že se jich zeptá na jeho příčinu. Tuť krvežízniví barbaři hned, jakmile spatřili Otce, jali se jeden pobízet druhého, aby jej zabil. Ale druhý odpověděl: Ráno! Zmíněný Otec zaslechl toto slovíčko a tu teprve pojal podezření, oč tu jde, a doptával se pilně a dostalo se mu od přátel návěští o [hrozícím] nebezpečí. Pročež, maje po ruce mezka, ještě téže noci se vytratil [z osady], ovšem nestačil již, aby jiným dal výstrahu. Po plných sto dní se pak skrýval v lesích, živě se bylinami a kořínky. Jinak se stalo ostatním třem. Smluveného dne se objevili divoši, majíce v rukou mečíky, za pasem pak nesouce pistole a hrozíce všem, s nimiž se setkali, že přišli jen za tím účelem, aby sprovodili se světa Otce. Jakmile tedy nic netušící Otce zastihli, hodili jim nejprve provaz na krk a smykli jimi o zem, pak je meči strašlivým způsobem rozsekali a nakonec uťali

hlavu a odnesli ji s sebou, aby si mohli připíjet z lebek svých nepřátel, jak to začasté při svých pitkách mají ve zvyku. Závěrem rozchvátili svatokrádežně posvátná roucha a oděni jeden v albu, jiný v kasuli, odvázali svoje kanoe, aby na nich slavnostním střílením z pistolí nasadili korunu [svému dílu] a uchýlili se do svých hor. K této slavné smrti došlo v polou října minulého roku, v téže době, kdy my jsme se plavili širošírým Atlantickým oceánem; den však není bezpečně znám[14]). Dejž milosrdný Bůh, abychom, poslavše před sebou co nejhojnější snopy do stodoly Páně, došli stejné odměny za svou práci!

Jiný zázrak se stal u těchto kmenů s obrazem sv. Františka Xaverského. Byl čas platit králi daň; chtěli se jí vyhnouti, ale, ukazujíce prstem na sv. Františka, říkali: „Ten nám v tom brání." Co dělat? Usnesli se tedy, že [jeho obraz] spálí, ale tajemná síla jim v tom zabránila. A tak nakonec se dali na útěk; ale znovu byli zastrašeni strašným hromobitím a blýskavicemi a někteří z nich, dotčeni [těmito] znameními, rozhodli se již se vrátit. Jen jedna rodina na naléhání jakési bezzubé čarodějnice se obrátila do hor, následujíc bábu, která je vedla, ale zakusila brzy pomstu ruky Boží. Neboť hned při vstupu do jakéhosi sousedního lesa vymrštil se [proti nim] had podivuhodné velikosti a ovinuv se kolem ubohé baby, před očima všech ji zardousil; tím smutným divadlem byli ti, kteří mu byli přítomni, tak vzrušeni, že se rovněž obrátili do svých domovů. Milosrdný Bůh, jak se zdá, shlédl na práci a snažení dobrého misionáře a dal jiným kmenům příklad, aby se napříště tak snadno neodlučovaly od svých Otců. Neboť na to právě si naříkají misionáři v těchto krajinách: Když byli shromáždili po skrytých údolích horských větší houfec Indiánů a dostali je dárky k tomu, aby si vybrali nějaké dobré místo a zbudovali si tu chrám a chatrče a oseli, čeho potřebí k výživě, tuť, kdy by ses toho nejméně nadál, jedné noci se všichni vytratí a nechají dobré Otce beze vší lidské pomoci. Tak se stalo, jak se má za to, [i] P. Kryštofu Ridelovi z provincie bavorské[15]): když byl založil novou osadu a se svými Indiány odebral se k Orinoku, aby zaopatřil věci potřebné pro svoji náboženskou obec, potopila se - už při jeho návratu - vinou Indiánů kanoe s Otcem, a Indiáni všichni, protože dovedli plavat, se zachránili. U tohoto lidu nad jiné divokého má ovšem největší cenu svoboda, takže jí dává přednost přede vším jiným, byť to bylo i lepší, jsa při všech svých bědách plně spokojen, může-li jen žíti volně a bez zákona.

A to jsem měl za svou povinnost sděliti [V. D.], přeje si jen, aby V. D. ráčila vlídným okem shlédnouti na tyto země a naskytne-li se jí příležitost vybrati nové misionáře, aby ráčila [nám] pomoci. Nebude to jistě na škodu tak četné provincie, na niž zase v odplatu za to Bůh shlédne mimořádnými dobrodiními. Jsem pevně přesvědčen, že mnozí, kdyby viděli zblízka tyto nesnáze a [tuto] nenapravitelnou škodu duší, hned by, bez odkladu, vzdavše se všech poct a všeho pohodlí, všichni pospíšili, aby se ujali úkolu z posvátných nejposvátnějšího, [to jest úkolu] pracovati s Bohem na spáse duší. Přeji V. D. a svěřené jí provincii, aby byla dlouho živa a zdráva, a jako my každého dne u oltáře [na vás] vzpomínáme, tak prosíme zase navzájem co nejponíženěji, aby důstojní Otcové a předrazí Bratři obětovali za nás své nejsvětější oběti a nejvroucnější modlitby, a jejich úsilí, třebaže jsou v daleku, nechť se zdaří vše, co skrze nás nehodné v tomto vyhnanství ráčí milosrdný Bůh vykonati. Dáno v osadě Sv. Michala de Ibarra 18. srpna 1685.

V. D. sluha a syn navždy oddaný
Jindřich Richter S. J.

V

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!
Třebaže jsem již napsal V. D. z Ameriky tři listy, ve kterých jsem souvisle vylíčil postup naší cesty, přece jsem nemohl nepřidati ještě tento, jednak protože se bojím, že list, který jsem adresoval z Popayanu P. prokurátorovi do Madridu, nebude dodán, ježto tento osm dní po našem odjezdu z Cadixu se rozloučil se světem[1]), jednak protože mám za to, že toto je naše poslední psaní před naším vstupem do oblasti maraňonské; a tak konec korunujž dílo! Čekajíce téměř měsíc v Popayanu na našeho superiora a na dva jiné [misionáře], shledali jsme se konečně k oboustranné radosti navečer o svátku sv. Petra a Pavla zdrávi a bez úhony; jejich cesta a zejména cesta z Paramo de Guanacas[2]) se jim vydařila nad pomyšlení lépe, takže užili na rozdíl od nás víc horka než mrazu; jediné že P. superior se dostal do nebezpečí v Černé řece[3]), spadnuv do ní [i] s mezkem, při čemž mu voda zapletla ruce do šatů, takže si nemohl pomoci; ale černoši mu přece zavčas přispěli. Myslím, že mu při jeho ještě neupevněném zdraví tato lázeň neprospěla. Uspořádavše tedy znovu věci potřebné na cestu, vyrazili jsme na den sv. Oldřicha z Popayanu a ze zdejšího mírného podnebí dostali jsme se do žhavého údolí [řeky] Patia, dlouhého nejméně pět dní cesty, a znovu vystoupili jsme u řeky Mayo[4]) do hor, kdež musili jsme znaveným mezkům popřáti dva dny odpočinku; my jsme si [při tom] ustlali v jakémsi chrámci nad hroby mrtvých. I nadále trvaly sněhové bouře a tak jiná řeka se nám do té míry rozvodnila, že jsme ji nemohli přejíti jinak, nežli že jsme s jednoho břehu na druhý napjali provazy, říkají tomu taraluta. Protější břeh řeky byl tak vysoký asi, jako je nová budova domu profesů, pročež nám hodili 4 provazy v délce malostranského rynku a na ty připevnili dvěma jinými provazy jakýsi trojúhelník, který potahovali sem a tam; na ten jsme nejprve přivázali dobytek a pak sebe samy a tak jsme šťastně, nikoli však beze strachu, se dostali přes řeku. Druhého dne již řeka o něco opadla, takže mezci bez zavazadel se rovněž přepravili na druhou stranu. Zase však jsme vstoupili do přestudeného podnebí města Pasto[5]), kde dvě míle od našeho vstupu [naši] mezci opět byli stiženi únavou. Dva, na nichž se vezl P. superior s Bratrem, dorazili ještě zvečera do města, dva zůstali s břemeny u zavazadel, ostatní tři mezky jsme nechali v polích a pěšky jsme se brali přes velikou horu, vzdáleni jeden od druhého podle toho, jak předtím komu jeho mezek postačoval. Já jsem měl při tom to štěstí, že jsem potkal jakéhosi pána z Pasto, který mi vypomohl dobrým mezkem, a tak okolo 8. hodiny, za tmy už, dorazil jsem do města. Nalezli jsme tu náš dům, kde byla kdysi naše residence, a pobyli jsme tu od 23. července až do 29. t. m. Když jsme druhého dne rozvažovali o [další své] cestě, objevil se P. prokurátor ze zdejší koleje sv. Michala de Ibarra, který byl vyslán, aby nás přijal; zdržel nás tu osm dní, dokud neskončil jednání o nové fundaci. Zdejší lidé mají Tovaryšstvo ve veliké lásce a přispěli více než dvaceti tisíci zlaťáků na fundaci. My zatím jsme oslavili v kostele jeptišek Vtělení Páně svátek sv. Ignáce a ozdobivše obraz, který jsme tam nalezli, rozsvítili jsme 30 svící a před pozvanými všemi duchovními i předními představiteli města sloužili jsme mši svatou s jáhnem a podjáhnem; jeptišky přitom zpívaly a nakonec měl P. superior kázání, které se setkalo s velikým úspěchem. 6. srpna vydali jsme se na další cestu a překonavše [šťastně] nesnáze horských veder a mrazů, dospěli jsme do města sv. Michala de Ibarra, kde jsme dostali zprávu o příchodu D. P. provinciála, který vyšel, aby nás uvítal a zároveň aby zhlédl tuto novou kolej, založenou před 4 měsíci. Pozdravili jsme

jej zde na den Nanebevzetí P. Marie a dověděli jsme se od něho - k naší veliké radosti - že si přeje vypraviti výpravu do oblasti maraňonské. Žeň zajisté [je tu] mnohá, ale dělníků málo. 4 misionáři mají na svých bedrech celou tíži asi dvaceti kmenů, dva z nich umřeli a sám superior misií požádal o své odvolání, aby poněkud odpočinul svým podlomeným silám. O tom však jsem více psal v listě D. P. provinciálovi. V. D. zná dobře moje smyšlení a [ví], jakou touhou jsem nesen, zejména nyní, když se srdcem a očima slzícíma vidím tento nedostatek misionářů v tak rozlehlém americkém poli. Přemozte tedy překážky, stavějící se v cestu, nechť všechno jde podle vaší vůle a daleko lépe se vám vše podaří než mně, ubohému hříšníku, který tolik překážek klade Boží dobrotě! A přes to přece kdo by nelíbal a neuctíval prozíravou ruku Boží? Jistě půl roku čekají v Quitu dva vůdcové s maraňonskými Indiány, s nimiž se po šesti- či osmidenní přestávce vydáme na cestu do území Maynas[6]), a kéž by jich tam bylo víc, aby všichni zakusili stejné radosti jako my! D. P. provinciál mne ujistil, že, jakmile shledal, že jsme tak plni nadšení a stejně plni zdraví, dopsal do Quita P. prokurátorovi a nařídil mu, aby měl vše připraveno pro naši cestu, aby nás, jakmile přijdeme do Quita (jsou tam ještě 4 dny cesty), mohl během týdne vypraviti se shora vzpomenutými Indiány dál. Naše kostka byla vržena šťastně, jiným jest ji vrhnouti co nejdříve. Neboť mají odejíti z této provincie do Říma dva prokurátorové, kteří vzhledem k nedostačujícím prostředkům hodlají vzíti s sebou přece aspoň 12 soudruhů. Jsou to P. Jan ze Segovie a Páter Diego de Abacam[7]). A nač bych říkal co víc? Moudrému napověz! Chudáčkové chilští ještě dnes trčí v přístavu Zukoamos[8]) a nemají naděje, že se dostanou dále, dokud nebude zcela zničen nepřítel[9]) v Tichém oceáně. A jak v to máme doufati: tři měsíce již nemůžeme dostati žádné zprávy o tom, co

Indiáni na lovu tigrů. Obrázek Fl. Bauckeho, reprod. z knihy G. Furlonga „Iconografia colonial Rioplatense 1749—1767". (K listům J. V. Richtra.)

se stalo s loděmi, které vezly královský poklad z Limy do Panamy, nejsou-li již v moci nepřátel; to také zpozdilo ještě více návrat galeonů do Španěl, neboť veškeren obchodní styk uvázl. Já za celou tuto dobu nedostal jsem psaní ani od bratří, ubírajících se do Chile, ani z české provincie, ačkoli bezpečně vím, že před dvěma měsíci jedna loď přistala. Mimořádný posel, který tudy prošel s listem královským, určeným místokráli, došedším s touto lodí, tvrdil jen to o Říši, že válka tu má šťastný průběh a že bylo dosaženo nových a nových vítězství.[10]) Pomáhej k tomu Bůh a uchovejž nás na obou stranách dlouho ve zdraví, abychom mohli sloužiti k jeho větší slávě! Můj Otče, už jsme stanuli u vrat oblasti maraňonské: 40.000 lidí se dobrovolně chce dát pokřtíti a bezpočet jiných je beze křtu! Vymodlete nám na Bohu síly, které by byly přiměřeny tak velikému břemeni, stálé zdraví a mnoho let, tak abychom, třebas jsme rozděleni takovou dálkou, spojenými silami pracovali k spáse duší! Já věru V. D. slibuji každodenně dobré úspěchy a modlím se za ni u oltáře, nechť i ona svými modlitbami vyprosí mi zase milost krvavé oběti, abychom se šťastně shledali na věčnosti! V. D. ještě jednou nejoddanější sluha v Kristu

Jindřich Richter.

Z města Sv. Michala de Ibarra 18. srpna 1685.

VI

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!

Třebaže podle své povinnosti stále nosím v srdci vzpomínku na V. D., přece jen se mi zdálo, že se svátkem dnešního dne, kdy se slaví v Církvi zvlášť památka našeho Emanuela, vytanula mi na mysli důrazněji a připomněla mi mou povinnost. A tak ke svému prvnímu

listu, který jsem poslal V. D. z koleje v Hondě jako první z Ameriky, připojuji tento druhý, ve kterém vylíčím další naši cestu z koleje v Quitu až k Maraňonu. Když následkem našeho opožděného příchodu do Quita většina Indiánů, kteří byli určeni, aby nám nesli naše drobná zavazadla a potřebné potraviny, se už zase byla uchýlila do svých hor, vyžádal jsem si, aby nenastalo v našich plánech nové zdržení, které by se bylo mohlo protáhnouti na půl roku, a snad i na víc, od D. P. rektora dovolení, abych se směl vydat na šestidenní cestu do okolních hor a zadržet několik zbývajících [Indiánů], kteří tu ještě zůstali, případně bylo-li by možno najmout nové. Dostav toto dovolení, vyšel jsem s D. P. Janem Gastelem[1]) a 30. t. m. jsme stanuli na úpatí hor v místě zvaném Los Baños[2]), kde jsme našli zbývajících našich 10 Indiánů, přichystaných na cestu, a získavše je všemožnou vlídností a hojnými potravinami, přiměli jsme je k tomu, že tu vyčkali s námi, zatím co jsme my sháněli několik dalších, až náš superior, P. Josef Cases z provincie aragonské[3]), opustil svoji misii, kterou byl s malým úspěchem započal v Quitu, po týdnu, a pustil se s P. Samuelem[4]) za námi. Sešli jsme se tedy zase 13. října a to jsme již měli 19 Indiánů. Ovšem, abychom se mohli dostat přes obrovská horská pásma, která jsme měli před sebou, vzali jsme s sebou jen nevelikou zásobu potravin, zanechavše takřka všechny ostatní věci, včetně bohoslužebných potřeb, na místě, a 16. října minulého roku nastoupili jsme pěšky cestu téměř nevypověditelnými pustinami. První dny zápasili jsme s velikými propastmi v údolí řeky Pastazy[5]) a tu jsme přestoupili obrovskou a v těchto krajinách proslulou horu nazvanou Habitado[6]), kterýžto přechod nás nejen unavil, ale i vyčerpal. A [sotva jsme přešli tuto horu], naskytly se nám nové nesnáze, které nám způsobily Zelená řeka a řeka Topo[7]) s některými jinými menšími řekami. Někde, kde to bylo možno, vybudovali jsme

jakési mosty přes ně, jinde jsme se přebrodili až po pás ponořeni ve vodě a jednou musili jsme to opakovat třikrát během půl dne. Na těchto neschůdných cestách se nejednou stává, že člověk ztratí prst na noze nebo zase si zakrvácí ruce trny, všude se skrývajícími, když se musí na okraji srázů zadržovat rukama. Moskytů bylo tu také spousta, že nám pokrývali celou tvář, zejména když jsme se měli přepravit přes nějakou řeku, takže jsme nevěděli, máme-li dříve holí hledati brod nebo vykročiti vpřed či zaháněti moskyty. Poněvadž pak se tu má choditi v střevících, spletených z provázků, které se jmenují alparcates, ti, kteří šli bosi, byli na nohou a na rukou jakoby zbičováni, jsouce poštípáni spoustou moskytů, jejichž kousnutí měla za následek, že nohy velmi bolestně opuchly. K tomu všemu přistupovaly ustavičné, dnem i nocí trvající deště. Zmáčené oděvy přes den ani neuschly, ale my, vzavše je na sebe tak, jak byly mokré, pokračovali jsme v cestě, neboť jsme se nesměli ani zastavit, ani si odpočinout, ježto beztak se nám již nedostávalo potravin. V těchto nesnázích mysleli jsme na věci božské a připadaly nám [pak už nesnáze] jako růže a jedenáct dní zdálo se nám jako jediný den; nejvíce jsme se těšili tím, že jsme mohli aspoň každého čtvrtého dne sloužiti mši svatou. 26. října přibyli jsme k jednomu kmeni, obývajícímu v těchto pustinách, kterému říkají Canelos podle skořice, která tu v blízkosti jejich sídel roste, neboť skořice se jmenuje španělsky canela[8]). Zbývalo nám ještě půl dne cesty k řece Bobono či jinak Bobonazo[9]), ale strávili jsme tři dny v tomto místě, abychom odpočinuli svým znaveným silám. Nedařilo se nám tu však právě nejlépe [a]), neboť, ačkoli nám nescházelo peněz [b]), nemohli jsme za ně dostat než několik málo banánů a kořen yucy[10]). Druhá [příčina, proč jsme se tu zdrželi], byla, že Indiáni s sebou odvezli všechny kanoe, zanechavše toliko jedinou, která nebyla větší než prostřední

bárka, jaké používají obvykle rybáři v Pozzuoli[9]). Vstoupilo nás však do ní, protože nebylo jiného zbytí, deset a vyrazili jsme na další cestu - nikoli ovšem bez nebezpečí, které se projevilo zejména jednou, když naše kanoe uprostřed řeky se do polou naplnila vodou; je ještě v paměti smrt P. Veracruze[11]), který se kdysi v této řece utopil.

30. října jsme vyrazili z přístavu a opatřeni zelenými a nezralými plody platanu a kořenu yuca, pokračovali jsme v cestě až do příští neděle, to jest do 4. listopadu. Toho dne na noc připluli jsme k prvnímu kmeni naší misie, de los Gayes[12]); byly to právě dva roky, co jsme opustili Prahu. Indiáni nás přijali s velikou srdečností a mohli jsme zase míti slepici a vřešťana, kterého v těchto končinách považují za velikou lahůdku, zejména je-li dosti tučný, a připravují jej tak, že jej opékají na ohni i s chlupy tak jako kance s štětinami, takže páchne jako zvěřina. (Samo maso [vřešťaní] nehledě k jakési nevolnosti, kterou u nás po prvé vyvolalo, zdálo se nám tvrdé a myslím, že je třeba nejdříve je naložiti do octa.) Udělali jsme tu dvoudenní zastávku a zahnali svůj hlad. Sedmého listopadu jsme zase vypluli a devátého tohoto měsíce, opustivše řeku Bobono, vepluli jsme do řeky Pastazy. Jedenáctého jsme se zastavili u kmene Roamaynas[13]), kde jsme však nenašli než prázdné chýše a krávy, neboť ten kmen se před rokem přestěhoval jinam. Třináctého pokřtil jsem u jednoho nového kmene v nepřítomnosti jeho duchovního správce malého chlapce a dal jsem mu jméno Stanislav. Šestnáctého setkali jsme s P. Tomášem Santos[14]), který se vracel z La Laguna[15]), kde byl mezitím na zotavené; asi hodinu jsme k vzájemnému potěšení rozprávěli na břehu řeky s prvním misionářem, se kterým jsme se byli setkali. K večeru toho dne konečně, opustivše řeku Pastazu, vepluli jsme do tolikrát ždaného Maraňonu; udivilo mne, že, ačkoli přijal dvě tak veliké řeky, jako jsou Pastaza a Bobono, ten tok nezdál se níže po proudu větším, než jsme jej byli spatřili shora. Jest v těchto místech velmi hluboký, co pak se mluví a píše o jeho obrovské šíři, prý [až] 80 mil, nepovažuji již za přehnané[16]); bližší zprávy o tom podám [ostatně], až jej jednou spatřím v dolejším toku. Stejně kanál Pongo[17]) jest, myslím, širší než 20 stop a [Maraňon tu] netvoří vodopád vysoký 200 sáhů, nýbrž prochází těmi skalami a, jak mi praví, zaplavuje v době povodní tyto skály; já však, dokud neuvidím, neuvěřím. Den poté, [co jsme se dostali na Maraňon], opustivše tuto řeku, vepluli jsme s pravé strany do řeky Huallaga[18]) a někdy osmnáctého listopadu jsme se setkali s P. superiorem u kmene, usídleného v La Laguna. Je to zátoka zmíněné právě řeky [Huallaga] a byli jsme tu přijati s nesmírnou laskavostí a až dosud tu bydlíme.

La Laguna leží, jak zjistil P. Jan Gastel, na pátém stupni [jižní šířky][19]). Od Quita je vzdálena asi 150 mil, jdeli se naší cestou; druhá cesta přes Loju[20]) jest dlouhá 300 mil a ti, kteří šli před námi, vykonali ji v době 5 měsíců. Je to cesta pohodlnější, protože se nikde nejde pěšky, ale stojí nesmírné peníze, neboť [naši předchůdci] spotřebovali při ní 300 zlatých. - Necítili jsme dlouhé únavy z namáhavé cesty, krom P. Jana Gastela, který již celý předchozí týden po cestě churavěl pro převeliký žár sluneční; já s P. Samuelem jsme sice začali trpěti třídenní zimnicí, ale v týdnu jsme se oba pozdravili; ne tak P. Josef Cases, u něhož se třídenní zimnice změnila v každodenní horečky a který ještě dnes touto nemocí stůně. Protože jsme přišli tak znenadání, nemohl D. P. superior, kterým jest nyní D. P. Vavřinec Lucero[21]) - jménem i posláním svým opravdový „lucifer", jenž za 24 let svého misionářství získal mnoho tisíc let věčné spásy - učiniti k našemu přijetí příslušná opatření. Pročež svolal v následujících dnech ostatní kmeny z okolí,

jejichž příslušníci se dostavili podivuhodně vyzdobeni a tančíce ke zvuku tympanů a pozdravili nás. Ale nade všechny slavnosti nejvíce se mi zalíbil pohanský kmen Conibů[22]), kteří tehdy právě přišli, aby nás obveselili střílením do terče: pro ty mne totiž D. P. superior určil, ale nechtěl mne zatím k nim vyslati; se smutkem jsem je proto pozoroval při jejich odchodu, že nemohu jíti doposud s nimi. Ale, jak z dalšího uvidíte, bylo v tom řízení Boží. Zatím jsme se vydali s týmž D. P. superiorem na cesty a navštívili jsme s ním - já totiž a P. Samuel - koňmo sousední kmeny Chomicuras, Tibilos a Aguanos[23]), u nichž jsem na den sv. Tomáše ke cti svatých apoštolů pokřtil dvanáct křtěnců, a aby nechyběl třináctý, přibyl k nim druhého dne jiný, pokřtěný ke cti sv. Pavla. Zůstali jsme tu, i když se P. superior vrátil, a oslavili jsme svátky vánoční u těchto kmenů, kde jsme nalezli pěkně zařízené kostely i residence a Indiány [opravdu] ochotné a oddané. Velmi často z jitra se scházejí, aby se pomodlili ranní modlitby, pak vyslechnou mši svatou, podvečer se scházejí ke křesťanskému cvičení a pak znovu k večerním modlitbám. Hospodářství je tu tak pokročilé, že misie má svoje koně, krávy a slepice, je tu hojně ryb, jen chleba se nedostává; místo něho slouží yuca, což jest kořen rostoucí jak řípa, voní jako brambory [d]). Zatím co jsme meškali na těchto misiích, dostal jsem právě na Štědrý večer zprávu od D. P. superiora, v níž mi sděluje, že Bůh vyslyšel moje prosby a že právě přibyla skupina Conibů, s nimiž se mi bude během 14 dní vydati na cestu. Bůh ví, s jakým potěšením jsem přijal tuto novinku. Tak tedy konečně dosáhl jsem své Sparty a s Boží pomocí doufám, že tudy proniknu ke kmeni Yngianů[24]), o kterém jsem vám do Čech již psal a který prý čítá sto tisíc duší. Děje se tak z milosrdenství Božího a kéž vyslyší [Bůh] prosby těch, kteří se za mne modlí [a nedopustí], aby moje hříchy mi zne-

možnily dosáhnouti spasného výsledku! Pustím se tedy po vodě a po jednodenní cestě dosáhnu opět Maraňonu, pak šest dní se budu plaviti po proudu až k ústí řeky Ucayali,[25]) která přitéká z Peru, odkud nastoupím cestu proti proudu [této řeky], která potrvá měsíc, až dospěji k řečeným kmenům Conibos a Manamabobas[26]), kde doufám, že naleznu pro sebe [e]) připravenu dvojí misii: jednu pojmenovanou podle Nejsvětější Trojice, druhou podle sv. Mikuláše, patrona námořníků. Oba tyto kmeny jsou sice přátelské, ale věc trpí nemalou nesnází pro mnohoženství, kterému jsou oddáni tak, že [jediný muž] se tu začasté honosí dvěma nebo třemi ženami. Úsilí o nápravu tu musí býti velmi diskretní, nechce-li člověk zahynouti jako předčasná oběť. Při levém břehu právě zmíněné řeky [Ucayali], ovšem mnohem výše proti jejímu toku, jsou Univoltes[27]), kmen velmi početný a velmi mocný, od nich pak zase po zemi lze dojíti k Pirům, kteří jsou již blíže Yngianům. Jiné kmeny zase, podle vyprávění Indiánů, obrovských postav, jsou odtud ve vzdálenosti 50 mil jak po pravém, tak po levém břehu řeky a vedle nich, ku podivu, nacházejí se prý trpaslíci, jejichž postavy neměří [víc než] loket, a vyprávějí o nich, že jsou divocí jako vtělení ďáblové. S druhé strany Ucayali přijde se v 10 dnech k sídlišti kmene řečeného Campas[28]); tu působí Otcové františkáni. Odtud po suché zemi dosáhne se v 10 dnech místa Guanico[29]) a odtud vede rovná cesta, po níž ve 12 dnech možno dospěti do Limy. Tudy, doufám, že nějakým zprostředkováním, resp. nějakou výměnou získám snáze víno a chléb pro oběť mše svaté než z Quita. Vraťme se nyní k ústí řeky Ucayali, kde vpravo od ústí asi den cesty nachází se jiný bojovný kmen, zvaný Pelados neboli Calvos nebo též Rasos[30]), podle toho, že si holí vlasy; také to je až dosud kmen nepřátelský a bude jednou potřebovati nejméně 7 misionářů. Dále 5 dní po toku je usazeno třicet menších kmenů

v Omaguas[31]), z nichž některé jsou již přátelské; proto byl tam určen P. Samuel a čeká jen na příchod jejich příslušníků, protože každoročně jich několik připlouvá nahoru proti toku k P. superiorovi. A tu teprve se otevírá pole po Maraňonu dolů, že by na ně ani sto misionářů nestačilo. Redukce se zde zakládají takto: Vezme se několik vojáků spolu s [několika] indiánskými lučišníky a ti, přiblíživše se k nepřátelskému kmeni, hledí několik [jeho příslušníků] zajmouti; zajatce odvedou s sebou a vyučí je jazyku inguianskému[32]), aby jim mohli dělat tlumočníky; ti pak se s knězem vrátí ke svým soukmenovcům a vyloží jim, s jak mírumilovnými úmysly Otcové k nim přicházejí. A tak se stává, že, získáni drobnými dary, odkládají svoji divokost a pojednou dobrovolně přicházejí ke knězi, přinášejíce mu zase navzájem dary svoje, to jest papoušky nebo podobné věci, aby od něho dostali sekyry, nože a háky; při tom je naši domácí Indiáni ujistí, že Otcové s nimi nenakládají špatně, že smějí zpívat, tančit atd. a [divoši] pochopí, že to, co po nich Otcové podle zákona Božího žádají, je věc rozumná. A zpozoroval jsem, že tito indiánští divoši jsou zatvrzelí, pokud se bojí, že se jim sáhne na jejich život, svobodu a majetek, jakmile [však] vidí, že žádné takové nebezpečí jim nehrozí, krotnou tak, že sami ze sebe nabízejí knězi velmi štědře svoje práce a co jim urodila země. Třeba opravdu želeti a plakati nad tím, že se nenajde nějaký způsob, aby během několika let bylo odvedeno více lidí z těchto končin, neboť, vědí-li, že budou žíti, aniž by musili platit daně, přibývá jich vždy více. Kdyby misionáři měli dost dárků, je věc hotova. Dáš kazikovi[33]) sekyru, a získals celý kmen. Ó, několikrát tak přemýšlím u sebe o těchto věcech: V provincii české jsou, pokud vím, znamenití mužové, kteří by svou autoritou mnoho zmohli u [tamních] velmožů a kteří vší mocí se dožadují, aby byli posláni do Indií[34]), a přece nikdy toho nedosáhnou; nemohli by tito přeučinliví lidé, byť i byli daleko odsud, vykonati tu mnoho, ba přemnoho [dobrého]? Ať jen při příležitosti promluví do duše takovému bohatci a vyloží mu, čeho potřebují misie a jak snadné by bylo zakládati redukce, ať je přimějí, aby z drobtů, které padají s jejich stolu, chci říci: ze svých přebytků zřídili roční důchod 200-300 zlatých pro jednoho misionáře, a získá se tak každoročně na tisíc duší! Ó, kéž jen uváží, kolik přátel si mohou místo hříšného břicha[1]) učiniti z mamonu, a to velmi snadno, touto službou, která je ze všech Bohu nejmilejší! Železa, které je zde velmi drahé, za 5 a 6 zlatých, si cení Indiáni tím více, čím více je ho tu zapotřebí ke kácení lesů, aby se mohla zasíti kukuřice, banány a yuca; proto je nad zlato vzácnější. Veselá příhoda se stala P. superiorovi, kterou uvádím, abych osvětlil a ukázal, v jaké ceně jsou tu právě zmíněné věci. Jeden Indián mu přinesl svého vlastního syna a pravil: „Zde máš mého syna, a dej mi zaň sekeru!" P. provinciál mu vysvětlil, že ty věci nemají stejnou hodnotu, ale nepřesvědčil jej; Indián na konec prohlásil: „Ty mi nerozumíš, proč si více cením sekyry než syna; což pak synů si zplodím, kolik budu chtít, sekyru však neudělám za celý život ani jedinou." Z toho je vidět, jak mnoho tu lze dosáhnouti dárky; o ty však je pochopitelně při takové vzdálenosti veliká nouze. P. provinciál vskutku nemůže [mi] dáti tentokrát pro mých 30 Conibů ani jedinou, protože poslední, kterou sám potřeboval pro kuchyni, daroval předchozím. Ó, jak rádi tu snášíme nedostatek v jídle, v oděvech a v ostatních vymoženostech, i veliké žáry sluneční jsouť menší naší horoucí touhy pomoci Indiánům; jen kdybychom měli čím se těm chudinám odvděčit a nemusili je propouštět o hladu, když nás živí! Tolik prozatím; víc budu psáti z [těch] dvou misií, z nichž druhá má prý 500 rodin. Prosím důst. Otce i předrahé Bratry v Kristu a zejména V. D. co nejuctivěji

a nejdůvěrněji, aby nezapomněli při svých obětech mše svaté a modlitbách pomodlit se za úspěch výpravy, kterou právě nastupuji, nehodný sluha a bratr všech v Kristu

Jindřich Richter.

Dáno v La Laguna neboli v jakési zátoce řeky Huallagy 1. ledna 1686.

VII

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!

Uplynula dvě léta, co jsem nedostal žádného listu z Evropy; v téže době odpověděl jsem V. D. na dopis, který mi ráčila napsati z Říma. Doufám, že s nejbližšími královskými galeony dojdou z naší provincie posily, aby převzaly část naší práce. O to jediné usiluje důst. P. visitátor naší provincie František Altamirano[1]) a proto také přikázal, abychom mu podali zprávy, kterých by, jak mi píše, mohl použíti k sestavení výroční zprávy[2]), aby z ní vysvitl [stav] naší provincie a jak hojnou žeň tu naleznou ti, kdo chtějí věnovati svou velikou horlivost obrácení nevěřících; těch prý máme totiž zapotřebí. Zde jest věru málo lidí, kteří po něčem takovém touží, a ještě méně těch, kdož jsou schopni, neboť někteří nemají pevného zdraví, jiní jsou zesláblí, trpí stísněností atd. Poslal jsem mu 17 čtvrtek papíru a čtyři jiné, přehlížeje právě uplynulý rok, v nejbližší době ještě hodlám poslati. A přítomný list píši hlavně z té příčiny, abych podal zprávu nejmilejším bratřím v Kristu, důstojným Otcům, u nichž u mnoha jsem byl postřehl, že jsou plni apoštolské horlivosti, že, připlují-li sem, nebudou se cítiti zklamáni ve svých přáních a touhách, ať už si žádají vysloužit široké pole pracovní nebo hojnou příležitost k zásluhám. Z devíti druhů, se kterými jsem se před pěti lety usadil v těchto misiích, zůstáváme jen tři a z našich soudruhů [z české

provincie] jen já sám. Přede dvěma lety zemřel jakožto první po krátkém utrpení důst. P. Jan Gastel[3]), vysílen dysenterií a zhoubnými zimnicemi; důst. P. Samuel Fritz právě v té době, kdy byl mi přidělen jako pomocník, nemaje s dostatek železného náčiní, rozhodl se navštíviti Portugalce, usazené na dolním Maraňonu, aby si opatřil u nich potřebné věci.[4]) A již je tomu třetí rok, co jsme o něm ničeho neslyšeli. Někteří říkají, že byl zabit divochy, a jest se toho opravdu co báti při takových nebezpečích. Dospěl-li pak k Portugalcům, mám za to, že, vida, jak přenesnadný a téměř nemožný by byl návrat, rozhodne se tak, jako se musel rozhodnouti jeden Otec františkán, který byl s námi na téže lodi, a nalodě se na portugalský koráb, vrátí se do Evropy. Já děkuji, jak mohu, nekonečné milosti Boží za zvláštní sílu a vždy stálé zdraví. Neboť od té doby, co jsem opustil českou provincii, nestonal jsem vůbec žádnou vážnější nemocí, ba přivykl jsem zdejšímu tropickému podnebí, jako bych se byl narodil pod zdejším nebem, ačkoli zdejší Indiáni pravidlem každý druhý rok skoro jsou tu stíháni nemocemi, buď horečkami nebo dysenterií, takže neustále máme při sobě nemocné. Arci nezapírám, že mi sil znatelně ubylo, protože nemám tu žádného chleba ani masa a moje každodenní jídlo skládá se větším dílem z ryb a ze želv. Vínu jsem odvykl [poměrně] nejsnáze, neboť vedro bere člověku jakoukoli chuť na ně. Místo chleba slouží nám banány, vařená yuca, která vypadá jako jakýsi druh řepy, a konečně placky z kukuřice, které se podobají poněkud chlebu; máme tu i vejce a slepice, které však vždy více slouží nemocným než zdravým. Nedostatku piva jsem nepocítil, připravuji si je z upražené kukuřice, jejíž zrna semelu a svařím s vodou, pak, procediv to, dělám si z toho čistý a lahodný nápoj. To píši pro útěchu těm, kteří sem přijdou; mohou to zkusit také doma a udělat si to z kukuřice, aby viděli, jaký nápoj tu budou mít;

k tomu budou tu míti i masitý dodatek ze zdejší zvěřiny, to jest z vřešťanů a divokých prasat, a hojnost přerozličného ovoce. V prvé řadě jsou to sladké třtiny neboli cukrovník, ze kterého vyrábím med sladší medu včelího a když táž šťáva třtinová vykvasí, i pálené víno, jehož mám stále zapotřebí k léčení nemocných. Neboť veliká nestřídmost v jídle vyvolává u Indiánů časté poruchy zdraví, stejně jako obvyklá zachlazení krku a nebezpečné úžehy. Vrhajíť se, nedbajíce toho, že jsou zpoceni, hned po obědě nebo po večeři do vody. A stejně v noci chodí celé rodiny pro moskyty spat pod jedinou pokrývku čtvercového tvaru, jako je lůžko, a zapotivše se tu výdechy těl, vyskočí z prvního spánku či lépe: [horké] lázně a hasí uvnitř svou žízeň nápojem, ochlazujíce se zvenčí studenou lázní. Ježto pak my tu máme po většinu roku noci chladné, jako bývají u nás na jaře nebo na podzim, vzniká tak rychlým uzavřením pórů mnoho druhů a příznaků nemocí, jež se léčívají páleným vínem a skořicí. Pak jsou tu také citrony různého druhu a pomeranče, kterých se užívá k léčení zimnic a úplavice. Jmenovati další nesčetné druhy ovoce pomíjím, ježto jsou [u nás] neznámy. Z přísad krom antimonu, kterého užíváme namísto šafránu, nemáme tu než sůl a pepř. Z plodin jsou tu boby a rýže. Ostatně žíti z plodů zdejší země není těžko, takže bez obtíží mohu tu nyní živit šest španělských vojáků, kteří jsou tu mou jedinou oporou. Spíše láskou než tresty dobyl jsem si mysli Indiánů; ač bude se to snad zdáti neuvěřitelným, slouží mi jako čeští sedláci. Někteří se dívají na mne jako na svého pána, jiní jako na svého otce. Každého dne vycházejí čtyři z nich, aby mi opatřili potravu, ať na zemi nebo ve vodě. Nikdo z obyvatel [mé redukce] nesmí zůstat venku přes noc, ale vyprošují si ode mne dovolení na dva, tři dny nebo na jeden či dva týdny a když se některý z nich vrátí, zastaví se u mne a nabídne mi, co ulovil či chytil; totéž se rozumí o plodech.

Jestliže se během roku vydám k misiím, ležícím níže po toku řeky, 30 až 40 jich mne doprovází a loď zřídí tak, abych netrpěl ani dešti ani žárem slunečním; 12 silnějších mladíků po celý měsíc vesluje, ostatní obstarávají obživu. Zahrady i pole mi vzdělávají, jak si přeji. Mívám dvě pole osázena yucou, jedno oseté kukuřicí, cukrovou třtinou, rýží a boby - krom zahrady s banány a bavlníkem, z kterého ženy předou niti a stkávají látky, jež vyměňuji za nože a za sekery, a tak se starám o všechny, nejen domácí, ale i příchozí divochy, s nimiž tím způsobem navazuji přátelství a styky, až je dovedu k tomu, že jsou s to, aby přijali základy víry. Ještě podivuhodnějším snad se bude zdáti, že divoši, ještě před nedávnem divocí jako tygři, nyní se zdají krotcí jako ovečky a podrobují se i trestu, zaslouží-li si nějaký, ba po každém tom trestu poděkují. Ovšem k trestům třeba se uchylovati jako k léku a se svrchovanou opatrností! Větší provinění, jako jsou, s odpuštěním, cizoložství, potraty a pod., trestají se i vězením a ostříháním vlasů, při menších osvědčuje se na hodinu či dvě uvázati ke kůlu. Tu ihned líbají ruku a říkají: „Potrestal jsi mne jako můj otec." To budiž pro potěšení těm, kteří sem hodlají přijíti, aby viděli, že Otec nebeský neustává nás zahrnovati i světskou pomocí. A nyní několik slov o tom, co se tu stalo v uplynulém dvouletí pro slávu Boží.

Několik dní poté, co jsem napsal V. D. [poslední] svůj dopis, odebral jsem se, abych dohlédl na misie ležící vzhůru proti toku řeky, a po cestě jsem se dověděl o vzbouření Pirů[5]) a že mne chtějí s mými průvodci povraždit. Byla to zpráva úplně falešná, která vznikla v souvislosti s krveprolitím u kmene Comavů[6]), kterého se dopustili zmínění Pirové, pobivše část obyvatelstva v Mapoa[7]), pročež Comavové ze Sepe[8]) chtěli, abych se vydal s nimi pomstít pobité. Já, postaviv se na stranu těch, kteří byli v obraně, svolal jsem celý kmen do zbraně a seřadiv

je, vydal jsem se, abych vyhledal několik rodin, které unikly [vraždění]. Téhož dne byla mi věc připomenuta znovu, neboť se utekly pod mou ochranu tři ženy, uniknuvše ze zajetí Pirů, a ty novými lžemi potvrdily falešné zvěsti. Pročež jsem poslal výstrahu D. P. rektorovi, ale jeho odpověď byla zachycena divochy a já ztratil jednoho svého člověka. Z toho důvodu, zanechav u Conibů[9]) nezbytnou pomoc proti Pirům, vybral jsem 40 Manamabobů[10]) a 60 Conibů proti zákeřníkům a sám jsem se vydal na cestu, neboť jinak se mi zdálo, že cesta a spojení s ostatními misiemi bude přerušeno. A tak jsem strávil 6 týdnů v pronásledování [těch] zákeřníků a, díky Bohu, 80 jsem jich šťastně zajal, aniž by jedna i druhá strana byly utrpěly nějaké rány. Část jsem jich podržel v zajetí, ostatní jsem odeslal P. superiorovi, aby je potrestal. Zatím Pirové, postrašeni podobnými zvěstmi, jaké roznášeli Comavové, dostali strach, že budou od nás pobiti, až na sklonku října se někteří z nich rozhodli, že mne navštíví a uvidí, jak se věci opravdu mají. Setkali se se 100 Coniby, kteří vytáhli, aby pátrali po Amuenguacas[11]). Ti, jakmile spatřili Piry, rozníceni záštím, obklopili je a chystali se k bitvě. V rozhodném okamžiku však jeden kazik[12]), který přicházel s Piry, zvolal hlasně: „Kde jest můj Otec, který se mnou uzavřel přátelství? Ten mne zachrání." Když však seznal, že tu nejsem, chtěl se vrhnouti do vody. Bylo mu v tom Coniby zabráněno, ale jakmile se octl v bezpečí, odhalil falešný základ pověstí a ujistil, že Pirové jsou i nadále našimi přáteli. Přijal jsem jej vlídně a propustil v spokojenosti. Na sklonku roku podnikli moji Conibové a Manamabobové jiné menší výpravy, z nichž přivedli 10 zajatců z kmene Campas; s druhé strany přivedl jsem já zmíněné již jiné uprchlíky, počtem dvacet, takže počet divochů, zajatých v tomto roce, obnáší sto deset, těch, kteří byli vytrženi z chřtánu ďáblova, 115 a [z místního] obyvatelstva pokřtěných

200. Nejbolestnější je, že přemnoha okolním divochům nemohu přispěti na pomoc tak rychle, jak bych chtěl, protože chrání svoje bezbožectví šípy tak jako Turci svůj Alkoran oštěpy, a Campové[13]) dali letos velmi špatný příklad, zavraždivše opět dva Otce františkány a čtyři peruánské vojáky. Proto také po poradě s P. superiorem a generálním místodržícím[14]) redukce sv. Františka Borgia[15]) bylo usneseno, aby Campové byli potrestáni za smrt, kterou připravili r. 1686 mému tlumočníkovi, jenž byl sice propuštěn z našich škol, vystupoval však v našem šatě a čekal na odpověď z Říma a svoje přijetí [do Tovaryšstva Ježíšova]. Prozatím, poněvadž bylo tak nesnadno rozsouditi věc na řádném soudu, dostalo se mi oprávnění, abych, kdykoli to uznám za vhodné, jmenoval některého ze Španělů, kteří půjdou se mnou, soudcem ad hoc a přenesl naň pravomoc, aby konal spravedlnost ve věcech civilních i trestních, jak by toho bylo zapotřebí. Učinil jsem to po prvé při této kárné výpravě proti Campům a zřídil jsem vojenský soud nad 185 lučištníky a vystupuje osobně v doprovodu pěti španělských vojáků, dělal jsem velitele. Utkali jsme se letos s Campy po dvakrát. V první potyčce byli čtyři naši vojáci lehce zraněni. Campové byli tři na místě zabiti a 14 zraněno, z nichž 4, jak jsme se později dověděli, zemřeli. Při druhé výpravě byl jeden Campas zabit a 28 zajato. Tu zavedeno vyšetřování o vraždě nebožtíka mého tlumočníka a z vinníků, kteří byli napřed vyučeni u víře a pokřtěni, dva vraženi na vidlice, jeden na kůl a jeden poslán do vyhnanství. Ostatní jsem zachránil, maje za to, že tento příkladný trest postačí. A opravdu dosáhli jsme vytčeného cíle; styky Campů s Piry a Comavy nebyly porušeny, takže doufáme, že stanou definitivně na naší straně. Na jiné výpravě utkali jsme se s Remy[16]) a v bitce, v níž byli tři naši lidé lehce poraněni, rozhojnili jsme počet našich zajatců o 9 Remů a 20 nám jich postoupili dobro-

volně Mannanavové[17]), tolikéž Amuenguacové a 8 Mochovové.[18]) A tak s pomocí Boží jsme přese všechna nebezpeči pro náš život s tím spojená vyrvali více než 100 duší peklu. Ze zajatců zatím mám radost a svěřuji mešním obětem V. D. a zároveň modlitbám důstojných Otců, mých předrahých bratří v Kristu, aby jejich pomocí se v míru sjednotily nesčetné [další] kmeny v Pánu. Doma jsem pokřtil 159 křtěnců a těším se svrchovaně z toho, že budu míti u milosrdného Boha z 12 kmenů více než sto nevinných malých dětí jako přímluvčí, kteří neustále budou se dovolávati milosrdenství Božího pro svoje kmeny, aby připravili široké na vše strany pole pro pomocníky, kteří sem chtějí přijíti a jež co nejsrdečněji uvítám. Roku 1689 na den Neposkvrněného Početí P. Marie a po tři dny následující jsem spatřil opět před svítáním v souhvězdí Orionu velikou kometu, která se však zdála bledší než předchozí, ačkoli velikostí se jí téměř vyrovnávala. Spěla velmi rychle směrem východním, takže jsme ji mohli vidět jen po několik málo dní, a, ačkoli, jsa měsíc na cestách, hleděl jsem, abych se vyhnul žáru slunečnímu, vyrazit [vždy] před svítáním, nespatřil jsem jí nikdy předtím až 8. prosince a zaradoval jsem se z ní jako z dobrého znamení, jednak protože vyšla na den blahoslavené Panny, jednak protože jsem byl přesvědčen, že zazářila na Východě, aby zvěstovala zkázu půlměsíce. A protože české poledne, jak vypočítal P. Gastel, spadá do téže doby jako zde východ slunce, mám za to, že byla v Čechách spatřena tu noc po svátku blahoslavené Panny.

Až sem jsem to dopsal v redukci nad Ucayle, když tu znenadání jsem byl odtud odvolán, protože vicesuperior se odebral za superiorem do Quita, a ježto jsme zde sami dva a farnost sv. Františka Borgia nelze opustiti, protože je to město, mám teď na starosti sám všechny misie a nemohu na to stačit. Pro velikou vzdálenost jsem

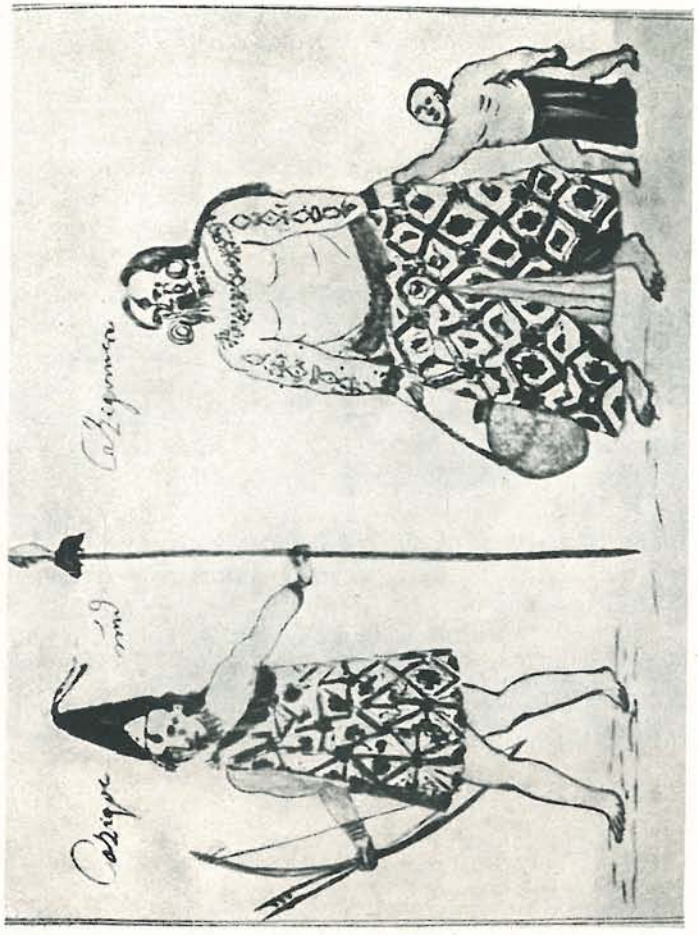

Vznešený jihoamerický Indián a jeho žena. Obrázek Flor. Bauckeho, reprod. z knihy G. Furlonga „Iconografia colonial Rioplatense 1749—1767". (K listům J. V. Richtra.)

navštívil čtyři kmeny a u jednoho jsem našel velmi mnoho lidí, stižených zhoubnými horečkami; zdá se, že se to zlo plíží ke všem kmenům. Proto brzy odejdu, abych navštívil jiných sedm kmenů a postaral se aspoň o ty bližší, když tě vzdálenějším pomoci nemohu. Byl jsem arci nadmíru potěšen zprávou, že do blízkosti Quita už šťastně dospělo 18 druhů z Evropy, zatím nevím, z kterých provincií. Doufám, že přišlo i několik lidí z provincie naší[19]), naleznou tu rozsáhlé pole pracovní a mnoho co napravovat. Poníženě prosím V. D., aby s [obvyklou] svou horlivostí ráčila pro lásku k Bohu a k bližnímu uspíšiti jednání o pomoc a poslati sem muže co nejsvěžejší. Zde není třeba učenosti, ale síly; pročež i, kdož užívali šafránu atd., ostatek viz v textu.

Ale již poroučím svou křehkost a svoje mnohonásobné starosti v plné důvěře ve vzpomínání V. D. při oběti mše svaté.

V. D. a všech důst. Otců i předrahých v Kristu Bratří nejponíženější sluha v Kristu

Jindřich Richter.

V La Laguna 16. dubna 1691.

LISTY P. VÁCLAVA EYMERA

o cestě z Janova do Cadixu a dále do Sevilly, poté přes Atlantický oceán do Veracruzu, odtud do Mexika a konečně o misiích v Sonoře.

I

Vypluli jsme z Janova 2. března na lodi, která se jmenovala kdysi „Naděje" a dnes se zve „Sv. František Xaverský". Bylo na ní 42 větších a 24 menších děl, 40 vojáků a 110 jiných, civilistů; kapitán lodi je Francesko de Levanto, Janovan, muž svrchovaně oddaný sv. Františku Xaverskému a Tovaryšstvu, který připisuje toto svoje kapitánské místo sv. Františku Xaverskému, protože se mu ho dostalo v poslední den pobožnosti k tomuto světci, podniknuté za tím účelem, aby je dostal. Když jsme přibyli do Savony[1]), uvedl nás P. Spinola[2]) do castellu, jehož byl před třemi lety guvernérem a z něhož byl povolán do janovského senátu. Vstoupiv nyní do našeho Tovaryšstva, měl za to, že vymůže nám tam snadno přístup, ale dostalo se nám odmítnutí.[3]) Milánská provincie má mezi svými příslušníky velmi znamenité šlechtice, mnoho přeslavných mužů, zejména v janovském domě professů, a protože jsou z rodin janovských, nedovolují jim jejich příbuzní, aby se janovský dům professů dožebrával nějaké podpory, nýbrž poskytují mu štědře vše, čeho potřebuje. V městečku San Remo[4]) jest P. Cataneus[5]), který, vzdav se svého knížetství, vstoupil do Tovaryšstva a uplatňuje se tu jako kazatel. Také s námi do Cadixu vyplul jeden ještě nehotový fysik, který býval knížetem; jmenuje se P. Mascarani[6]). Nyní bude pokračovati ve svých studiích v Lisaboně a až je dokončí, půjde do Číny. 6. března připluli jsme kolem přelíbezných břehů ligurských do městečka San Remo, které, ležíc mezi dvěma

vrchy a obklíčeno olivovými, citronovými a palmovými háji, skýtá kolem se plavícím podivuhodnou podívanou. Každoročně se tu prodává šedesát milionů citronů; naše loď naložila jich tisíc v ceně našich 24 krejcarů. V úrodném roce mívá toto město šedesát tisíc sudů olivového oleje. - V Barceloně vodil nás sám D. P. rektor po [tamních] význačných místech. V katedrále mají tělo sv. Olegaria, biskupa téhož města, po 500 let neporušené. V naší koleji chová se meč, lože a obraz Ukřižovaného, který [sv. Ignác] nosil zavěšený na krku. 21. března, než jsme přijeli do Alicante[7]), spatřili jsme za nastalého bezvětří spousty delfínů, kteří se vymršťovali z vody, a když lodníci zahvízdali, připlouvali blíž k lodi. V Alicante spatřili jsme jen několik málo budov nedotčených, protože loni zasypali je Francouzi více jak 3100 dělovými kulemi.[8]) Jedna z nich, na podiv, padnuvši do hlavního kostela a prolomivši střechu a klenbu kostelní, zůstala vězet v opěrných pilířích klenby nad tabernaculem. P. procurator musil tu platiti za nás každého dne 4 patacony[9]), tak chudý je [zdejší] dům professů. Vyrazili jsme odsud 25. března. Zatím umřel jeden lodník, a jak je při pohřbívání námořníků zvykem, byly mu uvázány na nohy dvě koule a byl vržen do moře; pohřební obřad byl uzavřen ranou z děla. 31. března, blížíce se ke břehu, setkali jsme se s rybáři. Vytahovali ze sítě nejrůznější druhy ryb v obrovském množství a dávali jich mnoho - dvouliberních i jednoapůlliberních - lodníkům zdarma. V síti byly [i] ryby v podobě hvězdy o pěti paprscích, které se také jmenuji hvězdice. Později setkala se naše loď se třemi loděmi tureckými, které nejdříve, aby nás oklamaly, vyvěsily vlajky anglické; plnými plachtami plulo [toto loďstvo] proti nám, než když jsme je pozdravili z našich děl, dali se nepřátelé po asi jednohodinovém boji na útěk; spatřivše to, volali všichni: „Ať žije svatý František Xaverský" a Italové, ba i kacířští

Holanďané přibíhali k nám a s plesáním líbali nám ruce. Na Bílou sobotu ráno zpíval P. Crissonius[10]) na lodi radostné Aleluja. Chorální hudbu obstaral P. františkán, janovský komisař. Páter Crissonius jest onen muž, který řídil kolej a dva roky přednášel filosofii a rok scholastickou theologii. Nyní jest prefektem misií. 17. dubna jsme konečně dospěli na dohled španělských hor a po 47denní plavbě přistali jsme v Cadixu, [odkud] posledního dubna jsme dorazili konečně do Sevilly. Cestou jsme pro zábavu několikrát vystrčili z lodí udice a stalo se nám, že vedle malých chytili jsme i jednu velikou rybu, která svou váhou nám přetrhla provázek, ale jeden lodník se vrhl do moře a pluje, dostihl rybu asi 50 kroků od lodi a donesl nám ji, jak jsme si přáli. Ryba má kromě výtečného masa tu podivuhodnou vlastnost, že v noci světélkuje jako ztrouchnivělé dřevo. Dotkl jsem se ryby a moje prsty zazářily i její tuk světélkuje[11]). I to stojí za zmínku, že ryby nejsou slané, ač hlubina moře je [slaná]. V Španělích v Cadixu a poté i v Seville jsem viděl, jak nosí Nejsvětější svátost za zvuků šalmajů k nemocným a jak pochovávají mrtvé. Nedávno v Cadixu v našem chrámu zapomněli Španělé vzíti míru pro rakev a tak nechtěla se jim vejíti do krypty. Nejsvětější svátost oltářní doprovázívá tu mnoho lidí se stříbrnými lucernami a s baldachýnem.

II

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!
Velmi jsem si blahopřál a ještě nyní blahopřeji, že jsem si prostřednictvím V. D. vyprosil modlitby svých předrahých brněnských bratří za šťastnou plavbu, dříve než jsme vypluli z Janova do Cadixu. Měl jsem za to, že dospěji do Cadixu dříve, než můj dopis dojde do Brna; ale

stalo se naopak. Neboť uvázli jsme na moři po celých 47 dní, od 2. března, kdy jsme vypluli, až do 17. dubna včetně, ačkoli jinak cesta mezi oběma přístavy trvá obyčejně 12 nebo 14 dní. Vystáli jsme dvě bouře; jedna z nich zmítala námi tak, že zahnáni s místa, odkud bylo viděti nejvyšší vrcholy pohoří u Granady,[1]) dostali jsme se na dohled afrických břehů a když jsme celý den a noc strávili v zápase s větrem, byli jsme vrženi osmadvacet německých mil zpět ve směru, odkud jsme přišli. Dvě veliké plachty byly prudkým větrem roztrženy, do lodí vnikla spousta vody a jedna vlna k našemu i našich lodníků gaudiu pokropila, jak se patří, P. Gintzela[2]). Utkali jsme se v boji se třemi maurskými loděmi, a protože více než loď pokřtěná jménem sv. Františka Xaverského bojoval za nás sv. František Xaverský sám, zabivše mnoho Maurů a neztrativše sami ani jediného zraněného, zahnali jsme šťastně daleko silnější nepřátelé na útěk.[3]) Vypsal jsem tyto i jiné cestovní příhody obšírněji v dopisu, který jsem poslal D. P. rektorovi přes Hamburg (a byl bych poslal poštou, kdybych byl věděl, že se od toho nemusí platit). Snad se odhodlám a po nejbližší poště to všechno vypíši ve formě deníku a pošlu do Brna. P. Jandigovi dojde jiný dopis, bude jej moci sdělit ostatním. Napadlo mi nejednou, zejména za té bouře, že nyní je čas, aby se za mne modlili k Bohu ti, kdož mi to, zejména v Brně, slíbili, a nepochybuji, že tak také učinili, ježto jsme ze všech nebezpečí ve zdraví vyvázli.
Nevíme ještě nic jistého, odplujeme-li letos; podle některých znamení lze v to doufati, neboť jsem viděl, jak se v Seville připravují děla, v počtu skoro 700, pro loďstvo. Bojíme se však, neboť loďstvo francouzské, ještě když jsem byl v Cadixu, stanulo v úžině Gibraltarské a nahnalo Cadixským nemálo strachu.[4]) Nedávno však [toto loďstvo] odplulo do oceánu, aniž by Španělům učinilo nějakou škodu. Jestliže by se však toto loďstvo, jak někteří

myslí, spojilo s druhým loďstvem, které [Francouzi] mají v Oceáně proti Holanďanům[5]), bylo by lze se obávati, aby španělské galeony nebyly nuceny zůstati doma. Napíši později, jak to dopadlo. Zatím prosím ještě jednou, aby se za mne nejdražší [páni Bratří] modlili k Bohu a blah. Panně, abych šťastně vykonal cestu přes oceán; budu jim po celý život za to vděčen.

Posledního dubna přibyli jsme do Sevilly a bydlíme ne v koleji sv. Hermenegilda, nýbrž v koleji misionářů P. Marie Quadelupské. Naším superiorem je P. Barnabáš Guxiente, prokurátor Indií, který po 20 let žil v Mexiku a naučil se vlídně zacházeti s misionáři. Podobá se spíše Němci než Španělu. Zdravím přátelsky D. P. rektora, P. ministra, P. Zahrádku a všecky důstojné Otce, zejména P. Krinala, Kouřímského, Schlambogena a Luxe,[6]) a smím-li obtěžovati, i moje kdysi nejmilejší [žáky], zejména přemilého Vratislava z Újezda; uslyším-li jednou, že se snaží býti dokonalými, budu míti z toho velikou radost. Při [této] příležitosti posílám i V. D. něco o kultu sv. Ignáce z Loyoly, přemilému panu z Újezda pak a ostatním, kteří kdysi byli mými svěřenci, ať už ve škole nebo v konviktě, pravý španělský křížek. V. D. přijmiž to pro moji lásku v dobrém! Doufám, že se mi dostane od někoho z Brna odpovědi, zejména slíbím-li, že budu častěji psáti. Na konec prosím o jednu milost. Protože bratr Steinhöfer[7]), upadnuv, rozbil jednu ze sošek, které jsem v Brně štědrostí V. D. dostal, prosím, aby V. D. ráčila poslati P. Žourkovi[8]) do Prahy ještě aspoň několik [kusů]; neboť poslati jich mnoho bez obtíží není možná. P. Žourek mně je pošle s jinými věcmi. Poroučím se do vzpomínek V. D. při nejsvětější oběti mše svaté.

V. D. sluha v Kristu Václav Eymer.

V Seville 5. května 1692.

Lůžko sv. Ignáce z Loyoly se chová v Barceloně[9]), kde jsem také byl a dostal reliquie.

III

Důstojný v Kristu Otče rektore!

Psal jsem V. D. obšírněji o naší plavbě do Španěl. Nyní co možná stručně vylíčím V. D. cestu ze Španěl do Mexika. 15. července 1692 vstoupili jsme na jednu z nejsilnějších a největších lodí, nazvanou Santo Christo Maraçaigo. Za místo na lodi a za jídlo jsme dali 9000 pataconů[1]), zaplativše ještě zvlášť za naše zvláštní zavazadla. Tato loď byla přede dvěma lety vybudována v Americe z cedrového, ne však neporušitelného dřeva a připlula minulého roku do Španěl; nyní, obtížena nadmíru zbožím a zejména bohatě obsazena apoštolskými misionáři, prvním svým návratem přináší přešťastnou pomoc své matce. Velikost lodi lze si představiti podle toho, že jen pro zabezpečení rovnováhy, která jinde zabezpečuje se kameny, aby majitel lodi mohl zároveň využíti i dna, bylo tu složeno sedm tisíc centů železa. Ostatní váhu jsem nemohl přezvědět, ale znalci mi odhadli cenu zboží, svěřených této lodi, na devět či osm milionů.

Hlavní stožár je 48 loket vysoký a je z jediného kmene; na něm visí největší plachta, na jeho rahnoví jsem napočetl 40 lodníků pracujících tak, aby jeden druhému nepřekážel. Na tomto kmeni nahoře je upevněn jiný o 28 loktech, s něhož visí plachta zvaná gabbia. Na tu se na širém moři upevňuje [ještě] třetí kmen, 8-9 loket dlouhý, s něhož splývá třetí plachta zvaná bonnete. Druhý stožár jest o málo menší; ostatní dva, jež jsou určeny k jiným potřebám, jsou značně nižší. Loď vezla 500 lidí; ponor její činil 12 loket neboli 4 sáhy, nad vodou vyčnívala 20 loket.

Zaopatřivše si potřebnější věci na 100 dní a přijavše na loď asi 100 beranů, množství telat, něco krav a 1500 slepic, tak aby každý den vedle soleného masa bylo možno přidati něco čerstvějšího, vypluli jsme 18. července oko-

lo 9. hodiny ranní, pozdraveni salvou z 12 děl v přístavu, šťastně na svou pout. Ale dlouho jsme se netěšili těmto příznivým poměrům, neboť 19. se vítr změnil v bezvětří, a pak od 20. až do 27. zčásti se vracel, zčásti vál proti nám, zčásti uléhal. Toho dne se celé loďstvo, které tehdy sestávalo z 22 lodí, rozdělilo v nejrůznější strany. Jedna z těchto lodí plula na Kanárské ostrovy, 6 jiných na jakési ostrovy indické, ostatních 15 pak do přístavu veracruzského.[2]) Ale snad se bude zdáti podivným, že loďstvo se rozdělilo v době bezvětří, které zmíněného dne bylo úplné. I mně se to [tehdy] zdálo podivným, ale už mi to tak nepřipadá; neboť proudy mořské, když vítr ulehne anebo jen slabě věje, někdy vrhají lodi na skaliska, a protože spějí do rozličných končin, musí i loďstvo se nésti do rozličných končin. Plavili jsme se již 9 dní a dosud jsme se nedostali s obzoru Španěl; Proto vznikly u všech nemalé obavy, abychom se nemusili vrátiti do přístavu a vyčkati tu s plavbou až do příštího roku, až bude lepší počasí, zejména když loďstvo vyplulo se značným zpožděním a v polou září zuřívá v zálivu Mexickém vichřice, která přivádí loďstvo do nebezpečí, jako se stalo předchozímu loďstvu, jehož některé lodi byly po celých 15 dní zmítány v zmíněném zálivu; kdyby pak bezvětří mělo potrvati ještě tři nebo čtyři dny, jistě že by došlo k něčemu takovému, jak jsme se báli. Aby tedy k něčemu podobnému nedošlo, začala celá loď navečer toho dne devítidenní pobožnost k svatému Ignáci; a ne nadarmo, neboť okolo půlnoci začal váti od východu nejprve mírný vítr, který pak s východem slunce zesílil a konečně začal hnát loďstvo plnými plachtami, takže 30. července jsme minuli Kanárské ostrovy, které jsou od Španěl vzdáleny 300 mil. 31. července[3]) jen s obtíží jsme odsloužili dvě tiché mše, oslavit den větší slavností zabránila nám síla větru, neboť vítr rozbouřil moře v malou bouři a zdálo se nám, že sestupujeme s hory, jak byly vlny veliké. Ne-

děli poté jsme oslavili svátek sv. Ignáce, ačkoli vítr neustal. Mši sloužil Páter Grissoni[4]), tři Otcové dominikáni a dva františkáni po svém zvyku přisluhovali. Kázání měl P. prokurátor. Za tohoto kázání spadl na palubu mezi hustě tu natlačené lidi, stojící bezprostředně pod stožárem a naslouchající kázání, s hlavního stožáru námořnický nůž značné velikosti, ale nikomu ani v nejmenším neublížil. Všichni to prohlašovali za zázrak a chválili Boha v svatém Ignáci, jemuž ke cti mnozí přistoupili ke zpovědi. V těch dnech jsme po prvé spatřili létající ryby, které se pak za plavby Oceánem objevily častěji. Příznivý vítr, jehož se nám dostalo dobrodiním našeho svatého Otce, hnal nás velmi šťastně až do 26. srpna. Protože se v té době nepřihodilo nic, co by stálo za zaznamenání, povím zatím něco o tom, jak se na lodi žije, jaký pořádek se tu zachovává atd. Začnu tím, co se mi nejvíce líbilo. Každá loď má 12, některé i více hochů, kteří tu dorůstají a učí se námořnictví. Jejich první starostí je udržovati čistotu na lodi, vedle toho musí střídavě v noci bdít a úderem kladiva na zvonec ohlašovat jednotlivé čtvrthodiny, podle toho, jak ukazují hodiny, při čemž ze zádi lodi volají na příď a dostavše od lodníků, bdících na přídi, odpověď, řeknou: „Pochválena buď Nejsvětější svátost oltářní a Neposkvrněná Panna beze hříchu počatá, [modleme se] Otčenáš a Zdrávas Maria za duše uvržené do očistce!" Provolávajíce nahlas tato slova, vzbudí u mnoha lidí úctu k Nejsvětější svátosti oltářní a povzbudí je, aby si vzpomněli na duše v očistci. Zrána a zvečera prozpěvují tito hoši jisté modlitby před obrazem svatého patrona lodi. Mše svaté, kterou jedenkrát jsme vynechali pro přílišné kolísání lodi, ačkoli přečasto jsem se bál ji sloužit, protože jsem nemohl pevně stát na nohou, abych se nebál, že upadnu - někteří častěji klopýtali - mše svaté, pravím, hned první, o 7. hodině se účastní všichni, kdo jsou na lodi; někdy, je-li příznivý

vítr, slouží se jedna mše svatá ještě po 10. hodině. Snídaně se dostává, je-li normální počasí, zrána okolo deváté hodiny, je dobrá, ale zdravému člověku nestačí pro ohromnou chuť k jídlu, kterou mořský vzduch probouzí. Okolo třetí hodiny po poledni se podává současně večeře i oběd, téměř vždy velmi vydatné. Podvečer okolo šesté hodiny se celá loď modlí růženec a zpívá se Salve Regina. Jestliže někdy v noci se musí pro nebezpečí blízké země stát, kapitánská loď[5]) dá ostatním lodím znamení ranou z děla a zhasne dvě lucerny, nechávajíc hořeti jen jedinou. Stojí-li celé loďstvo, zapálí všechny lodi lucerny na zádi. Pluje-li se, mají jen kapitánská a admirálská loď rozsvíceny lucerny na zádi, ostatní jen u kormidla. Okolo 18. srpna vstoupili jsme do horkého pásma, kde nás více než předtím začal obtěžovati hmyz; voda k pití byla teplejší, někdy i páchla. Prozíravá péče P. prokurátora se postarala, aby nám každý týden bylo dáváno nové prádlo, ale nestačilo to; i rozhodli jsme se někteří z nás, že budeme každého dne měnit svoje prádlo, tak aby to, co jsme dnes měli, zítra pěkně vypráno, sloužilo nám následujícího dne a tak dále, což se opravdu velmi osvědčilo. Mnoho tu musí člověk vytrpět jak takových věcí, jež jsou nezbytným doprovodem cesty po moři, tak takových, jež se přiházejí náhodou. Všechna břemena nám však ulehčovalo [pomyšlení], že jsme je vzali na sebe pro Boha a pro spásu duší. Přál bych si, aby někteří lidé věděli, co vytrpí světští lidé, které žene na moře naděje na zlato a stříbro. Takové útrapy to jsou všeho druhu, že toho nelze vypsati; a přece je přijímají s veselou tváří, protože doufají v zlato; arci mnozí z nich, když, skoro vysíleni, dospějí do Veracruzu, rozčarováni ve svých marných nadějích, nejen že zlata a stříbra nenaleznou, ale obětují dokonce svoji duši i tělo. 26. srpna spadl chlapec, který dováděl na přídi, do moře a přece asi po čtvrt hodině (neboť k tomu, aby se stáhly plachty a spustil se po spouštědlech zá-

chranný člun, myslím, že sotva postačí čas kratší) byl vytažen ještě živý. Při takové příležitosti, není-li vítr [příliš] prudký, jakmile někdo spadne do moře, volá se, aby kormidlo zastavilo (zejména spadne-li někdo s přídě), neboť přijde-li takový ubožák, který spadl, zatím pod záď, zavalí jej víry, vznikající z pohybu lodi strašným způsobem; tak se stalo i chlapci, o němž je řeč, a my to viděli, dívajíce se se zábradlí. Když kormidlo stane v klidu, stáhnou se plachty a příď se obrátí proti větru. Jiní mezitím házejí do vody, kde jaké dřevo mohou, aby se tonoucí mohl udržeti, než přijde člun. (My, nemajíce dřeva, jedním hlasem jsme vzývali o pomoc sv. Františka Xaverského.) A opět jiní spustí na moře člun a spěchají vytáhnout ubožáka. Byl-li tonoucí zachráněn, vystrčí se na zádi veliký prapor; utonul-li, dá se loď na další cestu bez praporu. Onoho chlapce našli námořníci polomrtvého uprostřed dřev, plovoucích kolem něho, a donesli jej k nám na palubu, a tu, když přišel zase k sobě, vypravoval, že nemohl žádným způsobem dosáhnouti některého dřeva, ačkoli, jak jsme sami viděli, byla [dřeva] blízko něho. My arci připisovali jsme zachránění života chlapcova spíše než moci lidské sv. Františkovi Xaverskému. Skoro v touž hodinu spadl [také] na jiné lodi hoch do moře a utopil se. V dalších čtyřech dnech bylo lze podle častých dešťů, hromobití a proměn větru znamenati, že jsme již blízko země - zejména 30. srpna, kdy jsme postupně měli vítr se všech čtyř světových stran; posledně vál západní vítr přímo proti nám, ale zakrátko změnil se zase ve vítr příznivý. 2. září okolo 10. hodiny zrána ohlásil pozorovatel, jsoucí na stráži na vrcholu nejvyššího stožáru, že je na obzoru země; z toho byla veliká radost a někteří ukazovali se velmi štědrými, dávajíce pozorovateli po třech, jiní po čtyřech pataconech. A ačkoli nikdo nevěděl, co je to za zemi, nebylo slyšet na lodi než: Tierra! Tierra! Tierra![6]) Tak rozradostnil jednotlivce pohled na

zemi, byť i neznámou a snad nepřátelskou (vskutku také jsme druhého dne poznali, že je to ostrov nepřátelský, patřilť Francouzům[7]), a byť to byl i jen pohled. Nebudu se zdržovati popisováním hroznych blýskavic, které jsou obvyklým zjevem v horkém pásmu okolo tohoto souostroví. Tolik jen podotýkám, že v této době přicházejí tu začasté nenadálé smršťě, které, jakkoli rychle přijdou, nejsou-li zpozorovány podle námořníkům předobře známých znamení a plachty [zavčas] staženy, zlámou obyčejně prudkým svým náporem stožár. 4. září jsme se dostali na dohled Puerto Rica[8]), ale pro nestálost a slabost větrů mohli jsme teprve 6. [t. m.] vplouti do malé zátoky, do níž ústí dvě řeky. Puerto Rico neboli Bohatý přístav (tak byl ten ostrov nazván podle zlatonosných písků a podle kakaa, což jest hlavní přísada, z níž se dělá čokoláda) mohl by se nyní nazývati Chudým přístavem; neboť - podle podání, které se tu stále udržuje - od té doby, co obyvatelé odmítli platit církevní desátky, všechny kakaovníky vyhynuly a nikdy se už nepřišlo na zlatonosné písky. Ostrov leží podle námořníků na 18. stupni severní šířky, podle zeměpisců je tomu trochu jinak.[9]) Velikostí rovná se asi Čechám, ač-li je nepředčí.[10]) Ale je tu málo lidí; neboť na celém ostrově nejsou než čtyři městečka a v těch dohromady sotva pět tisíc lidí. A tak, ačkoli jej příroda vybavila velmi příjemně a ačkoli oplývá nejlepšími plody i vzácným stromovím, zůstává rukou lidskou nedotčen. Španělé sice tu buď pobili nebo odtud vypudili všechny Indiány, ale pracovat se stydí; černochům zase, které přivážejí jako otroky z Afriky, se pracovati nechce. Pšenice je tu málo, zato hodně krav a velmi znamenitých prasat; jen naše loď odvezla jich živých 80 a nasolených 40, spolu s 8 kravami a 600 živými slepicemi, z nichž každá stojí 24 českých grošů, a se spoustou plodin. Místo chleba tu jedí ovoce zvané banány[11]), které mají po celý rok, a když jich chtějí použíti místo

chleba, upraží je na ohni. Anebo také, což bývá velmi často, pojídají chleba z kořene yuca, kterému říkají cassave[12]). Ten, pokud se tvaru a ostatních vnějších znaků dotýče, podobá se velmi českému vdolku, posypanému rozstrouhaným tvarohem; pokud jde o vůni, neliší se nikterak od vůně dřevěného chrastí. Obyvatelstvo zdejší je bledší pleti a vyzáblé; je však velmi divoké a velmi nepřátelské vůči Francouzům a Angličanům; dopadnou-li někdy nějaké Francouze či Angličany, čerpající na ostrově pro svoje lodi sladkou vodu, ukrutně je sprovodí se světa. Šlechta zdejší se odívá tkaninami, neboť, ačkoli se všichni chlubí, že jsou potomky nejstarších španělských rodů, přece nenosí na sobě než krátký kabátec a botky, na hlavě pak slaměné klobouky, kterým říkají montero, a jinak jsou nazí. Černoši jsou takřka úplně nazí, úředníci a jiní význačnější lidé užívají košile a kabátce ze slámy. Zbraní jiných nenosí než kopí, ukuté prostě kladivem, a nože, visící po boku na provázku. Zeptal jsem se jednoho černocha, nač má dva nože. Odpověděl mi španělsky: Tu ten (při tom ukázal na menší) mám pro jídlo (para comer), druhý (ukázal na větší), para matar, na zabíjení. Domy se tu stavějí bez jakýchkoli dveří, otevřené, z rákosu, stéblo vedle stébla, a přikrývají se stromovou korou. Lidé tu zajisté žijí ve vší blaženosti, jako každý, kdo nemá žádných starostí, neboť ani o dobytek se obyčejně nestarají, nýbrž nechají jej stále v lesích a jen když připluje loďstvo, shánějí jej na břeh mořský. Jak často chodí na mši svatou, nevím; viděl jsem však, že klerikové a jeden mnich žebrali po lodích o hostie. Vystoupil jsem se svolením P. prokurátora a ačkoli jsem se v tom ohromném žáru slunečním pěkně vykoupal v potu, přece jsem se, abych si udělal dojem [o tomto ostrově], prošel trochu lesy; uchvacovala mne krása, zejména spousty rozličných palem a hojnost pomerančovníků, nemluvě o jiných věcech, jako byly dva lokte dlouhé a téměř dvě

pídě široké listy banánů barvy zelenavé jako náš samet, nebo plody, které popsal P. Kircher ve své „China illustrata“[13]) a které jsem tu opravdu viděl a jedl. Přenocoval jsem v jednom rákosovém paláci na lůžku zhotoveném rovněž z rákosu. Když jsme si opatřili potřebné zásoby, zejména vody, vypluli jsme 11. září po poledni na další cestu, ale pro slabý vítr a protivné proudy v moři, které nás silně hnaly k zemi, nemohli jsme se až do večera dostati dále než k předhoří, které uzavírá s jedné strany záliv; a tak lodníci, veslujíce po čertech namáhavě v člunech, museli vytáhnout náklad na širé moře. 12., 13. a 14. vál vítr proti nám, ne sice silně, ale přece jen nebezpečně, neboť nablízku byly jakési opuštěné ostrovy, velmi nízké, a abychom na ně nenajeli, musili jsme po dva dny v noci klidně stát, za dne pak pluli jsme oklikami a okruhy. 15. září dostavil se příznivý vítr, ale potrval jen krátce a pro jeho nestálost nedostali jsme se až do 24. září dále než ke konci ostrova sv. Dominika.[14]) Mezitím se zběhly tyto události: 21. září zemřel jakýsi mladík a než ho hodili do moře, přáli mu všichni šťastnou cestu, provolavše mu třikrát bon viage. A to je [tady] celý pohřeb. 22. září zemřel na jiné lodi P. Alexius Lopez, zblázniv se předtím; byl to soudruh P. prokurátora ostrovů Filipinských. My až do Portorica zůstali jsme všichni zdrávi až na P. Januske[15]) a několik španělských Otců, kteří ponejvíce stonali mořskou nemocí, nyní však jsou [zase] úplně zdrávi; i P. Januske půjde po svátcích na misie do Sonory[16]). Bratr Steinhöfer[17]) na moři takřka nic netrpěl. Já (Bohu díky) od té doby, co jsem v Janově první den plavby zaplatil svoji daň Neptunovi, neměl jsem na moři vůbec žádných potíží. Když jsme vypluli z Portorica, začali někteří churavěti, bezpochyby pro prudký žár sluneční, ale bratr Steinhöfer dopomohl s ochotou a starostlivou laskavostí všem, jak našincům, tak lidem světským k uzdravení a získal si všeobecné úcty. 23. za bez-

větří objevilo se množství žraloků. Je to velmi žravý druh ryb; cokoli se mu naskytne, i člověka, popadne. Proto námořníci sedí na bocích lodi opatrně, obráceni dovnitř korábu, aby se příliš nohama nepřiblížili k vodě. Neboť nejednou se stalo, že takový neopatrník byl za nohy stržen žralokem do moře. A věru zdá se mi, že není lepšího prostředku, jak zkrotiti bujnost námořnické chásky, která, chtějíc se vykoupat, vrhá se i s vrcholku zádi do moře (tak nerozvážní jsou mnozí), než, zavolá-li někdo, že se blíží žralok, tu se všichni co nejrychleji utíkají na loď a oblékají se. Spatřivše žraloky, vrhli jsme do vody velikou, na patřičném provaze připevněnou udici s kusem masa, přidavše ještě, abychom oklamali zuby té bestie, k udici na prst tlustý železný drát; a šťastně jsme chytili tak velikého [žraloka], že šest silných lodníků, kteří předtím jiným provazem - jak, nedovedu říci - bleskurychle dravce ve vodě omotali, že se nemohl hnouti, mělo co dělat, aby jej vytáhlo na loď. Na palubě, mlátě volnou částí ocasu, dával takové rány, že jsme se báli, že paluba se zřítí do moře. Když byl žralok přivlečen na loď, vyloupli mu oči a přivázavše mu na hlavu veliký hliněný džbán, pustili jej ne bez veselosti na svobodu. Tento dravec, třebaže je tak strašný, má i tvory, kteří jej milují; proto zhusta, jak sám jsem viděl, provázejí jej jako dva efebové dvě jiné ryby, podobající se prostřední štice, černě a bíle pruhované, které se pohybují blízko dravcova hřbetu, a když je žralok chycen a vytažen, velmi často se přissávají na tělo chyceného dravce a spolu s ním jsou vytaženy. Jiná věc, která stála za podívanou, bylo tohle: Při kormidle lodním drží se spousta malých rybiček, které, když uvidí žraloka, okamžitě se všechny sletí k jeho ocasu a při plavbě jej provázejí tak, že zůstávají stále u jeho ocasu a nikdy nepřijdou k jeho ústům; nedbají-li toho, utrpí nemalou pohromu. Zatím co tyto věci ulehčovaly nám v době bezvětří vedro, které do nás pra-

žilo, a zároveň dávaly nám látku k přemýšlení, celá loď, zneklidněna dlouhotrvajícím bezvětřím, jala se horlivě naléhat, abychom započali devítidenní pobožnost k svatému Františku Xaverskému. Nic jiného nebylo slyšeti na lodi než, že nás očekává v zálivu Mexickém veliká bouře. 24. září navečer pobožnost k sv. Františku Xaverskému [vskutku] započala; po celou dobu její zůstával však světec hluchý k našim prosbám, neboť po všechen čas [této] pobožnosti trpěli jsme nejprotivnějším bezvětřím za strašného slunečního žáru. A přece jaké to bylo štěstí! Neboť od 10. září (jak nám později ve Veracruzu vyprávěli) řádila na moři [v zálivu Mexickém] vichřice tou měrou, že mnozí již o příchodu loďstva pochybovali, přes to, že loď návěštní už byla dorazila. Řada lidí vsadila se o tisíc pataconů, že loďstvo nedopluje. A, kdybychom byli měli příznivý vítr, není pochyby, že bychom byli zakusili zuřivosti vichřice. To nesmí nikomu připadati podivným a nikdo ať si nemyslí, že když vane jeden vítr, nemůže vát jiný s jiné strany. Když 5. října před našimi zraky v touž dobu v obvodu jedné míle některé lodi byly hnány mírnějším severním větrem, jiné východním, jiné jižním a jiné zase, mezi nimi i naše, stály v bezvětří, objevila se k veliké radosti všech uvnitř tohoto obvodu překrásná duha jako znamení příštího dobrého větru. 4. října skončila pobožnost k svatému Františku Xaverskému a současně ustala vichřice v Mexickém zálivu. Té noci lodník, který právě byl dokončil zbožně pobožnost k sv. Františku Xaverskému, spadl s prostředního rahna [na palubu] a zaopatřen svatými svátostmi umřel. 5. října východní vítr, který počal váti už předchozího dne, přemohl jiné větry, se kterými (jak jsem výše vyložil) zápolil, vítězně ovládl svým mírným vánkem celé moře; opírajíce se o něj, minuli jsme za všeobecného podivu, že žádná bouře se neukazuje, Ensenadu, místo ležící před zálivem Mexickým,[18]) a osmého října vepluli jsme do

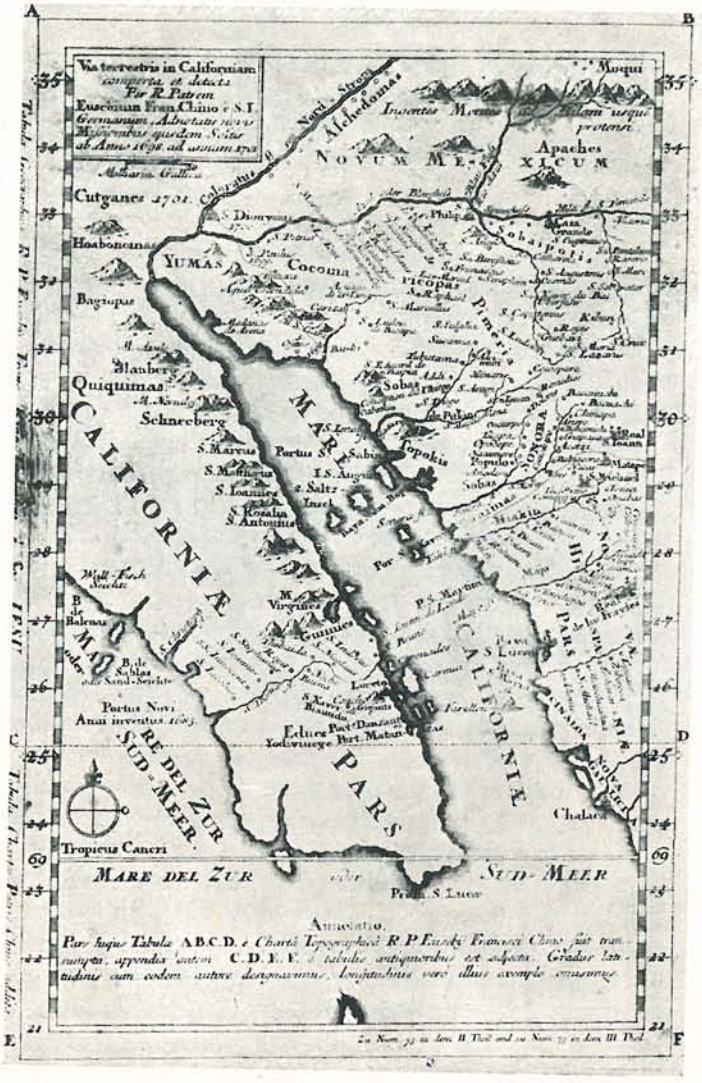

Mapa Jižní Kalifornie, pořízená E. F. Chinem (Khünem). Ze Stöckleinova „Weltbot", sv. II. (K listům V. Eymera.)

Londy, místa nazvaného podle toho, že tu po celé dny je při cestě vidět dno.[19]) Tu po dva dny vál téměř bez ustání příznivý vítr. A proto kdekdo začal vytahovat udici, chytat s radostí ryby, vesměs veliké, zabíjet je a pojídat. Jeden neopatrný člověk najedl se jich tak, že jich už víckrát nebude jísti; umřel třetí den potom. Chytají se tu dva druhy ryb; los mergos a los pargos. Tyto poslední jsou velmi znamenité; ale protože je chytali jiní, nemohli jsme chytit žádnou. Jiných nachytali jsme tolik, že jsme je museli naházet zase nazpět do moře. 9. října však jsme chytili tři veliké pargos a pansky jsme se poměli. Jako by sv. František Borgia[20]) chtěl nám v předvečer svého svátku prokázati nějaké dobrodiní. 10. října po poledni, jako by již byl minul čas na lovení ryb: žraloci nám potrhali mnoho udic i onu velikou udici s rybami na ní navnaděnými, zanechávajíce na jiných jen hlavy ryb. Příznivý vítr totiž uvedl loď tak do pohybu, že nebylo možno dále loviti ryby. 14. října zrána objevily se hory Indie[21]) a, když jsme je spatřili, celá loď zapěla chvalozpěv svatého Ambrože, radujíc se zejména z toho, že šťastně vyvázla z tolik obávaného Mexického zálivu. Večer se západem slunce spustili jsme kotvy míli před přístavem veracruzským, abychom bezpečněji prošli průplavem, ačkoli tři jiné lodi, arci ještě před západem slunce, do přístavu vepluly. V noci náhle zvedla se bouře a nahnala všem, i na moři otužilým, takového strachu jako nikdy předtím během celé plavby. Neboť co jiného mohli jsme očekávat, jsouce tak blízko země a spousty malých úskalí než ztroskotání, kdyby byla vichřice zesílila? Vikář ve Veracruzu dal zvonit na poplach a vyzval občany, aby se modlili k Bohu za zachránění loďstva. Okolo páté hodiny zrána počal vítr slábnouti a moře se uklidňovalo. I to, jak se zdá, způsobil sv. František Xaverský, kterému této noci i předtím kupci zaslíbili se vděčností. Okolo hodiny šesté, zvednuvše kotvy, popojížděli jsme nejprve sem a tam[a]),

až konečně jsme zachytili zádí tolik severního větru, kolik ho bylo třeba, abychom propluli kanálem, a dostavše jej, propluli jsme s plachtou jen na polovic rozepjatou bez nejmenší nesnáze kanálem jako osmí z celkového počtu 15 lodí. Kanál sám je tak úzký, že nepojme dvou lodí. S obou stran je lemován mělčinami a skalisky, k jejichž vyvarování kladou Veracruzští na vodu tři boje s párem praporků, jeden pár od druhého asi v takové vzdálenosti, jako je v Brně chodba u pokoje P. ministra, a prostředkem těchto bojí se proplouvá. Při průjezdu kanálem jsme všichni mlčeli, aby bylo dobře rozuměti kapitánovi, jenž dává příkazy kormidelníkovi čili námořníkovi, který řídí kormidlo, neboť stačilo by, aby jednomu slovu se špatně porozumělo a loď může najeti na úskalí, jako by se to bylo málem už naší velitelské také stalo. Když totiž tato loď jako desátá procházela kanálem, kormidelník, špatně porozuměv kapitánovi, obrátil kormidlo na opačnou stranu a řídil loď ven z kanálu. A tak loď ze všech největší a nejkrásnější, která vedle 700 lidí vezla s sebou do Ameriky všechna děla na obranu loďstva a blíže neznámou obrovskou spoustu zboží, byla by zahynula, kdyby byla včas nespustila dvě kotvy, které ji zadržely dva kroky od skaliska. Kanál byl totiž [v těch místech] jen 15 loket hluboký a loď měla 13 loket ponoru. Ohroženému korábu přispěly na pomoc všechny lodi se svými čluny a po šestihodinné námaze jej dovlekly pozpátku do přístavu. Sotva jsme zakotvili, dostavil se veracruzský P. rektor se dvěma bárkami a s velikou laskavostí dovezl nás do koleje, čítající 5 osob. Jakmile jsme vystoupili na zem a kapitánská loď stanula v přístavu, vrátila se vichřice a znemožnila vykládání zboží z lodí. Neboť moře se tak rozbouřilo, že čluny, převážející zboží na zem, ocitaly se v nebezpečí, a dva z nich i s lodníky, ale beze zboží, plné vody hodily vlny před našimi zraky na břeh. Všichni, kdož ty věci i to, co předcházelo, viděli,

prohlašovali příjezd loďstva za zázrak. Naše loď, která se těšila ochraně sv. Františka Xaverského, oslavila v našem kostele svátek 24. října slavnou děkovnou mší svatou a kázáním na svůj náklad.

Buď pochválen Bůh, který nás sem přes tolik nebezpečenství bez úrazu dovedl! Opravdu, dívaje se nazpět na svoji cestu z Čech, poznávám [v ní] velmi jasně a ctím Boží Prozřetelnost. Leč jak jinak bylo by se nám dostalo těchto dobrodiní, kdyby bylo nebylo bývalo hojných vzdechů důstojných Otců a předrahých Bratří, kteří plnili svoje sliby? Všechny co nejsrdečněji pozdravuji, prosím, aby podporovali [svými modlitbami] i moji cestu po souši a V. D. do vzpomínek při nejsvětější oběti mše svaté oddaně se poroučím, V. D. sluha v Kristu

Václav Eymer S. J.

V Mexiku 19. prosince 1692.

P. S. Můj důstojný Otče rektore! Upřímně píši V. D., že žiji vesel a spokojen; doufám, že nikdy mne nebude mrzet, že jsem pro Boha opustil posvátnou provincii českou. Mrzelo by mne to arci, kdybych to byl udělal z jiných důvodů. Nyní je nás pět určeno abychom se po souši odebrali do misie vzdálené 600 a více mil, o čemž píši obšírněji P. Loberovi.[22]) Stojí za to, aby se sem vyslali kněží, neboť naleznou tu slavné misie. Méně už je třeba koadjutorů, aspoň podle toho, co mi dal do pera jeden příslušník zdejší provincie, neboť stráví čas melancholicky v kolejích a neposílají jich, jako na Filipínách, do misií. Br. Jan Kaller[23]) umřel v práci a trampotách na Mariánských ostrovech. Bratr Steinhöfer [V. D.] co nejsrdečněji pozdravuje. Naskytne-li se mi příležitost, vrhnu se k nohám nejjasnějšího biskupa olomouckého[24]) jako jeho nehodný kaplan; mám a budu ho míti na paměti, co budu živ, a nevím, čím to je, v kanonu vždy se mi vtírají slova „antistitis nostri Caroli“.[25])

IV

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!
Odpočinuvše si týden ve Veracruzu, dali jsme se se dvěma Otci, které sem vyslal P. provinciál s otcovským listem a s opatřením, nutným na cestu po souši, ve dvou skupinách na cestu do Mexika. Jak namáhavá cesta horami to je, jak nevlídná pro nedostatek slušných hospod, jak obtížná - aspoň zčásti - pro jistý druh much, které kousají až do krve, jak nezdravá pro přílišné rozdíly klimatické a střídání horka a zimy, pověděli již V. D. jiní[1]). Po pravdě musím říci, že jsme na této cestě po souši zkusili skoro víc než na cestě po moři. Kromě dvou, které jsme zanechali pro jejich churavost v Pueble[2]) (tam jsme byli s obvyklou laskavostí a pompou uvedeni ten den před svátkem Všech svatých), byli všichni zde v Mexiku napadeni zimnicemi. Neuvěřil bych ani, že je možno v tropech nalézti sníh; a přece jsem ho viděl velmi mnoho na dvou převysokých horách, které zdejší obyvatelé pro neustálý, sirným pachem promíšený dým, jejž vydechují, nazývají Vulkány[3]). Zakusili jsme také značně mrazu, zejména italští Otcové, kteří jsou mu méně zvyklí. V jednom městečku, jehož obyvatelstvo se skládalo z Indiánů a ze Španělů, byl jsem v sobotu přítomen nešporám o blah. Panně. Zpívali je chorálně dva Indiáni, z nichž jeden po skončení žalmů podobně odzpíval kapitolu a pak po Magnificat kolektu. Divil jsem se, že zastává úkol kantora i klerika. Ale bylo mi řečeno, že tak učinil z nouze, protože prý chce uctíti blah. Pannu a nemá, čím by zaplatil faráři za nešpory. Tak se děje často. Je tu mnoho lidí, kteří hledí, aby si přišli na své, a někteří z nich, nespokojujíce se podporou, které se jim dostává od krále, ani ve svátek neslouží mše svaté, nedají-li jim Indiáni tři nebo čtyři patacony. I vidouce to Indiáni, kteří mají duchovní správce z řad Tovaryšstva, nechtějí za žádnou

cenu přijmouti duchovní správce jiné; a tak musí některé staré misie, které by mohli spravovati světští kněží, spravovat našinci. Z toho důvodu také oni Indiáni, zvaní Chichimecas[4]) (Čičimekas), 30 mil od Mexika, o kterých jsem se V. D. zmínil ve svém listě ze Španěl, žádají o misionáře z řad Tovaryšstva, slibujíce, že přijmou katolictví. Arcibiskup a místokrál je také nabízejí Tovaryšstvu, ale Tovaryšstvo se zdráhá převzíti péči o ně, aby se nedostalo do rozporu s františkány, zejména když tě má samo nesmírné pole pracovní [jinde]. Neboť kraj Tarahumarů[5]) nemá konce. Jest již celý pacifikován[6]) a dává naději na veliké konverse, zejména když Indiáni z Nového Mexika[7]) (odkud sem přišel v listopadu posel), kteří po 12 let se bouřili a podněcovali svým příkladem Tarahumary, přivedeni k rozumu vlídností jednoho velitele, s 14 hojně obydlenými a všelikými plodinami oplývajícími sídlišti se poddali králi španělskému. Ten velitel se jmenuje Diego. S 50 Španěly a 400 indiánskými lučištníky vnikl, když Indiáni nedávali pozor, do prvního sídliště a když viděl, že Indiáni jsou událostí tou poděšeni, prohlásil, že nepřichází se pomstít, ale aby uzavřel s nimi přátelství; Indiáni, uslyševše to, složili zbraně a nedlouho poté jich 900 přijalo křest. Don Diego ustanovil na utvrzenou svých slov na místě králově guvernérem sama náčelníka rebelů. Všichni, jak světští, tak jiní, pochválili ten čin, přejíce si, aby bylo více Donů Diegů, kteří by vlídností získali divochy víře a králi a neodvraceli jich [svou] krutostí. Indiáni Čičimekas obývají obrovské území a jsou to lidé velmi bojovní a nad jiné dobří lučištníci, takže i Španělé se jich bojí; stejně je tomu i s Tarahumary. Tito Čičimekasové, o nichž je řeč, prodávají svoje syny za nože a podobné železné nástroje, nestarajíce se, zda je páni vychovají po katolicku. Někteří z nich jsou katolici, a ti, když P. Saba, Miláňan, činný [vždy půl roku] zde v Mexiku jako kazatel Indiánů a druhou půl roku

jako misionář až tři sta mil od města, k nim s velikým úspěchem docházel, vyšedše mu v dlouhé řadě, všichni ozbrojeni šípy a převysokými luky, vstříc a přivítavše jej počestně, uvedli jej do svého sídliště; když pak vyslechli jeho kázání, vyzpovídali se a nechtěli ho za žádnou cenu pustiti, ustanovivše i stráže, aby někudy neunikl, ujišťujíce jej, že nikdy nespatřili takového kněze, a byli by ho nepropustili, kdyby bylo Tovaryšstvo neslíbilo, že přijde [za něho] jiný. Vypráví týž P. Saba, jaký je na venkově nedostatek kněží, zatím co v Mexiku jich je plno. Někde jediný [kněz] má na starosti až 14 sídlišť, která jsou velmi zalidněna, zejména na západě; jak na to může stačit, nedovedu posoudit. Někteří se zdráhají tam odejít pro horka. Ó, jaké věci tu člověk po této stránce slyší! Ať se, prosím, česká provincie nebojí, že by ti, kterých se zbavuje, posílajíc je sem, nepřišli do misií! Přijdou jistě, neboť i pole pracovní je tak říkajíc nesmírné a po pacifikaci Tarahumarů půjde se i do Kalifornie[8]) a jen málo zdejších lidí může pro tělesnou slabost pracovati mnoho let. Že pracovní pole je [vskutku] nesmírné, je viděti předně v oblasti Tarahumarů, jejíž hranice jsou [dosud] neznámy a pak z listu Bavora P. Kina[9]), který došel před třemi týdny a v němž pro Boha prosí, aby mu byl poslán někdo na pomoc. Píše také P. Kino, že u Pimů[10]) bylo již zbudováno pět dosti slušných kostelů, jiných jedenáct že je ve stavbě, a přikládá novou mapu nově nalezené země, kde takřka nespočetní a k přijetí víry velmi naklonění Indiáni jménem Soba[11]) očekávají našince; z ní je zřejmo, že ani o Pimerii, jak konečně i P. Kino v listě doznává, se neví, kam až sahá. Je to přímořská země v oblasti Kalifornie. Zatím byl [P. Kinovi] poslán na pomoc z kraje Tarahumarů P. Hostinský[12]). P. Januske[13]) s Italy P. Grissonim[14]) a P. Barlim, kteřížto dva nedali se žádným způsobem zdržeti v Mexiku, pohrdnuvše i katedrami [universitními], a s jedním Španě-

lem, P. Alfonsem Calvo, půjdou po vánocích do Sonory, odkud je P. visitátor pravděpodobně pošle k Pimům. Pět jiných, Siciliáni P. Proto a Manguza a P. Benavides, Ximenez a já *páté kolo u vozu*[15]) jsme určeni, abychom jich následovali. Kdy já vyjdu, nevím, ale již vím, že půjdu k pohanům, ačkoli P. provinciál mi řekl, že mne určil k Pimům, doložil však, že je potřebnější, aby [mne] poslal k Tarahumarům. Ať dá Bůh, co mu libo, přijmu to oběma rukama. U Tarahumarů jsou z Čech P. Neumann[16]), kterého P. provinciál velmi přede mnou chválil, P. Amarel[17]), P. Verdier[18]) a P. Illing[19]), jehožto sídlo Tarahumarové za nedávných nepokojů spálili (sídlo to vybudoval sám svým přičiněním), při čemž on sám se stěží zachránil. P. Hostinský s velikou trpělivostí působí u Pimů, P. Gilg[20]) u jiných velmi divokých Indiánů. Pokud vím, bylo do Čech posláno vylíčení případu, který se stal P. Neumannovi loňského roku; protože však je možné, že v Brně není o tom nic známo, povím tu o tom několik slov: Přišel k P. Neumannovi jakýsi Indián a prosil ho, aby se vydal na cestu sedm mil dlouhou, aby vyzpovídal jeho ženu. [P. Neumann] mu vyhověl, třebaže sám měl horečku, a pustil se bouřlivou nocí, za takového deště a blýskání kolem dokola, že se musil zastavit. Když bouře ustala, vydal se dále na cestu a zastižen novou bouří, dorazil v tmách na místo a nalezl ženu Indiánovu zdravou. Indián, aby mu nevytkl, že se dopustil podvodu, se omlouval, že se žena nenadále uzdravila. Komu by se nevzbouřila žluč v takovém případě? Než, ejhle podivuhodnou Prozřetelnost Boží! Zatím co si hledal místo, aby si odpočinul, nalezl jakousi obludu, připomínající z dálky člověka, a když se ptal Indiánů, co to je zač, dozvěděl se, že to jejich prabába a praprabába, stařena stodvacetiletá, a seznal, že je dosud nepokřtěna. A tak po dvouhodinné práci stařenu pokřtil a současně s ní i dvě děti, které byl nalezl za podobných okolností. Vykonav to, ode-

bral se pln radosti zase domů, doprovázen až do svého domova ještě větší bouří, protože ďábel zuřil, že mu byla vyrvána jeho kořist. Druhého dne přišel onen Indián a zvěstoval mu, že ona praprabába i děti umřely. Tarahumarové, o nichž byla prve řeč, nevěřili v nesmrtelnost duše a naučili se věřit, když je duchové mrtvých, zejména v opilství, potloukli. Vyprávěl mi Ital, P. Crescoti, který za vzbouření Tarahumarů byl v tom kraji a nyní v Pueble léčí svoje zdraví, zatím co jeho práci zastává P. Verdier, že v době toho vzbouření přišlo k němu 3.000 Tarahumarů, ozbrojených šípy a luky, a s nimi dvanáct dospělých mužů a řekli mu, že přicházejí, protože je dobrý muž a rád křtí a že se jim zdá velmi zbožný, ježto žije bez ženy, a nabídli mu [ty lidi], aby je pokřtil, což také on, poučiv je [náležitě], učinil. Potom jej prosili, aby se odebral ke calde major (tak říkají Španělé guvernérům) a řekl mu, že, neublíží-li žádnému z nich, všichni okamžitě přijdou a vrhnou se mu k nohám. P. Crescoti tak učinil, ale, protože calde major nesplnil podmínky, Indiány propustil. Ale kam až se to dostávám, že se ani v Mexiku nezastavuji! To tak bývá, že člověk si rád vyrazí odtud, kde nerad prodlévá. Do Mexika jsme vstoupili 14. listopadu, 15. byli jsme přijati místokrálem a arcibiskupem, oba jsou velmi nakloněni Tovaryšstvu. Mexiko je veliké město, nemá [však] ani bran městských, ani hradeb; je tu spousta neřádu, bohatství i chudoby v této zemi stříbra. Nevyrovná se arci Novému a Starému Městu pražskému, máme-li na mysli jejich rozlehlost. Řádí tu nakažlivé nemoci, ale zachvacují jen domorodce, jichž jen zde v Mexiku sklátily více než 50.000 v hrob. I já, žije nyní v domě professů, který dodává zpovědníky celému městu, sloužím těmto nakaženým častěji. Jiní, jsou-li voláni, nejdou, ale posílají ty, kdož je volají, do domu professů, říkajíce jim, aby šli k jesuitům, ti že jsou vázáni pomáhat nemocným. Tak ve své neochotě zakrývají lásku Tovaryšstva vázaností. O bouři mexické, t. j. vzbouření zdejších Indiánů, při níž byl spálen palác místokrálův [a] všechny obchody na tržišti (prý v ceně pěti milionů) a s obou stran bylo vylito hodně krve, jste již slyšeli, neboť zpráva o ní byla poslána do Španěl v době, kdy jsme se plavili po moři.[21]) Již po dvě léta je tu celá úroda pšenice zničena; kdo bude pracovat, když tolik Indiánů pomřelo? Hlad naučí i bělochy práci. Ale už mi nestačí papír, i musí pero se zastavit.

Prosím, napište mi zase brzy něco pro potěšení! Příležitosti je dost. Pokud vím, půjde prý někdo z Čech do Indií. Prokurátorové z Filipin se ubírají do Říma a mají jíti přes Mexiko. Můžete psáti i přes Hamburk, nechcete-li psáti přes Madrid, na adresu: Zu Hamburk an Pedro de Hertoge et de Dobbeter und nach Cadix an Don Zacharias Widerich consul general von die edele gänste Städt des hl. Röm. Reichs.[22]) Napíšete-li takovou adresu, netřeba V. D. pochybovat, že [jak] list, [tak] i cokoliv jiného mně pošlete, [správně] dojde. Důstojný otče, poroučejte mne Důst. panně abatyši[23]) a jejím sestrám, aby mi Bůh dal duševní sílu, abych statečně působil k slávě Boží až do smrti. Pozdravuji předrahého P. Zahrádku[24]) a všechny důstoj. Otce. Slibuji, že budu každého roku psát deník misijní [a posílat jej] do [naší] provincie, a budu se za tím účelem scházeti se sousedními misionáři, aby mi každý z nich pověděl něco [ze svého okrsku]. Bratr Šimon[25]) dostává při každé příležitosti listy z Čech. Kéž bych byl [i já] tak šťasten! Bůh spojiž nás všecky v nebesích.

Václav Eymer S. J.

V Mexiku 19. prosince 1692.

Odpusťte, pro Boha, peru, které má naspěch!

P. S. S nejbližším loďstvem odebere se (je to tajemství, ač-li to není již známo) do Indií P. Boryně[26]). Libo-li

V. D., račte poslati jednoho Staňkovského[a]) beránka s blah. Pannou brněnskou a dva menší se sv. Františkem Xaverským, spolu s několika malými soškami; velké se totiž lámou. Beránci se nelámou; mám již zkušenost. Sdělí-li V. D. a D. P. rektor někomu dopisy sobě adresované, neračtež zapomenouti na Hradiště a na Hradištské Zakolčovy[27]), od nichž jakož i od P. Kosteleckého a Lipovských[28]) bych obzvláště rád dostal celý[b]) dopis.

V

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!
Toto je první list, který posílám V. D. z kraje Indiánů; je krátký, doufám však, že moji stručnost bohatě nahradí hojnější ofirský poklad na přídi lodní.[1]) Tuto první část mého dopisu napsal P. Hostinský[2]) v prázdném čase, který nalezl při ne tak namáhavé misii sv. Tomáše. Zbývající části, myslím, že nedokončí s takovou rychlostí, neboť autorovi přibyla nová misie, totiž Aciziachic a Tomochic[3]), odkud z příkazu svatého poslušenství se odebral přes Papigochic[4]) na místo P. Verdiera[5]), jehož představení z jiných důvodů vypravili do Sonory. Pozdravuji při této příležitosti V. D. a prosím pro spásu těch duší, aby zařídila, aby se mezi lidmi, kteří sem mají býti vysláni, vybíralo, zejména aby nebyl sem posílán někdo, na kom je znáti, že dychtí být i po maličkostech; neboť jistojistě stane se tu lakotným a v důsledku toho nemilosrdným a zatvrzelým v srdci proti chudým Indiánům a takový člověk klade pak takové překážky obrácení duší, že není možno je překonati, než odstraní-li se on daleko s obzoru. Já i jiní z provincie české, kdož zde pracujeme, chtěli bychom raději P. Verdiera poslati nazpět do Čech a míti jej rádi spíše na větší vzdálenost než zblízka. Píši to V. D. jako člověku, od něhož mohu očekávati pomoc, a nepíši to ze své hlavy, nýbrž podle usnesení jiných. Co se zde okolo něho zběhlo, uslyší V. D. s některé strany v Evropě. Nechci psát víc a znovu prosím V. D., oč jsem ji prosil. Jinak žiji s milostí Boží milován svými Indiány, jako jsem žil v Aciziachicu a Tomochicu, kde jsem zanechal 100 dospělých lidí pokřtěných. Také zde jsem během tří měsíců pokřtil[a]) více než tři sta [dospělých] a množství malých dětí. Žiji zde, znovu opakuji, milován, žádaliť si mne znovu výslovně...[b]) za svého duchovního správce přes odpor Aciziačských...[c]), kteří mne zdržovali a vypravili k P. Neumannovi[6]) posla. Ale vůle superiorova převážila a [P. superior], přes to, že jsem se slzami prosil, aby se tak nestalo, rozhodl, že se mám odebrati do Papigochicu, kde kdysi ctih. P. Beudin[7]) podstoupil slavnou smrt pro Krista. Po jeho smrti Tarahumarové jako by pojednou byli vymřeli, utichli, až sem zase před dvaceti lety přišli P. Turda a P. Quadalaxara.
Ostatní věci, které nás obklopují, snáším jako člověk, spoutaný smrtelným tělem, přece však ne bez útěchy.
Tolik v krátkosti; více napíši, dá-li Bůh zdraví, příštího roku a prosím co nejponíženěji V. D., aby nezapomněla na mne, ač zcela nehodného, ve svých modlitbách. Stydím se za svou stručnost, jsa si vědom, jak dlouho prodlévá u mne duch V. D. Ale měl jsem dnes tolik co dělat, že jsem unaven a sotva jsem mohl napsati tento dopis.
Připojuji klíč k ofirskému pokladu a poroučím se pokorně do modliteb V. D. při mši svaté.

V. D. sluha v Kristu Václav Eymer.

LISTY P. FRANTIŠKA BORYNĚ ZE LHOTY

o cestě z Cadixu do Cartageny a odtud přes Panamu do Callaa a Limy a o misiích v území Moxos.

I

Urození a stateční páni bratří! Pokoj Kristův!
Toto jest, bratří moji nejmilejší, můj první a snad i poslední dopis z Ameriky, neboť nic jiného neslibuje, jak se zdá, taková vzdálenost zemí a krajů. Učiním však, co bude možná, a ať budu kdekoliv, budu vždy odtud svoji bratrskou lásku osvědčovati dopisy.
22. září 1695 vypluli jsme za velmi příznivého větru, který se však brzy začal měniti, na 24 lodích z cadixského přístavu k Americe. Navečer onoho dne, minuvše vjezd do přístavu a blízké předhoří, byli jsme hnáni příznivým vánkem na širé moře, když náhle nalehl na přídě protivný vítr, který současně přešel tak prudce do přístavu cadixského, že tři plavidla z našeho loďstva, jež se chystala [právě] vyplouti za námi, přese všechnu námahu nemohla se dostati z přístavu. Tato náhlá proměna počasí poděsila Cadixské, kteří měli za to, že jdeme vstříc jistému nebezpečí, resp. že jsme již v něm. Vznikl žalostný nářek po celém městě a začali plakat nad svými drahými a nad jejich osudy, jako by již byli ztraceni. Místní biskup, aby uklidnil zmatený lid a vzbudil naději v pomoc, nařídil veřejný prosebný průvod ulicemi města. Zatím my, posíleni jejich prosbami, vpluli jsme, když bouře ustala, bezpečně do oceánu. Plavba, jakž tak příznivá, trvala 70 dní; konečně dostali jsme se na dohled Ameriky. Večer a neprozkoumané pobřeží však způsobily, že hlavní a vzhledem k ostatním kapitánská loď se rozhodla poněkud poustoupiti do moře a se

svinutými plachtami vyčkati svítání. Náš kapitán, spatřiv nějaký klamný záblesk ohně anebo nějaký skutečný oheň, rozdělaný Indiány, a maje za to, že sleduje světlo, které se rozsvěcívá vždy na kapitánské lodi, aby bylo vodítkem pro lodi ostatní, zahnul s lodí na mělčinu a do písku, kde loď musila ztroskotati. Byli bychom všichni zahynuli, kdyby se byl jakýsi sevilský kupec, nevím jakou zvědavostí veden, nebyl otázal, kam plujeme. Když mu bylo řečeno, že na západ, zděsil se kupec a hned kázal obrátiti příď a vyzkoušeti dno olovnicí; okamžitě byla vržena olovnice a ke svému zděšení jsme shledali, že se nacházíme na pokraji mělčiny. Dobrá rada bývá v takovém nenadálém případě drahá, konečně však kapitán, vzpamatovav se, změnil směr kormidla a vyvedl nás z již již hrozícího nebezpečí ztroskotání. Vyváznuvše z tohoto nebezpečí, dopluli jsme v několika dnech, právě u vigilii svátku apoštola Indií svatého Františka Xaverského[1]), do Cartageny, prvního to amerického přístavu[2]). Nelze vylíčiti, jak nás vítal odevšad se sbíhající lid, a projevy lásky mezi přáteli i zdvořilosti mezi známými. My byli jsme vlídně přijati v koleji cartagenské a věnovali jsme se tu necelé dva týdny odpočinku. Ale brzy vydali jsme se na novou cestu, která měla obnášet 200 mil, doprovázeni k lodi jak těmi, kteří nedávno s námi přijeli ze Španěl, tak domácími Otci. To bylo poslední sbohem, které jsme dali předrahým soudruhům z provincie české, objímajíce je co nejsrdečněji, a rozvinuvše plachty, dospěli jsme v jednom a témže větru po třídenní plavbě do druhého amerického přístavu, jménem Porto Bello.[3]) Tento přístav je z nejsmutnějších na světě a znám jako hrob Španělů, přes to však shromažďuje se tu taková spousta zlata, stříbra a zboží, že při výročních trzích činí tu obrat více než 60 milionů. Měli jsme snahu co nejdříve odsud vyraziti, ale nebylo po ruce mezků a tak byli jsme nuceni zdržeti se tu 12 dní. V Panamě[4]) jsme

se zdrželi 15 dní a posilnivše se poněkud, vstoupili jsme 2. února 1696 na válečnou loď, abychom se plavili po Tichém oceáně. Tato plavba trvala celkem 63 dny, až konečně 14. dubna 1696 přistali jsme v limském přístavu, jménem Callao[5]). Jakmile nás spatřili Otcové provincie Peru blížiti se k přístavu, sběhli se všichni i se správcem koleje nás uvítat, ba i sám D. P. provinciál přispěchal, a kdo se mu první namanul, toho objal v srdečném objetí, dávaje najevo tolik otcovské lásky, že se zdálo, jako by s námi srdce i prsa chtěl rozdělit. Druhého dne byli jsme odvedeni v průvodu ostatních Otců do hlavního města Peru Limy a tu byli jsme všemi přijati se znameními takové lásky a náklonnosti, s jakou otcové přijímají svoje syny, vracející se z daleké cesty. Obvyklé dny hoštění prodloužily se tu na čtyři týdny, při čemž byli jsme jednotlivými rektory kolejí města Limy zváni [neustále] do zahrad a do předměstských vil. Lima má celkem 5 domů Tovaryšstva. Z nich hlavní jest kolej sv. Pavla, která, tuším, rozsahem a podivuhodnou výstavbou předčí kolej pražskou. Tato kolej má ročního příjmu sto devadesát tisíc. Sakristie kostela sv. Pavla, z ryzího zlata a stříbra, má cenu dvě stě tisíc zlatých, na vlastní kostel sv. Pavla vynaloženo tři sta tisíc zlatých. Domácí kaple je vyzdobena obrazy z Říma. Tak zdobí svoje konventy limští kupci a [to ještě] každý rok vydává tato kupecká kongregace na almužnách a darech 18 tisíc zlatých. Dluhy koleje sv. Pavla rovnají se půl milionu a platí se z nich ročně 24 tisíc zlatých stálého úroku. Věru, kdyby nebylo těchto dluhů, bylo by možno právem považovati kolej svatého Pavla za nejbohatší kolej celého Tovaryšstva. Jiná kolej je kolej sv. Martina, ve které jsou vychováváni vznešení limští mladíci; je jich obvykle 160, a tak horlivě se tu dbá o vyšší studia, že mnozí z nich dosahují hodnosti doktorů theologie a práv. Třetí kolej je dům probační, ve kterém se obvykle

čítá na 40 až 60 noviců a repetentů studií humanitních. Čtvrtá je dům terciátu, kde jsou zároveň naši faráři, určení pro indiánské osady. Pátá konečně jest nedaleko královského paláce a čítá 6 až 8 osob. A nyní přejděmež k misiím Moxos![6]) Jsou vzdáleny od Limy 600 mil, čítají asi 14 misionářů a každá redukce má po dvou až třech tisících Indiánů. Všech křesťanů je dohromady asi 18 až 20 tisíc; dalších 60 kmenů již po dvě léta si žádá být pokřtěno, ale pro nedostatek misionářů nemohlo býti jejich žádosti vyhověno. Nedávno dostal D. P. provinciál zprávu o jiných sto devadesáti kmenech, k jejichž obrácení tu patrně jsme určeni my, a činí se již také přípravy k našemu odjezdu. Doufáme, že tam v srpnu nebo v září tohoto roku dorazíme. Dejž dobrotivost Boží, aby pracím našim odpovídala co nejhojnější žeň pohanských duší! Modlete se za mne, bratří nejmilejší, abych se stal příhodným nástrojem k šíření učení křesťanského! Já neustále vzpomínám, každý den při oběti mše svaté na vás i na všechny přátele. Posledním přáním mým je, abychom my, kteří žijeme tak vzdáleni zemí a mořem, byli spojeni v nebesích. V Limě 2. června 1696. [Váš] sluha v Kristu

František Boryně T. J.

II

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!
Uplynulo již třiadvacet let, co jsem nedostal z Čech žádného dopisu. Sám jsem psal při různých příležitostech znovu a znovu, jakmile jsme dospěli do hlavního města Peru Limy, a svoje listy odevzdal jsem římským prokurátorům, takže nepochybuji, že se dostaly přes moře do české provincie. Dodav si znovu naděje, píši tento první a poslední list Vaší Důstojnosti.

Žiji, chvála Bohu, mezi tolika nebezpečími života doposud zdráv a bez úhony. Dostalo se mi údělem území Mobimů[1]). Tu jsem pod ochranou sv. Pavla apoštola založil novou misii[2]). A stálo mne mnoho a dlouhotrvající námahy obrátit tyto divochy ke křesťanství. Nyní vedou již vespolek civilisovaný život a jsou všichni křesťany.
Misie sv. Pavla čítá tisíc devět set duší, před několika lety bylo jich dva tisíce pět set, ale neustálé epidemie jejich počet zmenšily. 16 let již uplynulo od založení mé redukce sv. Pavla.[3]) V roce 1719 jsem položil základy k novému chrámu, který s pomocí Boží má býti ještě v tomto roce 1720 dokončen. Tento chrám sestává z mnoha vysokých, z cedru přitesaných sloupů; mezi každými dvěma takovými pilíři elegantně vypracované oblouky vytvářejí boční kaple, uprostřed pak převysoké klenutí jako by znázorňovalo oblohu. Časem budou tyto oblouky vyzdobeny zlatými hvězdami. Hudební kůr je značně veliký a vysoký. Krátce řečeno: tento kostel mohl by se ctí státi v Praze. Pracovalo na něm čtyři sta Indiánů, ti také dostali ode mne spravedlivou mzdu. Dával jsem každého druhého dne porážet pět až šest býků a maso rozdílet ve velikých porcích mezi ně. V jediném roce bylo tak již pobito dvě stě býků. Misie sv. Pavla má totiž početná stáda krav, volů a koní; tisíc šest set krav a tři sta koní. Jiné, starší misie mají čtyři, dva, tři tisíce krav. Dohromady čítají všechny misie přes čtyřicet tisíc krav a dvanáct tisíc koní. Země [tato] je bohatá travinami; na nich pobíhají sem a tam bez pastýře nespočetná stáda hovězího dobytka. O nedělích se mnoho pastýřů posadí na koně a seženou dobytek, těkající po pastvinách, dohromady a pak jej pohodlně spočítají. Telata zavírají na jiném místě, aby je pastýři mohli úspěšně léčit: jsou plna červíků, a neodstraní-li se tento hmyz zavčas, k velké škodě [svých majitelů] pojdou.
Dále roste v našem kraji množství třtiny cukrové, z níž

se vyrábí cukr, jakož i rýže, bavlníku a tabáku. Naproti tomu není tu pšenice. Místo ní seje se tu kukuřice, které se v Čechách říká turecká pšenice. Také soli tu je dost. Solných dolů počítá se na tisíce; pohanští divoši [však] si připravují sůl z popela spálených palmových listů, ale [tato] sůl chutná hořce a odporně, přidá-li se do jídla. Vosk dodávají v hojnosti hory a zdejší druh je v království Peru velmi ceněn: jedna libra stojí zlaťák, někdy i dva. Pokud jde o koření, roste tu po polích pro kořenění pokrmů rostlina sinavě modré nebo šafránové barvy, která dává stejné barvivo jako šafrán.[4])
Ale již dosti o těchto věcech. Nyní abych pověděl něco o policejním pořádku, který se zachovává u všech zdejších kmenů. U každého jednotlivého kmene jsou dva rychtáři[5]), kterým přísluší spravovati lid, spolu se šesti radními neboli rychtářskými poradci a prokurátory, kteří pečují o sirotky, vdovy, slepé a chromé, a čtyři fiskalové, kteří věrně vykonávají, co jim náčelníci uloží. Tito mají také na starosti povolávati mládež ke křesťanskému cvičení v neděli a ve svátky, navštěvovati obyvatelstvo a dozírati, zda se všichni zúčastní mše svaté; také se starají o zajaté, dozírají na polní práce, rozdělují ženám, spřádajícím bavlnu, jejich příděl a přijímají od nich každé soboty jejich dílo. Konečně dohlížejí na všecky, ať dělají cokoli, a podávají o nich zprávu náčelníkům. Každá farní osada má i svoje řemeslníky, tesaře, soustružníky a truhláře. Naši Indiáni zhotovují oltáře, které v ničem nezadají evropským. Mohl bych ještě o mnoha věcech psát. Ale předpokládám, že o nich již dříve došly do Čech zprávy. [Zůstávám Vaší Důstojnosti sluha v Kristu.]

František Boryně.
[S. Paolo v Mobimě 3. listopadu 1720.]

III

Urozený a statečný, můj nejmilejší pane bratře!
Pokoj Kristův!
Když jsem roku 1693 v Praze se rozloučil, jel jsem bez omeškávání přes tři moře a konečně jsem dospěl do říše Peru. Roku 1697 vyslali mne moji představení k divokým Indiánům, mezi nimiž s pomoci Boží už 23. rok zdráv, svěží a spokojen, ba vzhledem na svoji hojnou žeň duší pln radosti žiji.
Z počátku zanesl mne osud do redukce sv. Františka Borgie[1]), poté po sedmi letech založil jsem sám novou redukci pod ochranou sv. Pavla apoštola.[2]) Všichni obyvatelé kolem dokola přijali zatím víru křesťanskou a objevují se pilně jak při výkladech učení křesťanského, tak při oběti mše svaté. Jejich počet jest 1800. V předchozích letech pohubily mnoho nakažlivé nemoci, čítal jsem [před časem] 2500 [duší]. Můj nový kostel sv. Pavla jest veliký, nádherný a jest rozdělen ve tři lodi. Neschází tu ani hudba a hudební nástroje, jako jsou cytary, cymbály, varhany a strunné nástroje, jimiž se Indiáni na podiv rádi zabývají a nabádají navzájem k pobožnosti. Mám se svým kmenem veliké stádo 19.000 krav a býků a 9.300 koní.
Vzduch je v této končině velmi žhavý, zejména v červenci, srpnu, září a říjnu. Naproti tomu zase v prosinci, lednu a únoru máme jednu bouři za druhou a tak silné deště, že řeky vystupují ze břehů a zalévají pole. Vypadá to opravdu jako obraz k onomu verši „Omnia pontus erant".[3])
V jezerech a v řekách hemží se vše rybami rozličných druhů, které Indiáni probodávají oštěpy a šípy. Po polích je obrovská spousta jelenů, srnců a zajíců a všelijakých králíků, item divokých vepřů; v lesích papoušci, krůty, koroptve, rozličné opice a kanci. Na vodách jsou

veliké kachny, nespatřil jsem tu však až dosud divoké husy. Máme [tu] přebytek třtiny cukrové, z níž se vyrábí cukr, bavlníku a tabáku. V lesích vytvářejí včely v dutých stromech hojně vosku.
Naši Indiáni si cení nad vše oněch nebesky modrých skleněných korálků, které se vyrábějí ve velikém množství v království českém, stejně jako křížků, skleněných prstenů, penízků a co víc toho druhu jest. Bylo-li by to bez obtíží možno, pošlete mi prostřednictvím prokurátorů v Peru příležitostně nějaké!
Na konec prosím [Pána Boha], abychom žili zde na zemi tak, abychom si zasloužili věčného života. Spojme se, ať jakkoli jsme daleko od sebe vzdáleni tělem! Budeme-li spojeni láskou k Bohu, on dá nám s bázní a s třesením dojíti naší spásy. Všem přátelům vyprošuji od Boha věčnou spásu.
Buď zdráv, můj nejmilejší bratře!

Tvůj upřímný bratr František Boryně.

Dáno v redukci sv. Pavla 4. listopadu 1720.[4])

IV

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!
Píši tento dopis s rozbitými silami, které podlomila pořádně moje dlouhá a tvrdá cesta. Doufám však, že, dá-li Bůh, brzy se dostavím k Vaší Důstojnosti. Poslední měsíc jsem se odebral do rozlehlého území Mobima a tu jsem putoval od jednoho kmene k druhému. První [kmen], který jsem tak odkryl, jsou Caturovacoanové,[1]) kteří mě přijali co nejlaskavěji, odvedli mne do Taponha[2]) a tu uctili mne i dary, které mi kladli k nohám. Tito dobří lidé prozradili mi pět jiných kmenů, které jsem okamžitě povolal k sobě; většina jich se objevila ještě téhož dne.

Odtud jsem odcestoval v doprovodu silného oddílu dobrosrdečných Indiánů na sever k jinému kmeni, a když jsem chtěl jíti dále, byl jsem donucen zůstati tak dlouho, až jiná tlupa divokých pohanů objevila se u mne také s dary, za něž jsem jim daroval mnoho svých titěrností. Den poté pokračoval jsem ve své cestě, až jsem dospěl k jinému oddílu pohanů, kam se se západem slunce dostavilo 20 Indiánů ze sousedství a hned druhý den doprovodili mne do své ohrady. Zde vyptal jsem se opět na osm neznámých kmenů, z nichž největší část jsem bez meškání navštívil.

Pronikal jsem vždy hlouběji na sever do vnitrozemí a přišel jsem ke Kvubečavům[3]). Obyvatelé tohoto místa ukazovali mi velikou řeku, plnou krokodilů, kteří rádi požírají lidi, a že prý na břehu této řeky se zdržují lidé, kterým se nikdo neodváží pro spousty vod, tudy se valících, přispěti na pomoc. Doufám však, že jindy otevřu tuto cestu.

Dále mezi východem a severem zastihl jsem v pralese Matony[4]) a ještě dále Tatovary[5]), kteří mi podali opět zprávu o jedné řece, která se rovná předešlé; zdržuje se prý v ní velmi mnoho draků neboli obrovských krokodilů, kteří mají hlavu větší než býk; ukázali mi jednoho takového, který spolkl celého Indiána za živa. Pokračoval jsem ve své cestě a dlouho před večerem dospěl jsem k divokým Lavomamům[6]), blíže nich pak [našel jsem] Kvavaky[7]). U všech těchto kmenů jsem zřídil dřevěné kříže a rozdal tolik nožů a skla, že mi teď nic nezbývá, až V. D. se smiluje nad mými Indiány a pošle mi nějakou zásobu takovýchto věciček. Chtěl jsem sice od Kvavaků jíti dále na východ, ale pro spousty vod jsem nemohl. Nicméně jsem poslal [aspoň] posla ke čtyřem indiánským obcím. Nedaleko od zmíněných jezer nalezl jsem Kvariumy a Kaloče[8]), kteréžto oba kmeny žijí jen z rybolovu.

Můj Otče Stanislave! dospěl jsem málem k stěžejím světa; kéž dá Bůh, abych mohl nésti jeho svaté jméno ještě dále! Tyto země jsou pusté. V jakých mravech tu lidé žijí, jest sdostatek známo. Shromažďují se každého večera, pijí jako štětkaři a tančí za zpěvu svých ženštin tak dlouho, až je únava donutí ulehnout. Ústně něco více etc. Zůstávám Vaší Důstojnosti sluha v Kristu

Frant. Boryně.[9])

LIST VOJTĚCHA E. BUKOVSKÉHO

z Portugalska, kde se Bukovský připravoval k svému odjezdu.

Důstojný Otče v Kristu, Otče představený!
Pokoj Kristův!
Dostal jsem Vaše listy, jak pokud byly poslány přes Vídeň, tak pokud byly poslány přes Madrid a přes Řím; nejrychleji docházejí ty, které jdou přes Vídeň nebo které jsou posílány přímo z Prahy do Lisabonu; aby pak docházely ještě bezpečněji, račte je vložiti do obálky, adresované moderátorovi zdejší provincie (jehož jméno a titul připojuji na konci dopisu)[1]). P. moderátor pozdravuje V. D. co nejsrdečněji a přeje si zvěděti, zda oni dva lékárníci, které si, když nedávno jako prokurátor meškal v Římě, vyžádal od P. generála, již vyrazili z Čech a zda by V. D. neráčila zdejší provincii prokázati ještě větší laskavost a poskytnouti jí několik Otců s jedním lékárníkem pro království Angolu a jeho hlavní město Loandu? Portugalská kolonie Loanda má pěkně vypravenou a značně bohatou kolej, z níž kdysi posílala dělníky [Páně] do císařství habešského a do sousedních království Angoly, Konga, Petreie a j. Dnes opravdu s nesmírnou obtíží moderátor provinční může sehnati sotva 4 magistry pro tamní školy a pár lidí pro potřeby koleje. Pomůže-li V. D. v této veliké nouzi, zaváže si tím zdejší provincii nadmíru, a to právem: nebudeť potřebí každého roku tam posílati tolik lidí, z nichž nadto ještě mnozí na cestu tam spotřebují dobře tisíc zlaťáků a stejný počet na cestu zpět, když se po dvou letech vracejí. A také mnohé udrží [zdejší provincie] ve svých

řadách, ježto mnozí ze strachu před plavbou po moři a z domněnky, že jsou tam posíláni za trest, opouštějí Tovaryšstvo a kandidáti urozenější z téže příčiny do Tovaryšstva nevstupují.[a]) Lidem světským nemám za hřích, že se toho místa bojí, ječ to jakási polepšovna: Král totiž vypověděl sem pro jisté přestupky některé mladé muže, což vzbudilo v ostatních oprávněný strach, že také pozbudou své vlasti. Než apoštolům by takové věci neměly býti na překážku, nýbrž posilou. To vše píši V. D. a celé provincii na přání D. P. provinciála provincie portugalské Emanuely Correy, rodáka z Loandy; přijdou-li sem nějací Otcové, pošle je [P. Correa] při nejbližší příležitosti do toho kraje, na němž mu velmi záleží. Já sám jsem se několikrát nabídl pro tuto misii a znovu se o ni ucházím. Ovšem, přál-li by si P. generál, přijal bych jinou, obtížnější, jako je třeba malabarská (jejímž prokurátorem je P. Petr Adriani, kdysi spolužák V. D. v Římě). I tato [provincie] strádá svrchovaným nedostatkem osob: z cizinců byli by sem připuštěni také Francouzi, kdyby o to požádali. Misionáři tu užívají šatu podlouhlého jako místní bonzové a jakéhosi tureckého turbanu, vycházejí naboso v dřevácích jako františkáni, masa nikdy nepožívají, nýbrž jen mléka, vajec, sýra, ovoce a pod. Neboť tak žijí tamější lidé, kteří z jakéhosi falešného soucitu nechtějí zabíjet zvířat, majíce za to, že by bylo nevděkem zabít krávu, která nám dává mléko, slepici, která nám skýtá vejce, ptáky, kteří nás obveselují svým zpěvem, a podobnými důvody bráníce život i ostatních. Provincie Goa a Brazilie jsou opět otevřeny cizincům, zanedlouho bude tak i v provincii čínské a japonské, resp. kočinčinské: neboť tato provincie, která nemá mnoho lidí, nestačí pro obojí polokouli.[2])
Historii malého mučedníčka ze Starého Města pražského[3]), kterou mi V. D. poslala, vložil P. instruktor terciářů

do své knížky, kterou právě připravuje do tisku; došlo sem i francouzsky sepsané a úpravně vydané vylíčení události. P. Aires Almeida, který posílá V. D. oplátkou nejpokornější pozdrav, dal historii Šimona novomučedníka jako komposiční thema našim studentům, a to jak filosofům, tak repetentům,[4]) a co nejdříve ji chce dáti jako odměnu premiantům z jednotlivých tříd. Prosím ponížene V. D., aby mi ráčila při příležitosti (mám za to, že co nejdříve přijde sem vyslanec z Vídně, má vyjeti 1. t. m. a svoje věci má již složeny na lodi) poslati cvičení P. Pavlovského a knihu Deus solus a jeden exemplář elegií P. Gutwirta.[5]) Lekárníci, kteří sem půjdou, ať dostanou s sebou semena a kořeny léčivých bylin! Poroučím se co nejpokorněji V. D. a zůstávám její sluha v Kristu.

Vojtěch Eusebius Bukovský.

V Coimbře 20. září 1694.[b])

P. S. P. generál mi dal svolení, abych se odebral do Číny, avšak neodstranil překážky [stavějící se tomu v cestu]. Poslala-li by tam V. D. [některé členy provincie], račiž je napomenouti, aby neukazovali, že dovedou něco z matematiky.

o čínském jazyce, o cestě z Lisabonu kolem Mysu Dobré naděje do Číny, o poměrech v čínských misiích, o přijetí na dvoře císaře Kanghiho a městě Pekingu, o pronásledování čínských misií za císaře Yungčina, poselství papežově k tomuto císaři a jiných věcech.

I

Důstojný v Kristu Otče novicmistře!

Myslím, že provincie nečeká víc na můj dopis, než se já starám, abych jej napsal. Buď pochválen Bůh, který mne přivedl do Číny bez zdržení a dal mi i příležitost, abych o tom mohl neprodleně V. D. podati zprávu, neboť po francouzských lodích, které plují z Kantonu rovnou do Cadixu, vyplují odsud ještě lodi anglické. Naše portugalská loď zůstane kotvit v Macau po celý rok. Nepodávám nyní přepisu cestovního deníku, jak jsem chtěl, neboť do pera se mi dere čínština (měl bych říci: jazyk babylonský), jehož základy si právě osvojuji. Tato řeč má, pokud jde o výslovnost, 364 základních slov, jako třeba Nien-Kia-Lo[1]), což jsou moje jména, ale význam těch slov se mění nesčetněkrát podle rozličného způsobu psaní, neboť jediná taková slabika Ki má na 140 různých způsobů psaní a stejně rozličných smyslů. Pro slovo chi (čti co italské ci) je jich více než 120, pro jiná méně. Jako tedy mají evropské řeči málo písmen, ale bezpočet slov, tak čínský jazyk naopak má málo slabik, ale nekonečný počet písmen, kterými se vyznačuje jejich význam. Jestliže v písmě zabraňuje omylu rozdílnost značek, v řeči (poněvadž patrný akcent neboli stupnice pěti prostých tónů k rozlišení všech i každého zvlášť nepostačuje) naučí pochytiti smysl [jen] důvtip a praxe. Někdy ovšem je třeba vyznačiti ve vzduchu ne-

bo rukou napsati znak, jehož zvuku nebylo rozuměti. Výslovnost slabik dá všem národům velikou námahu. Polákům a Čechům takřka žádnou. Svědčí o tom gramatika jakéhosi polského františkána[2]) a potvrdila to i moje zkušenost, kterou jsem získal, ještě než jsem tuto gramatiku četl, i [konečně] souhlas Číňanů, jejichž výslovnosti rozumím a [jejichž slova] dovedu vyjádřit jak v svém písmě, tak ve svém jazyku. Ne že by jazyk český nebo polský obsahoval všechny jejich hlásky (neboť v čínštině je mnoho hrdelných a jiné zase zcela židovské), ale protože atd. V. D. posoudiž, co to znamená naučit se 12 a více tisícům hlásek a znaků s jejich přízvuky, měnícími jejich smysl! Velikou část nesnází arci odstraňuje způsob, jak jsou skládána slova, jež mají označovati nějaké zaměstnání nebo nějakou věc; je to způsob takřka stejný jako v němčině: Haus-knecht, Scher-messer atd. Jiní [národové] mimo Řeky a Němce dívají se arci na takové skládání slov s obdivem jako na duhu. Ale to zatím začátečníkovi na ochutnání stačí.

Teď, jak prošla naše cesta: K večeru 13. března roku 1716 vstoupili jsme[3]) na loď „Svatou Annu", o 30 dělech, velikosti sice prostřední, ale rychlostí řadící se mezi první. Je to dílo francouzské - na štěstí pro nás! - neboť byli jsme první a nepochybně také poslední, nás čtrnáct členů Tovaryšstva Ježíšova, kterým se podařilo po portugalské lodi vykonat tak rychle tak dalekou cestu. 14. března o jedné hodině s poledne, zmizelo nám s obzoru město i evropská pevnina. Až ke Kanárským ostrovům pluli jsme v průvodu 14 lodí určených do Brazilie a jedné určené do Angoly. Mimo P. prokurátora a mne, ostatní všichni, i P. Ignác [Kögler] (Bavor)[4]) i jiný páter, Portugalec, starší než my, který se už předtím plavil po moři, hned prvního večera zaplatili Oceánu hojnou daň, takže naše kajuta se pojednou změnila v žalostnou nemocnici a já jsem měl možnost pocvičiti se znamenitě v trpělivosti a v lásce. V noci mezi 15. a 16. dubnem jsme minuli rovník, 2. června nepřívětivý vrchol Mysu Dobré naděje; obojí prošlo bez nehody, neboť v prvním případě vítr mírnil žár, v druhém vlny. První země a první ostrov, které jsme na cestě z Portugalska spatřili, byl ostrov Sumatra, 25. července. Z úžiny Sundské jsme vyjeli 4. srpna v noci. A počátkem 30. srpna, po půlnoci připluli jsme do Macaa. Tak korunovala svatá panna Rosa[5]) šťastně trpělivost, se kterou jsme prodělávali půl šesta měsíce a půl šesta dne plavby. Kdo se plaví přes Gou, dospějí sem o 11 měsíců později. Tak rychle se dostávají k cíli ti, které nese Prozřetelnost Boží!

Nás oba misionáře ze střední Evropy[6]) čekali již loňského roku, třebaže ještě ani nevěděli, jak se jmenujeme, protože vysoce důstojný P. generál[7]) slíbil jim [nás už] listem daným v prosinci r. 1714 - krátce poté, co jsem se mu v říjnu po prvé [pro povolání misijní] nabídl. Hned na druhý den dopsal D. P. provinciál místokráli v Kantoně a ten nám poslal brzy poté jako průvodce vojenského mandarina, který přibyl 7. září. Zatím mně připravili čínské šaty. 4. září mne podle čínského způsobu ostříhali. A v té době Smrt v Mandžusku brousila si nůžky, aby přestřihla život P. Františka Tillische[8]). 7. září, v den, kdy přibyl [pro nás] zmíněný mandarin, poručil císař[9]) dopraviti P. Františka z Mandžuska do Pekingu v průvodu jeho dobrého přítele D. P. Ripy[10]). 8. září, na den Narození Panny Marie po poledni, oblečeni v čínských šatech, osvojovali jsme si při návštěvě u mandarina první základy čínských zdvořilostí a v touž dobu P. František Tillisch, pro svoje znamenité vědomosti a pro svůj přísný řeholní život všemi vážený i milovaný, skládal svoji poslední poklonu podle obřadů křesťanských, neboť v 6 hodin večer, zaopatřen všemi svátostmi umírajících, zemřel v Pánu na úpornou úplavici. Císař, byv zpraven teprve v měsíci červenci o nemoci P. Tillische, která

začínala býti považlivou, zle vyplísnil mandariny [že jej nezpravili o ní dříve]; proto tito, bojíce se nyní tím více, prosili, aby se o smrti P. Tillische císaři nic neříkalo, až se na konci října vrátí.

Smrt předobrého P. Františka arci způsobila velikou a upřímnou bolest všem misionářům, kteří prohlašovali, že s ním padl znamenitý sloup misie; mne však zarmoutila pochopitelně nejvíce, neboť, třebaže jsem spěchal, abych se s ním sešel, bylo to marné. Říkal jsem si: Cožpak jsem já tak osudná kometa, že svým odchodem i příchodem oznamuji zánik velikých hvězd na zemi? Neboť v měsíci, kdy jsem opouštěl českou provincii [Tovaryšstva Ježíšova], zemřel P. Kresa[11]) a hned druhý měsíc poté P. Heinrich,[12]) oba vynikající matematikové a moji učitelé, a v témže týdnu, co jsem přibyl do Číny, P. Tillisch v Mandžusku. Nevím, co to má znamenat. Ale tolik vím, že je podivuhodný Bůh ve svých nástrojích a každý den je pln jeho Prozřetelnosti.

Matematik P. Gonzaga[13]), který téměř stále postonává, vyprosil si přece u císaře, že smí opustiti dvůr a vrátiti se zase k některému chrámu v provincii nankinské.

14. září na noc dorazili jsme do Kantonu, nejslavnějšího přístavu v Číně [a] města velikého, ve kterém jest 7 kostelů pro Evropany. Druhého dne časně zrána pozval nás k sobě místokrál; přijal nás vlídně a při našem odchodu dal nám s sebou potraviny a dary. Třetího dne poté (neboť na středu na to připadl kvatembrový půst) vystrojil hostinu, při které chtěl i mne slyšet hráti na spinet. Konečně podělil nás penězi, jednak abychom měli něco na cestu, jednak abychom si opatřili šaty, a zároveň stůčkami hedvábí a v milosti nás propustil, ustanoviv den našeho odchodu na 10. téhož měsíce, to jest 25. září. Ale 20. září přibyl [do Kantonu] po jednoměsíční cestě z Mandžuska mandarin, vyslaný císařem, aby přezvěděl, co noví Evropané dovedou, a ten zabrzdil neočekávaně náš

spěch, [prohlásiv], že nás doprovodí do Pekingu, až tu vyřídí svoje záležitosti. Navštívil zatím Macao a přivedl nám odtamtud třetího společníka P. Niccola Giampriamo[14]) z Neapole, který tu již rok čekal na toto poslání. Proto už nebudeme moci slaviti Nový rok v Pekingu a přijdeme jako tři králové od východu. Pan Pedrini[15]) těší se jako hudebník u císaře lásce i vážnosti; zdaž získám obliby já, který jsem jednak hudebník, jednak matematik, ví Hospodin. Mluvil jsem už s panem Sabinem[16]), který opatruje v Macau nepohřbenou dosud mrtvolu nejdůstojnějšího patriarchy[17]), a s pány kněžími Francouzem Guigesem[18]) a Italem Appianim[19]), kteří jsou tu v žaláři. Vypravoval jsem historii o D. P. Janu Křtiteli Sidottim[20]) přednímu z kněží Propagandy[21]), kteří tu působí (který také dostal v srpnu papežský dekret a oznámil jej ostatním misionářům v říši): užasl nad tou lží a prohlásil, že se o právě zmíněném důst. pánu, muži to svatém, nemohl dověděti, třebaže má hojné styky s Japonci, nic více, než že tam byl dovezen Španěly z Manily, ale že lodníci, bojíce se jej dále vézti, nechali jej na břehu. Pak že snad na rozkaz králův byl konfinován v obvodu jeho města, aby se zatím naučil japonsky a mohl se odpovídati, proč sem přišel. Žije-li či je-li mrtev, nemohl prý se s jistotou od Japonců dozvěděti, protože tito nepřicházejí dále na pevninu, milý Sidotti je pak hlouběji ve vnitrozemí. A to je ta celá historie, která byla šířena r. 1715 po střední Evropě tištěným letákem: není to než od prvního písmene do posledního čirá lež a stejně všechna další tvrzení jsou jen pokračováním téže písničky a téhož podvodu, kterému se konečně tak nedivím, jako spíše hlouposti těch, kdož tomu věří. Postarejž se proto V. D., aby pošetilá víra, která se letáku přikládala, byla vyvrácena nějakým žurnalistou buď pražským, nebo vratislavským, nebo vídeňským, nebude nesnadno toho dosáhnouti.

Očekávaje zatím novinky z Evropy, prosím V. D., aby pozdravovala co nejuctivěji a nejsrdečněji (to míním opravdu) J. M. vysoce důstojného p. hraběte z Kolovrat[22]), toho času probošta kapituly olomoucké, i D. P. Jana Lobera[23]); je-li živ, račte, prosím, jemu dát jako prvnímu přečíst tento dopis v originále a pak, libo-li, račte poslati jeho opis do Říma, do Prahy a do Olomouce.

Dále vzkazuji pozdravení Otcům a Bratřím brněnským, kteří se živí z prsů Sněžné Matky Panny[24]), zároveň mému panu bratru Jiřímu u svatého Jakuba, který to vyřídí také ostatním [mým] bratřím.[25]) Antonína Schulera doporoučím V. D., aby byl přijat mezi novice, je-li toho hoden[26]); zdravím jeho urozené pány rodiče. Zdravím celou provincii; nepochybně že vznikly tu o mém nečekaném odchodu rozmanité úsudky, přijímám je však, stejně jako všechny ostatní řeči lidské, s klidným úsměvem. A konečně, jako už jsem dotěrný žebrák, prosím, aby V. D. obětovala za mne v noviciátě se všemi svými svěřenci (pověděvši jim předem o mé prosbě) jednu mši svatou, a pomodlila se [při ní] z duše za mne, aby mne Prozřetelnost Boží, která se až dosud ukazovala ke mně tak laskavou, nevyvrhla jako ošklivého brouka ze svého klínu a abych si nikdy nezasloužil býti opuštěn nejblahoslavenější Pannou, Matkou Boží, i aby ona mne, který jsem odedávna jejím služebníkem, neopustila. Zůstávám V. D. i celé předrahé provincie nehodný sluha v Kristu

Karel Slavíček S. J., m. p.

V Kantonu 24. října r. 1716.

P. S. Čekáme, jak rozhodne císař, až vejde ve známost papežský dekret[27]). I páni z Propagandy se obávají vyhnanství.

II

Důstojný Otče v Kristu!

Znovu je V. D. cílem mého psaní, neboť, jak doufám, má dále k smrti než do Číny a proto se neobávám, že bych snad omylem psal mrtvému. Používaje příležitosti, kterou mi skýtá odplutí lodi do Manily, oznamuji stručně toto: 9. listopadu r. 1716 vypluli jsme z Kantonu v průvodu 9 lodí, jež byly určeny jednak pro mandarina, který byl naším vůdcem, jednak pro úředníky místokrálovy a pro nás, pozdravováni každých deset stadií[1]), to jest u každé stráže nebo u městečka či města výstřely z moždířů. 8. prosince nastoupili jsme od města Nančangu[2]) cestu po souši. Vezli nás až do Pekingu v cestovních nosítkách, která kladou na hřbety dvěma oslům, opatřeným příslušnými sedly. Osoby se všemi zavazadly tvořily dlouhý, sta a sta mezků a koní čítající průvod, ozývající se neustálým zvoněním vskutku lahodně zharmonisovaných zvonků. Co jsme se tak brali, poslal nám císař naproti po dvakrát posla, abychom si pospíšili. Ale než jsme přibyli, odešel sám na lov za čínskou zeď. Zatím jsme dorazili do Pekingu. 2. ledna 1717 jeli jsme městem zcela blízko koleje (aniž však důst. Otcové měli o tom tušení) do královského letohrádku, který jest vzdálen hodinu od města a kde císař velmi často sídlí. Zde trávili jsme v domě jednoho císařského úředníka osm dní, při čemž se nás císařský princ, třetí věkem [v pořadí princů], dotazoval na různé vědecké problémy, až konečně 10. ledna dostalo se nám dovolení, abychom se směli odebrati do koleje. 31. ledna poslal císař rozkaz z cesty, abychom mu, až se bude vraceti, vyšli vstříc k lázním, ležícím několik hodin cesty od města. Odebrali jsme se sem 2. února. 3. února pak

zrána očekávali jsme císaře, klečíce na kolenou podle cesty, a jakmile spatřil, že jsme to my, ihned rozkázal po eunuchovi, abychom byli uvedeni do místního paláce, a to zahradní branou, kterou smějí vcházeti jen ženy. Potom posilněni snídaní, kterou nám přinesli v stříbrných nádobách, byli jsme konečně zavoláni do ložnice [císařovy], kde jsme pozdravili toho „syna nebes" devaterým ukloněním se až k zemi. Děje se to takto: Kdokoli přijdou po prvé před tvář císařovu, jakmile vstoupí do jeho komnaty, postaví se proti němu do řady, s rukama visícíma podle těla a hned všichni najednou pokleknou. V příštím okamžiku natáhnuvše ruce na podlahu před kolena, podobně najednou dotknou se hlavou podlahy. Poté, vzpřímivše se všichni pozvolna, zůstanou chvilku klečet a zase znovu a pak do třetice dotknou se podobně čelem země. Poté vstanou všichni zároveň a, postávše chvilku, opakují trojí úklonu jako prve. A opět postávše, po třetí pokleknou a naposledy se po třikrát v příslušném časovém rytmu pokloní. Tato ceremonie, která je obvyklá při prvním pozdravení, se pak už nikdy neopakuje než v den nového roku čínského a v den císařových narozenin v městském paláci, kde konají ji lidé rozličných tříd na různých místech a v různých hodinách za přítomnosti mandarinů k tomu určených, aby tak vyjádřili svoje blahopřání, při čemž jeden z mandarinů pohybem ruky nebo ústním povelem udává takt poklon. Rovněž se koná tato ceremonie asi v týž čas při poděkování za dary a pokrmy, které císař každého roku rozdává. Při jiných příležitostech dělá se jen jediná úklona, na př. daruje-li ti císař pokrm nebo něco jiného, tu musíš, ať ti je přinesen kamkoli, ať jsi jeho syn či místokrál, okamžitě před darem pokleknouti a dotknouti se hlavou země. Popsal bych celou stránku, kdybych měl líčit pořádek, skvělost a nádheru, které dodávají lesku týdnu kolem Nového roku a zejména to-

muto dni samotnému - pro Evropana je těžko si to představiti. Mám zato, že v této první půli nového měsíce spotřebuje se jen v Pekingu a při ohňostrojích, které se strojí v noční době u venkovského letohrádku císařského, více střelného prachu než v celé Evropě za rok. Ale s ohňostroji rozprsklo by se málem [celé] moje vyprávění, vraťme se tedy [zase k shora zmíněným] lázním. Když jsme vykonali devaterou poklonu, poručil [císař], abychom přistoupili blíže k vyvýšenému místu, na kterém seděl u jakéhosi stolku. A sotva jsme pod tím místem poklekli, pokynul nám, abychom vystoupili až na samé podium k jeho stolku. Mohli jsme položiti na stolek ruce a prstem ukazovati, případně psáti, neboť nejprve se hovořilo o různých věcech aritmeticko-geometrických, pak mi zazpíval ut, re, mi, fa atd. a kázal mi, abych to zpíval po něm, vyptával se na rozličné věci, pokud jde o tóny, a vyslovil o tom svoje mínění a konečně, dávaje všemožně najevo roztomilým způsobem svoji přízeň k nám, prohlásil otevřeně: *že je nanejvýš rozradostněn mým příchodem a že už dříve si přál, aby přišel nějaký dobrý hudebník, jenž by byl zároveň dobrým matematikem.* A protože si [císař] cení u mne a nachází u mne obojí, poklesla už značně autorita pana Pedriniho.[3]) I já jsem jej pokládal za zkušenějšího, než jsem sám, ale, jak jsem jej uslyšel, vidím, že tu dosud něco znamenal jen jako jednooký mezi slepými. Ostatně nezáleží na tom, jaký si udělám úsudek o jeho umění. Také se toho vystříhám, aby se nezdálo, že se chci vytahovat. Ani se nemám co radovati z toho, jsem-li lepší hudebník nebo matematik, nýbrž z toho, že jsem příhodnějším nástrojem v rukou Božích. Když nás císař propouštěl, odnášeli mandarini spinet a i sám princ třetí věkem jim pomáhal. Ti dva mandarini, jak byli [náš spinet] přinesli, tak jej odnesli až k východu z paláce, kde jej odevzdali do rukou našich sluhů. Tíž mandarinové pak, s kterými jsme

předtím posvačili, posluhovali nám také, když jsme zasedli ke stolu, a nalévali nám nápoje a když jsme vstali, čistili místo, kde jsme po tatarském způsobu seděli atd. Když jsme odcházeli od císaře, poručil [císař] dáti nám nápoje zvaného čaje neboli thé. Ani při této příležitosti, ani 7. února v městském paláci, kde se nám dostalo druhého slyšení, neuložil nám [císař] žádného úkolu, ale nechal se jen od nás vychvalovat. Při druhé audienci musili jsme mu ovšem předvésti nové metody matematické, pokud prý jaké známe. Vyslechnuv jen část našeho výkladu, poručil, abychom ostatní vyložili později princi třetímu věkem. Vskutku nemohl se s námi více zabývati, ježto byl vázán výročními slavnostmi. Nyní od 12. března pobude téměř měsíc na venkově na lovu vodního ptactva. Okolo počátku června uchyluje se, protože tou dobou začínají vedra, do Mandžuska a počátkem listopadu se zase vrací. Jde mu na 64. rok, vládne na 56. rok. První jeho dva synové tráví život ve vězení, jako by jich nebylo na světě. První byl uvržen do vězení pro travičské pokusy, kterými chtěl otce a bratry sprovodititi se světa; čeho se dopustil druhorozený, jinak rovněž dědičný princ, se vůbec neví. V přítomné době není prohlášen dědicem nikdo, i bojíme se, že, kdyby zemřel, aniž jmenoval dědice, vznikl by při tolika synech v říši naprostý rozvrat a tragický zmatek. Z těchto synů dosáhlo sedmnáct nebo osmnáct dospělého věku (maličkých je tolik, že je těžko je spočítat), ale, nemýlím-li se, jen šestý a sedmý zemřel. Ale tohle čte V. D. [jistě] jen jedním okem a ptá se [nepochybně] starostlivě na jinou věc: jaké zprávy asi podám o stavu misie na tomto nevelikém kusu papíru a v takové krátké chvíli? Jen něco málo co možná stručně povím.

Papežský dekret, poslaný roku 1715[4]), došel v měsíci srpnu r. 1716 do Kantonu dvěma misionářům kongregace De propaganda fide a ti jej tajně sdělili ostatním

Otcům v tom[to] městě; naši [Otcové], 5 Portugalců a 5 Francouzů, složili [předepsanou] přísahu a přestali udílet Číňanům svaté svátosti. Císaři o tomto dekretu podal z Kantonu zprávu Ly Puryha, který byl naším vůdcem na cestě do Pekingu a byl pro nás poslán v měsíci září z Mandžuska. Císař dal napsati a vytisknouti ve třech jazycích, čínském, mandžuském a latinském, protestaci a 300 exemplářů, nemýlím-li se, poslal do Kantonu, aby byly opatřeny pečetí místokrálovou, rozděleny po evropských lodích a dostaly se s nimi do Evropy. Zatím na začátku měsíce října r. 1716, když se císař vrátil z Mandžuska, vikář biskupa pekinského Frater Karel Castorano z řádu františkánského[5]) znenadání se dostavil do našich tří kostelů v Pekingu a tam týž dekret vyhlásil. Ale mandarini, kteří právě tou dobou byli přišli do residence francouzských jesuitů v záležitosti dekretu, dověděvše se od služebnictva, co tu nepředstavivší se a nečekaný host dělá, donesli to císaři, načež tento dal jej v odměnu spoutati devíti okovy a uvrhnouti do žaláře, kam se dávají zločinci. Osmého dne byl sice přičiněním našich Otců osvobozen, ale pod podmínkou, že sebere všechny exempláře dekretu jakožto falešného, protože potají doneseného, a odešle je ihned sám do Kantonu onomu Otci z kongregace De propaganda fide, který mu je poslal, aby je vrátil zpět papeži. Jak se zachovali naši Otcové? Přijali ovšem dekret pokorně, složili příslušnou přísahu, ale rozhodli se posečkati prozatím s jeho provedením, protože, jak dosvědčuje sám biskup, který je naším protivníkem[6]), dekret je neproveditelný a znamenal by zjevné nebezpečí zkázy pro celou misii. Prohlásilť císař poznovu a rozkázal P. Pedrinimu, aby napsal papeži, že, budou-li zakázány obřady jeho říše, nebude moci trpěti v Číně [obřadů] evropských. Bylo-li by možné podle zákonů čínských, aby ostatní Evropané zůstali na živu, byl by býval pan

Pedrini již dávno sťat, jednak proto, že nechtěl uposlechnouti a spolu s ostatními Evropany podepsal onu protestaci, o níž byla výše řeč, jednak že ve svém pamětním spisu, který podal loňského roku potají císaři, obvinil jak jesuity, tak jednoho z prvních císařských ministrů, mandarina a našeho přítele, nanejvýš utrhačně a lživě z nemalých zločinů, a konečně i proto, že oklamal papeže, píše do Evropy opět a opět, že misiím není se obávati žádného nebezpečí se strany císařovy, budou-li čínské obřady zakázány. Proto jej císař prohlásil za *ničemu beze studu, a ďábla a člověka, který si zasloužil smrti*, a uložil mu, aby se úplně podrobil, učinil odvolání a doznal papeži v [zvláštním] listu svoji falešnost; list ten má býti poslán, potvrzen přísežně podpisem vlastním i přítomných svědků. O všech těchto věcech bude moci V. D. dostati obšírnější zprávy z Říma.

S D. P. Castoranem jsme se dostali do hovoru na cestě, když odcházel do Kantonu, 13. prosince; dospěl tam 22. ledna tohoto roku 1717. Vrátí se v dubnu a má císaři podati počet ze svého jednání. D. P. Mat. Ripa[7]) bydlí v domě francouzských jesuitů a nemísí se do těchto zmatků. P. Pedrini zůstává venku u císařského letohrádku a je stále v přátelských stycích s princem věkem třetím, ale slyšení u císaře, pokud víme, se mu od listopadu ještě nedostalo; je to člověk ne sice obličeje baziliščího, ale baziliščí tvářnosti a jazyka hadího, u něhož se třeba báti každého slova. Naši otcové se velmi radují z mého příchodu, kterého si, jak se zdá, dlouho žádali. Hle, jak se ukázala nade mnou Prozřetelnost Boží, když jsem byl pro jakési nesnáze se zdravím poslán z Olomouce a přidělen P. Jakubovi Kresovi! A ještě více pak, když v Římě - snad z opominutí - neupozornili mne, pokud jsem ještě byl v Brně, že mou oporou má býti povolání hudebnické! Neboť snad bych se byl býval úmyslu odejíti do Číny vzdal anebo jej odložil. Doporučiž mne

V. D. modlitbám svých [svěřenců] i jiných, abych se uplatnil jako vhodný nástroj hudby Boží! Dnes, protože císař není doma, máme volno, i začneme s P. Ignácem[8]) Cvičení sv. Ignáce. Proto končím psaní s okrajem stránky, ponechávaje přemnoho jiných zajímavých věcí na jindy a poroučím se co nejpokorněji v oběti mše svaté, zůstávaje V. D.

nejmenší sluha v Kristu Karel Slavíček S. J.

V Pekingu 19. března 1717.

P. S. Bratr hodinář Fr Städlin[9]) těší se až dosud dobrému zdraví a zdraví co nejsrdečněji všechny známé. Také já pozdravuji co nejpřátelštěji všecky, zvláště ty, kteří o můj pozdrav stojí. Je ještě na živu D. P. Lober[10])? V. D. případně i kdokoli jiný by se mi velmi zavděčil, kdyby mi každého roku poslal katalog provincie, ale přes Řím, protože tam vědí o kratších cestách, jimiž třeba listy posílati. Rovněž [bych rád věděl], jak skončil mor, který vypukl na Moravě někdy počátkem roku 1716. Na jakou nemoc zemřel P. Kryštof Heinrich[11])? Nebylo by možno ke každoročnímu seznámku zemřelých připojit [při jednotlivých jménech], na co který zemřel a den, kdy zemřel, na př.: N. N. zemřel dne N. na souchotiny v N. I o situaci v Evropě bylo by možno podati stručnou zprávu. Já zase na oplátku nebudu lenovati v psaní a pero moje se vyrovná [mému] smyčci.

Pro zajímavost připojuji ještě půdorys pekinských hradeb v stručnosti načrtnutý.
S je město mandžuské.
T město čínské.
P Q žlutá zeď, jež obklopuje císařský palác, rovnající se svým rozsahem nějakému městečku, velmi skvělý,

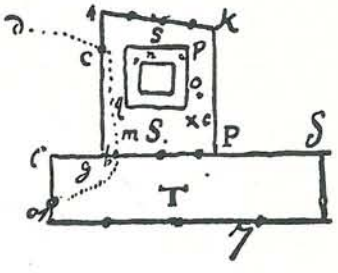

úpravný, a čistý jako žádný jiný. * m naše kolej, n severní dům francouzských jesuitů, o východní dům našich Otců čili residence, X věž císařské observatoře, abcd je cesta, kterou jsme byli po prvé vezeni městem a dovezeni do císařského letohrádku. Od první brány a k b při velmi rychlém klusu mezků potřebovali jsme půl hodiny, od b až k c jistě plnou hodinu, od c do letohrádku, označeného d, je zase hodina. A tak, přejíždějíce na koni velmi často z koleje m přes c do d, potřebujeme na to podobně dvě hodiny. Nyní, pokud jde o rozměry zdí: a c obnáší 5 čínských stadií, e f 15 stadií, g h 11 stadií, g l a l k 10 stadií a tak plocha celého spojeného města měří 185¼ čtverečních stadií čínských, to jest 25,971.647 čtverečných kroků římských podle staré římské stopy ve Villalpando, která má $\frac{1883}{2000}$ čínské měřičské stopy. Takže měří-li plošná výměra Prahy nanejvýš 2,400.000 čtverečných kroků, bude plošná výměra Pekingu téměř jedenáctkrát tak veliká jako Prahy. Pokud pak jde o počet obyvatel, může se rovnat čtvrtině obyvatelstva v Říši, to jest obyvatelstvu téměř všech zemí císařských. Jen pouličních strážníků je tu jistě na sto tisíc a kdybys k nim připočetl [ke každému] jen jednu ženu a dvě děti, dojdeš k číslici 400.000 lidí, a přece jich není takřka viděti. Pouze v oné ulici od koleje k bráně c je možno napočísti více hlav než v celé Praze. Neboť přednější třídy v Pekingu vyrovnají se, pokud jde o šířku, trojnásobné šíři pražského [Karlova] mostu, nejsou-li ještě širší. A bývají tak přeplněny, že jezdec se tudy stěží prodírá, ba stále se musí s koněm uhýbat.

III

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!
Když loňského roku byli vypovězeni všichni misionáři,

pobývající mimo dvůr, a vypršelo v mnohých útrapách půl roku, které císař ve svém dekretu jim poskytl jako lhůtu, nebylo možno ani dary, které tu nemají dna, ani jinými cestičkami dosáhnouti, aby místodržitelé, zčásti náboženství našemu nepřátelští, zčásti navzájem sebe se bojící, nedonutili je odejíti z mnoha provincií do Kantonu a aby chrámy křesťanské nebyly obráceny k různým potřebám světským a někde přímo k modloslužbě. A tak odešli z provincie Šantung všichni, to jest pět Otců františkánů a 1 jesuita, z Šansi 1 čínský jesuita, z Honanu 2 jesuité, z Šensi biskup Castrocaro, jeden františkán a jeden jesuita, z Hukoangu 4 jesuité, z Kiangsi 4 jesuité a 3 františkáni, z Koangsi 1 jesuita, z Kiangnan 3 jesuité a z Fukienu 2 dominikáni. Mimo ně, protože císař povolil, aby zůstali tu k jeho službě ti, kdož se k tomu hodí svou vědeckou kvalifikací, užili této možnosti Portugalec P. Karel de Rezende, náš misionář v městě Čungtingu v provincii pekingské, dotud viceprovinciál, kterému pomohla aritmetika, P. Ondřej Pereyra, rovněž Portugalec, usazený několik let v Kantoně, jemuž prospěla znalost hvězdářství, a františkán P. Karel Horatius Castorano z provincie Šantung. Nejdůstojnější pan [biskup] Müllener z provincie Kukuang se vypravil soukromě do Pekingu, pak ale dobrovolně opustil dvůr a odebral se do Kantonu. Tak [také] zůstali v provincii Šansi P. Jan Mourao, portugalský jesuita, kterého císař r. 1723 vypověděl na území této provincie[1]), františkán P. Ottayano a ještě jeden příslušník téhož řádu, který se skrývá, v provincii Hukoang portugalský jesuita P. Duarte, rovněž potají žijící, františkán P. Serravalle, který později zemřel, a františkán P. Ferreri, který tu setrvává v skrytu a nemaje pevného místa pobytu, a ve Fukienu P. Tomáš od Kříže, čínský jesuita a několik otců dominikánů, kteří se dříve schovávali, nyní pak snad vystupují na veřejnost, zejména když ze-

mřel hlavní pronásledovatel křesťanů, místodržící v provinciích Fukienu a Čekiangu[2]). Ten totiž r. 1723, poštván žalobou starosty města Funganu, podanou na Otce dominikány, vydal první výnos proti křesťanům v provincii fukienské a dožadoval se i dosáhl toho, aby žaloba proti učení křesťanskému byla s tichým schválením císařovým rozšířena na celou říši. Sám arci se stavěl velmi přátelsky k důst. Otci Romanu Hindererovi, misionáři v Hangčeu[3]), a protože užil jeho služeb k mapování jakéhosi území na mořském pobřeží, nechal tamní obec křesťanskou až dotud na pokoji. Zejména je však patrno řízení Prozřetelnosti, pokud jde o misie provincie nankinské, neboť zde až na dvě všechny ostatní osady, a to právě ty významnější, trvají i nadále. Když totiž po vyhlášení císařského dekretu nemohli jsme zachrániti misionáře po provinciích ani z toho titulu, že jsou to starci, ani pod záminkou, že budou ostříhati hroby svých bratří, dosáhli jsme aspoň toho, že ti, kteří byli vypovězeni do Kantonu, smějí tam v klidu stráviti zbytek svého života a že my, kteří požíváme při dvoře ochrany Jeho Veličenstva, můžeme jejich prostřednictvím dostávati z Evropy jak příspěvky na živobytí, tak dopisy. Když pak dekret z 1. července minulého roku, který jsme si v této věci vyžádali, byl poslán do Kantonu a postupem času vešel v známost i jinde v říši, dodalo to Otcům, kteří v provincii nankinské mají na starosti přečetné kostely, naději a vzbudilo to v nich domněnku, že působnost dekretu poslaného do Kantonu bude rozšířena i na jiné provincie. V té naději a za úplatky, kterými chlácholili úředníky místodržitelské, prodloužili lhůtu jim poskytnutou o dalšího půl roku. Jakmile se však ukázalo, že privilegium ono je omezeno jen na Kanton, bylo třeba uchýliti se k jiným obratným prostředkům. I dosáhli konečně, ježto mnozí z nich jsou vskutku sklíčeni stářím a nemají sil potřebných k [větší] cestě, jiní pak řízením

Božím jsou na ten čas postiženi těžkými nemocemi, že vzhledem k jejich zdraví, jež si dali zjistiti lékaři a potvrditi svědectvími a zabezpečiti i „stříbrnou pečetí“[4]), dostalo se jim třetího prodloužení [povolené lhůty]. To privilegium pak prospělo i jiným soudruhům, neboť i čínská zbožnost si dá říci, jde-li o přispění nemocným. A tak zůstali až dodnes v Kantonu P. Antonín de Sylva, v Činkiangu P. Vanhamme, visitátor, v Šanghaji P. Mendez, všichni starší než 70 let, v Sukiangu P. Dominik de Britto, P. Jan Dominik Bakovski a P. Emanuel Pinto, kterého už dávno jeho soudruzi volají do Pekingu jako hudebníka a který [tam] také přijde. V téže provincii meškají ještě P. Jaquenin a v Čekiangu P. Porquet, Francouzi, a místodržící za mlčelivého souhlasu císařova vystupují proti nim již mírněji[5]). Důst. Otcové Vanhamme a Hinderer byli by také bývali mohli užíti výsady poskytnuté odborníkům a přijíti ke dvoru, kdyby byla u nich nepřevážila větší nutnost pečovati o ony církve a zachovati je, když tě Pekinští jsou sdostatek zaopatřeni. Ovšem to, co naši Otcové učinili v duchu apoštolském k spáse přemnoha duší, poskytlo nezdolný důkaz proti čínským jesuitům. Členové kongregace De propaganda fide se totiž brzy vytasili s takovýmto ostrovtipným nápadem: Mohli-li jesuité, přes obecný dekret císařův, v provinciích Kiangnanu a Čekiangu uchrániti sebe a své kostely, mohli i po celé říši zachovat všechny, kdyby byli chtěli. Ale oni raději zvolili ztratiti chudší část čínské misie, jen aby nepozbyli části vznešenější, v níž jsou obě jejich zřítelnice Sungkiang a Šanghai, aby tak vnutili Římu přeci jen víru, že [celé křesťanství v Číně] je vskutku v nebezpečí zkázy, jak to sami vyhlašují do světa. To může věřit, kdo je stejně zbožný jako tito libomudrci.

Když křesťanské obce byly zbaveny svých pastýřů, ještě smrt si vzala dva z nich, totiž shora zmíněného P. Serravalle v provincii Hukuangu a františkána P. Angela

v Pekingu, u něhož učinila konec životu a vyřezávání tisíce uměleckých výrobků [už] minulého roku, kdy i posvátná kongregace De propaganda zmenšila počet [misionářů zde působících], odvolavši zpět do Říma malíře P. Tomacelliho a chirurga P. Gagliardiho. Zbýváme nyní v Pekingu tito: Z kongregace De propaganda P. Theodorich Pedrini, hudebník, bosí karmelitáni P. Rinaldus a Wolfgang, onen prokurátor, tento muzikant, P. Jiří Schipl, sochař z Bavor, P. Karel Castorano, jenž žije mimo dvůr pro sebe, v jesuitské koleji P. Josef Suarez, Portugalec, stařec již sedmdesátiletý, mající jinak na starosti dalekohledy, D. P. Ernbert Fridelli, Rakušan, již skoro tři léta rektor koleje, jinak zeměpisec, P. Ignác Kögler z Bavor, předseda astronomické komise, P. Ondřej Pereyra, Portugalec, ministr a prokurátor koleje, já, Moravan, který z poslušnosti se zabývám hudbou, bratr František Städlin, Švýcar z české provincie řádové, hodinář, bratr Josef de Costa, Neapolitán, chirurg, br. Josef Castiglione, Miláňan, výtečný malíř, u císaře i u všech oblíbený a stále zaměstnaný v císařském paláci, br. Ferdinand Moggi z Florencie, mědirytec, a br. Francesco Fabri z Florencie, poslaný sem jako vojenský architekt, subministr koleje - v kolejní residenci u svatého Josefa: D. P. Karel de Rezende, superior, donedávna viceprovinciál, žijící mimo službu dvorskou, P. Alois Fan, Číňan, mimo dvorskou službu, a br. Jos. Castiglione, kterého jsem shora omylem uvedl mezi řádovými příslušníky, bydlícími v koleji, [a] v residenci Otců Francouzů u sv. Salvatora P. František Xav. Dentrecolles, superior, mimo službu dvorskou, P. Joachim Bouvet, sedmdesátník, odpočívající si mezi čínskými knihami, P. Dominik Parrenin, překladatel a tlumočník, P. Jan Křtitel Regis a Josef de Mailla, jinak zeměpisec, P. Antonín Caubil a Karel Jacques, kteří mají dostati zaměstnání jako matematici, a bratr Rosset, chirurg[6]).

Správu křesťanské obce v Pekingu jakž takž s opatrností vedeme; mužové navštěvují chrám, jak je zvykem, s výjimkou noci na Narození Páně a s tím rozdílem také, že tu hlaholu hudby a varhan již třetí rok neslyšet, leč ženám není snadno navštěvovati kostel blahoslavené Panny jak pro všeobecný dekret císařský, kterým se zakazuje ženám vstup do chrámů, tak také pro bdělé oči vojáků, kteří konají stráž v jednotlivých ulicích a kteří, vidí-li nějakou přicházet do chrámu, hned ji vyslýchají a hrozí jí. Pročež se musí někdy sloužiti oběť mše svaté v lépe upravených domech, aby ono slabší pohlaví i mimo nemoc se mohlo zúčastniti stolu Páně.

Po provinciích, které byly zbaveny pastýřů, byli, kde to bylo možno, opatřeni pro církevní obce katechetisté, kteří navštěvují zbytky křesťanů, vyučují je, upevňují u víře a udělují křest; ti potom mají vydati počet ze své práce Otcům.

Císař[7]) po tři léta, co měl smutek, připustil jen dvakrát několik Evropanů k audienci, totiž 1. července minulého roku, když přijímal od nás memoriál, dožadující se uvolnění Kantonu pro misionáře, a znovu v měsíci listopadu téhož léta, když chtěl spatřit P. Tomacelliho a P. Gagliardiho, mající se vrátit do Evropy, při kteréžto příležitosti řekl, že nebude bránit těm, kteří chtějí odejít, ale že se mu to má ohlásit, protože prý mu záleží na tom, aby odcházející propustil doprovázeny dary. Tohoto roku byl náhle 29. dubna povolán do císařského paláce P. Ignác Kögler, předseda astronomické komise[8]), a byl dotázán jménem císařovým, bylo-li by snad s naší strany něco na překážku, aby mu byl udělen nějaký úřad, ačkoli P. Schallovi[9]) a Ferdinandu Verbiestovi[10]) kdysi nebyly činěny překážky žádné. Že by nebylo dosti důstojné ostatních úředníků, aby v seznamu vysokých mandarinů byl umístěn někdo, kdo nemá dosud mimo svoji povinnost úřední žádného úředního charakteru. Protože však nyní

má s povolením císařským vyjíti nové astronomické dílo, které bylo sestaveno v minulých letech v císařské Akademii, kde podle zvyku mají býti uvedena jména všech, kdož svým bádáním nějak přispěli k zmíněnému dílu, a protože tito všichni jsou mandariny některé třídy, že není možno položiti jeho jméno před jinými, kteří mají nějakou úřední hodnost, ježto se jim nerovná, a položiti je za ně nelze pro jeho funkci [předsedy astronomické komise]. Nadto že není v pořádku, musí-li se předseda astronomické komise častěji během roku objevovati jak před císařem, tak při jiných slavnostních ceremoniích mezi jinými mandariny, oděnými ve svoje úřední oděvy, a liší-li se sám svým vzhledem od ostatních. Poněvadž pak naléhali, aby císaři byla dána brzy odpověď, bylo tehdy řečeno, že nevidíme ničeho, co by bylo na překážku císařovu přání; po třech dnech však podal [P. Kögler] císaři prosebný přípis, v němž žádal, aby nemusil vykonávati žádného úřadu krom úřadu předsedy astronomické komise, aby se lidé totiž v této říši nedomnívali, že jsme přišli nejen hlásat zákon Boží, ale i pro naději na hodnosti a odměnu. Žádost [Köglerova] došla sluchu a nazítří dostalo se P. Köglerovi titulu přísedícího komise ritů, čímž byl arci dřívější název ředitele astronomie, jehož dotud jediné evropští předsedové [astronomické komise] užívali, změněn v jiný, běžnější.

Když koncem září skončil smutek, ukázal císař Evropanům také nové divadlo, k němuž příležitost nebo aspoň popud dal příchod dvou Otců karmelitánů, vyslaných papežem s dvojím breve a dary[11]), o němž toho měsíce dostal císař zprávu z Kantonu. Divadlo započalo takto: Dne 19. října odebral se předseda astronomické komise do nového města císařského a tu podle zvyku odevzdal odhad právě nastávajícího měsíčního zatemnění. Princ, 13. bratr panujícího císaře a hlavní správce říše, spatřiv jej, rozkázal mu, aby vyřídil D. P. Pedrinimu, P. Suarezovi

a P. Parreninovi[12]), že se mají k němu zítra dostaviti k audienci. Když se k němu všichni tři Otcové nazítří, 20. října, dostavili, oslovil je a připomněl jim, že císař kdysi prohlásil, že, až skončí smutek, budou připuštěni Evropani před jeho královskou tvář. Tříletý smutek nyní skončil a císař uspořádal veřejnou hostinu, ale vy Evropané - pravil - nebyli jste tu přítomni. Připravte tedy blahopřejný přípis, přineste jej 19. dne tohoto měsíce (to bylo 24. října) a já jej císaři odevzdám.

Zmíněného dne sešli jsme se v novém městě císařském, co nás je v císařských službách, v počtu 21, to jest 17 jesuitů a 4 z kongregace De propaganda fide, vyslaní papežem. Oba Otcové karmelitáni přišli sice už před dvěma dny, ale, poněvadž jejich záležitost byla svěřena komisi ritů, rozkázal princ, aby se zdrželi ve svém domově. Obdržev tedy od nás svrchu dotčený přípis, odevzdal jej [princ] císaři a k poledni nám dal vzkázat, abychom čekali nedaleko brány paláce. Když bylo půl čtvrté pryč, byli jsme povoláni dovnitř; v jednotlivých branách nás řada eunuchů několikrát přepočítala a pro předehru byli jsme rozděleni do tří skupin; když pak konečně jsme byli dosti prohledáni, uvedli nás do vnitřních komnat až před císaře, a rozděleni ve tři řady po sedmi tak, aby mezi nimi mohli eunuchové procházet, poklekli jsme po jeho pravé straně na prostřeném bílém vlněném koberci. Tehdy obrátil se k nám císař a pravil: „Přišli jste se zeptat na moje zdraví?" Přikývli jsme hned, sklonivše hlavy na zem. I pravil dále: „Po celou dobu smutku, zabrán nesčetnými neodkladnými záležitostmi, nemohl jsem přijmouti ve slyšení ani vás, ani lamy, ani bonzy; nyní bude moci každého pátého nebo sedmého dne několik vás přijíti; budu-li míti někdy volnou chvíli, zavolám vás, pakli ne, také se nic nestane." Na ta slova učinili jsme opět khotheu, to jest sklonili jsme hlavy až k zemi. Císař se otázal P. Suareze, kolik je mu let. P. Suarez odpověděl

nahlas, že sedmdesát. Tehdy řekl císař k P. Bouvetovi, rovněž sedmdesátníku: „Tvoje tvář ukazuje, že nejsi zdráv." „Naopak," odpověděl P. Bouvet - „jsem zdráv." Poté, pohlédnuv na P. Pedriniho, zeptal se císař: „A ty jsi churav?" P. Pedrini po některém váhání odpověděl, že se jaksi necítí v dobré kůži. „Ale barva tvého obličeje" - vece císař - „svědčí o dobrém zdraví." Poté P. Pedrini (který nikdy neztrácí duchapřítomnosti) odvětil: „To proto, že stojím před tváří Vašeho Veličenstva, daří se mi líp" a po kratičkém odmlčení dodal: „Když srdce uvnitř se raduje, i navenek tvář oživne." Nato císař rozkázal přinésti tatarský nápoj, připravený z mléka a pscha (neboli čaje), poručil eunuchům, aby jej rozdělili mezi jednotlivé Evropany, a vybídl nás, abychom se s důvěrou napili, připojiv, že takto vyznamenává jindy svoje přední hodnostáře. My však, poděkovavše pokorným khotheu za takovouto laskavost, neodvážili jsme se jí přece jen použíti. P. Parrenin dodal, že nám jako milost stačí nyní toto nařízení Jeho Veličenstva[13]).

Poté začal císař mluviti o rozličných náboženských vyznáních a pravil, že jsme v Číně hosty, kteří přišli hlásati zákon Pána nebes, stejně jako jsou i lamové, bonzové i mohamedáni hosty. Každá říše má prý svůj zákon, který odpovídá jejím poměrům. Tak Čína má svůj Tsukiao, svůj zákon mají i Tataři, svůj Mongolové, svůj Mohamedáni, svůj Indové a také Evropané mají svůj, všechny jsou prý dobré, neboť všechny i každý zvlášť hlásají, že je třeba, aby každý byl tak dobrý, jako mají podle jeho učení býti dobří druzí. Máme-li však - pravil - srovnávati jednotlivá náboženská vyznání, které pak může se rovnati Tsukiao, t. j. sektě čínských vzdělanců? Ale všechna vyznání prý směřují k témuž cíli a všechna tvoří jaksi jediné těleso. Neboť Thienfo, Thienču a [Allah], kterého uctívají mohamedáni, jest jeden a týž. Ale nesrovnává prý se se zdravým rozumem, aby jedno vyznání bo-

jovalo s druhým. Vy - pravil - křivdíte bonzům a vystupujete v řečech proti nim, oni pak zase vám to oplácejí, útočíce na váš zákon. Třebaže každý zákon sám o sobě jest dobrý, přece se nacházejí mezi vyznavači jeho lidé zlí a přestupníci, proti nimž je třeba zakročit, aniž by se tím činila nějaká křivda jejich zákonu. Kolik tisíc lamů - děl - zahynulo, když jsem zbraněmi zkrotil vzpouru Cevanga Reptana[14]) proti mně? P. Parrenin poznamenal, že lamové byli tím vinni. „Nikterak" - odvětil císař - „to po pravdě nebyli praví lamové, neboť nezachovávali svého zákona a chopivše se pošetile zbraní, bouřili mysl lidu. Stejně P. Mourao, toho bídníka, poslal jsem do vyhnanství, protože pobuřoval a mísil se do věcí, do nichž mu jako takovému nic nebylo."[15]) Jako na dotvrzení těchto svých úvah se [císař] dvakrát či třikrát hlučně rozesmál; ostatně mluvil stále tak hbitým jazykem a s takovou sebejistotou, že našinci se nedostalo příležitosti odpověděti a nikdo se neodvážil něco namítnout, ježto bylo patrně nebezpečné přerušiti řeč císařovu nějakou nevyžádanou odpovědí. (Ještě před naším vstupem připomenuli nám několikrát eunuchové, abychom si počínali před Jeho Veličenstvem v řeči opatrně.)

Když tedy skončil tento rozhovor o náboženských vyznáních, zeptal se náhle císař, zda přišli lidé, vyslaní papežem? Oba Otcové karmelitáni odpověděli, že Lai Leao[16]) už přišli, a tu císař po krátkém odmlčení řekl: „Jsem císař čínský, všechna království světa, veliká i malá, posílají ke mně [svoje vyslance]. Také tito přišli z malé říše, posláni papežem. Netřeba jim nahánět strachu a vzbuzovat v nich úzkost tím, že se budou poučovati, co mají říkat, a že se jim budou dávati výstrahy, o čem mají pomlčet. Nechť svobodně povědí, co chtějí; neboť i já naleznu důvody, kterými bych je poučil, a nebudu se hněvati, pohorší-li se papež nad tím, co řeknu. Bojí-li se sami a nebudou-li dovést svobodně přednésti

svoje poslání, jak budou moci po svém návratu vydati spravedlivý počet ze svého poselství? V takovém případě se stává, že poslové, jsou-li počestní, poctivě se přiznají svému panovníkovi, že nemohli jeho poselství vykonati, jak jim uloženo, a říci, co říci měli. Jsou-li nepočestní, nebudou váhat vytvořiti si odpověď podle sebe. Vy, třeba jste Evropané, jste moji poddaní; odvážili byste se, kdybych vás poslal, abyste něco vykonali, podati mi nepravdivou zprávu? Nebojte se tedy a nenahánějte svým strachem ještě víc strachu oněm [vyslancům]." Poté řekl P. Parrenin: „Nyní nepociťujeme již tolik strachu." A hned jsme všichni najednou se uklonili až k zemi. „Už se stmívá" - pravil císař - „musíte ještě vejíti do města, pročež vraťte se domů!"

Když jsme vyšli z vnější brány paláce, přiběhli za námi znovu eunuchové a zavolali nás zpět, abychom si vzali každý z nás po melounu z království Hami, který nám císař rozkázal dát. Přijavše je na kolenou, trojím sklonění až k zemi jsme před eunuchy poděkovali; každý z nás nesl si z paláce svůj meloun. Tu zaměřili jsme rovnou k paláci 13. prince a prostřednictvím eunuchovým podali jsme mu zprávu, že vše dobře dopadlo, děkujíce mu po zásluze za jeho zprostředkování. Princ opětoval po eunuchovi gratulaci, omlouvaje se bolením zubů a pozdní dobou, že nás nemůže přijmouti.

Druhého dne podala komise ritů císaři zprávu, že přišli lidé, vyslaní papežem, se dvojím breve a dary a císař rozkázal, aby obojí breve bylo odevzdáno komisi kolaů[17]) a přeloženo. V následujících dnech byl pořizován překlad breve a oba Otcové příchozí byli poučováni v komisi ritů o ceremoniích pro slavnostní audienci, při čemž dostávali každý den přesně odpočítané, odvážené a odměřené pokrmy. 3. listopadu byl princi ukázán překlad breve a oznámeno mu, že oni dva příchozí si přejí zůstati ve službách Jeho Veličenstva. Ale princ to naprosto ode-

přel: že by se nesrovnávalo ani s důstojností této říše, ani papeži by nebylo ke cti, kdyby ti, kteří veřejně přišli z tak dalekých krajin s dary, se nevrátili a nepřinesli zase dary papeži.

Dne 7. listopadu měli příchozí Otcové první slavnou audienci u císaře v městském paláci, při čemž byli tlumočníky D. P. Pedrini a P. Parrenin. V této audienci se císař jen zeptal na zdraví a na věk papežův. Poslům byl podle zvyku předložen stůl s rozličnými lahůdkami a třikrát podán tatarský nápoj. Nevím, stojí-li za zmínku, respektive za pohled, že, když P. Parrenin hosty, mající učiniti, jak zvykem, „khotheu", vybídl slovy „poklekněte, úctu vzdejte a povstaňte" a řekl „úctu vzdejte", D. P. Pedrini jej opravil, řka: ukloňte se!"[18])

14. listopadu byla v denních novinách pekinských otištěna odpověď císařova na první breve papežské a na rozkaz císařův byla svěřena péče o její překlad do latiny shora zmíněným tlumočníkům a jejich překlad měl býti napsán na týž list jako text čínský a tatarský. Překlad ten, který jsem v soukromí věrně pořídil, poradiv se s učenými Číňany, zní slovo od slova takto:

„Vznešený císař, vládnoucí z rozkazu nebes, píše králi víry v království Italie:

Přihlížeje s výsosti své k tomu, co jsi mi, králi, napsal, a zároveň k darům, jež jsi mi poslal, vidím v tom ve všem důkaz tvého dobrého smýšlení. Když můj zvěčnělý otec, milostivý císař, měl v moci a chránil všechny končiny země, nebylo nic tak daleko, aby toho nedosáhl. Když odešel z tohoto světa, se všech stran všickni ministři i národové jak v říši, tak mimo říši hořeli neustále touhou po něm. Já, nastoupiv bezprostředně po něm na trůn, upjal jsem se svými myšlenkami k tomu, abych pokračoval v jeho předchozích chvalitebných skutcích. Ty, králi víry, poslal jsi mně z dálky řádně list, v němž vzdáváš díky za dobrodiní mého nebožtíka otce a za jeho pří-

zeň a modlíš se za moje další štěstí. Tvůj přípis je po všech stránkách pěkně složen a pěkně působí. Slova jeho vět jsou plna úcty. Když jsem jej přečetl a pak ještě jednou přečetl, naplnilo se srdce moje radostí a potěšením. Zahrnul jsem poctami posly, kteří přišli [ke mně] z dáli, a pohostil jsem je. Pokud jde o Evropany, požívající pohostinství v Číně, poučil jsem je jako císař, který ve svém náručí objímá všechny věci jako jediné tělo, častěji, aby se chovali opatrně, skromně a pokojně. Neboť, dovedou-li bedlivě zachovávati zákony říše a nedopustí-li se něčeho, co je trestné, dostane se jim ode mne dobrodiní, přízně i ochrany. Poněvadž se nyní tvoji vyslanci vracejí do [tvého] království, shlížeje se své výsosti, posílám milerád tento list a zároveň [jako dar] 60 velkých a 40 menších štůčků hedvábí, vyšitého bohatě zlatem a květy. Králi, přijmi to jako svědectví mé hluboké úcty k tobě! Tak ti odpovídám."

Také na druhé breve papežské, v němž se žádalo o propuštění D. P. Pedriniho a D. P. Appiana a Guigese, dlících v Kantoně,[19]) odpověděl císař jiným listem, že prozkoumal záležitost a že shledal, že pro nepoctivé zprávy, posílané do Říma, a pro falešné relace, podávané jeho otci, potrestal tento [P. Pedriniho] jakožto člověka přišedšího ze zámoří dosti mírně vězením, že však on sám jej na počátku svého panování při všeobecné amnestii s jinými, kteří nebyli odsouzeni na smrt, propustil na svobodu. Pokud jde o druhé dva, že v oné době, kdy udílel amnestii, nebyl na ně úřady kantonskými upozorněn. Nyní, i kdyby o to byl papež nebyl požádal, že by byl věc vyšetřil a [oba kněze] propustil; pročež že již dal zmíněným úřadům rozkaz, aby oběma zajatcům v Kantoně vrátili svobodu. Jinak přidává v tomto listu k štůčkům hedvábí, zmíněným v předchozím, ještě další dary, celkem 16 rozličných věcí v ceně mnoha tisíc zlatých, které prý se mu zalíbily, když mu je ukázali.

17. listopadu vplížil se do Pekingu tajně františkán P. Ferreri, jinak misionář v Hu-Kuangu.[20]) Přijel na oslu, v chatrném šatě, oholen a podobaje se spíše čínskému sluhovi než počestnému Evropanu a uchýlil se rovnou k Otcům z Propagandy, bydlícím mimo město, odkud na druhý den přesídlil s D. P. Pedrinim do města. Není ještě rozhodnuto, zda tam zůstane nebo odejde-li jinam. Kdyby ti dobří Propagandisté věnovali něco své důvěry jesuitům a tito to opětovali, byly by, myslím, věci pořízeny líp a v obou krajnostech došlo by k souladu. Co tuto misii nejvíc poškozuje, jest, že v Římě se Propagandistům věří ve všem a jesuitům dokonce v ničem.

18. listopadu byly předloženy císaři dary, které mu poslal papež, z nichž však nejlepší za cesty po moři vzaly za své. Téhož dne okolo druhé hodiny byli oba příchozí po druhé připuštěni k audienci spolu se svými tlumočníky D. P. Pedrinim a Parreninem a několika jinými, kteří tou dobou byli ve městě. V tomto slyšení vyložil císař, že vina P. Pedriniho, kterého jeho otec dal uvězniti, nebyla z nejtěžších a že se mu proto dostalo odpuštění: že stanul proti všem a všichni proti němu jako proti člověku ve svých předsevzetích zatvrzelému. Ale tato slova „jako proti člověku ve svých předsevzetích zatvrzelému" P. Pedrini opominul vyslancům přeložiti, i připojil je P. Parrenin. Tu P. Gothard jako přednější z obou vyslanců uvedl krátce císaři na paměť dovolení, které nedávno přede všemi Evropany [jim] byl dal, aby totiž beze strachu směli říci, co mu mají povědět, že prý má nějaká taková slova, ale že se dosud bojí a že proto prosí o dovolení, [aby je mohl povědět]. A když mu císař žádané dovolení blahovolně dal, tu P. Gothard (kterému dala Musa dar znamenité výřečnosti) skoro týmiž slovy, jako nedávno před tím P. Parrenin u prince, prohlásil: Že, až se vrátí k sv. Otci, způsobí mu nesmírnou radost, vyprávějíce mu o laskavosti, se kterou Jeho Veličenstvo

přijalo poselství papežovo, jeho breve a jeho dary, a přednášejíce mu, jak velkolepě byli sami přijati a jaké cti a jakých dobrodiní se jim dostalo. Zeptá-li se však sv. Otec, jak se vede misionářům, a uslyší-li, že jim bylo nařízeno odejíti ze všech provincií a že jen několik smí zůstávati při dvoře a v Kantoně, že bude naplněn zármutkem větším, než byla jeho radost z předchozích zpráv. Kdyby - pravil - Vaše Veličenstvo ráčilo povoliti misionářům návrat do jejich bývalých stanic, prodloužilo by to o řadu let život stařičkého velekněze. Potom císař odpověděl takto: „Kdybych vám to byl chtěl povoliti, byl bych tak učinil už tehdy, když jste mi podali v této věci písemnou žádost. Ostatně ani jsem nedal vaše chrámy zbořit, ani jsem nevypověděl Evropanů, ani nepronásleduji křesťanů, ani jsem neprohlásil, že vaše náboženství je špatné. A kolik vlastně je těch misionářů?" Odpověděli mu, že asi čtyřicet. Tu vece císař: „Co si slibují od své práce tito lidé, je-li jich tak málo na tak velikou říši, že sotva dva nebo tři připadají na jednu provincii, nehledě k tomu, že neznají ani jazyka? Koho pak získají? A pak, jestliže moji poddaní, vyznávajíce vaše učení, dopustí se přestupku proti nějakému zákonu říše, jak je potrestáte, nemáte-li žádné moci nad nimi? Či chcete snad, abych vám dal právo a zmocnění trestati moje poddané? Stačí vám a je pro vás bezpečnější, dovolím-li vám zůstati při dvoře a v Kantoně. Vím arci, že chcete obrátiti celou říši k vašemu učení. Je-li tomu však tak, obraťte nejdříve celý dvůr a celý Kanton a potom už nedá takovou práci obrátit ostatní části říše, neboť na to stačí obrácení Pekinští a Kantonští a vykonají celou věc snáze. Mimo to pravíte, že vaše učení se neliší mnoho od učení našich vzdělanců; je-li tomu tak, proč nám je vnucujete? Liší-li se však, vězte, že my pro vaše učení neopustíme našeho tisíciletého náboženství. Je-li pak lepší, bylo by třeba srovnati základy obou učení v nějakém veřejném hádání." Odpověděv takto s obvyklou vyřídilkou na ty věci, vyhověl jiné žádosti P. Gotharda, aby totiž Jeho Veličenstvo dovolilo mu vrátit se z Evropy zase do Číny, protože prý se chce pak uplatnit v jeho službách. Tato žádost císaři zalichotila i odpověděl na ni: Že říše evropská jest malá, říše čínská naproti tomu přerozsáhlá a že tu proto mohou Evropané žíti pohodlněji nežli doma. Ať jich přijde kolikkoli, že mu to bude jen ke cti. - Po skončení této rozmluvy dal hostům na témže místě prostříti a sám odebral se ke svému obědu či večeři. Zatím bylo i mimo palác na rozkaz císařův přichystáno pohoštění sluhům všech Evropanů, kteří tu venku čekali.

Až potud divadlo; lodi nedovolují již vyčkati epilogu a již se skoro bojím, že tento list nedostihne žádnou loď z Ostende, ale snad bude tu ještě jiná, která poveze nazpět vyslance.

Jen ještě chci něco říci o žalostné katastrofě, kterou skončila dotud kvetoucí misie v království Kočinčině. V prosinci loňského roku král tamní, poštván jakýmsi jeho lakotě velmi užitečným velmožem, kterému tak tak že nevzdal celou svoji říši, proti učení křesťanskému, zakázal je a misionáře vypověděl. Pak následovala rozličná pronásledování jak pastýřů, tak ovcí, jež potrvala až do čtvrtého úplňku tohoto léta, kdy nastoupil po smrti krále jeho syn. Ten byl přízniv učení křesťanskému a brzy začal rušiti výnosy nebožtíka otce proti němu, ba chtěl dokonce onoho velmože dát na kousky rozsekat a potrestat rozličně ty, kteří měli nějakou účast v tomto zločinu, ale velmoži křesťanství nepřátelští, dostavivše se k němu s novým výnosem proti učení křesťanskému a jeho hlasatelům, nahnali mu takový strach, že ztratí říši i žezlo, že, třeba nerad, přece jen podepsal ten výnos. V důsledku toho byli brzy všichni misionáři vyhnáni: někteří utekli se do sousední Kambodže, většinu odvezla loď do Macaa. A tak i tato kdysi přeslavná vinice Páně

byla zpustošena v době, kdy se toho nikdo nenadál.[21]) Nad čínskou misií se však někteří lidé podivuhodně radují a chtějí naplniti Řím i svět tisícerými zprávami, že už bude pokoj. Kéž by si tito dobrodinci přečetli několikrát pozorně 13. kapitolu z Ezechiela a pochopili, že ta slova prorokova jsou řečena především jim![22])

Karel Slavíček.

V Pekingu 20. listopadu 1725.

LISTY ANT. X. MALÍNSKÉHO

o cestě z Cadixu do Veracruzu a dále do Mexika, o poměrech v mexických misiích, poté o odjezdu na Filipiny, činnosti misijní na ostrovech Negros, Leyte a Boholu, o ostrovanech filipinských, jejich povaze, zvycích, mravech atd.

I

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!

Vážím si hluboce neutuchající náklonnosti V. D. ke mně nehodnému, které [tato] dala výraz poznovu svým dopisem, adresovaným mně 14. října loňského roku. Obdržel jsem tento dopis k svému velikému potěšení a radosti dne 17. července tohoto léta 1731 v Novém království mexickém v residenci sv. Mikuláše, patřící k provincii filipinské a vzdálené čtyři míle od samého města Mexika.[1]) Obývám tuto residenci sám a sám s bratrem koadjutorem, který má na starosti záležitosti světské. P. Vavřinec John[2]) dlí v Mexiku v domě professů jako pracovník všem nad jiné milý a příjemný. P. František Märckl[3]) žije v residenci sv. Františka Borgia, přináležející rovněž k provincii filipinské[4]). Já jsem skončil u vigilii sv. Jana Křtitele podle zvyku zdejší provincie svoje studia theologická; nyní mi zbývá již jen poslední zkouška, které se hodlám podrobiti 22. října; P. prefekt studií v Mexiku určil a dal mi již pro ni 22. června [příslušné] otázky. Připravuji se již na tuto zkoušku a zároveň vedu duchovní správu v zmíněné residenci. Mám na starosti osadu zvanou Pueblo San Lorenzo, kterou obývají ryzí Indiáni. Tito mají svůj zvláštní jazyk, velmi nesnadný, ve kterém „Malinský", protože nechávají zaniknouti k, zní stejně jako „Maria". P. Klesinger[5]), jak je snad V. D. známo, odpočívá si od svých prací v Hava-

ně. P. Ignác Köller[6]), který na tisíckrát pozdravuje slavnou provincii, došel splnění svých přání hned, jak přišel do Mexika. Ztrativ tu [jen] několik málo týdnů, odebral se 17. června s dvěma jinými Otci - jedním z bavorské provincie, P. Filipem Segeserem[7]), a druhým z provincie rakouské P. Janem Gratzhoferem[8]) - do redukcí mezi pohany, totiž k Pincos[9]), vzdáleným téměř 700 mil od Mexika. Doprovodil jsem je kousek cesty a v slzách jsme se rozloučili. Bůh dejž jim vše dobré! S velikým potěšením dověděl jsem se z listu V. D., že dílko P. Josefa Neumanna[10]) jest již v tisku. Tento nejstarší člen zdejší provincie mexické a veterán-misionář kraje Tarahumarů, žije dosud na témže místě a dostalo se mu z nových misionářů [jako pomocníka] jednoho z bavorské provincie, který už kdysi řadu let působil jako farář, totiž P. Kašpara Stigera[10*]); psal jsem mu po něm a sdělil jsem mu některé novinky z provincie české, zejména pokud jde o postup jeho dílka. Těší se tu tento stařec nejvyšší úctě. Velmi mne také potěšila V. D. tím, že mi poslala, respektive sdělila dodatky z loňského roku. Doufal jsem, že dostanu katalog odjinud, ale zůstávám zatím při pouhé naději. Strpění jen! Co V. D. praví [ve svém listě] o mně a o P. Klesingerovi, mne poněkud bolí, že se vůbec, jak se zdá, taková pověst tak znamenitě rozšířila a roznesla v [naší] provincii. Často se z komára stává velbloud. Něco na tom arci bylo, a jaký div, že při tak velikých změnách podnebí moře a země člověk se poněkud dostane z rovnováhy? Než ve skutečnosti nehrozilo nám zdaleka nebezpečí. Také lehkověrnost dobráka lékaře a nedosti uvážená diagnosa nemoci tu spolupůsobily. Já, buď Bohu chvála, jsem netoliko zdráv a bez úrazu, nýbrž dokonce silný a svěží i plně spokojený. Ejhle, můj nejmilejší Otče, jak účinným lékem k ozdravění je vypravit se doopravdy, rychle a bez rozčarování z Evropy do Indií! Kdybychom byli bývali cíle cesty

dosáhli rychleji, bylo by bývalo patrně méně nemocných a méně by se jich bývalo ohlíželo nazpět. Ale přejděmež k jiným věcem! Nepochybně že V. D. jest již zpravena - jednak z listu z Havany, jednak z listu z Veracruzu - o šťastném, byť dlouhotrvajícím a mnoha nebezpečími obklopeném průběhu naší plavby; nicméně pro jistotu vylíčím jej co možná stručně [ještě jednou] a povím zároveň, co nás potkalo při cestě na souši a o čem ještě V. D. zpravena býti nemůže.

Strávivše na poloostrově Iberském čtrnáct a půl měsíce, napjali jsme konečně v měsíci listopadu, přesněji 16. t. m. roku 1730 plachty [a vypluli] - 57 misionářů určených pro provincii filipinskou a mexickou - z přístavu cadixského. Pluli jsme na královském válečném korábu, pojmenovaném Plandon, který provázel jiný, taktéž královský a válečný [koráb], jménem San Esteban. Cesta ubíhala šťastně a po desíti dnech plavby, to jest dne 25. listopadu, na svátek svaté Kateřiny, spatřili jsme ostrovy Kanárské a minuvše je šťastně, vepluli jsme do širého, nekonečného Oceánu. Konečně dne 24. prosince, v svatvečer Hodu Božího vánočního [a] v 39. den naší plavby, spatřili jsme americkou pevninu, která nám potom nezmizela tak snadno s obzoru, až posléze po rozličných příhodách a po mnoha obtížích a nesnázích, a zejména Boží Prozřetelností uchráněni, dne 1. února u vigilii Očišťování blahoslavené Panny Marie vepluli jsme do přístavu havanského a strávivše v Havaně v práci a v posluhování svatými svátostmi, zejména sv. zpovědí, v čase postním dva měsíce a několik dní a zanechavše tu předrahého P. Jana Klesingra, aby si odpočinul od svých námah, rozpjali jsme plachty na [svrchu] zmíněném korábu Plandon, doprovázeném dvěma jinými královskými koráby, jménem Retico a Arancaja, a desátého dne naší plavby, to jest 19. dubna spatřili jsme přístav Veracruz a vepluvše do něho, skončili jsme, bohudík,

šťastně naši plavbu, ačkoli další část cesty na Filipiny na nás ještě čeká. Strávivše ve Veracruzu jen pět dní, vydali jsme se dne 24. dubna okolo poledne na cestu po souši, rozděleni ve dvě skupiny: ti, kteří byli určeni pro Mexiko, šli v jedné, my, kteří jsme byli určeni pro provincii filipinskou, zase v druhé, jedni jak druzí s šedesáti čtyřmi mezky, z nichž část sloužila k nesení našich bohoslužebných potřeb, část k nesení nás samotných, jiní pak následovali v hojném počtu v neveliké vzdálenosti za námi s bednami a zavazadly (Jeho Královské Veličenstvo[11]) dalo nám k disposici zvířata v počtu téměř devadesáti [kusů]). Jako na první hospodu, ve které nám bylo přenocovati, přišli jsme na dům vzdálený 4 míle od Veracruzu, opuštěný a zbudovaný z palem a z rákosin, skoro skvělý a honosný [a] určený patrně misionářům, kteří jsou zvyklí na zdejší poměry. Mezci hledali si pastvu po okolí a tak se stalo, že když jsme se druhého dne chtěli vydati na další cestu, čtvero nás jich scházelo a my strávili půl dne jich hledáním. Našedše je [konečně], brali jsme se dál, a to po několik dní stále mezi horami, lesy a pustinami; čas od času přišli jsme arci vedle nich na líbezná a rozkošná místa, šířící do dálky kořennou vůni; jinak však kromě stromů, nebes, hor a skalisk nebylo tu ničeho, co by poskytlo oku [nějaké] osvěžení. Když jsme konečně tyto [pustiny] přešli, čtyři dny od té doby, co jsme se vydali na cestu, mohli jsme se prvně potěšiti lidmi, žijícími v osadě, totiž v osadě nazvané Pueblo de Negros[12]), v níž jsou obyvatelé, nehledíme-li k šatům, celí černí, [jinak však] opravdu vlídní, za ochránce a za patrona svého kostela mají svatého Vavřince. V tomto místě jsme se posilnili malou snídaní a zase jsme pokračovali v naší cestě. K večeru dospěli jsme do města řečeného Villa de Corduba[13]) a potom jsme přišli na lepší hospody, třebaže jsme musili pro značnou vzdálenost mezi nimi ujíti někdy za den i čtrnáct mil; ale to nebylo

tak často. Dne 1. května vyšel nám v ústrety D. P. rektor z Pueblo de los Angeles[14]) se sedmi vozy, taženými zčásti čtyřmi, zčásti šesti mezky a okolo poledne uvedl nás za velikého sběhu lidí a před zraky i významnějších osobností, dívajících se ze svých domů, s velikou slávou do města. Pueblo de los Angeles jest po Mexiku hlavní město v této Severní Americe a je ozdobeno přeslavnými kostely i elegantními stavbami světskými. Náš řád tu má tři nebo čtyři domy, mezi nimiž jest hlavní kolej Svatého Ducha, v níž jsme bydleli, [budova to] opravdu veliká a umělecky vyzdobená, postavená po způsobu německém. Pobyvše v tomto městě dva dny, vydali jsme se dne 4. května na další cestu. Po celý další den zlézali jsme hory nahoru a dolů. Dne 6. května vešli jsme za neustávajícího hlaholu zvonů do residence sv. Mikuláše, jejímž jsem dnes nehodným obyvatelem a misionářem. Druhého dne, to jest 7. května, přibyli jsme do residence sv. Františka Borgia, patřící rovněž do provincie filipinské. Při této příležitosti se musím zmínit, jak nás tu Indiáni při našem příchodu uvítali. Na značný kus cesty vyšly nám vstříc - postavivše [předtím] rozličné vítězné brány z palem - dva komicky a pestře oděné sbory Indiánů s citarami a jinými nástroji, které, když jsme se blížili, jaly se tančit a berouce se za neustálého zvonění zvonů a hry citar kupředu, uvedly nás do kostela a tam prováděly a ukazovaly rozličné a umné tance. Skončivše pak tyto věci v kostele, rozvinuli zase v residenci veselici uspořádanou a přichystanou na počest našeho příchodu - nikoli bez nesmírné radosti nás všech. I sám D. P. provinciál provincie mexické přibyl znenadání s některými významnějšími hosty a superiory našich domovů a ti všichni přivítali nás s velikou vlídností a bratrskou láskou. Na Hod Boží svatodušní vstoupili jsme podobným způsobem, jako předtím do Pueblo de los Angeles, do Mexika a toho dne zúčastnili jsme se vysvěcení nejd. novoarcibi-

skupa mexického[15]), kterýžto akt byl vykonán s náramnou slávou; o třetím svátku svatodušním dostalo se nám vlídného slyšení u místokrále.

O městu Mexiku, kromě těch věcí, které jsou známy odjinud z historických knih, nedovedu říci nic zvláštního. Jest to celkem veliké město, rovnající se asi polovině Prahy, lidnaté, leží na 19. stupni severní šířky[16]). Jako hlavní město v této Severní Americe má slavné domy a hojné a krásné kláštery. Tovaryšstvo kromě domů professů a dvou kolejí má tu dva semináře, z nichž jeden je dosti početný. Theologii však přednášejí jen naši příslušníci v koleji a kromě nich není žádného světského kněze, který by se jí zabýval, stejně jako řadou jiných disciplin na universitě, kde pouze jediný člen našeho Tovaryšstva, promovaný doktor, přednáší Suarezovu[17]) theologii. Je to P. prefekt studijní z koleje svatých Petra a Pavla. Podnebí zdejšího kraje není příliš zdravé a během dne dostavují se přerozličné proměny vzduchu. Nyní neustále přicházejí lijáky a bouře, které tu trvají nepřetržitě téměř šest měsíců, a to pro časté výpary hor, které Mexiko obklopují, a protože je tu v sousedství obrovské jezero, které velmi škodí městu i domům[18]). Lidé původu španělského, kteří se zde narodí, jmenují se kreolové a jsou k našincům, zejména k příchozím ze střední Evropy, velmi vlídní. Indiáni tohoto království jsou nevysoké postavy, zato však velmi robustní a silní. Mají svůj vlastní jazyk, a to, jak jsem již řekl, velmi nesnadný. Mnozí z nich, zejména dospělejší, objevují se na veřejnosti s hlavou uprostřed vyholenou, s vlasy splývajícími jen po stranách. Jejich obvyklý šat je bohatá tunika z pestrobarevné a bohaté látky na způsob košile. Většinou jsou to příjemní lidé. Zvláštní úctu prokazují Nejsvětější Svátosti oltářní při theoforickém průvodu, nosíce více než sto vlastní prací a podle vlastního vkusu květy i jinak rozličně vyzdobených lešeníček s postavami svatých a

hrajíce při tom neustále na svoje hudební nástroje, které se podobají našemu nástroji, německy nazývanému Zinck[19]), a na tympány. V době žní, které přicházejí v měsíci červnu, pracují tito lidé pilně na polích a když je již vše hotovo, vytáhnou z kostela se sochou svatého Isidora sedláka[20]), obklopenou spoustou vlajících korouhví, a teprve potom vracejí se domů s radostí a jásotem, vzdávajíce díky Nejvyššímu. Jinak je to lid nevzdělaný a sprostný. A protože každá pšenice má svůj koukol, oddávají se někteří z nich až dodnes v přilehlých horách a skalinách modloslužebnictví. Tak jsme dali nedávno v residenci sv. Mikuláše poraziti do kamene vytesanou modlu a proti některým, kteří byli pozorováni, že na hoře, sousedící těsně s residencí, provádějí podobné věci, bylo zavedeno inkvisiční řízení. Kéž mi dá dobrota Boží, abych měl sílu vyplenit a vykořenit aspoň to zlo, které bují v největší blízkosti! Zdejší Indiáni mají zvláštní způsob, jak chytají ptáky. Ponořují se - zejména chlapci - úplně celí pod vodu a přijde-li či přiblíží-li se nějaký pták, aby se napil nebo aby se ochladil, vymrští pojednou ruku a chytí jej. Pokud jde o jiné věci, nezdají se tak schopnými. S poslední lodí, která přibyla z Filipin loňského roku, t. j. 1730, dostalo se D. P. superiorovi našemu zprávy, že Japonsko bude nám co nejdříve už otevřeno[21]), a byli jsme nanejvýš potěšeni nadějí, že tam budeme moci vstoupiti. Dejž to dobrotivost Boží! [I tak však] zbývá nám dosti práce. Teď nedávno pokřtili dva Otcové v našich misiích v království a na ostrově Mindanao[22]) čtyři tisíce černochů a protože tu nebylo dostatek misionářů, nebylo možno pokřtíti více; proto čekají stále na další posily misionářů. Žeň vpravdě jest hojná, ale dělníků málo. Čekají nás Filipiny, Karoliny, Mariany, Mindanao i samotné Japonsko. My dychtíme jen a čekáme na příchod lodi z Filipin, která, jak doufáme, přibude v měsíci prosinci, a pak teprve

s pomocí Boží v měsíci březnu příštího roku 1732 napneme plachty. Zatím jsme zaměstnáni zde; já podle rozhodnutí P. superiora dlím zatím zde v residenci, zvané residence sv. Mikuláše, a až v měsíci říjnu složím zkoušku, odeberu se s P. Märcklem a jinými třemi nebo čtyřmi druhy do misie jménem Descuxo[23]), vzdálené od Mexika sedm mil, abychom tu zatím vedli duchovní správu. Je tam zajisté široké pole pracovní a usilovně se nás dožadují. Svůj theologický kurs jsem skončil, bohudík, podle zvyku zdejší provincie s jinými v předvečer sv. Jana Křitele, a protože jsme nepřišli včas, dostal jsem svoje otázky pro zkoušku professů o něco později: teprve 22. června je označil D. P. nejvyšší prefekt studijní koleje sv. Petra a Pavla a tak i den zkoušky připadá na 22. října. Kéž to dopadne tak, aby to bylo k větší slávě Boží a k spáse duše mojí i mých bližních! A to je [všecko], co jsem chtěl napsat v tomto listě.
Pokud jde o korespondenci s P. Röhrem[24]), není možno adresovati dopisy na mne, protože odsud nemáme žádného příhodného spojení do Peru, nýbrž věci, které se týkají tohoto království, vypravují se hned z Cadixu do Cartageny v Americe. Proto lituji, že v této záležitosti přes svou nejlepší vůli nemohu posloužiti. Pošle-li V. D. nějaké dopisy, ať byly adresovány na mne či přímo, půjdou D. P. generálnímu prokurátorovi Západních Indií do Sevilly, je však třeba připojiti španělský přípisek, který tuto přikládám a kterým se stručně žádá dotčený P. prokurátor, aby je expedoval dále. Budu se velmi radovati z listů V. D. a čerpati z nich posilu. Tento můj dopis, prosím, račte sděliti spolu s mým nejoddanějším poručením D. P. moderátorovi provincie,[25]) D. P. rektorovi koleje, D. P. sekretáři a posléze slavnému domu klementinskému a je každého zvlášť na stotisíckrát pozdravovati a neobtěžujte se doporučiti mne co nejvřelejším vzpomínkám jich všech; já, pokud budu živ, budu

stále v životě i ve smrti pamatovati na ně na všechny a zejména na V. D.

V. D. nejoddanější sluha v Kristu
Antonín Xaver Malínský S. J.

Ze Severní Ameriky, z Nového království Mexika a z residence sv. Mikuláše dne 19. července 1731.

P. S. P. Vavřinec John a P. František Märckl pozdravují spolu se mnou co nejsrdečněji slavnou provincii. Pozval jsem P. Vavřince na několik dní a uvítal to velmi nadšeně, i bude tu co nejdříve, aby tu užil čerstvějšího vzduchu. Pošlu pro něho koně, kterého tu mám k disposici. Budeme v lásce vzpomínati na celou provincii a zejména na V. D.

II

Důstojný v Kristu Otče rektore!
Tyto moje řádky přicházejí k Vám z nejzazších končin ostrovů Filipinských, kam jsem pod vedením Božím dospěl 11. července loňského léta 1732. Chci Vám v nich stručně vylíčiti jak průběh mé téměř čtyřměsíční cesty, tak povahu lidu, země a misie, kde se teď nacházím.
Třiatřicet počtem, všichni noví apoštolové, vybraní z Tovaryšstva Ježíšova, vypluli jsme posledního března zmíněného roku z přístavu Acapulco v Novém Španělsku[1]) a vydali jsme se na širé moře, zvané Tichý [oceán]. Plavba trpěla jako obvykle mnoha potížemi pro vítr a [špatné] počasí, s pomocí Boží neutrpěli jsme však žádné jiné větší škody, než že jeden z našeho středu, který se přeplavil na tyto ostrovy ze Sardinie, byl zachvácen předčasnou smrtí a k všeobecné lítosti pochován v tomto moři. My ostatní vylodili jsme se ve zdraví 11. července v přístavu nedaleko Manily, 13. [t. m.] pak v Manile

samé, kde jsme byli, jak je tu zvykem, v překrásném pořádku odvedeni do kostela a odtud, když jsme zazpívali ambrosiánský chvalozpěv, do koleje a dostalo se nám velmi zdvořilého uvítání jak se strany našich [řádových bratří], tak se strany významnějších osobností z města, jmenovitě představitelů rozličných duchovních řádů.

Dnů, kterých nám tu bylo dopřáno k tělesnému odpočinku, využili jsme zároveň k zotavení ducha a odebrali jsme se na tak zvaná cvičení sv. Ignáce; po jejich skončení zaměřili jsme celé svoje úsilí k tomu, abychom se, ještě než odjedeme do misií, jejichž určení jsme každou hodinu od našeho tehdejšího provinciála D. P. Jiljího Vibaulta[2]) očekávali, naučili cizím jazykům.

Většině misionářů, přicházejících ze střední Evropy, byly přiděleny ostrovy Pintados[3]). P. František Märckl[4]) ještě s jedním z hornoněmecké provincie byli posláni na ostrov Mindanao do misie Zamboagan[5]), P. Vavřinec John[6]) a já na ostrov Negros[7]).

Nastoupili jsme cestu po vodě 16. září a 22. následujícího měsíce října přibyli jsme šťastně na zmíněný ostrov, kde jsme byli přijati s velmi něžnou láskou představeným těchto misií, P. Bernardem Schmizem[8]), Němcem, rozeným v Holandsku, a mužem nad jiné vynikajícím jak svým urozeným původem, tak svými apoštolskými ctnostmi, a v průvodu mnoha domorodců, kteří ve svých praporky překrásně ozdobených člunech obklopovali náš člun, dovedeni až do jeho misie, kde nás velmi štědře, se vší otcovskou péčí a pravou německou poctivostí pohostil.

Tento ostrov Negros, nazvaný tak podle černé barvy většiny obyvatel, leží na 11. a 12. stupni severní šířky. Před posledním zpustošením mouřeniny před 10 lety byl to pro svůj přebytek kakaa, rýže a jiných plodin z nejbohatších a proto i nejšťastnějších ostrovů; dnes

však je tu krajní bída. Největší díl domorodců žije ještě v lesích a v horských jeskyních; správu těch, které neúmorná píle misionářů shromáždila v rozličných vsích a kteří jsou vesměs urostlí, velcí lidé hnědé barvy, vede na jedné straně ostrova pět světských kněží, na druhé straně my tři z Tovaryšstva: D. P. superior, Páter John a moje maličkost, a my tři se musíme starati o duchovní blaho sedmi ve tři misie rozdělených kmenů.

První misie, D. P. superiora, zahrnuje v sobě dvě osady, jednu, velmi početnou, Sv. Jana Křtitele v Ylogu, druhou, půl dne cesty přes moře vzdálenou, Panny Marie Sněžné v Hymomailanu. Druhá misie pod správou P. Johna sestává ze dvou osad [jménem] Cabausklan a Boyanan, z nichž se ona nachází pod ochranou velikého apoštola Indií sv. Františka Xaverského, tato pod ochranou přesvatého pěstouna Páně Josefa. Ve své misii čítám tři osady: osadu sv. Pavla, apoštola národů, v Cabaianu, sv. Františka Borgie v Inaiavanu a posléze založenou osadu sv. Kříže v Sypalai, kteréžto osady všechny tři leží na břehu mořském[9]).

Naší první a největší starostí je, abychom udrželi ovečky, které byly již shromážděny v ovčinci pravé Církve, v tomto [ovčinci] a abychom i zbylý, dosud většinu představující počet těch, kteří bloudí mimo něj, do něho přivedli, což obojí stojí větší námahu, než si V. D. dovede představit. Je to takřka nesmyslná láska těchto divochů k jejich horským jeskyním a pralesům, která činí tuto práci tak těžkou: Žijí tam v největší bídě, nemajíce jiného pokrmu než lesní plody, bez oděvu [a] beze střechy; naproti tomu v osadách, dík péči misionářů, netrpí žádného nedostatku v pokrmu, oděvu i příbytku; a přece jest jim onen život mezi zvířaty v lesích daleko příjemnější a sladší než tento mezi lidmi v osadách; ba, i když se nakrásně v nějaké takové osadě usadili, je každá obava před nemocí nebo před nepřátelským vpá-

dem s to, aby je přiměla opustiti dům a dvůr a utéci odtud do jejich pustin.

Když jsem se nedávno odebral z osady sv. Pavla do osady sv. Kříže, potkalo mne zvláštní štěstí; to totiž, že v době, kdy jsem tu byl, odvážilo se několik z těchto lesních mužů - nevím, zda náhodou či z úmyslu - ze svých pustin a dalo se se mnou do hovoru o svém spojení s mými lidmi. Než, protože jsem se tam nemohl déle zdržet, utekli zase, třebas někteří z nich byli již pokřtěni, do svých lesů a nezanechali mně a mým lidem než nepatrnou naději, že mne zas, přijdu-li tam příštího dubna a budu-li tam nějaký čas pobývati, navštíví a dokonce snad se tu se svými příslušníky usadí.

V. D. by si snad přála věděti, jak vypadá jídlo, oděv a obydlí, o nichž byla svrchu řeč. Pokud jde o jídlo, je to povětšině ve vodě uvařená rýže, nebo, když škodlivý hmyz, [t. j.] kobylky, ji, jako se to stalo, bohužel, v těchto posledních dvou letech, na poli sežerou, sladká řepa, zvaná camote, nebo také jiný druh, kterému říkají gobi a který je velmi chutný, [dále] čočka a boby, kuřata a vepřové, mořské a časem i sladkovodní ryby, chléb, pečený z kůry stromu buri a zejména plody kokosové, které jsou veliké jako lidská hlava, mají velmi tvrdou skořápku, že se musí rozbíjet sekerou, uvnitř však vedle téměř půl pinty velmi příjemně chutnající tekutiny na skořápce přilepené jádrové maso, které je tak výtečné, že člověk má za to, že jí samé mandle. Ořech, který je uvnitř tohoto plodu, jest obalen chlupatou a vláknitou skořápkou, v níž se uzavírá bílé jádro, které skýtá netoliko hojnou potravu, ale i jistý druh pálenky, které domorodci používají k přípravě jiného, jemnějšího nápoje, který jmenují tuba, a rozličných hojivých šťáv a olejů. Z vlasu neboli vlny obalu dovedou zhotovovati netoliko hrubé lunty, provazy a lana, kterýmižto posléze uvedenými platí roční tribut svému

králi, ale i pěkné šátky a cajky, které jim slouží jako oděv.

Odívají se velmi slušně a příhodně. Mužští nosí vedle košile a velmi volných švýcarských kalhot[10]) až na zem splývající černý kabát, který jmenují lambong; nohy - kromě u nejpřednějších mužů z obyvatelstva - jsou obyčejně bosy, stejně hlava nekryta, a když někdy přece pokrývají hlavu šátkem, sundávají tuto pokrývku s hlavy, jdou-li do kostela nebo hovoří-li s misionářem, aby tak dali najevo svoji uctivost. Ženy mají vedle košile, zhotovené z látky ne nepodobné našemu organtinu, kterou jmenují timalsa, kabát z tkaniny nebo z látky, podobající se velmi látce našich koberců; i když jdou do kostela, pokrývají hlavu i tělo lípově černě zbarveným přehozem, takže se oblekem velmi blíží našim jeptiškám, jejichž život v ústraní a v počestnosti je jim vzorem.

Obydlí jsou užší nebo širší chýše, postavené na pilotách, k jejichž dveřím se musí vystupovat po schodech nebo po žebříku. Stěny obkládají slamou zvanou rissa a rákosem. Střechu tvoří listí a kůra stromů, jmenovitě stromu palmového a banánovníku[11]); listy posledního jsou tak veliké, že se může pod ně dobře schovat a cele skrýt i dospělý muž.

Řekl jsem již shora, že mimo jiné jedí se tu i sladkovodní ryby, ale [to je] zřídka. Příčina toho tkví zčásti v tom, že tu řeky zdaleka nejsou tak bohaty rybami jako v Evropě, zčásti také v tom, že lovení ryb v těchto řekách je nanejvýš nebezpečné pro krokodily kajmany neboli v řeči domorodců buaja, kteří mají tak ohromnou tlamu, že mohou pohltiti vzrostlého muže. Spatřil jsem tato obludná zvířata několikrát sám na vlastní oči, když jsem se musel přeplavit přes některou řeku, ale, bohudík, nebyl jsem jimi, ačkoli jsou to tvorové člověku nebezpeční, nikdy ohrožen, neboť jsem měl

obyčejně kolem sebe veliký doprovod, jehož členové tropili znamenitý pokřik a povyk, kterého se to zvíře velmi bojí a před nímž se dává na útěk. Doslechl jsem, že, co jsem zde, postihlo již šest až sedm domorodců neštěstí, že byli sežráni nebo aspoň usmrceni těmito kajmany. O našich caravao (to je druh šedých bůvolů, kterých se zde užívá k polním pracem) se praví, že jsou-li při přepravování se přes řeku napadeni kajmany, přemohou je, neboť caravao, jak je jinak líný a pomalý, tak stává se rychlým a zuřivým, probudí-li se v něm, ať jakýmkoli způsobem, hněv. O ostatních zvířatech této země nemohu V. D. nic pozoruhodného připojit, protože nemám ještě žádných dalších zkušeností; neopomenu však po druhé povědět o tom něco více.

Než skončím, musím se dotknouti krátce i toho, jak žijí a jak jsou zařízeni misionáři, působící u těchto kmenů. Misionář se živí - stejně jako ostatní - shora zmíněnými, prostou vodou, bez soli a bez koření zadělanými pokrmy. Bydlí ve své chýši z rákosu jako jiný; pije vodu z řeky jako jiný (neboť studnic nemáme tu žádných); při tom při všem však, uvykne-li jednou takovémuto způsobu života, je svěží a zdráv jako jiní. Jeho domorodci, kteří jej chovají v nesmírné lásce, nedají mu ostatně ani den zahálet, neboť není dne, aby je nemusil vyučovat, navštěvovat, těšit a účastnit se jejich pobožností. K těmto pobožnostem patří každodenní mše svatá a křesťanské cvičení, v sobotu zpívaná mše svatá a litanie spolu s kázáním, v němž se vypráví [nějaká] líbezná událost ze života Matky Boží a vyvodí se z ní to či ono naučení, aby se v nich udržovala a množila něžná láska, kterou chovají k nejblahoslavenější Panně. V neděli a ve svátek jsou slavné bohoslužby a kázání. Všecky pátky v postě jde se křížovou cestou všemi zastaveními trpícího Spasitele, která znázorňují ve svých z rákosu vybudovaných kaplích; v pondělí, ve středu a v pátek v postě

večer po přezpívání žalmu 50. koná se veřejné bičování, jehož se účastní všichni muži i s misionářem, a více podobných chvályhodných cvičení, v nichž zdejší domorodci ukazují velikou horlivost a zbožnost.

V. D. račiž za mne co nejvroucněji prositi Boha, abych byl vždy příhodnějším nástrojem, jímž by se šířila jeho čest a spása duší v této mé misii. Jemu buď věčný dík za to, že ráčil mne, ze všech nejnehodnějšího, povolati k tomuto cíli a přivésti na tyto ostrovy! S jeho pomocí pokřtil jsem tu za krátkou dobu, co žiji mezi mými černochy, již mnoho jak starších lidí, tak také nedospělých dětí, oddal podle zvyklostí církevních mnoho manželských dvojic, mnoha umírajícím podal poslední pomazání atd. Nesmírná útěcha, kterou z toho všeho čerpám, dává mi docela lehce zapomenouti všech jiných námah a obtíží. Jsem nucen skončit, neboť mám před sebou cestu do osady svatého Kříže. Poroučím se co nejpoddaněji

V. D. nejponíženější sluha v Kristu
Antonín Xaver Malínský S. J., misionář.

Na ostrově Negros, v misii sv. Pavla, v osadě Cabajan 21. dubna 1733.

III

Důstojný Otče v Kristu!

Uplynul již rok, co se nacházím na ostrově Negros v misii sv. Pavla. K tomu, co jsem psal před rokem D. P. rektorovi v Brně o povaze tohoto místa a misie[1]), nemám, co bych řekl dalšího, než že ona nesmyslná touha těchto domorodců po životě v lesích, o níž jsem referoval v témž dopise, nyní zesílila, když jich několik vskutku uteklo do horských pustin.

V několika osadách se ukázala epidemie dětských ne-

štovic a nákaza zachvátila i mnoho hospodářství. Na sousední ostrov Mindanao vpadli nepřátelsky asijští mouřeníni[2]) a v jedné z našich misií položili popelem kostel i domky - a to jak misionářův, kterého jeho domorodci ještě zavčas zachránili, [odvedše jej] do hor, tak ostatních - a odvlekli mnoho křesťanů s sebou do otroctví. A to postačilo, aby někteří z našich lidí z bázně před nemocí a před podobnými nájezdy, místo aby přispěli své nemocné ženě a dětem útěchou, nebo aby hleděli násilím zahnat obávané násilníky, dali se hanebně na útěk a zalezli do svých lesů a děr. Snad nabudou lepší mysli, až uslyší, že nákaza ustala a že obyvatelé ostrova Mindanao již přivodili svým nepřátelům řadu porážek a že právě, provázeni ozbrojenými Španěly, táhnou do pole proti paličům.

Nám misionářům působí tato jak křesťanským, tak pohanským černochům vrozená nestálost mnoho a většinou neplodné námahy, když musíme nechat lidi usazené v našich osadách a procházet horami a lesy, abychom vyhledali tyto zbloudilce, a často podaří se nám jen s krajní námahou přemluviti spoustou lichotek a slibů toho či onoho, aby se vrátil k pospolitému životu, a dovésti jej domů. Píši z vlastní zkušenosti, protože jsem se nejednou z úřední povinnosti odvážil takových výletů; i nyní musím si považovati za zvláštní štěstí, že jsem v poslední době jich několik přiměl, aby konečně odložili svůj divošský odpor proti pospolitému obývání, a že mi dali slovo, že se sestoupí v osadu. To mi dává naději, že svým každodenním poučováním v kostele a častými návštěvami v jejich chýších připravím tento zatemnělý lid, aby mohl přijmouti křest, a že budu moci jej připojiti k ostatnímu zástupu těch, které jsem obrátil na víru. Letos se s pomocí Boží tento houfec rozmnožil o 79 hlav, které jsem obmyl vodou spasení a které spolu s 30 dětmi, zplozenými ze mnou požehnaných

manželů, bohatě nahrazují i v budoucnu nahradí místo oněch 45, kteří za mého působení se odebrali do lepšího, jak doufám, života.

Páter Josef Neumann, jehož jsem po zásluze velebil ve svém psaní, odeslaném V. D. před dvěma lety[3]), skončil šťastně 1. května 1723 běh svého života. Mexický misionář P. Baltazar Rauch má vskutku v úmyslu vypsati život tohoto ctihodného muže a velikého misionáře pro příklad jeho spolupracovníkům a představiti jej také Tovaryšům Ježíšovým.[4])

[Za P. Neumannem] následovali loňského roku na blaženou věčnost dva jiní apoštolští pracovníci: člen rakouské provincie P. Jan Rossi, narozený v Čechách nedaleko Jičína, který pracoval na této filipinské vinici krátce, ale neúnavně od roku 1729 a, získav si hojně zásluh, umřel na zimnici[5]), a slavný krvosvědek Kristův P. Jan Antonín Cantova, rodem Vlach, kterého nelidští obyvatelé Karolinských ostrovů z nenávisti k víře ukrutným způsobem připravili o život, snad aby svou krví učinil neplodnou zemi těchto ostrovů, kterou nadarmo zkrápěl krátký čas svým potem, zemí úrodnou.[6]) Je to již třetí z misionářů těchto ostrovů, kterým se tu dostalo palmy mučednické. A čtvrtým byl by bezpochyby býval druh D. P. Cantovy P. Viktor Walter[7]), kdyby býval právě v době, kdy jeho spolutovaryši se toto štěstí přitrefilo, nebyl odcestoval na ostrovy Mariánské, aby přivezl životní a jiné potřeby. Čeho P. Viktor nedosáhl, dostalo se k jejich převelikému potěšení jiným křesťanům, jmenovitě těm, kteří přibyli s D. P. Cantovou z Manily na ostrovy Karolinské; ty všechny sprovodili divoši násilnou smrtí se světa a jejich bezduchá těla pohodili na břehu mořském; mrtvolu v Pánu zesnulého Otce zahrabali do země a pohřebiště opatřili pro větší jistotu mohylou, aby křesťané mohli tento vzácný poklad časem vyzvednouti a přenésti na lepší místo.

P. Františku Märcklovi[8]) dostalo se letos z nařízení jeho představených nebezpečné misie, a to právě na ostrově Mindanao, kde až dosud žil. Přešel z misie Zamboagan do misie u Cangaranů a Cajananů[9]), kteří, jak jsem shora pověděl, utrpěli tak velikou pohromu od asijských mouřenínů. Bůh dej, aby letos zase znovu nabyl svých sil, které byl loňského roku velmi oslabil. Páter Vavřinec John[10]) jest i nadále představeným své dřívější misie sv. Františka Xaverského. Plní v každém směru úkol horlivého a pracovitého duchovního správce a apoštola a zahanbuje moji vlažnost. Jeho i sebe spolu se všemi našimi černochy poroučím co nejponíženěji do svatých vzpomínek V. D. a naší nejmilejší provincie.

Vaší důstojnosti nehodný sluha
Antonín Xaver Malínský S. J.

V Cabajanu 2. února 1734.

IV

Ctná panno!

Splnila jste konečně k mému potěšení přání, které jsem choval již na třetí rok, [přání] totiž, abych dostal z Evropy několik řádek, které by mi přinesly potěšující zprávu o zdraví mých nejmilejších rodičů i o jiných šťastných případnostech z mé vlasti. Musím Vám vyjádřiti tím větší dík, že jste doprovodila můj dopis vzácným, pravděpodobně Vaší rukou umně zhotoveným, duchovním potřebám určeným darem, který mi připomíná sv. Františka Xaverského a nemůže mi býti proto za daných okolností než nanejvýš příjemným, neboť tvoří hlavní ozdobu mého kostela svatého Františka Xaverského, který byl spolu s celou misií tohoto jména svěřen představenými mé péči v lednu tohoto roku. K této změně se mnou, kterou jako byste byla téměř v duchu tušila,

došlo tak: D. P. Bernard Schmiz, náš dosavadní superior[1]), musil z nařízení důstojného P. provinciála přesídliti na jiný ostrov a přenechati svoji osadu sv. Jana Křtitele spolu s úřadem superiora D. P. Vavřinci Johnovi[2]), na jeho místo v horách jsem pak nastoupil já a musím až do příchodu nového misionáře spravovati jak jeho osady sv. Františka Xaverského a sv. Josefa, tak svoje dřívější osady sv. Pavla, sv. Františka Borgie a svatého Kříže[3]).

Pochopíte lehce, ctná panno, jaké nové břímě bylo [tu] vloženo na moje bedra, neboť prvnější dvě osady jsou položeny v horách, poslednější tři však na břehu mořském, a to ve značné vzdálenosti jedna od druhé, takže není možná vykonati cestu, kterou musím nezbytně konat z jedné misie do druhé, bez velmi značných obtíží. Spoléhám na přímluvu veliké Královny nebes, která je obecně ochránkyní a útočištěm všech našich misií a osad, nejvíce na zásluhy svatého apoštola Indií[4]) a doufám pevně, že se mi pro ně dostane od Boha oněch sil tělesných i duševních, kterých tak navzájem odlehlá a namáhavá pořízení nutně vyžadují. Ona veliká touha, kterou jsem cítil odjakživa a kterou cítím v sobě od té doby, co jsem nastoupil do misie sv. Františka Xaverského, vždy prudčeji, touha více a více pracovat pro čest Boží, více a více trpěti pro spásu mých divochů, ba s hojným potem vylíti i veškeru krev [svoji], je výsledkem oné mimořádné a s mé strany nezasloužené milosti, se kterou Bůh na mocnou přímluvu svatého Františka Xaverského tak dobrotivě a bohatě podporuje veškero moje podnikání. Musím se přiznat, že je mi lehké břímě a sladké jho, kterým mne moji představení zatížili, svěřivše mi správu této pracné misie. Jako byl kdysi můj veliký apoštol Indií naplněn ve snách nebeskou rozkoší, když se mu zdálo, že nese na svých ramenou obrovského černého mouřenína, tak přetéká moje srdce zcela

mimořádným uspokojením, kdykoli si představím, jak krásnou příležitost tu denně mám, objímat v náručí naše malé černoušky a brát na svá bedra od ostatního stáda rozuteklé černé ovečky po lesích, abych je donesl do společnosti ostatních a do obecného ovčince pravé Církve.

Bude ke cti a chvále nekonečně milosrdného Boha, který ráčil tak neužitečného nástroje, jako jsem já, použíti ke spáse těchto divochů, povím-li podrobněji, jakým způsobem hledím dosíci duchovního vzrůstu těchto pohanů a nově na víru obrácených a jaké ovoce moje skromné úsilí až dosud přineslo.

Musím sice co nejvíce hledět, abych byl všem vším a každému věku, stavu a pohlaví těchto mých domorodců společným otcem, ale můj hlavní a první úmysl cílí především k tomu, abych vedl děti těchto divochů od jejich raného dětství, jak se patří, k mravnému a křesťanskému životu. Vodím tuto mládež - a to jak chlapce, tak dívky - denně (s výjimkou čtvrtka, který je určen k jejich povyražení) časně ráno do kostela, kde si odzpívají po svém způsobu líbezně hlavní kus „Věřím v Boha", vyslechnou mši svatou a po té moje křesťanské naučení, a pak je odvedou - chlapce jejich učitel, který je učí čísti a psáti, děvčata jejich učitelka, která je učí šití a jiným ženským pracem - do školy. Tak se děje také odpoledne, kdy před školou zpívají a poslouchají v kostele křesťanská naučení, po škole pak se hlasitě pomodlí růženec a zazpívají Salve Regina, a když pak posléze skončili svoje bohoslužby i vyučování a co nejněžněji se se mnou rozloučili, propouštím je do jejich domovů. Čtvrtina chlapců, obyčejně 12 i více, podle toho, je-li jich v osadě více nebo méně, přichází týden co týden do mého domu, kde v zbývajícím čase denním hledím jim objasniti svými slovy lépe pojem křesťanství a [vštípiti jim] svým příkladem lidštější mravy. Zkušenost mne učí, jaké ovoce vy-

růstá u mládeže z tohoto, arci velmi obtížného, styku. Jsou tak krotcí, laskaví a dobře zvedení, že jim působí radost, mohou-li býti v blízkosti svého arnahan sa calog, to jest svého duchovního otce. Doprovázejí mne všude: posluhují mi v kostele u oltáře, táhnou se mnou na cesty, a dovolím-li jim někdy, aby si v mé přítomnosti na mořském břehu zaskotačili, obveselují mne svými hrami ne nepříjemně.

Vzrostlé již jinochy a panny na vdávání shromažďuji v pátek a v sobotu do kostela k jejich stavu přiměřenému ponaučování. V pondělí [sem přicházejí] letitější starci a babičky, o nedělích (svátků máme v těchto zemích málo) všichni staří i mladí pospolu, ke křesťanskému cvičení a v sobotu večer k mariánské pobožnosti. Je-li v osadě chorý, navštěvuji jej, a není-li pro nemoc dobře možné jej přenésti do kostela, aby přijal poslední pomazání, podám mu je v jeho chýši, kde zastávám současně místo tělesného i duchovního lékaře. Hledím prokazovati jim všem a vždy svoje služby se vší myslitelnou laskavostí, čímž si získávám srdce tohoto jinak neotesaného lidu do té míry, že by za mne dali tělo i život a, jak se u nás říká, do ohně by pro mne skočili.

Podivíte se nemálo nesmírné uctivosti a pozorné péči, se kterou se tito domorodci ve dne v noci starají o moji bezpečnost. Kdykoli se ubírám ze svého domu do domu cizího a několik mých domorodců mne třeba při vycházení spatří, už přispěchají hbitě, ozbrojeni svými šavlemi, štíty a halapartnami, aby mne doprovodili na místo mé návštěvy, a tak dlouho jsou při mně, až se zase vrátím do svého obydlí. V mé domácnosti je stále přítomen jeden z oněch tří mužů, kterým král v odměnu jejich věrnosti a služeb, které mi mají prokazovati, promíjí jejich každoroční tribut, a slouží mi zároveň jako tělesná stráž. Má na starosti chrániti mne, můj dům i kostel a i v noci ponocovati, pročež musí několikrát za-

zvoněním dát najevo, že je čilý a že bdí. Při mých cestách z jedné osady do druhé doprovází mne po každé jeden z nejpřednějších mužů osady, kterou opouštím, spolu s mnoha jinými ještě, kteří berou s sebou bubny a jakýsi druh jasně zvonících zvonců, zvaný lyon a podobající se litinovým pánvičkám, aby, až se přiblížíme k nejbližší vesnici, zvěstovali jejím obyvatelům zvukem bubnů a zvonce, spojeným s veselým jásotem, můj příchod; ti pak, jakmile zaslechnou toto znamení, vytáhnou v pořádku ze své osady, převezmou mne od mých průvodců a odvedou mne do kostela a posléze do mého obydlí, kde pobývám pak několik dní nebo týdnů podle toho, jak toho místní okolnosti vyžadují.

Jak si obecně všichni velmi přejí těchto mých návštěv, tak mám zase já po každé příležitost, abych svou přítomnost učinil těmto ubohým lidem užitečnou. Obyčejně nalezu tu mnoho novorozeňat, která musím pokřtít, mnoho nemocných, které musím připravit k šťastné smrti, mnoho manželských párů, kterým musím požehnat, mnoho kajícníků, kterým musím dát rozhřešení, mnoho zarmoucených je třeba potěšit, a ještě mnoho dalších, kterým musím s otcovskou láskou přispět radou i skutkem v jejich záležitostech.

V osadě svatého Kříže dali mi při poslední mé návštěvě někteří hosté značnou práci. Byli to oni černoši, kteří mi před rokem byli slíbili, že začnou vésti společný život s jinými domorodci, usazenými již v této osadě.[5]) Dávali najevo zvláštní uspokojení nad mým příchodem: přišli sami od sebe a z úcty ke mně proti své zvyklosti již s tělem poněkud zakrytým do mého obydlí a projevili ochotu dáti se mnou poučiti o zásadách křesťanského učení. Je k neuvěření, co mne to stálo námahy, abych těmto zatemnělým a - poněvadž prožili celý svůj život mezi divokými zvířaty v pralesích - jakéhokoli rozumového uvažování neschopným lidem vyložil první a nejnutnější základy

křesťanství. Tito lesní muži, protože se živí bylinami a kořínky a zároveň mají pro obrovské spousty včel [v pralesích] nadbytek sladkého medu, nacházejí ve svých pustinách sdostatek potravy, udržují se proto, ba vyhýbají se všemu styku s křesťanskými domorodci nebo svými vlastními, ale již krotšími soukmenovci. Nevyláká-li je jinak nějaká nouze nebo všetečnost nebo zištnost do našich osad nebo na břeh mořský, na příklad aby uzavřeli nějaký obchod s jinými a nakoupili za svůj vosk a med lidštějších krmí: rýže, řepy a podobně, nebo železného nářadí: nožů, sekyrek a jiných věcí toho druhu, nespatří za celý svůj život rozumného člověka: prožijí svůj život se zvířaty a mezi zvířaty divoce, zvířecky a nerozumně. Musil jsem si vymyslit tisíc prostředků, abych v těchto divokých učednících vzbudil chuť nebo spíše: abych jim neodňal trpělivost, které jest jim ke škole a ve škole křesťanství tolik zapotřebí. Co je nejvíce mělo k tak protivné [jim] píli ve věci, která jim je nekonečně nesnadná, byl tabák, kterého si cení výše než stříbra a zlata: dával jsem jim kus tabákového listu, kdykoli mi poněkud obratněji odpověděli na moje věroučné otázky, a slíbil jsem jim, že jim dám ještě více, budou-li i nadále tak horliví ve svém úsilí seznámiti se plně s křesťanstvím, které jsem jim musel s náramnou vlídností chválit a velebit.

V osadě svatého Josefa zastihl jsem při své poslední návštěvě vše v největším zmatku a poděšení. Jakýsi mocný pohan pojal - nevím ještě, z jaké příčiny - proti této, s ním sousedící osadě tak nesmiřitelnou nenávist, že, aby učinil zadost svému hněvu, dal vyslanými žháři založit oheň a spálit jejich kostel i s domem pro misionáře. Obyvatelé nesli tak těžce ztrátu svého krásného a nedávno vybudovaného kostela, že jsem nemohl najíti dosti slov, abych je potěšil a uklidnil. Slíbil jsem jim, že se jim dostane uspokojivého zadostiučinění se strany vrchního

soudu v pevnosti na ostrově Bohol[6]), kam byl již zlomyslný ničitel chrámu dopraven do vězení, a vedle toho i veškeru svoji pomoc k vybudování nového kostela, pro nějž jsem také už opravdu začal shánět potřebné věci. Zatím jsem jim poručil, aby zřídili větší slaměnou chýši, abych v ní mohl o blížícím se svátku jejich patrona konati oběť mše svaté, kterou jsem zamýšlel čísti toho dne v novém kostele, a ostatní slavnostní obřady. Zítra se tam odeberu. Dej Bůh, abych tam současně zastihl několik nově obrácených křesťanů z jejich pustin! Osada leží velmi vysoko v horách a byla založena nedávno v těchto místech právě proto, aby početní divoši v sousedství měli lepší příležitost přijíti k našim lidem a započíti s nimi společný křesťanský život.

V osadě svatého Pavla jsem právě zaměstnán budováním nového chrámu a doufám, že s ním budu příštího jara hotov. Náš způsob stavby jest zcela rozdílný od evropského. Vyženeme jak kostely, tak domy značně vysoko, aniž bychom k tomu použili kamene, jednak protože nalámati kámen a zároveň jej dovézti na stavbu by vyžadovalo nesmírné námahy, jednak protože jsme stále v nebezpečí, že nás vpád asijských mouřenínů[7]) připraví v krátce o užitek a o ovoce naší tak namáhavé práce. Všechna naše obydlí roubíme ze dřeva, a to - což bych byl býval nikdy neuvěřil, kdybych to byl nebyl na vlastní oči viděl - beze všech železných svorníků a hřebíků, místo nichž používáme jistých z rákosu řezaných a spletených pásů, kterými vážeme [jednotlivé] části našeho stavení k sobě tak přesně a pevně, jako by to bylo vše spojeno klenbami nebo svázáno maltou. Tak také budujeme svoje lodi.

Z této osady si mne povolali hned v prvním roce mé misijní činnosti do osady sousední, kde tehdy řádily neštovice jako morová rána, takže ani jediná domácnost nezůstala jimi nedotčena, abych tu poskytoval pomoc

nemocným. Tam jsem položil základy svého apoštolátu, či, jak se zde říká, odbyl jsem si svůj noviciát neboli zkušební dobu. Ve dne v noci jsem musil čekat na nemocné, obcházeti dům od domu: tu poskytovat tělesnou pomoc uzdravujícím se, tu zase pomoc duchovní umírajícím, pečovat o zdravé i nemocné, o živé i o mrtvé. Uprostřed této práce byla mi donesena zpráva, že jedna černoška, která obávajíc se - právem - že se nakazí od jiných, utekla, onemocněla z toho a leží těžce churava v pralese. Pospíšil jsem si s mými malými domorodci do pralesa, abych poskytl ubožačce potřebnou pomoc a po čtyřhodinném bloudění zastihl jsem ji konečně už v posledním tažení, ale ještě v takovém stavu, že jsem jí mohl dáti svátosti umírajících, které jsem z prozíravosti vzal s sebou, [a tak jí dopomoci] k šťastnější smrti, která se také brzy poté dostavila. Při této příležitosti jsem narazil ještě na značný počet jiných těchto uprchlíků, kteří, protože byli také stiženi tím zlem, složili u mne tíži svých hříchů, aby aspoň neumřeli bez zpovědi.

Z této cesty pralesy jsem přišel domů takřka polonahý, neboť jsem si roztrhal svoje šaty, když jsem se musil násilím prodírat mezi velmi těsně srostlými stromy a hned tu, hned zase tam se přichytit na trní, na mnoho kusů. Divoši nedbají a nebojí se toho: neboť, protože jsou celí nazí a protože zároveň přinášejí si už z lůna mateřského na svět velmi silnou kůži, nepociťují žádných ostnů bodláčí: probíhají jako větřík rychle těmito pralesy a proderou se bez překážky křovinami a houštinami, zejména spatří-li ve svých pustinách, kam my, misionáři, se často odebíráme, abychom tyto divochy vyhledali, nějakého Evropana, jehož postava a oblek je prudce vyděsí, takže se okamžitě dávají na útěk, jako kdyby je pronásledoval nějaký nepřítel.

Z toho vidíte, ctná panno, snadno, jak namáhavý a přece utěšený úkol to je, bdíti na těchto ostrovech nad spásou

duší. Vzpomínejte na mne ve svých nevinných modlitbách, aby Bůh udržoval ve mně stále onu vřelou touhu pracovati až do konce života u těchto divochů, kterou z jeho milosti stále ještě v sobě cítím, a aby mi propůjčil i potřebné síly, abych mohl ještě mnoho vykonati a vytrpěti k jeho cti, šíře naši svatou víru u těchto pohanů!

O povaze vzduchu, úrodnosti země, proměnách ročních počasí a jiných vlastnostech tohoto ostrova nemám co říci, protože už dávno poslali naši misionáři do Evropy mnoho velmi obšírných a dokonalých popsání těchto Filipinských ostrovů. V našem kraji máme od ledna až do května naše léto a velmi veliká vedra, která však nám nebrání sázet a sklízet sladkou řepu camote, moje to obvyklé jídlo, jakož i čočku a boby; ostatní měsíce je tu čisté jaro, pro neustálé deště arci stále mokré, což však je jenom k našemu dobru, protože rýže, která je obecným jídlem těchto domorodců, a veliká řípa gobi, které se v tomto údobí ročním sejí a sklízejí, potřebují tak nezbytně vlhkého, deštivého počasí, že od něho úplně odvisí úroda [toho kterého] roku. Prší-li hodně, sklidí se z jednoho strychu naseté rýže až na sto strychů rýže nově vzrostlé.

Čeho se jinak musíme na našem ostrově zvláště báti, jsou především naši zlí sousedé, na ostrově Mindanao obývající mouřeníni[8]), kteří se odvážili již mnoha zhoubných vpádů do křesťanských osad a zejména do mých, jež leží na špici tohoto ostrova, a nenaleznuvše takřka odporu, vše zpustošili. Letos vpadli zase nepřátelsky na ostrov Calamii[9]), mnoho míst strašně zplundrovali a mnoho křesťanů odvedli s sebou do otroctví. My jsme měli k očekávání podobné neštěstí, ale nejblahoslavenější Matka Boží, pod jejíž ochranu jsme se utekli, odvrátila nejdobrotivěji hrozící nebezpečí.

Druhým naším nepřítelem jsou prudké vichřice, které

[tu] v jistých obdobích řádí tak strašlivě, že všechno obrátí vzhůru nohama. V roce 1732, několik dní před vánocemi srazily v našich dvou osadách vedle mnoha domů k zemi i dva kostely.

Třetím nepřítelem, jehož zběsilosti jsem, bohudíky, ještě nezakusil, jsou silná zemětřesení, o nichž mi [zdejší lidé] vyprávějí, že již často za strašlivého hukotu tak mocně otřásala tímto ostrovem, že se domy kácely s jedné strany na druhou a zvony na věžích se rozezněly, aniž by se jich kdo dotkl. Bůh ochraňuj tento můj ubohý lid od těžkých důtek a trestů, aby si mohli v žádoucím klidu a pokoji bez nemírných starostí o věci časné hleděti spásy duší, po níž velmi dychtí! Ještě jednou poroučím je i sebe do svaté vzpomínky ve [Vašich] modlitbách.

Psáno v Cabausklan, v misii svatého Františka Xaverského 15. března 1735.

Ctné panny duchovní služebník
Antonín Xaver Malínský S. J.

V

Důstojný Otče v Kristu, můj nejmilejší pane bratře!

Když jsem byl tři léta pracoval ke své radosti, a jak doufám, [i] k duchovnímu prospěchu samotných ostrovanů na ostrově Negros v obou misiích: u svatého Pavla a u sv. Františka Xaverského, ráčili moji představení použíti mých služeb jinde a svěřili mi dvě jiné misie: jednu sv. Františka Xaverského na ostrově Leyte[1]), druhou sv. Josefa na ostrůvku Poro[2]). Už loňského roku v lednu začal jsem vzdělávat obě role a byl bych býval i letos dále na nich pracoval, kdyby byl býval můj D. P. provinciál, prozkoumav podle zvyklosti za své návštěvy zde nynější stav těchto misií a shledav, že úsilí jediného, byť i pilného, pracovníka na dvě tak rozlehlá pole

nestačí, nebyl považoval za lepší práci rozděliti a přidati mi druha, který má vzíti na se jen péči o ostrov Poro a hleděti si se vší vážností obyvatelstva osady sv. Josefa; tak se také počátkem letošního roku 1737 stalo.

Ačkoli je osada [svatého Josefa] jediná na tomto ostrůvku, přece, majíc více než tisíc hlav, dá misionáři dosti práce a hojně příležitosti ne sice obraceti pohany na víru křesťanskou (neboť všichni obyvatelé se přiznávají k naší svaté víře), ale prokazovati krásné služby milosrdenství křesťanům a zejména nemocným, kterých je na tomto pro veliká vedra nezdravém ostrově velmi mnoho. Přívětivost, poslušnost a láska, kterou tito ostrované chovají ke svému misionáři jako dobré děti ke svému otci, ulehčí mu v jeho práci a jinak mu nebude na tom, čeho je třeba k živobytí, nic scházeti, neboť tento ostrov, jakkoli je ve svém obvodu z nejmenších, přece se čítá pro svoji plodnost mezi nejblaženější.

Trpí sice časem pro svoji suchost nedostatkem rýže, která je jinak obecným jídlem všech domorodců, ale tento nedostatek nahrazují dva kořeny zvané calud a caong, jež slouží obyvatelům za pokrm. První z nich je sice sám o sobě pro svůj jedovatý kořen velmi škodlivý a mnoho lidí, kteří jej sdostatek nevymáčeli, pojedše ho, se otrávili; ale naši domorodci dovedou jej pomocí mořské vody tak zbaviti jeho jedu, že ho mohou požívat jako svého každodenního pokrmu. Druhý kořen je zvlášť výživný; ale i jej je třeba nechat krátce leptat mořskou vodou, jinak vyvolává nesnesitelné svrbění kůže.

Co na tomto ostrově Poro působí největší škodu, jsou divoké, těm, které vídáte v Evropě, až na dlouhý ocas velmi podobné opice, jež nejen že ničí rostliny a zeleniny, ale jsou na obtíž i člověku, zejména ženskému pohlaví, ba ukládají mu i o život. Chytí-li je v mládí, odkládají lehce svoji divokou povahu a obveselují - podobně jako v Evropě - svého pána mnoha veselými kousky.

Ostrov Leyte převyšuje ostrov Poro rozlohou i úrodností a nadbytkem všeho možného, čeho je k lidskému živobytí zapotřebí. Hlavní město tohoto ostrova Palampong[3]) bylo před několika lety ještě doupětem vrahů a peleší škodlivého loupežnického neřádu[4]), dnes je to jedna z nejvíce kvetoucích osad a shromaždiště horlivých křesťanů, kteří jsou se zvláštní nábožností oddáni velikému apoštolu Indií sv. Františkovi Xaverskému a jimž se také od něho denně dostává zcela zvláštních dobrodiní. V nádherném, ze samých kvádrů skvěle vybudovaném kostele uctívají dvě píde vysokou sošku tohoto světce, která slyne v celém kraji podivuhodnými zázraky, jež působí, a k níž putuje množství poutníků; vykonají-li devítidenní pobožnost [k světci], napijí-li se vody, požehnané ve jménu tohoto apoštola, a dotknou-li se zmíněné sošky, dostává se [těmto poutníkům] zcela mimořádné pomoci v jejich potřebách tělesných i duchovních. Veliký Xaverius působí tu neustále dobrodiní a divy, a jak kdosi po pravdě napsal do Macaa[5]), považovali by zdejší domorodci za zázrak, kdyby třebas jen nakrátko přestal zázraky dělat.

Důvěra prvních křesťanských obyvatel Palampongu k sošce sv. Františka Xaverského byla tak veliká a tak obecná, že kdykoli je doma nebo na poli stihlo nějaké neštěstí, běželi ihned do kostela, popadli dřevěnou sošku a žehnali jí nemocné děti, poškozený dobytek, zničené plodiny atd. a tak sami dělali zázraky. Aby svého paladia při takovém důvěrném zacházení s ním nepozbyli, bylo třeba se postarati, aby toto muselo být na nějakém posvěceném místě přísně zavíráno; každý pátek však, není-li jinak žádné překážky, slouží se slavnostně zpívaná votivní mše svatá o světci a paladium se vystavuje houfně přicházejícímu lidu a ze všech okolních ostrovů sem připlouvajícím domorodcům i Španělům k uctění.

V zmíněném kostele stojí mimo jiné za podívanou čtyři

po evropském způsobu od zdejších umělců umně vyřezávané boční oltáře, z nichž jeden je zasvěcen velikému pražskému mučedníkovi, svatému Janu Nepomuckému. Jeden jeho ctitel napsal již krátký životopis tohoto divotvorce a [tento životopis] bude v nejbližší době vydán v domorodé řeči tiskem pro naše okolní domorodce, aby se tak šířila úcta k světci[6]). Možno s určitostí doufat, že spolu s jinými vnějšími podněty k pobožnosti, jichž musíme znovu a znovu v rozličných proměnách používat, udělá žádoucí dojem na naše Filipiňany a bude jim pobídkou jak k tomu, aby si vážili tohoto světce, tak k tomu, aby následovali jeho ctností. Nedívají se na nábožná cvičení nijak nepříznivě, naslouchají rádi tomu, co se jim k jejich náboženskému vzdělání přednáší, a v tom, co jednou, byť s námahou, pochopili, jsou pevni a stálí, což je snad jediná dobrá vlastnost tohoto jinak od přírody k mnoha nectnostem nakloněného lidu.

Tito ostrované (mluvím o Filipiňanech obecně, a to na základě vlastní pětileté zkušenosti) jsou vlhkého a studeného temperamentu, a to pro silný vliv, který má na ně měsíc, činící je lenivými, pomalými, ospalými, nedůvěřivými, bázlivými atd.[7]) Zdržují se rádi na moři a na řekách: milují rybolov a dávají v jídle přednost rybám před jinými masitými pokrmy, s oblibou dívají se do jasného světla měsíčního a jsou rádi, mohou-li ho lépe užívat, večer za jasného nebe odebírají se na břeh mořský a až do pozdní noci baví se svými obvyklými hrami.

Hrají nejen, aby si ukrátili čas, ale i, a to nejvíce, aby měli ze hry zisk, i kdyby měli do toho vsadit poslední halíř. Když je pytlík prázdný, je jim sice líto, že promarnili tak darebně drahocenný čas a svůj majetek i zboží, nesáhnou však, jako třeba jiní starostliví hospodáři, k práci, kterou pro její nesnadnost nenávidí, nýbrž vyhledávají dobré přátele, kteří jim buď dají nějakou almužnu, nebo jim zapůjčí na úvěr, čeho potřebují ke

své výživě a k výživě své rodiny. Vůči svým štědrým dobrodincům jsou krajně zdvořilí, líbají jim ruce a nabízejí jim za tisícerých přípovědí, které však nikdy nemají v úmyslu dodržet, svoje protislužby. Naproti tomu před tváří svých věřitelů prchají, obávajíce se, že by tito mohli žádat svoje peníze, které oni nikdy neměli v úmyslu jim vrátit, zpět. A i když jsou nuceni dluh zaplatiti, vezmou si zase část na úvěr a tak zůstávají věčně dlužníky. Misionář se musí zvlášť střežit, aby těmto lidem nic nepůjčil na úvěr; vzdalovali by se i v neděli a o svátcích bohoslužeb z bázně, že se kněz na ně jako na svoje dlužníky a tak pomalé plátce rozhněval, anebo že by je mohl veřejně napomenout, aby svůj dluh zapravili.

A jak to u hráčů obyčejně bývá, že rádi pijí, tak jsou také naši veselí Filipiňané velicí milovníci své tuba neboli palmového vína, které jest zcela příjemné chuti, a smísí-li se s kůrou stromu sungug, i velmi silné a alkoholické. Naši misionáři používají tohoto nápoje obyčejně při svém stole, zejména proto, že má v sobě jistou léčivou sílu a buď pomáhá od bolestí kamene, nebo před nimi chrání. Domorodci nedbají o tuto dobrou vlastnost. Pijí svoje palmové víno, protože jim chutná, a to tak nemírně, až se jím opijí. To se děje velmi často a u většiny obyvatel, a proto také si z opilosti mnoho nedělají, ba vynadají-li některému, jinak umírněnému muži mazavků, neuvádějí to při zpovědi ani jako nějaké nactiutrhání. Jen tehdy se žalují pro urážku na cti, jestliže někdo prohlásil o někom u druhých, že je čarodějem a zaklinačem čerta.

Tento druh zloduchů jest u nich v takové nenávisti, že těm, kteří jsou v podezření z čarodějnictví, jako nepočestným a jejich společenství nehodným lidem ukládají o život. Misionář tu musí zprostředkovati a buď tyto nešťastníky dopraviti zavčas jinam do bezpečí, anebo dovoditi svým lidem patrnými důkazy jejich nevinu, ji-

nak by došlo v jeho osadě nepochybně k ukrutné vraždě. Z toho, co jsem poznamenal o hráčské a pijanské vášni těchto domorodců, vyplývá, že nejsou žádnými přáteli práce. Všemu, co by je stálo sebemenší námahu, se pečlivě vyhýbají; vrata, která snad otevřeli, nikdy za sebou nezavřou, nástroj který vzali náhodou do ruky, nikdy nepoloží na staré místo, domácí nářadí, kterého použili, neudržují ani v pořádku ani v čistotě; spíše vydrží nesnáze drsného povětří, než aby si trochu pokryli střechu; ani svého vlastního domácího dobytka neobslouží a starají se pramálo, kde jejich krávy, prasata, drůbež atd. vezmou potřebnou potravu.

Jediné, oč zcela mimořádně pečují, je jejich kohout. Sotvaže se probudí, navštíví svého kohouta a třeba po celou hodinu se kochají pohledem na něj. Utrhnou si žvanec od úst a budou trpět nouzi, jen aby jejich kohout neměl žádného nedostatku. A to vše proto, že od něho a z něho očekávají užitek. Filipinští domorodci mají [totiž] zvyk pořádati v jistých ročních dobách souboje mezi svými kohouty. Ozbrojí tohoto ptáka ostře vybroušeným nožíkem na krájení, který mu přiváží na nohu a štvou jednoho [kohouta] proti druhému, aby došlo k zápasu, k němuž jej předtím dobře vycvičili. Čí kohout druhého porazí, ten vyhrává cenu, která byla při začátku zápasu vsazena jako odměna vítěznému kohoutovi; pán přemoženého kohouta však těžce želí vedle toho, že ztratil cenu, i smrti svého kohouta, neboť z vrozeného skrblictví neloučí se s ničím, co bylo jejich, bez bolesti.

Komickou příhodu vyprávěl mi v této souvislosti nedávno jeden náš misionář. Byl povolán k nemocnému, kterého však neupoutala k lůžku tak nějaká zlá nemoc jako spíše nedostatek sil. Poněvadž však kněz ze všech okolností poznal, že by jeho pacientovi více než všechny lékařské prostředky pomohlo dobré a vydatné jídlo, přemluvil jej, aby si dal připravit k jídlu jedno kuře, které měl

doma, a polévku, která se z něho vyvaří, si dával častěji podávat k pití. Lék nebyl bez výsledku, neboť nemocný, požív masa a polévky z uvařené slepice, nabyl opět zakrátko svých ztracených sil. Dostavil se [pak] k misionáři, ale ne aby, jak tento očekával, mu poděkoval za jeho radu a pomoc, nýbrž aby jej požádal o náhradu za ztracenou slepici. Ten lakotný a nevděčný člověk naléhal prudce, aby mu misionář nahradil škodu, kterou utrpěl ztrátou slepice, třebaže tato byla zabita s jeho vůlí a on sám ji snědl!

Tak špatně vychovaní lidé jsou naši Filipinští a misionář musí ke všem podobným neobratným nezdvořilostem s velikou trpělivostí mlčet, aby si uchoval jejich lásku. Vetřou se často nezváni a nepozorováni do jeho obydlí, prohledají, aniž by jej pozdravili, všechny jeho zásoby v domě a zejména v kuchyni, vezmou si z nich, co se jim líbí, ohmatávají všechno, zvlášť co je evropského původu, s takovou nešetrnou neohrabaností, že obyčejně ta věc vezme za své, uvidí-li u nějaké skříně klíč, otevřou si sami, a jestliže se jim to zalíbí, žádají úplně nestydatě po misionáři, aby jim to dal. Potká-li se s nimi misionář na ulici, pustí se s ním zcela neslušným způsobem do řeči, [dotazujíce se jej], odkud jde? kam se bere? co má nového? Ba, čte-li snad náhodou nějaký z Evropy či odkudkoli odjinud poslaný dopis - ať už je psán v jakémkoli jazyce - postaví se mu po boku, vrhají svoje zvědavé pohledy úplně drze na papír a nespokojí se dříve, dokud jim misionář nesdělí obsah dopisu, nebo jim jej slovo od slova (třebas byl psán v cizí, jim nesrozumitelné řeči) nahlas nepřečte.

Vedle této své ohavné a nezdvořilé zvědavosti jsou také obyčejně velmi lehkověrní. Ať se jim řekne jakákoli bajka nebo nesmysl, popřejí mu sluchu a z nedostatku zdravé soudnosti přitakávají kdejaké směšnosti, kterou jim někdo poví, zejména souhlasí-li s jejich starými zvyk-

lostmi nebo podněcuje-li je k životu ve volné přírodě, mimo osady.

Jakýsi zlomyslný člověk na ostrově Panay, který leží proti ostrovu Negros[8]), si falešně smyslil a lehkověrným ostrovanům vyprávěl, že španělský král padl nešťastnou náhodou při lovu ryb do rukou Turkům a že tito nechtějí svého zajatce vydat pod žádnou jinou podmínkou, než že jim bude vydán jako zástava ostrov Panay a jeho obyvatelé [dáni] jako rukojmí. Vylhaná historka udělala na ty prosťáčky takový dojem, že by se byli málem se vším, co měli, dali na útěk do hor, kdyby je byl misionář s velikou námahou nepřesvědčil o neopodstatněnosti poplachu a nezdržel od jejich bázní vyvolaného předsevzetí.

Jiná, ještě směšnější pověst přiměla k útěku všechny stařeny zmíněného ostrova. Na ostrově bylo nedávno nalezeno několik rudných žil, které daly některým ziskuchtivým ostrovanům příležitost, aby věc oznámili v Manile vrchnímu představenému Filipinských ostrovů v naději, že jako první nálezci jejich budou míti na nových stříbroči zlatodolech podíl. Horničtí odborníci, kteří byli posláni z Manily na ostrov Panay, aby věc vyšetřili, prohlásili sice po odborném vyšetření, že nenalezli nikde nic, co by ukazovalo na žílu bohaté rudy, zmínění ostrované však rozhlásili mezi lidem naopak, že prý se lze bezpečně nadít z objevených dolů hodně stříbra; je prý však nezbytně zapotřebí, aby se starým ženám vyloupaly oči z hlavy a jejich krystalickou šťávou se stříbronosné rudy pokropily, načež prý se bude dobývat stříbra přehojně. Ač nemohlo býti nic vybájenějšího než tato bajka, uvěřily tomu přece staré babičky jako neomylné pravdě. Z bázně, aby neztratily svých očí, opustily v pár dnech všechny osadu a uprchly do nejnepřístupnějších pustin, kde je pak misionář musel s velikou námahou shledávat a vykládat jim přesvědčivě podvod zlomyslných lhářů, aby se konečně rozhodly vrátit se ke svým [rodinám].

Bůh uchraň, aby někdo z nich, zejména pokud by to byl člověk, požívající ve své obci pověsti moudrého a učeného muže, roztrousil nějaký blud ve věcech věroučných! Všichni by mu přitakávali, a to s takovou tvrdošíjností, že by misionář, byť by proti takovým poblouzením namítal cokoli, málo u nich pořídil, protože svědectví jednoho z nich znamená u nich více než sebejadrnější závěry. Tato jejich lehkověrnost a tvrdošíjnost pramení z jejich neuvěřitelně veliké prostoty, která jim nedovoluje rozpoznávat pravé od falešného, v pochybných věcech chytře rozsoudit, dát přednost tomuto před oním nebo i pochopit, jak se sluší a patří, poučení, které se jim se všemi je doprovázejícími okolnostmi živě a názorně podává.

Zdá se mi, že je to právě výsledek této jejich nepochopitelné prostomyslnosti, že žijí i ve své krajní nouzi bez starosti a spokojeně, a mají-li doma na tři nebo na čtyři dny zásobu rýže, ryb a tabáku, cítí se šťastnějšími než všichni ostatní lidé na světě. Z toho však, že si sami sebe tak vysoko cení, pochází, že se jeden druhému těžce podrobují a ještě tíže druhému za nějakou pevně stanovenou mzdu slouží. Než přijali křesťanství, byl každý z nich dokonalým pánem sebe sama a syn nechtěl poslouchati svého otce, sedlák svého rychtáře[9]), protože veškeru poslušnost považovali za opovržení hodné otroctví. Jen zbraněmi si podrobovali mocnější méně mocné a docházelo k rozlišení, kdo je pán a kdo je služebník. Teď jsou křesťany, děkují Bohu, že přišli do područí Španělů, od nichž se přiučili subordinaci, nezbytné pro každou pospolitost, a už slouží jeden druhému lehčeji. Misionáři a Španělům se podřizují docela ochotně, poněvadž považují tyto za cosi vyššího a pokládají si za čest a za štěstí, mohou-li jim sloužit.

Zbraně, jichž používali, jak jsem se [právě] zmínil, před časem jeden proti druhému a jichž používají ještě dnes proti svým nepřátelům, jsou oštěp, štít, krunýř neboli

pancíř, upletený z jistého druhu provázků, a meč nebo dýka, kterou nazývají calis. Těchto zbraní dovedou užívati velmi obratně, stejně jako obratně dovedou vrhat kameny, jež házejí tak bezpečně a jistě, že se jen zřídka netrefí v určený cíl. Spatřil jsem k svému úžasu, jak 10- a 11letí chlapci, kteří, aby mi prokázali svou úctu, vyprovázeli mne na břeh mořský, srazili kamenem ptáka, letícího ve vzduchu. Stejně obratní jsou v lovu ryb a se svou laja (jakýsi druh rybářské sítě) chytí v hodině či v půlhodině tolik ryb, že mají na kolik dní jídla více než dosti. Tím si lze vysvětliti, že misionář nemá nikdy nedostatek ryb, a to i lepších druhů, neboť si při jejich šťastném rybolovu může za jeden groš koupit tolik ryb, že by to v Evropě nekoupil za mnoho zlatých. Může je pak po celý týden denně předkládat k tabuli a jeho chlapci, kteří jsou mu po ruce k obsluze, nebudou při tom trpěti hladem.

Co bych u těchto ostrovanů ještě vyzvedl, je jejich pokojnost a odevzdanost v jejich nemocech, a to i smrtelných. Neslyšíte je propukati ve vzdechy, tím méně v nářek, byť i trpěli sebehorší bolesti a byli velmi úporně trápeni horkem svých horeček. Považovali by to za znamení nešťastné smrti, kdyby umírající na smrtelné posteli měl projeviti bázeň nebo netrpělivost. Protože jsou při všech změnách svého zdraví úplně necitelní, nepozorujeme my, misionáři, začasté jejich nemoci, tím méně nebezpečí jim hrozícího, a za své pětileté zkušenosti nemohl jsem nalézti žádného bezpečnějšího znamení, že by se některému z mých osadníků špatně dařilo, než že měl po řadu dní nechuť k jídlu. V takovém případě jdu hned za tou věcí a připravím svoje nemocné po zvyku naší svaté Církve na smrt, která také obyčejně následuje.

Jak je ale v umírajících docela ticho a klid, tak je po jejich smrti všechno v pozdvižení a v neklidu. Do domu

zemřelého se seběhnou všichni přátelé a příbuzní z celé osady a začnou hrozně kvílet a naříkat. Po jednom nebo po několika měsících, když třeba přijde nějaký přítel nebo známý zesnulého z daleka, opakují na znamení bolesti, kterou jim žalostné úmrtí způsobilo, svůj naříkavý pokřik znovu. Kdysi odnášeli také jistá jídla na hory pro občerstvení ducha zemřelého, neboť ve svém slepém pohanství měli za to, že duše zesnulých se zdržují na horách jako ptáci na stromech, nebo že se převtělily do těl zvířecích.

Pokud jde o konečný způsob, jehož musí misionář dbáti, chce-li udržovati svoje ostrovany v bázni a v poslušnosti a zejména chce-li je potrestati za jejich provinění, jež si zasluhují trestu, musí býti tento zcela jemný a pokojný. Misionář nesmí vinníkovi jeho přečin vyčítat prudkým a zesíleným hlasem. Tento způsob napomínání by [provinilec] těžce snášel a [zdejší lidé] se dají raději potrestat důtkami než jazykem. Prohlašují, že i jen jediné slovo, které proti nim Španěl pronesl prudce a zvýšeným tónem, proniká jim až do srdce. Zkušenost nás zatím učí, že vynadáme-li jim a vypeskujeme-li je, jsou sice zmateni, ale nepolepší se. Přijdou-li po čase na hostinu nebo na besedu ke svým známým, vysmívají se svému plísniteli, ba radují se a chlubí se, že Španěla rozzlobili.

Ještě méně se smí misionář dotknouti vinníka holou rukou, protože to se zde považuje za jednu z největších křivd. Je-li vina takového rázu, že jest ji třeba potrestati ranami, musí misionář použíti obvyklých zde, z řemenů z hovězí kůže spletených důtek a při tom [se musí tvářiti] vesele a mile, bez jakéhokoli znamení netrpělivosti; jinak řekne domorodec, že jej bil z hněvu a ne pro jeho chybu.

Tuto chybu musí misionář, než přikročí k vykonání trestu, vinníkovi tak jasně a neodmluvně vyložit, aby ji do-

morodec sám nemohl ani popírat, ani omlouvat. Byl-li přesvědčen o své vině, přijme trest zcela poslušně a s největší pokorou, ba poděkuje zaň.

Na druhé straně však nesmí misionář nic, co si zaslouží trestu, nechati nepotrestáno; čím více by nad svými ostrovany přimhuřoval oko, tím volněji by hřešili. Také musí dávati pozor, aby ten, kdo má býti potrestán, neměl tušení o trestu, který se chystá; jinak by, aby ušel třeba i jen nevelikému trestu, prchl a zahrabal by se v horských doupatech, v nichž bydlel předtím. Především ovšem musí misionář sám žíti tak příkladně, aby lidé jemu podřízení při vší své zvědavé pozornosti a vyzvídání nemohli najíti na jeho životě nic, co by je mohlo pohoršiti.
V. D., můj nejmilejší pane bratře, posoudí z toho snad, jak obezřelým musí tu býti misionář jak ve svém soukromém životě, protože domorodci jej často potají pozorují i v jeho světnici štěrbinou ve dveřích nebo ve stěně - tak ve veřejném styku s nimi i mezi nimi, jak musí odvažovati každé slovo a každé cvičení zaříditi podle jejich hlavy tak, aby neměli ani sebenevinnější příležitosti pohoršovati se nad jeho slovy nebo dílem. Jak je to těžko, vyvarovati se u lidu jak hloupého a prostomyslného, tak zvědavého, podezřívavého a lehkověrného takových pohoršení, k nimž nezavdals příčinu, nýbrž jež vznikají mimo tebe, ví nejlíp ten, kdo to doopravdy zkusil.
V. D., můj pane bratře, a všichni důstojní v Kristu Otcové a Bratří naší nejdražší české provincie, račte mi vyprosit u Boha svými horlivými modlitbami, abych já, který z celého srdce si hledím, a pokud mi Bůh dopřeje života, budu si i nadále hledět spásy mých domorodců, nestal se jim kamenem úrazu! Budu po všechny dny svého života zase při své skromné pobožnosti vzpomínati

vás. Poroučím se co nejponíženěji V. D. služebník a bratr v Kristu

Antonín Xaver Malínský Soc. Jesu,
nejnehodnější misionář na ostrovech Filipinských.

V Polomongu v misii sv. Františka Xav. na ostrově Leyte 28. února 1737.

VI

Důstojný Otče v Kristu!
Obsah tohoto dopisu není sice toho druhu, aby zasloužil pozornosti zvídavého a po novinkách dychtícího evropského čtenáře, nebude však V. D. nepříjemným, neboť přináší do Evropy patřičnou zprávu o tom, jak se má moje maličkost, o kterou [V. D.] ráčila vždy projevovati více než otcovskou péči.
Nacházím se nyní ne už na ostrově Leyte, nýbrž na ostrově Boholu[1]) v osadě Hagna[2]), zcela příjemně vybudované na břehu mořském, v misii svatého archanděla Michaela, která se prostírá daleko přes velmi strmé hory do hlubokých pralesů, kde tu a tam lze nalézti křesťanské Pictos neboli malované domorodce[3]), tvořící s obyvateli Hagna jeden kmen.
Budou to už dva měsíce přes dvě léta, co pracuji na této vinici, prvního roku sice za nestálého a na konec velmi špatného zdravotního stavu, letos však, díky Bohu, se zdravými a svěžími silami, kterých je ovšem misionáři v Hagna tím více zapotřebí, že musí nésti sám břímě velmi rozlehlé křesťanské obce a musí konati buď pěšky, nebo na bedrech nosičů velmi obtížné cesty horami a lesy za svými tu a tam rozptýlenými křesťany. O koních a mezcích tu [totiž] nic nevědí; snad právě proto, že by tito našim ostrovanům na výpravách, které chtějí podniknouti, při úzkosti a neschůdnosti [zdejších] cest byli k nepotřebě a bez užitku.

Tato misie leží v úrodnější části ostrova Boholu, který jinak má nedostatek rýže, našeho to denního chleba, zde však ji rodí v nadbytku, zejména v poněkud vlhčích letech, jako byl loňský rok. Letos budeme snad pro přílišná sucha trpěti [po této stránce] nedostatkem; ale jiné rostliny a plodiny, jako palmy, banány, kakao a j., které poskytují příjemný pokrm, jej bohatě nahradí. Naše víno může se rovnati nejen nejsilnějším vínům evropským, ale dokonce i velmi alkoholické pálence; požívá-li se ho mírně, působí jako medicina, a léčí všechny nemoci, vznikající z nachlazení žaludku. Ke mši svaté ho nesmíme používat, protože neroste na révě, jinak je však denně naším nápojem při stole. V horách se to hemží včelami a proto se tu sebere spousta vosku a všude se tu nesvítí žádnými jinými svíčkami než z nejčistšího, panenského vosku, z něhož mají také naši ostrované veliký zisk, poněvadž s ním obchodují mimo tento ostrov.

Obyvatelé tohoto ostrova se přiznávají k naší svaté víře křesťanské; jsou ducha vznětlivého a čilého, všichni bojovní muži. Při své bojovnické živosti dávají misionáři častokráte příležitost, aby osvědčil svoji trpělivost, a tohoto stojí značnou námahu, aby je udržel v mezích křesťanské pokojné mysli. Od mládí se cvičí ve zbrani, protože jsou vždy znovu napadáni zdejšími i zahraničními nepřáteli.

Vypravují mi mnoho o bojích, které měli jejich předkové s Ternaty[4]), Portugalci[5]) a Kastilci[6]) [a] o krvavých válkách, které vedli sami se Španěly v době domácích povstání. S mouřeníny[7]) mají ještě dnes co dělat a nejsou ani hodinu jisti, nebudou-li těmito zlými sousedy nepřátelsky napadeni. Před rokem jsem byl sám ve svrchovaném nebezpečí, že budu přepaden. Mouřenínští piráti, kteří řádili velmi zle na sousedních ostrovech, vpadli násilně do křesťanských osad a kromě mnoha jiných křesťanů odvlekli do otroctví i jednoho misionáře z řádu

sv. Augustina, chtěli naposled zkusit štěstí i u nás; potloukali se se svými loděmi kolem našich břehů a ohrožovali nás svým vpádem. Leč my jsme již dříve dostali návěst o jejich plánu a postavili jsme se statečně na obranu, připraveni buď nad těmito nepřáteli všeho křesťanství zvítězit, nebo pro svatou víru křesťanskou umřít. Naše opatrná bdělost vzala jim pro tentokrát podle všeho chuť utkati se s našinci, jejichž neohroženou, hrdinskou mysl byli už ostatně častěji seznali. Přejeli kolem našich břehů se svou bohatou kořistí, aniž by nám však - krom zděšení - byli způsobili nějakou škodu.

Kdyby bylo došlo k boji, byli by naši lidé z Hagna podali nejeden krásný důkaz své horlivosti, kterou projevují, pokud jde o bezpečnost křesťanského náboženství. Milují svoji svatou víru a jsou velmi pilní v konání povinností, jež jim ukládá. Ti, kteří bydlí vysoko v horách, nelitují ničeho více, nežli že nemohou pro přílišnou vzdálenost od osady a neschůdnost cest účastniti se spolu s ostatními obvyklých bohoslužeb. Toto tak nepříležité položení valné části jeho v lesích a na horách obývajících křesťanů je právě příčinou, že misionář tu pracuje s menšími výsledky, ač ovšem nikdy ne bezvýsledně. Podal jsem v těchto posledních dvou letech dvě stě třiaosmdesáti nemocným na smrtelném lůžku svátosti umírajících, sedmapadesát novomanželských dvojic jsem po křesťanském způsobu oddal a třem stům osmdesáti dětem smyl svatou křestní vodou skvrnu dědičného hříchu.

P.Vavřinec John z naší české provincie[8]), který pracuje také na tomto ostrově Boholu, ale v rozlehlé misii svatého Kříže[9]), sklidil patrně daleko hojnější plody než já. V příštím květnu budu míti čest jej spatřiti při příležitosti slavnostního kázání o tajemství nalezení svatého Kříže, které mám míti na jeho pozvání před jeho osadníky[10]). Uplynul již rok, co jsem s ním nemluvil. Množství práce, které nás stále poutá k domovu, špatné počasí a dvou-

denní cesta, kterou bych musel podniknouti po moři do jeho misijního působiště Malobohocu, olupují mne o potěšení, jež bych měl z častějšího styku s ním.

P. František Märckl, rovněž z naší provincie[11]), zastává již třetí rok úřad profesora na škole duchovního práva v Manile[12]) a získal si znamenitou pověst pro svoji učenost i prospěl svým žákům. Jeho zdraví, které loni utrpělo těžkou ránu, se plně zlepšilo a P. Märckl si přeje, aby ho bylo teď, když má zase dostatek sil, použito k dílu misijnímu, na němž se pro nedostatek dělníků nemůže tak pracovati a je vzdělávati, jak bychom rádi chtěli.

Filipinská loď, která každoročně vyplouvá do Ameriky a v Acapulcos[13]) bere na palubu ze Španěl nám zaslané potřeby pro dům i pro kostel, přinesla letos radostnou zprávu, že v přístavu cadixském je shromážděna skupina misionářů z našeho Tovaryšstva, určená pro tyto ostrovy a čítající šedesát hlav, a čeká jen na jistou příležitost, aby se přepravila k nám. Nepochybuji, že se v tomto počtu bude nacházeti několik duchovních horlivců z naší nejmilejší provincie.[14]) Ó, kéž by byl los padl na mého bratra P. Josefa!

Poroučím se do otcovské milosti V. D. a do jejich vzpomínek při mši svaté a při modlitbách. Z misie svatého archanděla Michaela v Hagna na filipinském ostrově Boholu

V. D. nejponíženější sluha v Kristu

Antonín Xaver Malínský S. J.,

nejnehodnější misionář z ostrovů Filipinských.

LIST VILÉMA OBSTZIERERA

o mučednících čínských misií, o pohromě misií v Kočinčině a o poměrech v Goi v Přední Indii.

Důstojný v Kristu Otče rektore!

Přerušil jsem loni svůj dopis, kde se to nejméně slušelo; proto počínám tento tam, kde jsem v předchozím skončil. Ct. P. Antonio Jozé[1]) se rozloučil se studiemi, když byl vysoce urozený pán Alexander Metello de Sousa e Menezes vypraven Jeho Veličenstvem králem Janem V.[2]) jako vyslanec k císaři čínskému[3]), chtěl tomuto býti k službám na jeho dlouhé cestě. Při té příležitosti si vedl vzorně a konal se zvláštní skromností vše, co bohatě svědčilo o jeho bezúhonném životě. Tím, jak se zdá, zasloužil si zvláštní přízně nebes, zejména na cestě z Macaa do Pekingu, když bylo přejíti přes jakousi nadmíru dravou řeku, a aby bylo možno účinněji odolávati její dravosti, bylo třeba povolati na pomoc jinou loď a převésti na ni některé lidi s lodi první. Tento - nevím, mámli říci šťastný či nešťastný - los padl na Josefa a právě, když přestupoval s jedné lodi do druhé, byly lodi od sebe dravostí řeky odtrženy a on spadl střemhlav do proudu, s kterým musil mnoho zápasit, a když už se skoro vzdali naděje na jeho záchranu, vynořil se náhle z vln mezi loděmi a vyvázl z nebezpečí, dříve než vody zase srazily obě lodi k sobě. Vrátiv se poté do Macaa, požádal o přijetí do Tovaryšstva Ježíšova a byl přijat 25. prosince 1727. Stráviv tamže dvě léta noviciátu, odebral se na studia do Manily. Za tamního pobytu vedl si podle svědectví Pátera Fra Manuela dos Remos, dnešního převora konventu sv. Augustina, tehdy jeho společníka na ces-

tách[4]), tak, že mohl býti jiným příkladem ctnosti. Prošed tam vyššími studiemi, vrátil se r. 1737 do Macaa, odkud byl vypraven do provincie nankinské, kterou začal s apoštolskou horlivostí vzdělávat, vyučuje děti i ty, jimž se nedostalo vzdělání, v učení spásy, napravuje zdravými naučeními hřešící a uváděje na cestu, jež vede do vlasti, zbloudilé, při čemž neopomíjel podporovati chudé, těšiti zarmoucené a posluhovati všem věrným svatými svátostmi, sám pak, aby nebyl oloupen o jejich plody, každého dne, jakmile se naskytla vhodná chvíle, obětoval Bohu oběť mešní, až i sám se stal obětí víry. Dopis, který Ct. P. Jozé den před svým umučením napsal D. P. viceprovinciálu, obsahoval toto: „Pokud mohu posouditi, jsem na prahu smrti, a jak mám za to, budu museti odejít bez chleba života. A tak pozdravuji naposledy všechny ctihodné Otce, nejdražší bratry v Kristu, a žádám je co nejpokorněji, aby mi prominuli, jestliže jsem kdy někoho z nich urazil, a prosím, aby se modlili za mne k Bohu a vyprosili mi sílu, abych v poslední své hodině dobrý boj bojoval, život dokonal a po tolika zápasech dosáhl koruny slávy." Poté podal v dopise počet ze své misijní činnosti, kterou byl vykonal, než se dostal do zajetí, a vzkázal pozdravovat jmenovitě některé [svoje známé]. A nakonec připojuje: „Tím je uzavřena moje závěť; nyní ať přijde meč či provaz, nic jiného mi v žaláři nezbývá."[5])

Nyní povím několik slov o jiném mučedníkovi, P. Christianovi de Attemis[6]). Toho dalo světu území republiky benátské v městě Priule[7]), Tovaryšstvu přinesl jej den osmadvacátého června 1725; [v Tovaryšstvu], absolvovav s velikou pochvalou obvyklé probační dvouletí a vyšší studia, byl určen, aby vyučoval filosofii. Je na Italii, aby připomněla, jak příkladně si vedl po všechna tato léta, jež strávil v Tovaryšstvu; že jeho ctnosti nebyly malé, lze posouditi z veliké horlivosti, se kterou se

stále snažil dostati se do východních misií, do nichž konečně také po příkladu apoštola Indie od svých filosofických zálib r. 1744 přešel. V polou září 1745 dospěl do Macaa a brzy byl vypraven, aby pracoval na vinici Páně, které se mu dostalo v provincii nankinské, kde nalezl již v práci P. Jozé, s nímž se mu dostalo od nebeského hospodáře stejné odměny v palmě mučednické.

K [oběma] ctihodným mučedníkům připojuji jiného našeho Otce, který, vytrpěv mnoho, zbožně zesnul v Pánu. Byl to P. Jan František Beuth[8]), který byl zajat v provinci Hukvang 8. října 1746. Ten byl z misie francouzské. Prchal s jedním Otcem dominikánem před ohněm, který vznikl v jakémsi městě; a tu jakýsi mandarin, spatřiv Číňana, který vezl zavazadla Otci dominikánovi, pojav podezření, že ty věci jsou z krádeže, spáchané při tom požáru, i poručil jej i [oba] kněze sebrat. Otec dominikán se spasil rychlým útěkem, P. Beuth však, protože byl nemocen, nemohl vyváznouti z rukou svých pronásledovatelů. Ale pomocí některých křesťanů, kteří zaň, jakožto za málo znalého dosud [čínského] jazyka, odpovídali, byl osvobozen a byl odevzdán vojenské eskortě, aby jej dovedla do Macaa. Dospěl - ač s obtížemi - až do města Hsiangšanu, osm mil od Macaa,[9]) kde byl po druhé uvržen tamním mandarinem do vězení, protože vkročil do města, nevyžádav si příslušného povolení. Ještě než byl k němu předveden, zkusil mnoho od vojáků, kteří mu vytrhávali vousy a poplivávali jej a tropíce si z něho šašky a smích, vedli jej k mandarinovi. Když pak byl předveden, zahájil mandarin výslech tímto sarkasmem: „Viděl jsi již Boha, kterého křesťané uctívají?" Na to P. Beuth přepokorně odpověděl: „Boha křesťanů není možno spatřiti okem tělesným." Za tuto odpověď dostalo se mu odměnou pět záhlavců a [mandarin] se ho ptal dále: „Kdo jest onen Ježíš, kterého křesťané vzývají při trápeních?" Odpověď knězova,

za kterou dostalo se mu nové rány, zněla: „Je to jméno vtěleného Boha, který se stal člověkem, aby nás vykoupil, a znamená tolik jako spasitel.“ Na to mu poručil mandarin dát v odměnu nových pět záhlavců. Právem mohl P. Beuth říci: „Mluvil-li jsem zle, vydej svědectví o zlém“,[10]) ale toužil vydati Bohu svědectví dalšími [ranami] a tak nechal se mandarina dále vyptávat, a když se sám nesmiloval nad sebou, voják jeho, kterému byl svěřen, aby jej odvedl do Macaa, slitoval se nad ním a vrhnuv se na kolena, jal se zapřísahati mandarina, aby se ustrnul nad sotva dýchajícím knězem, aby [mu] nevypustil duši, nežli jej doveze do Macaa, kam byl poslán nejvyšším mandarinem provincie Hukvang. Uslyšev to, dovolil mu přeukrutný examinátor, aby pokračoval v cestě do Macaa. A když tam P. Beuth přišel, vkročil do kostela, děkoval Bohu polozlomeným hlasem za dobrodiní, jichž se mu dostalo na této cestě. Pak se uchýlil do nemocnice, aby se tu posílil medicinami a svátostmi umírajících. A přijav je velmi uctivě, v zbožných úvahách prožíval v skrytu svůj poslední zápas, který šťastně skončil 17. dubna 1747. Světlo světa spatřil ve Štrasburce, kde se mu také dostalo přijetí do svatého Tovaryšstva Ježíšova, v němž, prošed dvouletým noviciátem, učil po sedm let humaniora a pak se znamenitým prospěchem vystudoval theologii. Posléze po šest let přednášel Aristotela, ale, dav mu po příkladu sv. Františka Xaverského vale, pozdravil r. 1744 Východ, odkud byl po dvouleté práci odvolán, aby, jak věříme, dosáhl odměny věčné.

Zapomněl jsem ještě na jednu věc, která byla zaznamenána po smrti ctihodných mučedníků. Sotva ctihodní Otcové mučedníci skončili svoje mučednictví a byli pohřbeni, začal v žaláři, kde byli vězněni, zuřiti mor, který zkosil mnoho uvězněných i soudních zřízenců. Mor donutil starosti plné mandariny, aby se sešli v radu. Protože chtěli zlu odpomoci a protože hlas lidu rozhodl, že

příčinou tohoto velikého zla jest smrt nespravedlivě odpravených ctihodných mučedníků, kterou nebe tolika tresty najednou trestá, usnesli se mandarini, že duše zemřelých mají býti usmířeny. I byli povoláni bonzové a bylo jim přikázáno, aby se odebrali k hrobu ctihodných mučedníků a zapálili jim tu kadidlo; místokrál dal jim na to 20 tisíc penízků. Ti, jimiž před zcela krátkou dobou bylo pohrdáno, sotva byli zaneseni do počtu mučedníků, již počali býti uctíváni, a to nejen pro tento trest. Bůh, který mstí zločiny, nepotrestal však patřičnými tresty jen toto místo, nýbrž celou říši čínskou, [stihnuv] jednu část její morem, jinou hladem, jinou opět nešťastnou válkou, císaře[11]) pak sama, který vynesl ukrutný rozsudek, nenadálou smrtí syna, určeného za jeho dědice, a smrtí císařovny, jíž dával přednost před tisícem ostatních souložnic, kteroužto dvojí bolestí byl ztrápen, jako by býval na mučení. Místokrál, který vyřkl ortel nad ctihodnými mučedníky, byl zbaven své hodnosti a spoután sedmi řetězy, uvržen do vězení. A tak se každému dostalo jeho odměny.

Vedle našich vytrpěl také mnoho P. Frater Jan Křtitel Bormio[12]), který, nedbaje nebezpečí, v době největšího pronásledování neustal veřejně hlásati víru Kristovu a nedbal ani rad svých představených, kteří mu radili, aby za těchto okolností poněkud mírnil svoji horlivost. 10. dubna 1746 poznal ke své škodě, jak by bylo bývalo záhodno poslechnouti výstrah, jichž se mu dostalo. Když viděl, že jej hledají vojáci, utíkal před nimi a před jejich očima hledal skrýši v jednom domě. Vojáci ten dům obklíčili, neohrožený bojovník však nevyšel, aby řadu jiných lidí vytrhl z nebezpečí, nýbrž dovolil, aby jej bránili uvnitř domu, a tak uvrhl do nebezpečí s sebou i mnoho jiných, z nichž dva zůstali [těžce] zraněni, mnoho jiných s P. Bormiou odvlečeno do žaláře a vrženo do okovů, což P. Bormio pociťoval tím trpčeji, ježto byl

sám vojáky strašlivě zřízen, takže se pochybovalo, vyvázne-li životem. Když se poněkud pozdravil, byl povolán před soud k výslechu, při čemž poctivě bez mučení přiznal všecko, i co mohl ve svůj prospěch zamlčet, jako že je evropským misionářem a přibyl do Číny na francouzské lodi s osmi soudruhy z kongregace De propaganda fide[13]), kteří hlásají víru Kristovu v různých končinách říše. Přes toto poctivé doznání nedali mu však soudcové rozhřešení, odsoudivše jej za trest do žaláře; postupovali však proti němu přece mírněji a jali se velmi přísně pátrati po jeho soudruzích. P. Bormio pověděl, že přišli s ním a že se rozešli po říši. Zatím však oni, poučeni nehodou druhovou, jali se hledat odlehlejší úkryty. Jeden z nich měl za to, že nalezne úkryt nejspíše v císařském městě uprostřed vojáků v naší koleji[14]), která byla obklíčena vojáky, aby ani jeden náš Otec nemohl uniknout. Rozdával peníze, koruny a svaté obrázky věrným křesťanům. O jeho zbožném díle se dověděli jiní i našinci a právem se obávali, aby zlem, které hrozilo jednomu, nebyli postiženi všichni. K dovršení všeho přišel zmíněný Otec, prošed, nevím jak, vojenskými hlídkami, neočekávaně jako host do našeho domu. Když to bylo oznámeno D. P. generálnímu prokurátorovi De propaganda fide, povolal hosta z našeho domu do svého a hrozící nebezpečí přenesl z našeho domu na svůj. Když jej [však] chtěl vzdáliti do odlehlejších končin a poslal jej do Macaa, byl zmíněný Otec na cestě jat a přiznal se, že přichází z Pekingu z domu svého Otce generálního prokurátora, i víc věcí [doznal], o nichž věděl. Byl sice propuštěn do Macaa, ale s podmínkou, že se dostaví před soud, bude-li povolán. S touže podmínkou přišel do Macaa P. Bormio, který byl pak brzy nato [skutečně] obeslán před soud, ale, když byla soudu přinesena odpověď, že umřel - rozuměj: světu - zastavil tento další projednávání procesu.

Příštího roku napíši o novinách z Číny víc, co totiž vypráví tamní výroční zpráva.[15]) Z provincie japonské je nové to, že všichni misionáři z Kočinčiny v počtu 26, kromě Pátera Köfflera[16]), jsou vypuzeni. Provincie japonská mne vyzývá, abych hleděl znovu dosíci přístupu do tohoto království. O tom se doví V. D. více z dopisu, který jsem napsal D. P. provinciálovi. Provincie Goa a Malabar[17]) nemají v této době žádného pronásledování a šíří víru, jak mohou, a zůstane-li stát Goa v pokojném držení zemí, které vyrval králi Bonzelovi[18]), bude naděje, že přistoupí mnoho tisíc duší k víře katolické, zejména když tě stále více přibývá v této provincii dělníků [pracujících na vinicích Páně]. Za čtyři léta přibylo tu více než čtyřicet osob a téměř tolikéž se jich očekává v měsíci září. Dej Bůh, aby jich přišlo hodně a dobrých, kteří chtějí statečně pracovati pro slávu Boží! Žeň zajisté hojná jest, *dělníků* však málo. Kéž bych mohl já sám pracovat za mnoho [jiných] pro slávu Boží! Vůle bych měl dost, ale nikdo nechce poslechnout a postoupit mi svou práci, i když se štědře nabízím, abych aspoň touhou si vysloužil, co mi není dovoleno si vysloužit dílem. Poroučím se V. D. co nejponíženěji do svatých vzpomínek u oltáře, a naskytne-li se příležitost, i Vys. důst. P. Sázavskému[19]) a zůstávám

Důstojného Otce rektora nejponíženější služebník v Kristu
Vilém Obstzierer.

Goa, 6. února 1752.

Z LISTŮ P. KARLA PŘIKRYLA

o cestě z Livorna do Cadixu a odtud po souši do Lisabonu, o pobytu v hlavním městě portugalském a o věznění v témže Lisaboně po deportaci z Goe.

I

V noci na den šestnáctého února [1748] šťastně jsme vypluli za vedení Švédova z Livorna...[a]) Švéd nás ujišťoval, že rozhovor s námi nejen že se mu stal nyní příjemným, ale že se jím dlouho bude honositi. Pluli jsme, jak v předchozím dopise jsem vypsal, sedm našinců v jedné kajutě, neboť Bavor nás předešel, [a byli tu] ne dva, jak se pravilo, ale čtyři Otcové s kapucí a vousem (jejich soudruzi se neodvažují v Lisaboně vystupovati s vousy) a jeden světský člověk, Portugalec, vracející se z pohřbu knížete Emanuela.[1]) Vítr vál velmi příznivý. A sotva pět dní uplynulo, minuli jsme asi v polou cesty Ibizu[2]); zatím však bylo nám vytrpěti to lidské, co velmi často stíhá ty, kdož se po prvé plaví po moři; jen dva, totiž P. Enis[3]) a P. Pauke,[4]) obtíží toho druhu neucítili. Vítr se však změnil a nastalo téměř bezvětří. Trčeli jsme u předhoří nedaleko Alicante[5]). Musili jsme vyvinouti převelikou námahu, abychom, nemůžeme-li plouti kupředu, nepluli aspoň nazpět. Konečně poslední den před Popeleční středou dostavil se vichr přeprudký, který, jak nyní otevřeně doznává náš kormidelník, tak tak že nezpůsobil naše ztroskotání. Neboť zacpaná čerpadla nedovolovala vodě odtékat, jak se patřilo, a přes všechnu práci nebylo možno je dosti pročistiti, hlavní plachta pak byla roztržena uprostřed od shora dolů a námořníci téměř všichni, snažíce se vší mocí navázat plachty, s rahen užuž padali do moře. Co my jsme tehdy dělali? Věru, nejsouce zvyklí na takové pohyby, neměli jsme síly opustit lůžka, třebaže, když to námi na nich házelo hned sem, hned zas do jiného kouta, musili jsme se často i uprostřed všech těch běd smáti. Toto zmítání, jakkoli trpké, přece však nepřekáželo, abychom po celý onen čas se věnovali hlasitým modlitbám. Vzývali jsme Rodičku Boží, naše anděly strážné, svaté Ignáce a Xavera, sv. Jana Nepomuckého, sv. Aloisa, blah. Crescencii, vrhajíce do moře jejich obrazy a relikvie. A opravdu, třebaže se bouře neutišila, pocítili jsme přece jen jakési zmírnění. I čerpadla mimo veškero očekávání kapitánovo jako by sama od sebe začala chrlit vodu. Snad Bůh přihlédl k slibům kapitánovým, neboť on, jak nám řekl, změniv v tu chvíli svoje mínění o dobrých skutcích[6]), slíbil, že vrátí-li se do vlasti, dá chudým zlaťák. K ostatním nepříjemnostem přistoupil přeukrutný hlad: arciť prvního dne nejedl jsem ani dost málo, další dny pak stejně poskrovnu. Po celý čas naší plavby nemohl jsem snésti žádného vína, třebas jsme měli víno pálené a muškátové a od kapitána i florencké; sladká vína dělají na moři zle. Konečně počali jsme si přivykati i drsnějšímu a nevlídnému větru a méně kolísati. Dostavše se pak do většího bezpečí, neustali jsme od pobožnosti jednou započaté, a když ráno a zvečera námořníci zpívali svého Luthera[7]), my pozdravovali jsme hlasně dvěma střídajícími se chory Pannu Matku a vzdávali jsme příslušnou poctu sv. Antonínovi Paduánskému a vedle toho devět dní zasvětili jsme apoštolu Indií[8]) a dalších devět sv. Josefu. A poněvadž po [všech těch] bouřích, bezvětřích a protivných vichrech nezableskla se naděje na lepší vítr, vyhledali jsme nakonec spásu v přístavu, a když se naskytla vhodná příležitost jednak spraviti plachty, jednak načerpati čerstvější vody, přistali jsme zvečera čtrnáctého března ve zdraví v Malaze, což jest jeden z hlavních přístavů španělských. Vešedše den poté do města,

navštívili jsme kolej, kterou má provincie Baetica[9]), abychom tu obětí mše svaté vzdali Bohu díky, což učinil tu podle svého slibu i lodník, který se byl ocitl s námi ve stejném nebezpečí, dav sloužiti tu mši na počest sv. Františka Xaverského, zachránce. Nedovedu dosti vypovědět, jakými poklonami dávali nám najevo svoji úctu k nám důst. P. rektor a ostatní Otcové; ba i lidé mimo kolej projevovali nám všemožnou lásku, dožadujíce se po nás relikvií a obrázků, zejména sv. Jana Nepomuckého, a i našim Bratřím v koleji stačil kousek papíru, aby byli spokojeni, a naopak zase chtěli, abychom jejich věci považovali za své, zvouce nás s největší štědrostí, abychom je přijali. Nadto největší útěchou nám bylo, že jsme mohli každodenně sloužiti Bohu, a tak strávili jsme osm velmi příjemných dní ve městě a osm nocí na lodi. Příznivější vítr pobídl nás, abychom pokračovali v cestě; i vykonavše všichni oběť mše svaté, vyvinuli jsme se, když dvojí zahoukání železné píšťaly vyzvalo nás k návratu [na loď], z objetí svých soudruhů. To učinili jsme časně zrána a než jsme posnídali; leč vítr byl slabší, než jak očekával kapitán. I pluli jsme v radosti a v krátkém, třebas takřka nepozorovatelném větru za den jako první ze všech vpluli jsme do úžiny Gibraltarské. Leč běda! Po marném zápase s větrem, obrátivším se náhle proti nám, byli jsme zahnáni nazpět. A když jsme po několik dní, neustále kolem úžiny vpravo i vlevo těkajíce, nemohli vůbec nic svést, vyhledali jsme opět bezpečí a vrátili jsme se k známému nám přístavu. Tu pak z obavy před portugalským loďstvem, kterému jsme se měli vyhnouti[10]), rozhodli jsme se za souhlasu superiorova následovat po souši tři otce kapucíny, kteří nás asi před osmi dny byli [tudy] předešli. I davše k zármutku lodníku sbohem lodi, strávili jsme noc v koleji, kde P. minister postoupil mně a P. Obstziererovi[11]) svoji ložnici. My dva pak druhého dne (v sobotu před Květnou nedě-

lí) ve voze, ostatní koňmo, vydali jsme se k Puerto de S. Maria[12]). Po cestě připojil se k nám urozený klerik, hrabě jakýsi. Cesta vede tu Španělskem a zdá se opravdu smutnou, neboť mimo hrozivé hory, i v této době zasněžené, a lučiny plné porůznu rozmarýnu, kručinky, planých růžiček a jiných podobných květů a bylin, ale pusté, neuvidíš tu takřka člověka, hostince jen o samotě a někdy ani to ne, stejně vsi, na města přijdete jen na jihu nebo na severu. Nadto hospody, i v městech, často jsou zřízeny tak, že v jediné místnosti je ložnice, kuchyň i stáj a říká se jim podle toho, jak lidé chtějí nebo co tu dělají. Světlo proniká jen otevřenými dveřmi, ačkoli když dveře jsou zavřeny, i díry ve střeše propouštějí něco paprsků. Největší cenu má, že rozmarýnem lze topiti; neboť jiných stromů krom oliv tu nevidět. Po této cestě jsme navštívili koleje v Antequeře[13]) (tu mimo jiné P. minister přisluhoval mi při mši svaté), v Osuně[14]) a v Xeres,[15]) kde jsme byli přijati všude se stejnou láskou, jíž nelze si dosti vynachválit. V posledním místě vypravoval nám P. rektor o zázraku, který se tu stal před několika málo lety na přímluvu sv. Františka Xaverského. Umřel [tu] chlapec, potěšení rodičů. Matka, plna víry, pravila k jednomu Otci, který jí chtěl uleviti v jejím zármutku: Proč by nemohly tytéž ostatky sv. apoštola Indií, které mohly živému přinést zdraví, vrátit i život mrtvému? Nuže, přilož je! - Stalo se podle jejího přání a hned mrtvý pohnul očima, pohlédl na posvátné ostatky a na kněze a konečně nabyl zase života. Otec ožilého, aby vzdal a splatil novému Otci dík za nově narozeného syna, dal postaviti dílem sošnickým umělecky vyzdobený dosti veliký oltář a odíti jej, jak jsme sami viděli, za drahé peníze zlatem a barvami. Odtud dospěli jsme do Puerto S. Maria u Cadixu. Město to se nám nad jiné líbilo a má sto i více domů, hodících se pro misionáře. Zde, protože se rozneslo - nevím čí zásluhou - že loďstvo

vypluje již brzy po velikonocích, bylo třeba si přispíšiti, a protože nic nepřekáželo jízdě na koni, musil jsem i já vstoupiti na kůň. Učinil jsem tak, ale ke svému opravdu svrchovanému nepohodlí. Neboť hned druhého dne poté k večeru byl jsem tak oslaben dlouhým sezením i nepohodlností přespříliš širokého sedla a dřevěných třmenů (podobajících se pantoflím), že jsem sotva na koni seděl, natož abych jej byl mohl říditi. Nadto objevila se mi na pravé noze oteklina, která ještě zvětšila moje potíže. Ale i v bolestech a nesnázích museli jsme jeti dále, jenže jsme si vzali lepší sedlo a železné třmeny a tak v osmi dnech jsme urazili bez přestávky neméně než na šedesát německých mil[16]) a na Bílou sobotu dojel jsem ochromen s ostatními do Lisabonu a tu, v městě vystavěném na horách nad mořem, bydlíme v koleji sv. Antonína. Naši tu mají mimo to dům professů, portugalský noviciát, kde bydlí paraguayští novicové s jedním Otcem ze zemí rakouských, a jiný noviciát indický, item skotský seminář. Jsem v pořádku a zdráv, třebaže jiné Otce a Bratry navštěvuje často zimnice. Bydlíme čtyři pospolu v jedné ložnici a tento dopis, protože nemám stolu, napsal jsem na nízké lavici a proto také tak stručně. Všichni přežádostivě čekáme na odjezd lodí a i Paraguayští ještě v tomto roce anebo v několika měsících po [našem příjezdu do Ameriky] odplují do své provincie. My, nerozhodne-li o nás Řím jinak, pobudeme tu rok, neboť lodi, plující na Východ, vypluly odtud koncem března. Přibyla sem též jedna už, když jsme byli zde; ale P. prokurátor provincie Goa nechtěl nás jí svěřiti, poněvadž byla to jen loď malá. Je to vůbec muž velmi počestný, který, jak jsme se dověděli z jiného pramene, přece podal vysoce důstojnému P. generálovi zprávu o našem příchodu. Čekáme tedy zde, oddáni do vůle Boží, co o nás tento rozhodne a zda ne nějak jinak [než bylo určeno původně]. Zatím se snažíme naučiti se jazyku portugal-

skému, abychom nějak využili tak bohaté prázdně. Je tu také jeden Otec z provinicie rýnské, tělesně chorý, který předešlého roku měl odejíti s misionáři, určenými pro Chile, a už vstoupil na loď, ale, protože se jeho nemoc zhoršila, byl donucen se vrátit a nyní vyčkává tu odpovědi z Říma; snad se vrátí, odkud byl přišel. V nejkratší době dostaneme audienci u královny, o čemž i o dalších věcech [napíši] více.
[Z Lisabonu 20. května 1748.]

II

O smrti Otce Sieberta[1]) dostali jste snad již zprávu z Říma. Jeho nástupcem u krále[2]) se stal jeho žák, později společník na cestě, zde teprve do Tovaryšstva přijatý jakýsi P. Slaminský.[3]) Dověděl jsem se a psal jsem cosi o drahocenném oltáři sv. Jana Nepomuckého, ale ten oltář, jak jsem se nedávno dověděl, staví se ne pro sv. Nepomuka, ale pro Jana Křtitele. Vzniká tu také pode jménem Františka Xaverského dům pro misionáře, určené na Východ, v němž bydlí několik Otců s rektorem; jiný má býti zřízen pro misie čínské a smlouva, která byla učiněna stran místa, jest již schválena P. generálem. Snad již víte o ctih. Janu Berchmansovi[4]), že byla zázrakem nalezena akta k jeho beatifikaci, o níž se prý nyní jedná, a když jsem dlel v Italii, slyšel jsem, že se dějí nové zázraky [na jeho přímluvu]; s velikým potěšením chovám list, na kterém si poznamenal výsledky některých svých meditací. Dejž Bůh, aby tento nový anděl Tovaryšstva byl prohlášen za svatého!
O filosofické disputaci v našem chrámu sv. Jana zrána na jeho svátek povím jenom krátce: Byla beze vší okázalosti; největší ozdobou stala se jí přítomnost Jeho Eminence kardinála patriarchy zdejšího[5]), jehož synovec P. Cunha, profesor metafysiky, byl představeným alumna

Scota. Z našich nikdo nezasahoval do debaty; z hostí první, který povstal, měl jisté námitky, které však tentokráte, jak nám povídali, byly skrovné a téměř nicotné. [Jinak] poukazovali - a to veřejně - na svoje doktorské tituly, na svoje větší stáří, a na jiné prerogativy a jeden přes druhého chtěli hodně mluvit; studenti zase často přerušovali hádku, dupáním zabraňujíce vystoupit tomu, koho nechtěli slyšeti; to dělají, i když protivník zřejmě nic zvláštního nepřináší do debaty, a nutí jej tak, aby ustal ve svých vývodech. Doktorské odznaky visí na jakýchsi hedvábných šňůrách, různě zbarvených podle fakult a splývajících s biretu; ačkoli tu není žádné university, přece P. minister, snad že byl promován jinde, si připjal [doktorské] znamení.

Pro potěšení zaznamenávám toto: Churavým sluhům kolejním se podává v témže průvodě poslední pomazání, a to činí sám superior domu, jako u nás, což jsme tu již sami spatřili. Svátek sv. Jana Nepomuckého slaví se tu v kostele Otců karmelitánů, který prý první mu byl v Evropě zasvěcen, předcházející novenou a každodenním kázáním. Otcové ti, počtem šest, pokud vím, všichni přibyli sem z české provincie a není tomu tak dávno, co dostali se ze zajetí alžírského, do něhož, plavíce se sem, upadli. Dnes, 5. neděli po velikonocích, měla svůj svátek sodalita pod titulem Annuntiata, v níž jsou samí urození mladíci. Naši, jak při podobných, u nich však řídkých slavnostech je zvykem, před velikým oltářem usedli a naslouchali hudbě, která byla provozována ne na kůru, ale na zvláštním podiu, postaveném u hlavního oltáře. P. prefekt s třemi mimokolejními žáky zastával povinnost světlonoše. Po celý čas pak pobožnosti někteří vznešenější mladíci rozdělovali nejprve hodnostářům kongregace, pak našim lidem a konečně jiným - i ženám - spoustu květin a krásných věcí; o to se musí postarati ten mládenec, který je rektorem nebo jak mu říkají, sudím sodality. Žáci bydlící mimo kolej nosí ve dnech školních všichni jednostejný černý talár jako klerikové; jinak se odívají podle libosti a o dnech svátečních se neshromažďují. Připadne-li svátek na některý den v týdnu, nemají mimo to žádné prázdně. Ti, kteří slouží u dveří a v sakristii, nosí stejný šat jako my, ale barvy tmavé, jaký nosí v provinciích španělských i Otcové v terciátu. [Z Lisabonu 19. května 1748.]

III

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!

Když jsme byli odváděni z Goy[1]), k čemuž došlo náhle a nenadále, našel jsem řízením Prozřetelnosti vhodnou příležitost, abych dopsal Důstojnému P. Baltazaru Lindnerovi, asistentu v Římě. Prosil jsem jej, aby poslal můj dopis V. D., abyste jej ráčil oznámiti naší drahé české provincii. Táž Prozřetelnost mně dává nyní možnost, abych V. D. dopsal přímo prostřednictvím jednoho z mých druhů ve vězení. Je to jeden z našich Bratří, kterému bylo právě oznámeno, že mu francouzský vyslanec vymohl propuštění, protože, narodiv se ve francouzském Nizozemí, je poddaným krále, jeho pána. Pán přivedl jej několik let před naším neštěstím do Goy, kde složil [později] své sliby. Tato příležitost je pro mne tím výhodnější, že mi popřává času psát a umožňuje mi ošálit bdělost mých hlídačů, jež je mi velmi těžko oklamat. Začínám tím, že prosím V. D. i příslušníky celé provincie, na kterou za žádných okolností nezapomínám, abyste v můj prospěch obrátili část svých mešních obětí. Vždyť je tomu již skoro šest let, co jsem neměl to štěstí sloužiti mši svatou, ba ani ne ji slyšeti. Mohu V. D. zde podati zprávu jen o našich dnešních poměrech, aniž bych se pouštěl do věcí minulých, neboť stejně jako mnoha jiných věcí nedostává

se mi i papíru. R. 1761 byli jsme v Goi naloděni a po pět měsíců jsme se nacházeli na moři. Za této tak smutné a obtíží plné cesty ztratili jsme třiadvacet našich cestujících. Jejich statečná mysl, sebezapření, jejich láska k Bohu a jejich důvěra [v něj] způsobily, že jsme v jejich smrti neviděli příčinu k smutku, nýbrž cosi závidění-hodného. Konečně 20. května, v předvečer svátku Božího těla, dospěli jsme k ústí Taja. Zde jsme byli tři dny pozdrženi. Čtvrtého dne se započalo s vyloďováním některých portugalských Otců, jakož i cestujících a těch, kteří měli býti transportováni jinam. Bylo jich osmadvacet. Nás zbylo 104. Ovšem třeba poznamenati, že jsme některé zanechali v Asii, protože byli při našem odvádění roztroušeni hluboko ve vnitrozemí mezi divochy. Pombalovi emisaři nebyli s to, aby se jich zmocnili, než budeme naloděni. Konečně přišla řada i na nás a my vystoupili na zem. Přístav, který i tak jest velmi oživen, byl pokryt nespočetným množstvím lidí, kteří se shromáždili, aby nás uviděli. Přijala nás zesílená stráž a odvedla nás do věže sv. Juliana, která se nachází při vjezdu do přístavu proti místu, kde jsme přistali. Do této pevnosti jsme byli zavřeni. Žalářní kobky, do nichž jsme byli uvrženi, sousedily s oněmi, do nichž šest měsíců předtím byli zavřeni naši Otcové z oblasti Maraňonu.[2]) To však jsme se dověděli teprve o něco později. Mezi těmito uvězněnými nacházel se [i] Páter Wolf, rodem Slezák[3]), ale příslušník naší provincie. Píši i jeho jménem. Čas [a] nouze, nebo spíše Boží Prozřetelnost umožnila nám později vytvořiti spojení z jednoho žaláře do druhého a navzájem se seznámit. - Vylíčím V. D. [stručně] plán prostoru, v němž obývám.[4]) Je to podzemí, které se podobá hlubokému sklepu nebo ještě spíše starým pohřebním kobkám. Jeho poloha na břehu mořském působí, že je tu neustále vlhko. Je tu na podiv mnoho červíků. Trpím jimi značně. Ve zdi byly udělány

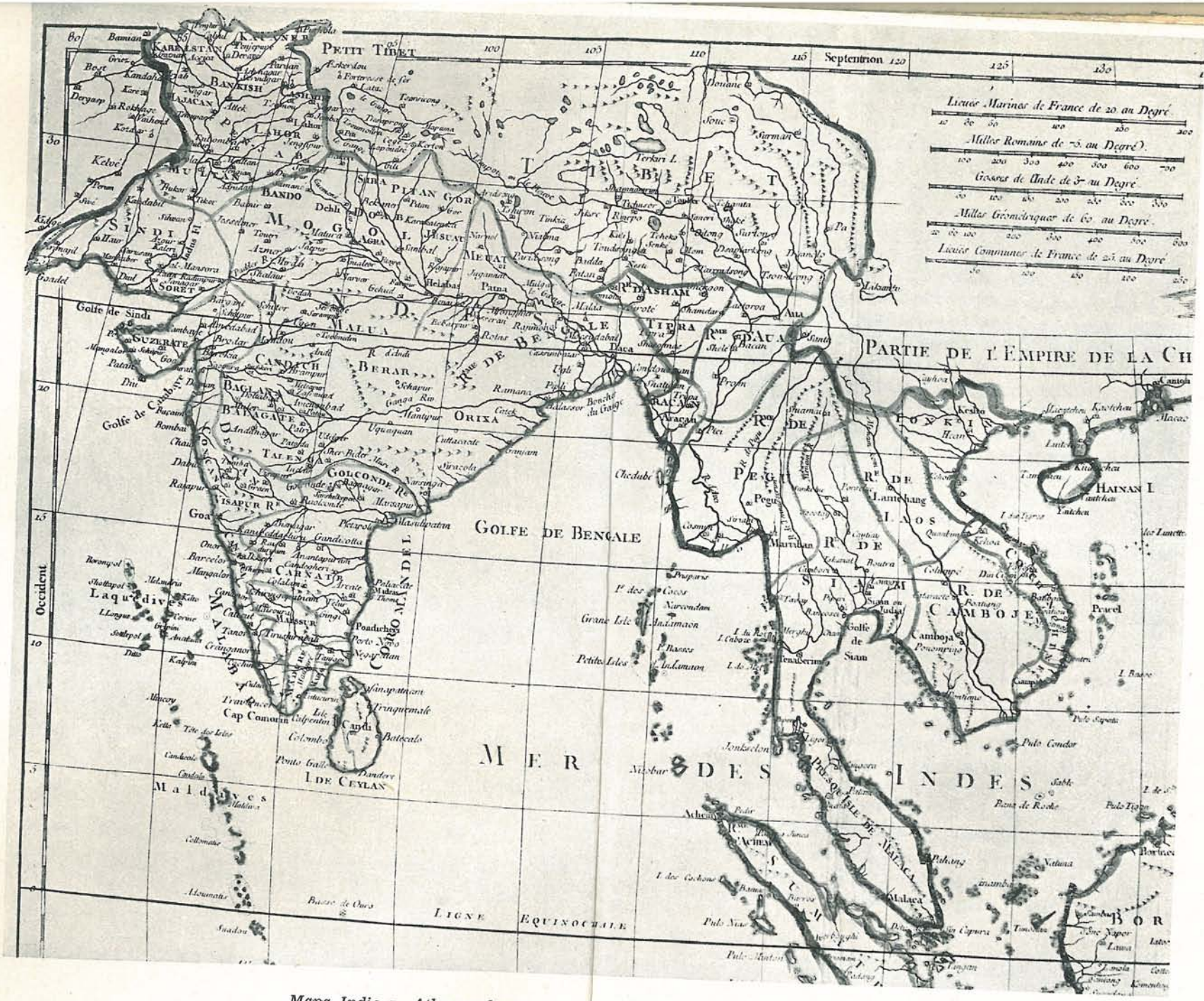

Mapa Indie z „Atlas moderne", vyd. v Paříži 1762. (K listům K. Přikryla.)

vysoké světlíky, aby zešeřelé světlo, které jimi může jen s námahou proniknouti, ukazovalo cestu těm, kdož sem sestupují, aby nám přinesli nějakou potravu. Ale do našich žalářů nepronikne ani vzduch, ani denní světlo. To se děje jen ve chvílích, kdy se otvírá železná brána u vchodu k vězením. Posuďte z toho, jak musí tato podzemí páchnout a býti nezdravá! Špatný olej lampy, kterou svítíme, šíří nesnesitelný pach. Kobka, ve které se nacházím já, je šestnáct stop dlouhá a třináct široká. Jsou tu jiné, které jsou ještě menší a kde se ve dvou žije velmi stísněně. Útěchou je nám, že tu každý máme společníka. Byli by nám to nebyli povolili, kdyby byl býval počet uvězněných nebyl tak značný. Z počátku měl jsem jen jednoho společníka, byl to Bratr z Florencie, výtečný sochař. Potom jsem dostal mladého studenta z Janova, který tu po dvou letech svatě skončil běh svého života. Byl nahrazen Bratrem, který mne opustí. Při tomto společném pobytu není mi možno se zpovídati. Naši strážcové dávají až přehnaný pozor na to, aby nám překazili jakékoli spojení i s těmi, kteří nás obsluhují a kteří se nesmějí odvážit otevříti ústa, aby s námi promluvili třebas jen jedinké slovo. Leč Prozřetelnost Boží ráčila nám poskytnouti dorozumívací prostředky, jimiž bychom si mohli navzájem sdělovat, co je v našich kobkách nového, ať jsou to nemoci či jiné nesnáze, abychom si navzájem pomáhali modlitbou. - Prvního dne po našem příchodu měl jsem jako lůžko jen vlhkou zem a jako polštář pod hlavou svůj brevíř. To bylo celé moje zaopatření [v době], kdy jsem byl v nohách tak sláb, že jsem se nemohl na nich udržet. Nadto ztratil jsem na lodi [i] malou bavlněnou přikrývku, kterou mi v Goi dovolili vzít s sebou. Konečně nám dali slamník, který ve vlhku brzy shnil. To je [mé] lůžko, na kterém klidně spím. Budiž pochválen Bůh, Otec Pána našeho Ježíše Krista, Bůh [plný] všeho potěšení, který nás těší ve všem našem

soužení a který nám dával okoušet, jak je sladko trpěti pro jeho svaté jméno! Snad řeknou ti, kdo budou slyšeti toto vyprávění, že náš osud jest tvrdý. Jest tomu vskutku tak. Leč co jsou naše utrpení proti těm, jež musil vytrpěti apoštol pohanů na všech svých údech? Musím se také, uvažuji-li o tom zrale, stydět, že tak málo trpím pro svého Boha, zejména srovnám-li utrpení svoje s utrpením prvních Otců našeho Tovaryšstva a tak mnohých statečných mučedníků pro víru i s utrpením, které Ježíš Kristus, náš Spasitel a vzor, z lásky k nám byl podstoupil. Máme vlastně jen jedinou bolest. Jest arci velmi veliká. Jest to to, že jest nám odepřen chléb andělský. Ach, zdaž uvěříte, můj důstojný Otče, že jej povolují jen umírajícím? Ó, kéž by Bůh dal, abychom i my tak odumřeli světu! Jsme tu v hrobech. Ó, kéž bychom jen mohli býti pochování s Kristem, aby nás jen Bůh, svědek našeho utrpení, naší odevzdanosti a naší lásky, ráčil sílit až do té doby, než se mu zlíbí rozhodnouti o našem osudu! Neřekl jsem Vám, můj důstojný Otče, ještě nic o svém zdraví. Nuže, jest dosti dobré. Ostatně Vás mohu ujistiti, že jsem se svými okovy zcela spokojen. Bohu buď dík, že mne sílí! Nepřeji si ničeho jiného než žíti na kříži Kristově, na něm s ním [i] umříti a ve všem splniti jeho božskou vůli. Prosím Vás, důstojný Otče, sdělte tento dopis mým přátelům a všem mým známým! Pozdravuji je z celého srdce. Ať aspoň nad mým osudem nenaříkají, nýbrž ať prosí Pána za mne, jako já prosím za ně, zejména aby mne ráčil udržeti při mé veselé mysli, kterou mi až po dnešní den milostivě popřál, jakkoli jsem této milosti nehoden. Oč tu prosím, není jen pro mne, nýbrž pro všechny moje pro Ježíše Krista uvězněné bratry. Vrhaje se v duchu k Vašim nohám, můj důstojný Otče, prosím Vás pokorně o Vaši lásku. Račte se spolu se všemi [ostatními] Otci a Bratry provincie rozpomenouti na nás, ubohé vězně! Račte si vzpomenouti na nás, i když denně

sloužíte oběť mše svaté a modlíte se! Jakkoli se odevzdáváme do vůle Boží, zůstáváme vždy přece jen slabými a křehkými lidmi. Nezmůžeme nic sami ze sebe a potřebujeme stále pomoci shůry. Proto proste za nás, ať Vaše prosby stoupají před trůn Boží a vymohou nám tu milost, abychom až dokonce bojovali statečně a stále jako praví synové naší matky, Societatis Jesu! Musím skončit, můj důstojný Otče, protože jsem u konce svého papíru. Spoléhám na Vaši křesťanskou lásku a na Vaši dobrotu. Ještě jednou Vás zapřísahám, abyste nezapomínal na nás před Bohem! Jsem, můj důstojný Otče, nejmenší služebník V. D. v Ježíši Kristu

Karel Přikryl.

Z vězení ve věži sv. Juliana v Lisaboně při ústí Taja 1766.

Z ITINERÁŘE JAKUBA ŘÍMAŘE

O našem odchodu z Káhiry do našich habešských misií přes Rudé moře. 7. září 1715.

7. tohoto měsíce, obětovavše mši svatou a posnídavše, navštívili jsme všechny dominikány a františkány a rozloučili se s nimi. Jediné místoprefekt se zavřel a vytáhl klíč, aby nás při našem odchodu zarmoutil, ač přece býval vždy důvěrným přítelem P. Theodosia[1]). Slovem místoprefekt Svaté země nás vyprovodil jako cizince, ba možno říci jako pohany a publikány, zločinné zloděje a zrádce Svaté země, [a to] přes všechna ona znamenitá dobrodiní, která jsme mu prokázali jak ve svatém městě Jerusalemě, tak také zde v Káhiře. Leč opásavše bedra svá trpělivostí, vyšli jsme z konventu, plni bolesti nad tím, že jsme dnes vypuzováni ze Svaté země ne od cizinců, ale od vlastních bratří. Vstoupili jsme na mezky a davše sbohem hospici, odjeli jsme. Když však jsme projížděli ulicí našich katolických křesťanů, doprovázeli nás někteří s očima plnýma slz.

Vyjevše z města, ujeli jsme 3 hodiny směrem na východ do místa zvaného Berke, to jest jednoho blízkého místa, kam nedosahuje každého roku Nil[2]). A na tomto místě našli jsme na překrásné planině, jako by tu bylo rozloženo jakési veliké vojsko, ba řekl bych přímo: jako by tu bylo vybudováno překrásné město, vše pod stany neboli celtami nejrůznějších barev. A sotva jsme přišli k místu, kde stály složeny naše věci s velbloudy, ihned postavili naši průvodcové Hanna Bokze a Josef Maksud stan barvy bílé a zelené a zaplativše za mezky 10 medinů,[3]) propustili jsme je stejně jako syrské a řecké přátele, kteří nás doprovodili, to jest Eliáše kupce, Zachariáše a j.; všichni se vrátili do Káhiry a my sami jsme zůstali pod stanem, dokud se neshromáždí celá karavana.

Na 8. t. m. připadla neděle a zároveň svátek Narození blahoslavené Panny Marie. Po celý tento den jsme zůstali pod stany v největším vedru. Karavana stále vzrůstala.

9. t. m. bylo dáno ve 12 hodin v poledne znamení tympány. Uslyševše je, zvedli jsme tábor. Každý nakládal na svoje velbloudy a skládal svoje stany. Je to pozoruhodná podívaná, neboť ve čtvrthodince to, co se zdálo překrásným městem [mizí], ba v jedné či dvou minutách na znamení tympány všechny celty neboli stany jsou shozeny a naloženy na velbloudy, takže město se přemění v jakési veliké vojsko a všichni, někteří na koních, jiní na oslech, jiní na dromedárech, jiní na mezcích a hlavně téměř všichni na velbloudech pohybují se s toho místa, takže ve čtvrthodině, kde se dříve zdálo rozkládati překrásné město, zbude místo neobydlené a prázdná poušť. - Jako první zahájil pochod vůdce neboli kníže karavany, řečený Baša Kazle, se svým ozbrojeným průvodem, vojáky a otroky. Za ním jdou všichni [ostatní]; nezachovávají při tom žádného pořádku, nýbrž kdo může druhého předejíti, předejde jej. Část vojáků však stále obíhá na svých koních okolo karavany a pobízí ty, kteří se nejvíce opožďují nebo zůstávají pozadu, aby si pospíšili; neboť kdyby zůstali příliš daleko za vlastní karavanou, ihned by na ně přišli Arabové a oloupili by je, případně i zabili.

Druhého dne jsme pokračovali v naší cestě bez ustání v jediném zápřehu od jedné hodiny s poledne až do západu slunce, což jest u Turků hodina modlení. V tu hodinu stane celá karavana a všichni sestoupí s velbloudů a Turci po skončení modlitby el Magreb[4]) pojídají kousíček chleba. Asi po půl hodině se zase na znamení

tympány nasedne na velbloudy a pokračuje se v pochodu. Za povšimnutí však stojí, jak jsem pověděl shora, že Turci jsou přesní ve vykonávání modliteb v příslušnou hodinu a zahanbují [v tomto směru] křesťany. Jakkoli jsou unaveni, když přijdou na místo, především ihned vykonají modlitbu. Tak měří i ostatní[a]) čas, při společném jídle a pod.

A opět jsme nastoupili pochod pustinami nejkratší cestou, kde není vidět nic než písek a tu a tam při cestě ležící kosti zdechlých velbloudů; kosti ty ukazují poutníkům cestu, jinak tu není jiného znamení, neboť je to úplně rovná planina, beze stromu nebo nějakého vrchu. Jeli jsme tudy dále přes celou noc až do 3 hodin ráno.

10. t. m. ve 4 hodiny ráno jsme stanuli a za svitu pochodní a svěc si všichni postavili stany. Když tyto byly postaveny, hleděl každý něco pojíst a zachytit kus spánku. Byliť jsme na nejvyšší míru zmoženi jak jízdou na velbloudu, tak spánkem, neboť kdo není zvyklý na velbloudy, je celý rozlámán tím stálým pohybem, který musí dělat při každém větším kroku velbloudově. A protože člověk sedící na velbloudu nemůže ani spát ježto, kdyby spadl - jak se často stává - zláme si nohu nebo ruku, abych neusnul, žvýkal jsem po celou noc suchary nebo jsem popíjel ze své zemzemie. Zemzemie jest nádoba zhotovená z chores neboli z kůže, v níž všichni nosí vodu, aby každý, jsa na cestě, mohl pít; nádoba ta se přivěšuje jedním hákem na velblouda, ježto není možné s velblouda sestupovat. Ale v době horka se tak rozpálí, že se zdá, jako by se vařila; přes to však žíznící musí z ní píti. - Zůstali jsme na tom místě pod stany až do 12. hodiny polední. Nalezli jsme tu obrovskou spoustu velbloudích vší. Jsou malé i veliké podle množství krve, kterou v sobě mají, nebo tmavé barvy, větší jako lískový ořech. Není na nich vidět ani hlavu, ani nohy a pohybují se a přecházejí nepozorovaně a dostanou-li se

na lidské tělo, tak se do něho zakousnou, že není je možno drbáním s něho odstraniti, ba jsou-li malé a nepovšimne-li si člověk místa, sotva je možno rozeznati, dokud nassátou krví tak nenabobtnají atd. - Když tedy přibývalo slunečního žáru, utíkaly se všechny ty vši do stínu pod stany v takovém množství, že chtě nechtě, chtěli-li jsme býti prostí vší, musili jsme opustit místa stínu a seděti na úpalu slunečním, který vyvolal u mne takovou horečku, že během jedné hodiny jsem nemohl státi na nohou, a abych poněkud zmírnil žár, složil jsem se pod břichem ve stínu velblouda, vyčkávaje, až bude dáno znamení tympány. Když jsem je zaslechl, nezbývalo, než abych chtě nechtě rychle vstoupil na velblouda. Stěží dovedu vylíčit, s jakou potíží jsem se naň dostal a každý posuď, s jakou bolestí jsem konal toho dne svoji cestu! Hořel jsem uvnitř i navenek nejprudším žárem: uvnitř mne stravovala horečka, navenek žár sluneční, a co bylo horší: neměl jsem naděje, že dojdeme odpočinku, neboť jsme musili po plných 16 hodin bez ustání pochodovat a odpočívat tvrdě na velbloudu, ve strachu, že v spánku nebo i přímo z vyslabení horečkou spadnu s velblouda [na zem]. Tak totiž jsme od 12. hodiny polední pochodovali v největším žáru až do obvyklé hodiny západu slunce, kdy jsme na půl hodiny učinili zastávku - nikoli ovšem ti, jejichž velbloudi se opožďují za [ostatní] karavanou, jako se to dálo našim velbloudům, kteří stále zůstávali mezi posledními, protože byli opravdu ubožejší [ostatních] a neustále bylo třeba měniti břemena [a přenášeti je] s jednoho na druhého. Jeť velbloud zvíře velmi choulostivé a nese, co může, a je-li naň naloženo více, než může unésti, dává znamení tím, že se ohlíží a že vydává poryk. A nebylo-li mu odlehčeno, nese svůj náklad tak dlouho, pokud může, na konec padne, a padne-li jednou, víckrát nevstane, a kde padne, tam zůstane. Proto majitelé velbloudů v takovém případě, ne-

mohou-li se zdržet, překládají všechno zboží na jiné velbloudy, rozdělujíce po libře na všechny. Jsou-li pak již všichni značně obtíženi, zejména ve větších pouštích, nechávají [zboží] ležet na cestě a nemocného velblouda zabijí, aby se dlouho netrápil na živu. Příštího roku, vracejíce se, vezmou s sebou více velbloudů, aby odnesli ono zboží, které nechali ležet na cestě. Chovajíť se [zdejší lidé] v této věci velmi poctivě. I ti, kteří vidí taková zboží, minou je a najdou-li je ležet na cestě, nikdy se jich nedotknou, dokud se nevrátí ten, komu toto zboží patří. Proto v oněch pouštích není viděti nic než kosti zdechlých velbloudů, podle nichž se především [pocestní] řídí.

Vykonavše [obvyklou večerní] modlitbu, pochodovali jsme celou noc. Každý posuď, jakého nepohodlí a utrpení jsem té noci zakusil, jsa právě churav horečkou: každou chvíli měl jsem za to, že umru nebo že slabostí spadnu s velblouda, [a bylo by se tak jistě stalo], kdyby mne byl býval Bůh zvláště neposiloval, byliť i zdraví soudruzi-kněží tehdy jako poloopilí slabostí. Turci, pokud jsou bohatí, aby se neunavili, dávají se nositi jako u nás v přenosných nosítkách, nesených dvěma mezky, a nepociťují pak arci takřka žádného nepohodlí. Stejně jiní, a zejména ženy, dávají se nositi vždy dva, resp. dvě na jednom velbloudu, takže jedna leží či sedí s jedné a druhá s druhé strany velblouda v uzavřené a kryté sedačce zvané mukia, nebo také dělají nad velbloudem jakoby jediné lůžko, celé kryté, kde člověk může seděti nebo ležeti, jak se mu líbí. Ale to jsou pohodlí pro velmože a ne pro chudičké křesťany, jako jsme my!

11. t. m., jsa neustále od 12. hodiny polední na pochodu, dorazil jsem okolo 7. hodiny ranní, znaven sice na smrt, jinak však bez nějaké větší úhony spolu se svými soudruhy do města řečeného Suez[5]). Celá tato poušť z Káhiry až do Suezu jest písečná rovná planina bez hor.

Měla arci s obou stran jakousi vyvýšeninu, jakoby písečné valy; šli jsme stále nejpřímější cestou z Káhiry až do Suezu, na východ, [a] místy byly tyto písečné valy dosti vysoké, zejména po levé straně.

Suez jest malé město s nevelikými hradbami. Má staré brány i domy postavené povětšině z kamene a vzhledem k jiným, ubožejším místům v dosti pěkné podobě vybudované. Leží bezprostředně na břehu Rudého moře, třebaže přístav pro [větší] lodi jest značně, asi 3 hodiny vzdálen od města. Toto město, jak bývá uprostřed pouště, jest v každém směru neplodné a tak tu takřka nic neroste a ani voda se tu nenachází. Musejíť tuto dovážeti s místa vzdáleného asi sedm hodin cesty směrem do Asie, k hoře Sinai[6]) a prodává se tu za drahou cenu, ba jedna nádoba vody stojí víc než u nás nádoba piva nebo vína. Pro jednoho velblouda sotva stačila voda za půl realu[7]), kdyžtě nebylo vody jiné, a kdyby se byl měl napíti do sytosti, nebyl by býval postačoval na jedno napití jeden real, to jest dva zlaté. A třebaže voda ta jest poněkud slaná a mnohdy zteplalá a porušená červíky, přesto lze ji získat [jen] s velikou nesnází s penězi v ruce. Dopravuje se sem v lodičkách ve vacích zhotovených z kůže neboli měších a často se lidé o ni perou. Všechna ostatní jídla jsou drahá, neboť vše se přiváží ze vzdálených míst a velmi mnoho věcí tu není [vůbec] k dostání.

Na ulici před jedním domem jsou tu složena krásná kovová veliká děla. Mám však za to, že patří k lodím a ne k městu.

Nás všech šest našlo jednoho Řeka jménem Kyriati, který byl znám s našimi kupci, a jeho prostřednictvím dostali jsme s velikou potíží v jedné hospůdce místo neboli obytný pokojík, neboť pro převeliký počet lidí, [kteří se sem sjeli], přemnoho bohatých kupců a významných Turků muselo zůstati pod stany. Tito nám nemálo zlořečili, protože prý my, nevěřící psi (tak totiž obyčejně

říkají Turci ubohým křesťanům), jsme umístěni v místnosti a oni sami jsou nuceni zůstati pod širým nebem. Museli jsme arci to místo dobře zaplatit.

Toto město není stále obydleno, nýbrž, než se lodi vrátí z Džiddy[8]), zůstává po 6 měsíců jakoby uzavřeno s jedním či dvěma strážci, neboť když všecky lodi odplují, to jest počátkem měsíce listopadu, všichni obyvatelé z tohoto města se vrátí do Káhiry. A když se zase začnou vracet lodi z Džiddy, to jest v měsíci máji, přichází i obyvatelstvo, nepřijde-li náhodou karavana z Mekky. Zůstali jsme v tomto místě 8 dní. Zatím jsem se poněkud pozdravil z horeček a po několika dnech, nalezše indickou či v Indii postavenou loď jménem Baltaggi, patřící jednomu Turkovi, kupci v Káhiře, vešli jsme v jednání s plnomocníkem tohoto Turka a uzavřeli s ním úmluvu, neboť úmluva se tu neuzavírá s kapitánem jako v jiných místech, ale s jeho zástupci a tak je to zvykem u všech lodí na Rudém moři. Podle smlouvy, kterou jsme uzavřeli, přišlo za nás a za naše věci dáti 93 realů. Ale tu jsme byli oklamáni našimi křesťanskými tovaryši, že jsme musili zaplatiti místo nich na 30 realů. Vydřeli je na nás nespravedlivě a nesvědomitě, pravíce, že kdyby Turci věděli, že jsme Evropané a kněží, že by nám ani nedovolili vstoupiti na loď, pročež, abychom dosáhli svého cíle, byli jsme nuceni mlčet a zaplatit, co požadovali. Byla nám vykázána velmi pohodlná kajuta, o níž promluvím ještě v dalším. Když loď zvedla kotvy, opustili jsme *18. t. m.* Suez. Za cestu z Káhiry až do Suezu vydali jsme za velbloudy 27 realů, a na lodi kapitánovi[b]) Scrivanimu a jiným zaplatili jsme navíc 8 realů. Vstoupili jsme do malé bárky, která nás spolu s našimi věcmi převezla k naší lodi. Za tuto přepravu a za jiné jsme zaplatili 6 realů. Jakmile jsme přišli na loď, bylo nám vykázáno místo neboli kajuta dosti pohodlná, kde nás všech 6 mohlo se svými věcmi spáti. Byla to kajuta na zádi a

měla 3 okénka v místečku, kde jsme si mohli i vařit jídla i konati svoji potřebu, jako by to byl nějaký dům, pro nás přepohodlný. Druhá polovina zádi byla rozdělena obloukovými žebry a bylo v ní přemnoho významných Turků a kupců. Třeba vědět, že na Rudém moři všechny ony lodi, které plují do Džiddy, vezou s sebou nekonečné množství lidí, a všichni ostatní byli umístěni pospolu jako ovce: jeden vedle druhého seděli v místech temných, pod palubou, plni vší a bez kajut a bez kuchyně a přes to, ač s sebou nic nenesou, platí za jedinou osobu obyčejně 8 zlatých. Přebídně opatřeni nedávají tento peníz za nic jiného, než aby mohli zůstat na lodi. My měli jsme nemálo závisti pro naši kajutu, protože prý, ačkoli jsme křesťané, jsme dobře opatřeni, a oni sami musí ležet jako psi. Ale kdo chce podnikati podobné cesty a vyhnouti se dalším nebezpečím, nesmí koukat na krejcar, neboť Turci dají za peníze vše tomu, kdo jim víc nabídne.

Tato loď jménem Baltaggi byla veliká a mohla zcela pohodlně unésti 40 děl; ovšem v přítomné době ani tato ani jiná [loď] nevozí žádných děl, protože tyto lodi, nemusí-li se báti nějakého nepřítele, nevozí žádného děla. Byla krásná a dobře vystavěná a svému pánovi vynáší každoročně po odečtení všech výloh užitek 50 burs[9]), to jest 16.700 realů, neboť jedna bursa má cenu 25.000 medinů, a protože 26 medinů se rovná jednomu realu, jsou to 334 realy[10]). Nadto vydělává i kapitán lodi, který mimo normální a pánem lodi stanovený náklad zatěžuje loď ještě vlastním zbožím, aby i on vydělal. A tak, protože tato cesta se koná jednou do roka, kapitáni pro tento zisk tak zatěžují lodi, že při každém nepatrném větříku se mohou zvrátit a potopit. Z toho důvodu tedy, jak jen nepatrně se zvedne silnější vítr, vrhají do moře kotvu, aby všichni nezhynuli. Naše loď byla naložena až po palubu, ba i na palubě lodi ukládali mezi boby a obilím,

[složenými] bez pytlů, jen tak v pytlích mouku, tabák, rýži atd.
Z lodí tohoto druhu nečerpají vodu, jako je tomu na lodích evropských, ačkoli obyčejně všechny lodi, i když jsou nové, nabírají do sebe vodu. Na lodích evropských je proto zvykem, že volají každou hodinu ve dne i v noci Svatá Kateřina, což znamená, že prohlíží místo, kam se sbírá voda, aby v případě, že by jí již hodně nateklo, se odčerpala a aby se tak předešlo nebezpečí. Jestliže by se nějakou náhodou loď někde otevřela nebo jestliže by voda v lodi vzrostla vlnami, do ní se přelivšími, musí se na velikých lodích každého dne, jakmile se něco podobného objeví, aby se zboží nepomáčelo a nebylo zničeno, vytahovati černou pumpou na čerpání vody a dírou provrtanou až na dno se pouští kousek železa na provaze, na němž se ukazuje vzrůst vody. Turci ničeho takového nepozorují; ani když vlny vstříknou vodu do lodi, nemůže tato býti vytažena, ale musí v lodi zůstat, neboť [tyto lodi] jsou tak zatíženy, že by bylo nutno buď vyloditi všechno zboží, nebo nechat loď potopiti. A tak, zaútočí-li na ony lodi mocněji více vln, protože si nemohou pomoci, přesnadno se potápějí, anebo, jsouce tak plny a zatíženy, jakmile se zvedne sebemenší vítr, ztroskotávají. Tak se mělo státi i nám, kdyby nás byl Bůh přezvláštním způsobem nebyl zachránil, jak o tom bude ještě níže řeč. Indické lodi mají cisterny na vodu. Tak také naše loď měla na obou stranách cisterny, které jsou pořízeny z tlustých desek, a ty naplňují sladkou vodou a na dva měsíce stačí pro 400 osob asi 500°). Arci na konec je tato voda zkažena pronikáním a pomíšením s vodou slanou, která těmito deskami proniká do lodi, a rodí se v ní červíci, ba mění se sama přímo ve vodu slanou, nabývajíc jakoby zelené barvy. Tak stalo se i nám. Lodi, které nemají těchto cisteren, vozí jisté veliké žluté nádoby řečené falca, počtem 200 nebo 300, v nichž se

uchovává voda velmi krásná a čistá. A z těchto nádob musí kapitán dáti každému, co jich na lodi jest, jednu zemzemii na dva dny. Kdož jsou náročnější, kupují si, aby nemusili píti tuto červíků plnou vodu, vodu dobrou; tak jsme také učinili my a vzali jsme si s sebou tři kožené vaky dobré vody s jedním zitem, to jest hliněnou nádobou, obsahující asi 7 devítinek[11]). Dopadlo to arci špatně, jakž ještě v dalším bude řeč. Na této lodi nás bylo více než 400 osob spolu s lodníky, všichni však krom nás byli Turci a mohamedánští poutníci, kteří se ubírají navštívit Mohameda a Mekku a o nichž promluvím ještě v dalším.

Z ITINERÁŘE REMEDIA PRUDKÉHO

O návratu z Habeše.

Karavana o více než třech stech lidech, zčásti Turcích, zčásti křesťanech a pohanech, která se shromáždila, aby se v nejbližší době odebrala k Rudému moři, k ostrovu Massavě,[1]) poskytla nám vhodnou příležitost, abychom se k ní připojili a s ní bezpečněji odcestovali. I požádali jsme velmi opatrně a pokorně císaře[2]) o doporučující listy, prosíce jej, aby nám prominul vše, čímkoli jsme se podle jeho zdání proti němu provinili, odepírali-li jsme jeho přáním[3]). Císař vyhověl velmi laskavě naší žádosti a nejen že poslal svému guvernérovi, spravujícímu přístav Massavu a bydlícímu v Archichu[4]), doporučující list pro nás, ale dal nám s sebou pro naši bezpečnost dva otroky, jimž přísně nařídil, aby nás vedli horskými cestami a vyhnuli se s námi tak nenávisti odbojného kmene, abychom, upadnuvše do jeho rukou, nebyli ukamenováni. Kromě toho daroval nám milostivě dva mezky, abychom mohli snáze svou cestu vykonat, a třicet uncí zlata, to jest 240 zlaťáků. A tak jsme se 26. ledna 1753[a]) za velikého sběhu lidí, z nichž mnozí bolestně oplakávali náš odchod, rozloučili s našimi dobrými přáteli, zůstavujíce je jako ovce bez pastýře. Ještě jednou jsme se obrátili slzícíma očima, srdce probodené bolestí, k hoře Abbo, abychom aspoň v duchu pozdravili naše ctihodné mučedníky[5]). Nebyli-li jsme už nalezeni hodnými, abychom s nimi byli spojeni, nemohli-li jsme zasíti sémě svatého evangelia v této zemi, kéž bychom pro jejich zásluhy směli aspoň jinou zemi zúrodnit: kéž nám vyprosí hojnější

plod a vymodlí u Boha, aby nám dozrála žeň, kterou bychom mohli dopraviti do stodoly pokladů nebeských! Jen Bohu je známo, kolik zármutku jsme prožili ode čtyř měsíců v našem vyhnanství, kolik smrtelných úzkostí, hladu a postů i jiných strádání! Jemu, který ráčí vše říditi, posilovati a uchovávati, jsme to vše poručili. A on i naše slabá srdce těšil, zkrápěje je svými milostmi, neboť ve dvě hodiny po poledni dostalo se nám na cestu ještě jiných dvou doporučujících listů císařských, opatřených starou pečetí, jež zněly takto: List císařské vůle a příkazu, přikazujícího obyvatelstvu Serai[6]): Obyvatelé Serai, nechte tyto lékaře [to jest nás misionáře][b]) projíti v pokoji a dejte jim, čeho budou potřebovati k obživě, protože je posíláme do jejich země! Druhý zněl takto: Toto jest list nařizující obyvatelům v mém království Tygře[7]) i jiným obyvatelům při cestě: Obyvatelé Tygrenští, propusťte tyto lékaře v klidu a v pokoji do jejich zemí a dejte jim obvyklé jídlo a pití, protože je posíláme my. Obdrževše tyto dopisy a potěšeni tím, že jsme překonali již tolik zármutku, pokračovali jsme bezpečněji ve své cestě. Toho dne učinili jsme zastávku pod převysokým kopcem, na němž je královská residence Gondar[8]), podle bystřiny Angareb[9]). Na obou stranách spatřili jsme na hřebenu hory ležící městečko Zelanche[10]) a mezi těmito dvěma horami dvojí tok a zároveň soutok řek Kaha a Angareb; podle první z nich má svoje jméno císařská residence Kaha[11]). Přenocovavše tu pod širým nebem, rozloučili jsme se v slzách s naším třetím druhem Páterem Antoniem de Aleppo[12]), který byl zadržen na příkaz císařův, aby přepsal svaté Písmo, psané arabsky. Zdráhali jsme se sice zanechati jej samotna v říši [habešské] a nechtěli jsme se z počátku podrobiti vůli císařově, ale vbrzku se nám dostalo přísnějšího napomenutí, abychom se neodvážili odvést Otce [Antonia] s sebou, jinak že nás [císař] dá po cestě stíhati a zabíti. I tak však hrozil císař,

že vytrhne Otce [Antonia] z našich rukou, a proto s tím větším zármutkem, že jsme nemohli na násilí odpovědět stejně mocí, tím zkormouceněji jsme se s ním rozloučili a rozešli.

Dne 24. ledna přišly dvě rodiny královského původu, knížata Hatu Ailu a Hatu Job, a provázejíce nás pěšky po celý den, poručili nám připraviti příjemnou přesnídávku. Na večeři pak pochutnali jsme si v místě Čichaje, když jsme byli s námahou překročili první daleko se táhnoucí převeliké hory. Želíce stále našeho vypuzení, naši průvodcové říkali s pláčem: Jak dojdeme spasení? A jak budeme poučeni o věcech potřebných k víře? Běda nám! Kdo nás ubohé a slepé přivede na pravou cestu, když vy jste byli vypuzeni? S těmito a s jinými [podobnými] projevy padajíce nám kolem krku, vzdychali s těžkým srdcem a líbajíce nás, bolestně nám dávali sbohem; když již nastávala noc, vrátili se do Gondaru. My jsme proto po jejich odchodu cítili v srdci bolest a smutek hořčí smrti, přemýšlejíce o žalostné ztrátě tolika milionů duší, které byly tak blízko již k obrácení, neboť, poněvadž žeň byla již již zralá, byli bychom sklidili přehojné plody nejen mezi obecným lidem, ale i mezi šlechtou a byli bychom přivedli do ovčince Kristova i nemalé množství kněží a mnichů, kteří již tehdy byli nanejvýš nakloněni víře katolické. Než, zbaveni osudem vpravdě neblahým novotného stáda, pokračovali jsme v největším zármutku v cestě k Rudému moři. Ohlížejíce se, spatřili jsme z dáli jezdce, jedoucího tryskem za námi, i napadla nás potěšlivá myšlenka, že snad máme býti zase povoláni nazpět do Gondaru, anebo že uslyšíme něco, co nás rozradostní. Ale naše přání ukázala se marnými, naděje zklamala: objevil se jen jeden zvlášť spolehlivý otrok našeho přítele a dobrodince, knížete Hatu Ailu, kterého tento poslal, aby nám byl k službám, nařídiv mu provázeti nás po tři dny a chrániti nás před zlými útoky oby-

Mapa Egypta, úvodí Rudého moře a Habeše, pořízená Ch. J. Poncetem. Ze Stöckleinova „Weltbot", sv. II. (K itineráři R. Prudkého.)

vatelstva. Přinesl zároveň několik beránků a mouku na pečení chleba. Byla to bezpečná obrana před každým nebezpečím, které by se bylo mohlo naskytnout, nebo povstáním lidu. Odpočinuvše si v noci pod širým nebem, pospíšili jsme zrána ke krásnému, kamennému, kdysi Evropany zbudovanému mostu, podobnému pražskému mostu [Karlovu], a občerstvivše se pod ním dobrou vodou z bystřiny, přestoupili jsme převysoké, lidem nebezpečné a ještě více pro mezky zhoubné hory a učinili jsme zastávku na kopečku v místě Argeo, kde vanul přeostrý, do tváře štípající vítr. Nedlouho poté jsme v sousedním místě nalezli větší karavanu a spojivše se s ní, rozloučili jsme se s naším habešským katolíkem, Řehořem Prerim, který se vracel do Gondaru. Poručili jsme jeho přízni našeho milovaného soudruha Pátera Antonia de Aleppo a požádali jsme jej, aby všemožným způsobem podporoval vzrůst víry [a] aby nám co možná rychle dal věděti, zasvitla-li by v budoucnu nějaká naděje, že se budeme moci vrátit. Když jsme se s ním v bolesti rozloučili, zastřelil jsem v lesích několik divokých holubů, abychom měli něco na posilněnou, a snědli jsme potají nějaké ptáky.

Dne 29. ledna brali jsme se planinou, ležící mezi menšími vršky až k místu Tammani, položenému pod horou, kde kolem tekoucí řeka jménem Mesaal svou velmi chutnou vodou nám zpříjemila přenocování. Následujícího dne přišli jsme po rovné planině k jakémusi vršku s domy a kostelem zasvěceným nejčistší Panně Marii jménem Laidera. Pod ním rozprostírají se na pláni dvě líbezná území s přehojnou úrodou, jimiž protéká mnoho vodních toků. Přešedše je ještě téhož dne, dospěli jsme druhého dne k jinému návrší [jménem] Dera, pod nímž je jiný kostel nejblahoslavenější Panny Marie; pomodlili jsme se tu, aby nás provázelo na další cestě štěstí. Konečně během 31. ledna přešli jsme velikou planinu,

ohrazenou horami, a na noc jsme zůstali v místě Schombera Zeckem, spokojujíce se trochou tvrdého hrachu, neboť se v tomto místě velmi hojně pěstuje. Schombera [znamená tolik] jako hrachor setý a odtud má to místo svůj název.

Prvního února spatřili jsme před sebou malou sice, pocestným však nanejvýš nepříjemnou horu, a proto jsme zůstali nedaleko v Čira Onz přes noc. Nerad bych, aby se tím rozumělo přenocování jako v končinách evropských v hospodách, v pohodlných místech, nýbrž přenocování v hlubokých lesích, v pustinách, pod širým nebem, pod volnou oblohou, případně ve větru a v dešti. [Odtud jsme přišli] na jinou planinu s kostelem, jejíž část se jmenuje Arbaa Tensai, to jest Čtvero zmrtvýchvstání. Tu jsem spatřil spoustu divokých hus, nechtěje je však ze strachu před lidem lovit, musil jsem se spokojiti pohledem na ně. Po několika málo kopcích dospěli jsme k místu s kostelem Mechare Jesu, to jest Chléb Ježíšův. Místo to má malé lesíky a trochu vody, která sotva stačí pro pocestné, neboť když ustane pět měsíců neustálých dešťů, po sedm měsíců spotřebovává ji mnoho tisíc lidí i zvířat, jež jdou kolem.

POZNÁMKY

ŠIMON BORUHRADSKÝ

byl rodákem z Polné, kde se narodil 26. října r. 1650. Jeho otec - Václav Boruhradský - byl městským písařem a radním v Polné a patřil, jak se zdá, mezi zámožnější měšťany tamní. (Měl dům v Růžové ulici v Polné.) Matka slula Magdalena, příjmení jejího, bohužel, neznáme. Šimon sám byl třetí dítě z celkem deseti, které se jeho otci narodily. Domovské prostředí - prostředí měšťanské inteligence ještě předválečných patrně tradic, které nám dalo celou řadu vynikajících intelektuálních představitelů našeho pokročilejšího XVII. věku - vybavilo, jak se zdá, mladého Šimona jednak jistým nadáním, jednak jistou průpravou učebnou. Vystudovav gymnasium - snad v sousední Jihlavě - a pak filosofii (ač snad ne celou), vstoupil Boruhradský v říjnu 1670 v Olomouci co bratr laik do Tovaryšstva Ježíšova a uplatnil se tu záhy jednak jako hospodář, jednak jako stavitel. Jeho schopnosti stavitelské, jichž zámořské misie měly dosti zapotřebí k stavbě nových kostelů i jiných budov a zařízení jak v starších, tak v nově zřizovaných farních osadách, snad rozhodly také, že generál Tovaryšstva vyhověl žádosti Boruhradského z 6. ledna 1678, aby mladý, osmadvacetiletý tehdy člen Societatis Jesu mohl se odebrati do zámoří, a to, jak žádal, do Mexika. Ještě v dubnu r. 1678 vydal se Boruhradský s první hromadnou výpravou českých jesuitských misionářů do zámoří. V Cadixu, kam dospěli obvyklou tehdy cestou z Čech do Španěl přes Janov, zmeškali naši misionáři odjezd lodí, beroucích se do Ameriky, a tak museli téměř rok zůstati ve Španělsku, než bylo zase vypraveno nové loďstvo do »Indií«. Boruhradský se zatím v Seville učil španělsky a pomáhal misijnímu prokurátoru se starat o hospodářské zaopatření misií. V Mexiku, jak se zdá, došlo stavitelské umění Boruhradského, jež zahrnovalo zřejmě jak dovednost technickou ve vlastním slova smyslu, tak uměleckou stránku stavebního díla, jistého ocenění. Zejména získal si Boruhradský přízně mexického mís-

tokrále markýze de la Laguna, který prý dokonce jej chtěl vzíti nazpět do Španěl. Ale zdá se, že postupem času vznikla v Boruhradském přece jen nespokojenost. To, co v misiích hledal, v Mexiku nenašel: práce se tu příliš podobala práci doma, vlastní svět misií zůstával mu uzavřen. A na druhé straně ani ctižádosti, kterou Boruhradský spojoval se svým dílem stavitelským, nedostávalo se tu zase toho uznání, po kterém toužil, ježto byla příliš tísněna závistí druhých. Snad pomyšlení, že návrat místokrálův do Evropy, k němuž mělo dojíti, otevře mu cestu nazpět do krajů, jež budou dovésti jej lépe oceniti, přimělo Boruhradského také k tomu, že odmítl, když mu generál řádový někdy před r. 1688 v uznání jeho zásluh co sakristána koleje mexické, získavšího této svým přičiněním opravdu značné částky peněz, nabídl vysvěcení na kněze: neboť úřad kněžský by jej byl nepochybně definitivně připoutal k půdě mexické. Když však naděje na tuto cestu se uzavřely, rozhoduje se r. 1688 vrhnouti se na druhou stranu a odchází do jednoho z nejnebezpečnějších tehdy pásem misionářské činnosti v říši Katolických králů: na ostrovy Mariánské, kde právě nedlouho předtím zhynul mučednickou smrtí jeho soudruh, vyslaný zároveň s ním r. 1678 z české provincie Tovaryšstva do zámoří, Jihlavan Augustin Strobach. Bohužel, nedojel na místo svého určení. Na lodi se nakazil morem, který tehdy řádil na Filipinách, a zemřel 6. dubna 1697.

Jedinou obsažnější informaci o Boruhradském - vedle kratičké zmínky v de Boyově »Vita et obitus vener. Patris Henrici Wenceslai Richter« (str. 161) - přináší článek J. Vraštila »Fráter Šimon Boruhradský T. J., zachránce města Mexika r. 1692 před zátopou« (ve »Zprávách z čes. provincie Tovaryšstva Ježíšova« r. 1937, č. 15), jehož data posloužila také jako podklad k tomuto stručnému životopisu. Vraštil otiskl ve svém článku i překlad tří dotud nepublikovaných listů, které podáváme v novém přetlumočení v našem souboru.

První dopis

z 16. března 1686 nachází se v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419). Je adresován »Rdo Patri in Cristo Emanueli de Boye Societatis Jesu, rectori collegii Pragensis in Bohemia«. (Emanuel de Boye, o němž jsme slyšeli již shora v úvodu na str. 32, narodil se v Praze 12. října 1639. R. 1654 vstoupil do

Tovaryšstva Ježíšova a, prošed tu obvyklou dráhou členů řádových, byl rektorem jesuitské koleje v Praze, v Jindřichově Hradci a v Olomouci. Zemřel r. 1700 jako rektor v Nise. Literárně se zapsal v paměť své doby jednak novým vydáním »Vita S. P. Francisci Patris Schotti« (1671) a drobným kompendiem augustinské theologie »Theologia universa S. P. Augustini in compendium redacta« (1675), jednak životopisy misionářů-mučedníků z české provincie Tovaryšstva Augustina Strobacha a J. V. Richtra, o nichž již byla a ještě několikrát bude v dalším řeč. Základem těchto životopisů byla snad vlastní touha de Boyova, dostati se do »Indií«, jejímž svědectvím je několikero jeho žádostí generálu Tovaryšstva, aby byl určen pro zámořské misie. Touze té patrně také odpovídá náš list i jiné ještě listy zámořských misionářů, jemu adresované, jež nacházíme v našich archivních dokladech.) V dopisu snad stojí za zmínku místo, kde s paradoxní mrazivostí mluví Boruhradský o zprávě o povraždění misionářů na ostrovech Mariánských v srpnu 1684 jako o potěšující zprávě pro ty, kdož chtějí odejíti z české provincie Tovaryšstva do misií. Tu promlouvá pravá barokní duše, naplněná skutečnou touhou po mučednictví!

[1]) P. Jan Kř. Neumann, rodák z Vídně (* 165⁰), ale člen české provincie Tovaryšstva Ježíšova, vstoupil r. 1675 do řádu Societatis Jesu a záhy po skončení obvyklých studií a příprav řádových byl r. 1689 vyslán do misií do Ameriky, kde pak působil řadu let v Paraguayi a r. 1704 v Assuncionu zemřel. P. Josef Neumann, narozený v Bruselu 1648, byl starší bratr Janův: Také on, byv přijat r. 1663 do Tovaryšstva Ježíšova a vystudovav na ústavech řádových, byl vyslán hned po skončení řádové průpravy (1678) do »Indií«, do Mexika. Jako misionář získal si znamenité jméno a vedle několika dopisů dochovalo se od něho i knižní vylíčení misií v kraji Tarahumarů »Historia seditionum quas adversus Societatis Jesu missionarios eorumque auxiliares moverunt nationes Indicae ac potissimum Tarahumara in America Septentrionali regnoque Novae Cantabriae iam toto ad fidem Catholicam propemodum redacto«, vyd. v Praze 1730. Zemřel ve vysokém věku r. 1723.

[2]) P. Mikuláš Avancini byl visitátor české provincie Tovaryšstva Ježíšova.

[3]) V druhé polovici července 1684 vypuklo na ostrovech Mariánských povstání tamních domorodců proti Španělům, roz-

ličně je utiskujícím. Jakkoli povstání platilo především španělskému guvernéru souostroví a jeho posádce, přišla při něm o život i řada tamních misionářů, kteří byli považováni za spojence a exponenty režimu. (Jména jejich viz dále v textu.) Zprávou o této koloniální revoluci, o níž se náš list zmiňuje, třeba rozuměti nepochybně obsáhlé vypsání, které poslal Em. de Boye člen české provincie Tovaryšstva Ježíšova Matyáš Cuculinus z Agadny (na ostrovech Mariánských) 20. května 1685, a které se nachází v několika exemplářích v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419, otištěno též v Stöckleinově »Weltbot« I., str. 15 sq.).

[4]) Augustin Strobach, o němž byla již řeč shora, byl vedle J. V. Richtra největší chloubou české provincie Tovaryšstva Ježíšova mezi zámořskými misionáři jako mučedník svého povolání. Narodil se v Jihlavě r. 1646 z rodiny, která byla velmi náboženská (dva z bratří jeho, Jan a Tobiáš, byli rovněž jesuity). Do Tovaryšstva Ježíšova byl přijat r. 1667, a prošed obvyklou průpravou řádovou v jesuitských kolejích a na ústavech v Brně, Znojmě, Hlohově, Olomouci a Telči, působil nějaký čas jako profesor poesis v Litoměřicích a pak profesor rhetoriky v Uh. Hradišti. R. 1678 odešel s první velikou výpravou do zámořských misií z našich zemí přes Španěly a přes Filipiny na ostrovy Mariánské. Zde působil od r. 1681 do 1684, kdy byl zavražděn při povstání, zmíněném v předchozí poznámce. Jeho život vypsal Eman. de Boye v knížce »Vita et obitus venerab. P. Augustini Strobach e Societate Jesu, ex provincia Bohemiae pro insulis Marianis electi missionarii«, vyd. v Olomouci 1691.

[5]) Tomasu Antoniovi de la Cerda y Aragón hraběti de Paredes a markýzi de la Laguna; byl místokrálem v Mexiku 1680—1686.

[6]) Starší bratr místokrálův Juan Francisco Tomas byl prvním ministrem španělského krále Karla II. v letech 1680—1685.

[7]) Byl to patrně úsek z oněch bojů, které se odehrávaly mezi řádem dominikánským a řádem jesuitským po dlouhá léta a jichž jsme se dotkli shora v úvodu knihy.

[8]) Neumanna (viz pozn. [1]).

[9]) Bylo to území v mexické provincii Nové Biscayi v audienci Quadalajara na západoseverozápad od Mexika. Jesuitští misionáři z české provincie Tovaryšstva Ježíšova působili tu velmi hojně a vydatně. Uslyšíme ještě o působení P. Eymera, P. Hostinského a P. Verdiera v tomto kraji. Také však

literárně dostalo se mu se strany jesuitů české provincie pozornosti, jednak ve výše zmíněné knize Jos. Neumanna »Historia seditionum«, jednak dílkem Jihlavana, Němce M. Steffela »Tarahumarisches Wörtebuch nebst einigen Nachrichten von den Sitten und Getränken der Tarahumarum....« vyd. v Brně 1791.

[10]) Jména »[de] Castro« se dostalo Boruhradskému od Španělů, pro něž vlastní jeho jméno bylo těžko vyslovitelným; vzniklo zřejmě překladem tohoto vlastního jména.

[11]) Boruhradský naráží tu na knihu mladšího ze dvou Tannerů Matyáše Tannera (1630—1692), rodáka plzeňského, profesora a rektora university Karlo-Ferdinandovy a provinciála české provincie Tovaryšstva Ježíšova, »Societas Jesu usque ad sanguinis et vitae profusionem in Europa etc. militans, seu vita et mors eorum, qui ex Societate Jesu in causa fidei et virtutis violenta morte sublati sunt«, vyd. v Praze latinsky a německy 1675.

Druhý dopis

z 20. srpna 1692 je přeložen z originálu, nacházejícího se v zemském archivu moravsko-slezském v Brně (rkp. 557, d. VI., l. 51—52), jehož opis mi zapůjčil laskavě P. Jos. Vraštil. Je adresován neznámému knězi — snad opět P. Eman. de Boye, kterému platil dopis předchozí. Zajímavo je v něm hlavně vylíčení červnového povstání Indiánů r. 1692 — typické mexické revoluce, jakých tato země prožila ve svých dějinách bez počtu.

[1]) P. Josef Neumann, o němž byla řeč v pozn. [1]) k předch. dopisu.

[2]) Lago de Texcoco, velikého solného jezera na východ od města Mexika, dnes vysušeného.

[3]) Don Gaspar de la Cerda Sandoval hrabě de Galve; byl místokrálem mexickým od r. 1688 do r. 1696.

[4]) T. j. t. zv. audiencia, sbor mající na starosti administrativu provincie.

[5]) Správně: Coyacán; je to město na jih od Mexika.

[6]) Předposledního krále azteckého Montezumu (Motecuhzomu), jenž zahynul v povstání, vypuknuvším po jeho podrobení se Španělům r. 1520.

[7]) Bratr Jan Haller byl rodem Královéhradečan. R. 1681 byl přijat v Kutné Hoře jako bratr laik do Tovaryšstva Ježíšova

a uplatnil se tu (v Klatovech) jako lékárník. Toto povolání, pro něž byli Češi velmi hledáni (sr. v dalším list P. Bukovského na str. 134), přivedlo jej patrně i do zámořských misií. R. 1687 odejel s výpravou, v níž byl i jiný znamenitý »apatykář« z české provincie Tovaryšstva, brněnský br. Kamel (Němec), do zámoří, a to nejprve do Mexika, odkud se později dostal na Filipiny. Zemřel tu však dosti záhy. (Datum jeho úmrtí 1694, které uvádí de Boye ve svém životopisu J. V. Richtra a po něm jiní autoři, je podle našeho dopisu zřejmě nesprávné.)

Třetí dopis

z 9. června 1694 je přeložen opět z originálu, nacházejícího se v zemském archivu v Brně (rkp. 557, d. VI. 51—52), jehož opis mi zapůjčil P. Jos. Vraštil. A také při tomto dopise je adresát neznám.

[1]) O jaké zprávy z řádového ústředí Societatis Jesu tu šlo, nedovedu bezpečně říci.

[2]) Jde opět o P. Jos. Neumanna, o němž byla řeč v listě I. v pozn. [1]).

[3]) P. Chino, vlastně Khün, Němec, původem z Tridentska (narodil se r. 1644 v Nonsbergu, Valle di Non v Alto Adige), byl z nejzasloužilejších jesuitských misionářů v severozáp. Mexiku, kde působil od r. 1689. Jako královský španělský kosmograf podnikl od r. 1698 řadu cest, při nichž odkryl ústí Rio Grande, zjistil, že Dolní Kalifornie není ostrov, jak se dosud mělo za to, nýbrž poloostrov, a vůbec získal si nesmírné zásluhy o poznání dnešního severozápadního Mexika a jihozápadní oblasti Spojených států. Zemřel r. 1711.

[4]) P. Capus, vlastně Kapp, byl člen rakouské provincie Tovaryšstva Ježíšova (poch. ze Steinbüchelu v býv. Kraňsku) a jako misionář působil v Mexiku, kde se stal superiorem misií v Sonoře. Zemřel r. 1717.

[5]) Také tento br. Jan Steinhöfer (Němec) byl významným členem české provincie Tovaryšstva Ježíšova v zámořských misiích. Narodil se v Jihlavě r. 1664 (sám však se označuje jako Slezan), r. 1684 vstoupil do řádu jesuitského, ale nestal se knězem, nýbrž bratrem-laikem s úkolem lékárníka, resp. lékaře. V této funkci také odešel r. 1692 do Mexika a působil tu, později hlavně v Sonoře, až do své smrti r. 1716. R. 1712 vyšla v Mexiku jeho velká kniha »Florilegio medicinal de todas las enfermedades«, která pak byla znovu přetiskována v Amsterodamě a v Madridě v letech dalších.

JINDŘICH VÁCLAV RICHTER

byl rodem Hanák. Narodil se dne 7. září r. 1652 v Prostějově z otce Jindřicha a matky Doroty. Otec Jindřich byl úředníkem knížete Karla Eusebia z Liechtensteinu, kterému tehdy Prostějov patřil. Brzy po narození Jindřicha Václava byl však přeložen jako sirotčí písař do Šternberka, který rovněž patřil tomuto velmoži. V Šternberce žil malý Jindřich Václav až do svého 12. roku, kdy otec opět přesídlil do svého starého domova. (Byl tu pak nejprve konšelem, poté primátorem a konečně knížecím rychtářem a zemřel 1684 ve věku 56 let.) Zámožní, jak se zdá, rodiče chtěli, aby jejich jediný syn byl, jak náleželo, připraven na svou životní dráhu. Dali jej proto na studia do Olomouce. Jindřich Václav Richter však záhy zmátl plány, které jeho otec a jeho matka s ním měli. V Olomouci se dostal na byt k měšťanu Janu Andrýskovi, který byl typem náboženského horlivce své doby — obě dcery jeho vstoupily do kláštera a syn dal se k jesuitům — a pod jeho vedením, jak se zdá, rozvily v mladém synkovi prostějovského rychtáře sklony, které byly v něm od mládí a které také olomoucké školské prostředí jesuitské mocně podporovalo. Jindřich Václav Richter se rozhodl státi se duchovním a vstoupiti do Tovaryšstva Ježíšova. Rodiče prudce odporovali: dokonce o důkladném výprasku, kterým snažili se zvrátit rozhodnutí patnáctiletého chlapce, mluví Richtrovy vzpomínky. Ale vznícený jinoch zůstal neoblomným. Potají odchází z otcovského domu v Prostějově do Olomouce k tamním jesuitům, a když tu nedošel (snad také z ohledu na otce a jeho mocného pána) splnění svého přání, ubírá se odtud pěšky do Brna, kde provinciál české provincie Daniel Krupský jeho touze po přijetí do řádu vyhověl. 15. října 1670 složil Jindřich Václav Richter první sliby řádové v jesuitské koleji v Březnici do rukou P. Lukáše Kolicha. Pak pokračoval ve svých studiích v řádu. Filosofii vystudoval — »magno subtilioris ingenii documento« — u jesuitů v Jičíně, na filosofické fakultě university pražské dosáhl gradu magistra. Jako magister učil nejprve v nejnižších třídách řádového ústavu na Malé Straně, později gramatiku v koleji u sv. Kli-

menta a konečně poesis v ústavu novoměstském. Po několika letech působení učitelského vrátil se však — jak v Tovaryšstvu bylo zvykem — sám zase do škamen školských, aby studoval theologii. Tato studia skončil r. 1683, byv vysvěcen v březnu t. r. biskupem Janem Ignácem Dlouhovesským, k jehož zvláštním oblíbencům prý patřil, na kněze. V úřadu kněžském osvědčil se zejména svou péčí o zanedbávaný proletariát, bytující na periferii tehdejší Prahy, po vinicích a zahradách, jemuž chtěl býti vůdcem, nejen pokud šlo o otázky věroučné (bylo tu mnoho kacířů), ale i v životě morálním. Ale jako kněz nepůsobil v Praze dlouho. Už 4. října 1683 opouští Prahu, aby místo misionářského působení mezi jejími chudými věnoval se misionářské činnosti v dalekých krajinách zámořských. S jiným členem české provincie Societatis Jesu, trutnovským Němcem P. Samuelem Fritzem, který se později rovněž velmi vyznamenal svým misionářským dílem v Jižní Americe, odebrali se do Španělska a odtud přes Cartagenu nejprve do provincie Santa Fé a pak přes Quito do pořící horního Maraňonu. Fritz Richtra záhy opustil, vrhnuv se do portugalské Brazilie, a tak Richter konečně — když i jiní pomocníci z řad Tovaryšstva jej opustili, skláni nemocemi nebo odvoláni jinak - zůstal sám či skoro sám pro duchovní správu velmi rozsáhlého a těžce schůdného území tropických pralesů. Vytrval však na tomto místě — a to, jak vidět z jeho listů, v činnosti ne neúspěšné, při níž dovedl osvědčiti nejednou i energii dosti tvrdou — celou řadu let. Až roku 1696 zastihlo jej povstání, které mezi Indiány jemu svěřenými vyvolal vlastní jeho sluha a které směřovalo spíše než proti misionářům samým proti misionáři neschvalované politice španělského koloniálního režimu, posílajícího jeden indiánský kmen bojovati proti druhému, někdy i za cenu úplného vykrvácení kmenů loyálních v boji proti neposlušným. Někdy v listopadu toho roku byl Richter, ubíraje se do nových redukcí Pirů, znenadání přepaden Indiány Conibos, vedenými zmíněným sluhou Jindřichem Mamelukem, a spolu se svými dvěma průvodci, Salvadorem de Hoyos a Mikulášem z Limy, zabit. Jen dva Indiáni kmene Jeveros přinesli zprávu o této tragedii v pralese španělským úřadům.

Byla ovšem několikráte vyslovena otázka, byl-li Jindřich Václav Richter Čech. Není pochyby však, že odpověď musí tu vyzníti kladně. Příjmení je sice německé, ale to nemusí

býti ještě znamením národního příslušenství, neboť — zejména v národnostně smíšených krajích, jako byla severní Morava — mohlo se příjmení takové, značící zaměstnání (nota bene při německé vrchnosti), zachytiti velmi lehce i na osobě českého původu a vědomí. Že tomu tak bylo i v našem případě, tomu zřetelně nasvědčují zápisy farní matriky prostějovské, kde otce našeho Jindřicha Václava, Jindřicha staršího, třeba hledati nejpravděpodobněji v Jindřichovi, synu Jana sedláře (bez příjmení) a jakési Marjánky (rovněž bez příjmení), narozeném r. 1629. Matka Jindřicha V. Richtra byla Češka rozhodně, slula za svobodna Dorota Špalková a byla dcera prostějovského souseda Jiřího Špalka. K českému původu Richtrovu ukazuje ostatně i jeho druhé křestní jméno. A bylo-li by třeba dalších svědectví, není jistě také bez významu, že životopisec Richtrův nazývá výslovně český Prostějov »vlastí« (»patria«) jeho otce, že všechno jeho příbuzenstvo, jež známe, je zřejmě české, že mladý Richter je poslán a vychován v rodině Čecha Andrýska v Olomouci, studuje v českém prostředí v Jičíně a v Praze, působí na školách, kde přece jen valná část žactva byla česká, a misionářskou činností zabírá se doma hlavně do řad pražského proletariátu, s nímž mohl se dorozumívati jen česky a kde byl český jazykový charakter jeho skoro předpokladem každého úspěchu.

O Richtrovi, který patrně dosti psal domů ze svého zámořského působiště, ale z jehož dopisů se, pokud aspoň vím, zachovalo u nás právě jen to, co uvádíme v překladu v našem souboru, existuje monografie Emanuela de Boye, o níž hovoříme na jiném místě. Podrobnější bibliografii o něm uvádí Ant. Huonder ve své knize »Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. u. 18. Jahrhunderts« na str. 127. Podle této knihy byl Richter činným i literárně, resp. vědecky, skládaje slovníky a katechismy v řeči indiánských kmenů, mezi nimiž působil. S české strany třeba z poslední doby uvésti drobný článek P. Františka Starého »Jindřich Václav Richter, prostějovský rodák a mučedník« v »Prostějovském farním věstníku«, roč. IV.

První dopis

ze dne 5. prosince 1684 je přeložen vydavatelem z přepisu, který se chová v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419).

Obsahově je reprodukován v prvé části listu Richtrova, který přeložil kdysi a otiskl Jos. Stöcklein jako 20. číslo svého souboru »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« (»Der neue Weltbot«), v díle II. na str. 56 sq. a který, jak jeho vydavatel sám v úvodní poznámce podotýká, »ist aus dreyen in einen zusammengezogen«. Originál listu byl adresován členu české provincie Tovaryšstva Ježíšova P. Emanuelovi de Boye, o kterém jsme slyšeli v úvodní poznámce k I. dopisu Šimona Boruhradského a který, jak jsme také už několikrát pověděli, stal se později prvým životopiscem Richtrovým. Obsahem je dopis vlastně jen krátkou retrospektivou, obracející se nazpět k cestě našich misionářů z Cadixu do Cartageny. Vlastní obšírný popis této cesty měl přinésti list Richtrův P. Pablovi, o němž je v našem dopise zmínka, který se však, pokud aspoň vím, nezachoval.

[1]) Manuel Rodriguez, »procurator general de las provincias de Indias en la corte de Madrid«, »generální prokurátor provincií amerických na dvoře madridském«, není osobnost v dějinách jihoamerických misií XVII. věku neznámá. Působil v království Nové Granady, a vyslán později na dvůr madridský, prosadil tu mimo jiné i vybudování nové koleje jesuitské v Ibaře, o níž bude v dalším ještě řeč. V Madridě vydal také r. 1684 ne nedůležitou knihu »El Maraňon y Amazonas. Historia de los descubrimientos, entradas y reduccion de naciones, trabajos malogrados de algunos conquistadores y dichosos de otros assi temporales como espirituales en las dilatadas montaňas y mayores rios de la America«. Vedle toho vystupoval publicisticky i jako odpůrce amerických dominikánů v jejich sporech s Tovaryšstvem na půdě španělských »Indií«.

[2]) O bratru Janu Justovi nemáme, bohužel, jiné zprávy, než je tato zmínka Richtrova. Ani Vraštil, ani Hoffmann nedovedou o něm pověděti nic bližšího.

[3]) Také scholastik P. Gaspar Vidal patří mezi méně známé účastníky jesuitských misií v Jižní Americe. A přece aspoň jednu zajímavou stopu zachoval po něm Antonio Astrain ve své »Historia de la Compaňia de Jesús en la asistencia de Espaňa« (díl VI., str. 628 sq.), cituje obšírně »Informe del P. Gaspar Vidal sobre Givaros« z 16. listopadu 1696, která upoutá čtenáře svou kritikou koloniálních poměrů španělských a nevlídného zacházení Španělů s jihoamerickými Indiány. Podle tohoto dokumentu se zdá, že P. Vidal působil

někde v sousedství P. Samuela Fritze z české provincie S. J., o němž bude ještě v dalším řeč.

[4]) Byli to P. Jiří Brandt, Slezák z Německého Wartenbergu, který později působil v oblasti Moxos a zemřel r. 1690 v Santiagu v Chile, P. Jiří Burger z Vyškova na Moravě (* 1654), polyglot, který se dostal nejprve do Peru do Limy a pak do Santiaga v Chile, kde působil jednak jako misionář, podnikaje cesty hluboko do chilského vnitrozemí, jednak jako vážený kazatel při tamní koleji Dobré naděje, a P. Ondřej Suppetius, opět Slezák (z Ratiboře, kde se narodil 1654), později rektor jesuitské koleje v Santiagu v Chile a visitátor chilských misií († 1712).

[5]) 10. října.

[6]) 13. listopadu.

[7]) Známá dodnes francouzská kolonie v Malých Antillách.

[8]) 25. listopadu.

[9]) V severní Kolumbii, na západ od ústí řeky Magdaleny.

[10]) O tomto knězi — patrně také členu české provincie Tovaryšstva Ježíšova — jsem nenalezl v přístupných mně pomůckách žádných bližších zpráv.

[11]) Jihoamerického veletoku, který pramení asi na 2° sev. šířky, teče pak na sever mezi Cordillera Central a Cordillera Oriental a ústí do Karibského moře.

[12]) Mompos je dnes město v Kolumbii na dolním toku řeky Magdaleny.

[13]) Honda leží asi v polou toku řeky Magdaleny, spíše však na toku horním, na 5° sev. šířky.

[14]) Hlavní město dnešního Ecuadoru.

[15]) Santa Fé de Bogotá, dnes pouze Bogotá, hlavní město Kolumbie, bylo založeno r. 1538 španělským conquistadorem Quesadou a od r. 1598 bylo hlavním městem gener. kapitanátu, později království Nové Granady.

Druhý dopis

z předvečera svátku Nejsvětější Trojice (17. června 1685) je přeložen z originálu, který se nachází v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419). Také tento dopis přetlumočil do němčiny — velmi volně arci a neúplně — Jos. Stöcklein a vydal jej ve svém souboru, spojiv jej s listem předchozím, pod číslem citovaným při tomto listě. Náš dopis je adresován P. Janu Waldtovi, Soc. Jesu, představenému domu professů v

Praze na Malé Straně (u sv. Mikuláše). Je pokračováním listu z 5. října 1684 a zároveň (aspoň v některých místech) kratší versí dopisu Richtrova P. Bartol. Christeliovi z 18. srpna 1685, který budeme čísti v dalším našem listu.

[1]) Galeony (válečné lodi), dopravující zároveň veškeru poštu a zásilky z jihoamerických španělských kolonií, vyplouvaly totiž na zpáteční cestu jednou do roka — a to podle toho, jak příznivě se utvářily povětrnostní poměry — a Richter se bál, že by odpluly, než by přišel z Ameriky posel, nesoucí jeho psaní.

[2]) Sr. předchozí dopis pozn. [4]).

[3]) Sr. předchozí dopis pozn. [12]). (Richter píše v prvém případě Monpax, v druhém Monpach.)

[4]) Osadníky z anglické a holandské Guayany.

[5]) O mučednické smrti těchto tří misionářů budeme čísti ještě jednou a podrobně dále v IV. dopisu Richterově. P. Ignác Fiol byl původem z Aragonie z ostrova Majorcy a podnikl už r. 1679 spolu s P. Filipem Gomezem průzkumnou cestu do východních oblastí království Nové Granady v úvodí orinockém, aby tu prozkoumal půdu pro založení misijních stanic Tovaryšstva. R. 1682 byl postaven jako superior v čelo celé misijní expedice do těchto končin, která tu založila řadu — dnes už vesměs neexistujících — osad. Expedice tu pak působila až do října, kdy ji zastihla katastrofa, dotčená naším listem. (Viz o tom opět Ant. Astraina »Historia de la Compañia de Jesús en la asistencia de España«, díl VI., str. 665 sq.) - P. Kašpar Beck (Pöck) byl rodák z Rottenburgu nad Neckarem (* 1640), do Tovaryšstva vstoupil r. 1662 a r. 1678 odešel do Jižní Ameriky. Tu působil v království Nové Granadě a r. 1682 zúčastnil se misijní výpravy do úvodí orinockého, vedené P. Fiolem, při níž zahynul. — P. Ignác Tobast pocházel z Gentu ve Flandrech, kde se narodil roku 1648. Do misijní oblasti orinocké, kde působil Fiol a Beck, dostal se o něco později než tito dva misionáři. (Existuje o něm knížka jesuity Jana Fr. Kieckense »Een Gentsche martelaar Ignatius Toebast« z r. 1888, v Praze je však nedostupná.)

[6]) Juan de Vergara narodil se v Altuře ve Španělích r. 1632. Do Tovaryšstva Ježíšova vstoupil r. 1655 a působil pak jako misionář v Jižní Americe. Do oblasti orinocké nastoupil už r. 1682 s Fiolem, Beckem, Christobalem Radielem a Aug. de Campos.

[7]) Viz předchozí dopis pozn. [13]).

[8]) Viz předchozí dopis pozn. [15]).

[9]) Valle de Neiva — nazvané podle města Neiva nad horním tokem řeky Magdaleny.

[10]) Na horním toku Magdaleny před Neivou, postupujeme-li od moře.

[11]) Asi 100 km na jihozápad od Neivy, 300 km týmž směrem od hlavního města kolumbijského Bogotá.

[12]) P. Jan Gastel (Gastl) byl původem z Muravy (Murau) ve Štyrsku (* 1650). Do Tovaryšstva Ježíšova vstoupil 1669. 1684 se odebral do Jižní Ameriky, kde jej ještě v dalším zastihneme s Richtrem a Fritzem na horním Maraňonu. Že by se byl později odebral do království N. Granady, není správné.

[13]) Viz předchozí dopis pozn. [3]).

[14]) Kordillery, jejichž dvě veliká pásma — Kordillery východní a Kordillery střední — v těchto místech srůstají, dosahují tu výše 4700—4800 m n. m.

[15]) Asi 100 km vzdušné vzdálenosti na západ od La Plata.

Třetí dopis

z 16. srpna 1685 je přeložen z přepisu, který se chová v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419). Německý překlad jeho — místy opět značně zkrácený — podal J. Stöcklein ve svém souboru, citovaném při dopisech předchozích, pod číslem 21 (díl I., str. 60—62). V přepisu archivu Hradu pražského není připojena adresa, nýbrž jen poznámka (jinou rukou), vyzvedávající hlavní kus obsahu: »De populis Maranonensibus.« Stöcklein uvádí, že dopis byl psán »An den Ehrwürdigen Pater Provincialen Soc. Jesu in Böhmen«, ale k této příznačně nejisté adrese, neuvádějící jinak obvyklého jména P. provinciála, nemám dosti důvěry: není jediné věci v celém dopisu, o kterou bychom mohli opříti domněnku, že adresát byl provinciálem české provincie. Pokud jde o obsah, je list ostatně vyplněn z většiny citací listu P. Lucero, který — s pravým španělským naturalismem — vypisuje i tak mrazivé obrazy, jako jsou kanibalské hody z mrtvol u hornomaraňonských Indiánů.

[1]) Dodnes místo na horním toku Maraňonu, kde se veletok ze svého dosavadního směru od jihu k severu obrací na východ.

[2]) Jako Maynas (též Mainas) byla kdysi a je dodnes označo-

vána skupina indiánských kmenů, k níž patří Conibové, Shrizibové, Shipibové a j. Na starých mapách nacházíme nadpis Maynas na území na pravém břehu Maraňonu východně od jeho ohbí ve směr východní.

[3]) Sr. dále VI. list Richtrův, pozn. [17]).

[4]) Pramení v oblasti Chimborasa a vlévá se s levé strany do horního Maraňonu.

[5]) Kmeny tu uvedené jsou vesměs malé kmeny na levém břehu Maraňonu v pořící řek Pastazy a Tigre. Některé informace o nich přináší kniha jesuity Pablo Maroniho »Noticias autenticas del famoso rio Maraňon«, vyd. v Madridě r. 1889, která však mi zůstala v Praze nedostupnou (znám ji jen z heslovitého výčtu jejího obsahu).

[6]) Kmen, usídlený mezi pravým břehem horního Maraňonu a dolním tokem prvního velikého maraňonského přítoku s pravé strany Huallagy okolo místa Jeveros a v pořící řeky Aipeny, o níž bude řeč hned v dalším a která se vlévá s pravé strany do Maraňonu (před Huallagou).

[7]) Opět malé kmeny, jejichž bližší určení je velice obtížné.

[8]) Juan Lorenzo Lucero byl člověk domorodý: Narodil se v Pasto v dnešní Kolumbii, r. 1653 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova a působil jako misionář v oblasti horního Maraňonu, kde se stal r. 1683 superiorem misií v Gran Pará. Zemřel v Quitu r. 1714, zanechávaje jako svůj literární odkaz »Gramáticas y catecismos de muchas lenguas de Quito«.

[9]) Místo na levém břehu Maraňonu o něco níže pod vtokem řeky Ucayali.

[10]) Z těchto kmenů význačnější jsou snad jen Aguanos, usazení na východ od dolního toku Huallagy (Guallagy), a dále ještě na východ od nich položení Mayorumové.

[11]) Paramo de Guanacas (viz přiloženou mapu úvodí amazonského od P. S. Fritze!).

[12]) Krajina okolo řeky téhož jména, vyvěrající pod Cotopaxi a ústící do Tichého oceánu.

[13]) Žalm 134., verš 8.?

[14]) Že tento příšerný zvyk se uchoval u některých kmenů hornomaraňonských, svědčí E. St. Vráz ve své knize »Napříč rovníkovou Amerikou« (Vysvětlivky, str. 57).

[15]) Na západ od místa Omaguas, o němž byla zmínka shora v poznámce [9]).

[16]) S. Luiz do Maranhao na pobřeží Atlantického oceánu na jihovýchod od ústí Amazonu.

[17]) Pará v deltě Amazonu.

[18]) T. j. s Holandskou Guyanou (ač ovšem toto určení, jak na prvý pohled je z mapy zřejmo, je velmi nepřesné).

[19]) Jaen je místo nad horním Maraňonem, o něco výše proti toku této řeky než svrchu zmíněná osada sv. Františka Borgie.

[20]) Kmeny tyto leží vesměs na horním toku řeky Ucayali, jež je nepochybně totožna s nejmenovanou řekou P. Lucero.

[21]) Inky Manka, bratra posledního zákonitého Inky Huascara; Manko byl s pomocí španělskou po smrti Atahualpově korunován v Cuzcu, ale později se proti Španělům vzbouřil a jal se dokonce je v Cuzcu obléhat. Obléhání arci nemělo úspěchu a Manko sám zhynul r. 1544 rukou španělského vojáka, který byl k němu vyslán.

[22]) Jibaros, Xibaros, indiánská čeleď na levém břehu horního Maraňonu v oblasti řek Rio Santiago až Pastaza.

[23]) Juan de Santiago, rektor koleje v Quitu, byl provinciálem provincie Peru v letech 1684—1688. Doba jeho provincialátu nezanechala však dobré paměti v dějinách jesuitského řádu v této oblasti pro četné nepořádky, jež mu byly později kladeny za vinu.

[24]) Juan de Segovia z koleje v Quitu a Diego Abad de Cepeda se vskutku zanedlouho odebrali do Evropy v poslání, jehož se dotýká dopis Richtrův. O jejich missi vypráví Astrain v »Historia de la Compañia de Jesús en la assitencia de Espaňa« sv. VI., str. 582.

[25]) Sr. předchozí dopis, pozn. [14]).

[26]) Sr. I. dopis Richtrův, pozn. [11]).

[27]) Angličtí a holandští piráti, kteří tehdy řádili v Tichém oceáně.

[28]) Stříbro, které se posílalo (t. zv. »stříbrným loďstvem«) z jihoamerických (a středoamerických) stříbrodolů do Španěl, představovalo hlavní zisk španělské státní pokladny z těchto kolonií.

Čtvrtý dopis

z 18. srpna 1685 je přeložen z originálu, který se nachází v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419). Německý překlad jeho publikoval kdysi Jos. Stöcklein jako 23. číslo svého mnohokráte citovaného souboru (v dílu I. na str. 63—65). Tentokráte však je překlad Stöckleinův zvláště pokroucen: nejen že na mnoha místech se drží velmi volně originálu a zkra-

cuje řadu partií, které se mu buď nezdály vhodnými nebo byly vylíčeny v jiných listech, jím publikovaných, ale i přidává do původního znění některé věci, které tam nejsou, přemalovávaje na př. krvemstné boje Indiánů, o nichž je řeč v našem listě na boje žen (Amazonek?) a pod. — Originál v archivu Hradu pražského je adresován »Reverendo Patri in Christo P. Bartholomeo Cristelio, Provinciae Bohemiae S. J., praeposito domus professae Pragae, per Romam in Bohemiam« - »Důstojnému Otci v Kristu P. Bartoloměji Christeliovi, členu české provincie T. J., představenému domu professů v Praze, přes Řím do Čech«. P. Christelius, rodák z Mohelnice na Moravě (* 1624), který vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova r. 1642 († v Praze 1701), byl také jedním z těch, kteří toužili dostati se do zámořských misií (žádal o přidělení do nich v letech 1649—1655 šestkrát!). A odtud patrně jeho zájem, na nějž odpovídal Richter svým dopisem z daleké Ibarry. - Obsahově je náš list z největší části vlastně replikou listu předešlého; přináší však tolik nových podrobností, že jsem neváhal jej přece přijmout do svého souboru - tím spíše, že jeho latinské znění představuje skutečný originál.

[1]) Asi 80 km vzdušné vzdálenosti na severoseverovýchod od Quita, hlavního města dnešního Ecuadoru.

[2]) Sr. předchozí list, pozn. [23]).

[3]) V dnešní Kolumbii asi 350 km vzdušnou čarou na severoseverovýchod od hlavního města kolumbijského Bogotá, ve východních Kordillerách.

[3]a) Při moři Karíbském, na východ od ústí řeky Magdaleny.

[4]) Hlavního města kolumbijského Santa Fé de Bogotá.

[5]) Viz předchozí dopis, pozn. [11]).

[6]) Rio Patia pramení v Cordillera Real mezi 1^0 a 2^0 sev. šířky a obrací se obloukem k severozápadu, kde ústí do Tichého oceánu.

[7]) Pasto je místo v Cordillera Real v úvodí Rio Patia, asi na polovici staré cesty z Popayanu do Ibarry.

[8]) Také Rio Mira pramení v Cordillera Real, o něco jižněji než Rio Patia, a směrem v celku severozápadním teče do Tichého oceánu.

[9]) V dnešní Kolumbii, departem. Tolima.

[10]) Rovněž v dnešní Kolumbii, departem. Huila, provincie Neiva.

[11]) Sr. II. dopis Richtrův, pozn. [5]).

[12]) Sr. svrchu II. list Richtrův.

[13]) Staré provincias del Chocó ozývají se ještě dnes v názvu Cordillera del Chocó, lemující kolumbijský břeh Tichého oceánu asi od 4^0 sev. šíře dále k severu, a Bahia del Chocó, asi 180 km vzdušné vzdálenosti směrem severovýchodním od Popayanu.

[14]) Data k tomuto podrobnějšímu vylíčení uvedli jsme vesměs shora při II. listu Richtrově, proto jich zde neopakujeme - stejně jako jiných vysvětlení, jež byla už v tomto (či v III.) listě Richtrově podána. Pokud jde o hodnověrnost informací Richtrových, jež vskutku byly na podiv přesné, možno srovnati je se svědectvím svědka nejautentičtějšího, jediného šťastně vyváznuvšího misionáře P. Vergary, které tento podal ve svém listě, otištěném Astrainem v »Historia de la Compañia de Jesús en la asistencia de Espaňa« VI., str. 657 až 659.

[15]) P. Kryštof Riedl (Rüdl) byl rodák z Arnsdorfu v Salcbursku (* 1648). Do Tovaryšstva Ježíšova vstoupil 1665 a od r. 1680 působil jako misionář v oblasti orinocké. O jeho smrti (v červenci 1682) se zmiňuje vedle našeho listu i list druha Richtrova P. Gastela ze 27. března 1685 (z Hondy), který tvoří do jisté míry doprovod korespondence Richtrovy a byl otištěn ve výtahu ve »Wonderbaere Reyse... door den zeer eerw. Pater Ignatius Toebast« (vyd. v Gentu, na str. 50-52).

Pátý list

z 18. srpna 1685 je přeložen z přepisu, který se chová v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419). Odpovídá »Třetímu listu« Richtrovu, který pojal v rozličně pozměněném překladu do svého několikrát citovaného souboru Josef Stöcklein (»Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« I., str. 62-63, č. 22). Na přepisu v archivu Hradu pražského, který byl zřejmě nějakou druhou rukou opravován, resp. kolacionován s originálem, není než stručná poznámka rukou upravovatele, resp. kolacionátora: »P. Richter De itinere in Maranonem 1685, 18. Aug.« (P. Richter O cestě k Maraňonu 18. srpna 1685). Jinak nenacházíme tu žádné adresy a také P. Stöcklein patrně nedostal do rukou originálu, resp. úplného přepisu, poněvadž přepisuje adresu v čele svého překladu jen velmi neurčitě: »An einen gewissen Pater zu Prag« resp. »An einen unbenannten Pater zu Prag«. Podle zmínky o třech listech, odeslaných adresátovi, v čele našeho dopisu,

mohlo by se snad zdáti, že tu jde o psaní Janu Waldtovi, jemuž adresoval - aspoň podle Stöckleina - Richter tři listy, shrnuté v Stöckleinově souboru pod číslem 20. Ale při nespolehlivosti, kterou Stöcklein zrovna v tomto případě osvědčil, spojiv, jak jsme slyšeli, tři různé listy v jediný, by takováto dedukce ovšem byla velmi neopatrná. Jisto je jen tolik, že náš list se kryje do značné míry obsahově s Richtrovým listem B. Christeliovi z 16. srpna 1685 - ač zase na druhé straně má celou řadu zpráv - hlavně o Richtrově cestě z Popayanu do Ibarry - jichž v tomto nenalézáme.

[1]) Sr. I. dopis Richtrův, pozn. [1]) a jeho III. list, pozn. [26]).

[2]) Viz shora III. dopis Richtrův, pozn. [11]).

[3]) Která »Černá řeka« (Rio Negro) tu míněna, jsem bezpečně nemohl zjistit.

[4]) Mayo je řeka v dnešní Kolumbii, v departem. Cauca; vlévá se do svrchu zmíněného Rio Patia.

[5]) Pasto je město při samé dnešní hranici mezi Kolumbií a Ecuadorem na půdě kolumbijské. Dodnes tudy jde důležitá cesta z Popayanu přes Ipiales na Ibarru a dále na Quito.

[6]) Sr. III. list Richtrův, pozn. [2]).

[7]) Sr. III. list Richtrův, pozn. [24]). Jméno Diega Abada de Cepeda Richter tentokráte zřejmě zkomolil.

[8]) Jména, jež je znezřetelněno přepsáním, jsem nikde nenalezl.

[9]) T. j. piráti, o nichž byla řeč v III. listě Richtrově v pozn. [27]).

[10]) Jde o válku s Turkem, která navazovala na známé události před Vídní r. 1683. Roku 1684 přineslo válečné tažení jisté úspěchy vítězstvím císařských zbraní u Vácova a kapitulací této důležité pevnosti.

Šestý dopis

z ledna 1686 je přeložen z originálu, který se chová v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419). Na rubu je adresován »Reverendo Patri in Christo Patri Emanueli de Boye e Societate Jesu per Romam in Boemiam, Pragam«, »Důstojnému Otci v Kristu Páteru Emanuelovi de Boye z Tovaryšstva Ježíšova přes Řím do Čech, do Prahy«. Páter Emanuel de Boye, o kterém jsme již slyšeli shora na str. 32, ocitoval si dopis (vlastně část jeho) později ve svém životopisném náčrtu »Vita et obitus Ven. Patris Henrici Wenceslai Richter« na str. 102 až 108. Třebaže však praví, že jeho citace je doslovná (»iam recito verba«), stačí i jen letmo srovnati reprodukci de Boyovu s originálem, abychom postihli, že tato reprodukce zdaleka není doslovná, upravujeť si znění původního textu nejen rozličnými škrty, ale i vsuvkami, na nejednom místě smysl dosti rušícími, resp. skreslujícími. Podobným způsobem jako de Boye si počínal i Jos. Stöcklein při svém německém přetlumočení listu Richtrova v »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« I., str. 67-71 (č. 26, s nadpisem »Fünfter Brief V. Patris Henrici Richter«). - Podnětem k napsání listu byly Richtrovi zřejmě vánoce a snad právě Štědrý den, den Emanuelův, na který naráží v úvodu listu a který byl také dnem jmenin adresátových, třebaže k napsání došlo až později, t. j. 1. ledna 1686. Obsahově doličuje tento dopis velmi zajímavě zámořskou pouť Richtrovu, kterou jsme v předcházejících dopisech sledovali bez přestávky až do Ibarry v bezprostřední blízkosti Quita.

a) V originále místo znejasněno kaňkou.

b) Také zde je místo zalito inkoustovou skvrnou.

c) Poczual? (nečitelné).

d) Poslední slova napsal Richter v latinském jinak listě německy: »als wie die ertöpfel«. Stalo se tak patrně vzhledem k adresátu - Nečechovi, protože Richtrovi latinské jméno brambor nepřipadlo. Neněmecký ráz této němčiny Richtrovy je však zřejmý, tuším, na první pohled.

e) mihi?

f) ? Místo málo čitelné!

[1]) Viz II. dopis Richtrův, pozn. [12]).

[2]) Místo v dnešním Ecuadoru, v depart. Tunguragua a v provincii téhož jména.

[3]) Bližších zpráv o tomto knězi jsem se v pramenech mně dostupných nedopátral. Kratičká zmínka v Astrainově »Historia de la Compañia de Jesús en la asistencia de Espaňa« (VI., str. 615) nepraví o něm, bohužel, nic více, než co víme z našeho dopisu.

[4]) Fritzem. P. Samuel Fritz - Němec z Trutnova (* 1656) - byl z nejslavnějších misionářů, vyslaných českou provincií Tovaryšstva Ježíšova do zámořských krajů. Do Tovaryšstva Ježíšova vstoupil r. 1673. Prodělav noviciát v Brně, učil v letech 1676-79 na jesuitských ústavech v Uherském Hradišti, v Březnici a v Brně a poté vystudoval v Olomouci (1680-83) theologii. Hned po skončení těchto studií však (1683) odešel jako misionář spolu s Richtrem do Ameriky. O jeho počá-

tečním působení jako misionáře dovíme se ještě jednak z tohoto, jednak z dalšího dopisu Richtrova. Později byla sice jeho činnost přerušena dlouholetým zajetím v portugalské pevnosti Pará, do něhož se dostal, když se byl pustil ze španělských osad nad horním Maraňonem příliš hluboko do portugalské Brazilie - ale, když byl propuštěn, rozvinul ve své misijní oblasti takovou aktivitu jako málokterý jiný misionář tohoto obvodu. Založil tu na 40 redukcí a dostal do nich celkem asi 40.000 dotud jen volně v pralesích žijících divochů. Ale i jinak zasloužil se o proniknutí oblasti amazonské evropskou kulturou, pořídiv na základě svých cest a zkušeností první přesnější mapu její, která byla vydána v Quitu r. 1707. (Reprodukci její nalezne čtenář mezi přílohami naší knihy.) Právem proto byla Fritzovi, který zemřel v poměrně dosti vysokém věku (1728) v redukci sv. Joachima (na levém břehu Amazonu pod ústím řeky Napo), věnována hojná literární pozornost: Vedle přetisků a přetlumočení jeho zpráv a deníků (nejv. v »Journal of the travels and labours of F. S. Fritz in the River of the Amazonas between 1686 and 1722« přelož. a vyd. G. Edmundsonem 1922) máme o něm i monografické práce: Z českých budiž uveden aspoň článek Fr. Františka Šilhana »P. Samuel Fritz T. J., misionář, cestovatel a první kartograf v údolí amazonském« v »Zprávách z čes. provincie Tovaryšstva Ježíšova« 1928, z cizích práce P. Wesselse v holandské revui Studiën 1923.

[5]) Přítok Maraňonu s levé strany; pramení v oblasti Chimborasa a teče odtud směrem jihovýchodním.

[6]) Určiti blíže tuto horu se mi opět, bohužel, nepodařilo.

[7]) Zelená řeka (Rio Verde) je řeka v dneš. Ecuadoru v provincii Pichincha, vlévá se do řeky Coca, přítoku Napo; Topo je rovněž řeka v Ecuadoru, v provincii Tunguragua, vtéká do Pastazy.

[8]) Canelos je dodnes místo nad horním tokem řeky Bobonaza, kde tato opouští horské oblasti Kordiller.

[9]) Přítoku Pastazy s levé strany.

[10]) Banány (plody stromu Musa Troglodytarum) jsou v jihoamerických krajinách důležitou potravou jmenovitě chudších vrstev obyvatelstva; a stejné platí o kořenu yuca, což je hliznatý kořen manihotu (Manihot utilissima, též maniok).

[11]) Bližších dat o tomto misionáři jsem v přístupných mně pomůckách nezjistil.

[12]) Sr. shora III. list Richtrův, pozn. [5]).

[13]) Sr. ještě jednou shora III. list Richtrův, pozn. [5]).

[14]) Tomáš Santos byl rodem Portugalec z Pereiry, kde se narodil r. 1661. Jako člen Tovaryšstva Ježíšova působil nad Maraňonem a zemřel v Olindě v Brazilii (sev. od Pernambuca).

[15]) Místo na řece Huallaze nedaleko jejího ústí do Amazonu. Bude o něm ještě několikrát řeč v dalším textu Richtrově.

[16]) Ústí Amazonu je vskutku široké asi 120 km, což by odpovídalo 80 mílím Richtrovým (míle byla necelého půldruha kilometru).

[17]) Plným jménem Pongo de Manseriche (staroinkské »punku«, z něhož »pongo« vzešlo, značí tolik co peřej, skalní brána); je to roklina asi 11 km dlouhá, kde Maraňon stlačen na pouhých 50 metrů s dunivým hukotem se prodírá posledními východními pásmy Kordiller na východ do roviny.

[18]) Huallaga (Richter píše důsledně po starém Guallaga) je první veliký přítok Maraňonu s pravého břehu.

[19]) Výpočet Gastelův byl vskutku správný, ležíť La Laguna jen nepatrně jižněji od 5° jižní šíře.

[20]) Loja leží v Kordillerách, asi 430 km jižně od Quita, odtud možno po řece Zamora a Santiago plavit se dále na Maraňon.

[21]) Sr. o něm shora III. dopis Richtrův, pozn. [8]).

[22]) Conibos je dodnes indiánský kmen, usazený na jih od La Laguna mezi dolní Huallagou a Ucayali (mapa Fritzova je však umisťuje až na pravém břehu Ucayali); jsou velmi divocí a popis, který čteme o tomto kmeni ve Vrázově cestopisu »Napříč Jižní Amerikou« (ve »Vysvětlivkách« na str. 58-59) v některých detailech ku podivu odpovídá informacím, které o nich podává tento dopis Richtrův.

[23]) Kmeny v okolí La Laguna; významněji pronikají z nich ještě dnes Aguanos, kmen usazený na jih a jihovýchod od tohoto města a dělící je od oblasti Conibů.

[24]) Jméno toto souvisí patrně se jménem Inka (Ynka). Jméno Inků bylo častěji přenášeno na kmeny, jimž vládli. Jinak jsem o nějakém kmeni Ingianů nezjistil žádných zpráv.

[25]) Druhý veliký přítok Maraňonu s pravé strany; pramení až v jižním Peru a délkou svého hlavního toku předčí při svém ústí Maraňon.

[26]) Tyto Manamaboby, po kterých jsem jinak na přístupných mně novodobých mapách marně pátral, umisťuje Fritzova mapa na pravém břehu Ucayali, stejně jako Coniby, ale na sever od nich.

[27]) Na mapě Fritzově ani na novodobých mapách, jež mi byly k disposici, jsem tohoto kmene nenalezl.
[28]) Campas (na Fritzově mapě Cambas) je dodnes zase veliký indiánský kmen na středním Ucayali, tam kde se v tento tok spojují hlavní jeho složky Tambo a Quillabamba.
[29]) Huanuco, město něco přes 250 km vzdušné vzdálenosti od hlavního města Peru Limy.
[30]) Podle mapy Fritzovy asi mezi ústím Ucayali a ústím (s protilehlé strany) Napo na pravém břehu Maraňonu.
[31]) Sr. III. list Richtrův v pozn. [9]).
[32]) Viz výše pozn. [24]).
[33]) Náčelníkovi, resp. vůbec vynikajícímu představiteli kmene či obce indiánské.
[34]) T. j. do zámořských osad jak v Asii, tak v Americe.

Sedmý dopis

ze 16. dubna 1691 je přeložen z opisu, který se nachází v zemském archivu v Brně (557/VI., l. 53-54) a jehož znění se mi dostalo do rukou opět laskavostí P. J. Vraštila. Jiného překladu jeho neznám. List byl zčásti už publikován kdysi Emanuelem de Boye v jeho několikrát citované »Vita et obitus Vener. Patris Henrici Wenceslai Richter« (na str. 125-130). Ale znění toto je upravováno stejně jako znění předchozího listu Richtrova, který de Boye také zčásti ve své knize byl otiskl: nacházíme tu vsuvky, jež mají svůj původ zřejmě v jiných dopisech Richtrových (také v těch, jež známe z předchozího), a na druhé straně zase výpustky, a to ve věcech nikoli nedůležitých. Podle zmínky de Boyovy, že list byl adresován »ad nos«, »nám«, t. j. autorovi knihy, platil i tento dopis pozdějšímu životopisci Richtrovu, o němž byla zmínka shora v úvodu k I. listu Šimona Boruhradského i na jiných místech.
Je to vlastně závěr souvislého dopisového pásma, ve kterém se otevírá výhled do vlastního působení Richtrova na místě, kam směřovala cesta Richtrova, vylíčená obšírně v předchozích dopisech (zajímavý - mimochodem - také tím, že ukazuje nám našeho misionáře nejen v poněkud unylé tvářnosti hagiografických sepsání, ale i jako muže, v skutečně živé podobě, jak se utvářela uprostřed drsných skutečností dalekých pralesů). - Svědomitý vydavatel však musí podotknouti, že tímto dopisem se nekončí dochované zprávy Richtrovy z jeho misionářské působnosti. Emanuel de Boye cituje ve své »Vita et obitus Vener. Patris Henrici Wenceslai Richter« (na str. 134-137) ještě jeden dopis Richtrův z roku 1695 (bez bližšího určení dne), který zaujme čtenáře svým tragickým přídechem (»Deset let již bojují s bědami, oděn houní, v rozbitých šatech a bos a během osmi let jsem nezměnil šaty více jak dvakrát, košil jsem neměl více než čtyři, již po nějaký čas cítím, že moje síly jsou zlomeny a že síla zdraví takřka zmizela, ale to mi nepůsobí bolesti...«). Vedle toho cituje Ant. Astrain ve své »Historia de la Compañia de Jesús en la asistencia de España« (sv. VI., str. 615) list Richtrův P. Franciscovi Viva, superioru misií maraňonských z La Laguna z 10. prosince 1685, který se chová v archivu jesuitské koleje v Quitu (tající patrně - jak se aspoň zdá z Astrainovy poznámky l. c. str. 616 - ještě jiné písemnosti Richtrovy). Ale po zkušenostech, které jsem udělal s texty posledních dvou listů Richtrových, pojatých do tohoto souboru, u de Boye, nepokládal jsem za vhodné překládat zlomek Richtrova listu z r. 1695 a list z archivu koleje v Quitu zůstal mi arci v této době nedostupným.
[1]) Diego Francisco de Altamirano byla význačná osobnost jihoamerických misií XVII. věku. Narodil se v Madridě, r. 1642 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova a od r. 1650 působil v španělských osadách jihoamerických nejprve jako misionář v Paraguyai, kde se živě ujímal tamních Indiánů proti násilné kolonisační politice Španělů, pak jako profesor na universitě v Córdoba de Tucumán, provinciál, prokurátor provincie, visitátor provincie Nová Granada, visitátor a viceprovinciál provincie Peru a konečně rektor koleje v Limě. Zemřel ve vysokém věku r. 1715, zanechávaje celou řadu - většinou arci rukopisných - pojednání, dotýkajících se misií v oblasti jihoamerických španělských kolonií. Uslyšíme o něm ještě v pozn. [6]) k I. listu Frant. Boryně.
[2]) Obvyklé Litterae annuae Societatis Jesu, v nichž i provincie Peru podávala obraz své činnosti.
[3]) Viz shora II. dopis Richtrův, pozn. [12]).
[4]) To byla ona cesta (nastoupená v červenci 1689), které jsme se dotkli shora v stručném vylíčení životních osudů Fritzových a při níž se dostal do Pará, kde byl zajat Portugalci a držen pak přes dvě léta ve vězení.
[5]) Kmene na střední a spíše již horní Ucayali, nejjižněji z kmenů, o nichž bude v dalším řeč.

[6]) Kmene toho jsem nezjistil ani na mapách novodobých, ani na mapě Fritzově.
[7]) Ani toto místo nedovedu zatím blíže určiti, ačli nejde o úvodí řeky Manoa, vtékající s levé strany do Ucayali.
[8]) Viz pozn. předchozí!
[9]) Conibos - sr. předchozí dopis Richtrův, pozn. [22]).
[10]) Sr. předchozí list, pozn. [26]).
[11]) Amenguacy uvádí mapa Fritzova jako severní sousedy Manamabobů, zmíněných v pozn. [10]) a předch. Novodobé mapy je kladou mezi Remy a Piry na střední Ucayali (pravý břeh).
[12]) Sr. předchozí list, pozn. [33]).
[13]) Sr. předchozí list, pozn. [25]).
[14]) Správním úředníkem španělské koloniální správy.
[15]) Sr. III. dopis Richtrův, pozn. [1]).
[16]) Kmen tento, o němž byla již zmínka shora v III. listu Richtrově v pozn. [20]), je dodnes usazen na pravém břehu střední Ucayali. Podle Fritzovy mapy, která ho však neuvádí, byli by to, tuším, sousedé Conibů.
[17]) Jde tuším o kmen totožný s Manamaboby, o nichž byla řeč svrchu v pozn. [10]).
[18]) Ani o tomto kmeni nemohu podati bližší zprávy.
[19]) Česká provincie však s touto výpravou, pokud aspoň známo, nevypravila nikoho.

VÁCLAV EYMER

(někdy též Eyner, Eimer, Eumer) byl rodák z Mělníka. Narodil se někdy počátkem listopadu 1661. Gymnasium vystudoval u jesuitů v Českém Krumlově a 26. října 1678 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Noviciát prodělal v letech 1679 a 1680 v Brně, pak konal v letech 1681-1683 filosofická studia v Praze, 1684-87 působil jako učitel na jesuitských středních školách, a konečně vrátil se zase (1688) podle postupu v řádu obvyklého do školských škamen, aby studoval theologii. Toto studium skončil roku 1691, kdy, tuším, byl také vysvěcen na kněze. Jeho snem patrně už od mladých let bylo dostati se do zámořských misií. Už v listopadu 1680 — krátce poté, co byl skončil svůj noviciát - podal si žádost generálovi Tovaryšstva, aby byl přidělen k práci v »Indiích« a tuto žádost pak opakoval znovu a znovu v letech 1681,

1682, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688, 1689, 1690 a 1691. Není snad misionáře mezi členy staré české provincie Societatis Jesu, který by tolikrát a s takovou neodbytností a vytrvalostí se domáhal připuštění k misionářskému dílu v dalekých oblastech mimoevropských. Až konečně r. 1692 bylo jeho žádosti vyhověno a Eymer určen k misiím ve Střední Americe, v Mexiku. Někdy v zimě z počátku toho roku se Eymer vydal na cestu z Čech. Jel přes Janov do Španěl, do Cadixu, odtud pak v červenci toho roku nastoupil cestu přes Atlantický oceán do Mexika, kam se dostal v polou listopadu 1692. Po krátkém pobytu v hlavním městě mexickém byl přidělen misiím v kraji Tarahumarů, v severozápadním Mexiku, kde už předtím se výrazně uplatnili jiní členové české provincie Tovaryšstva Ježíšova, v tom jmenovitě P. Josef Neumann (viz výše str. 243), P. Jiří Hostinský (viz str. 273, pozn. [12])) a j. Zde jeho stopy po r. 1699 mizí. Ztracen ve své misionářské práci, jíž oddal se - přes jisté rozčarování, které se u něho patrně dostavilo, když poznal poměry ve vytouženém zámořském světě příměji - s opravdovou horlivostí, působil tu velmi dlouho a také tu zemřel r. 1727.
Podobně jako u J. V. Richtra i u Eymera mohlo by jeho jméno vésti snad k jistým pochybnostem, byl-li Čechem. O jeho národním příslušenství však svědčí - vedle křestního jména a jeho rodiště - velmi zřetelně i jeho dochované listy, které uvádíme v našem souboru. Latina těchto listů je plna bohemismů a na jednom místě dokonce (viz níže list IV., pozn. [15]) přichází uprostřed latinských period v dopisu - psaném nota bene Němci! - i přímo několik slov českých. Němčina Eymerova naproti tomu - jak ukazuje trapně přepsaná adresa na konci posledního našeho listu - byla velmi chatrná. Zdá se, že tu jde opět o podobný případ, jako byl u J. V. Richtra, M. V. Šteyera a jiných příslušníků našeho národa ze XVII. století se jmény nikoli českého původu.
Literárně dochoval se od V. Eymera jeden dopis, který přetiskl Jos. Stöcklein v II. díle svého »Der neue Weltbot« na str. 85-6, jako 53. číslo svého souboru (o jeho poměru k originálu viz níže), a pak výňatek z jeho listu z 31. března 1699 u Scherera, »Atlas novus« II., str. 90. - Že však jeho dopisy byly velmi zajímavé, ukazuje zřetelně náš soubor, představující patrně v některých svých místech přímo jakýsi přepis nějakých deníkových záznamů Eymerových. Třeba jen želeti, že bohatá práce, která jej zaujala v jeho tarahumarském

působišti, nedovolila už Eymerovi psáti takové relace do Čech, jako byly tyto listy z doby jeho příchodu do »Indií«. První informaci o Eymerovi nacházíme v de Boyově »Vita et obitus Vener. Patris Henrici Wenceslai Richter« (str. 162). Po de Boyovi psal o něm F. M. Pelcl (»Boehmische, maehrische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden d. Jes.«, str. 139), Huonder (»Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. u. 18. Jahr.«, str. 107) a posléze H. Hoffmann (»Schlesische, mähr. u. böhm. Jesuiten in der Heidenmission«, str. 9 a 32).

První list

daný 13. května 1692 (v našem textu není uvedeno datum, ale je v nadpisu, o kterém bude hned řeč), je přeložen z přepisu, který se nachází v archivu Hradu pražského v odd. Jesuitica 419. Přepis ten nese nadpis »Extractum ex litteris a P. Eimer datis Hispali 13. Maij« - »Výtah z dopisu P. Eymera, datovaného v Seville 13. května [1692]«. Nejde tedy o text úplný, nýbrž jen o kus dopisu, při němž ani není zcela jisto, nebylo-li vypuštěno něco ve větách, jež náš přepisovač zachoval, odvrhnuv zřejmě jak úvodní, tak závěrečnou partii listu a patrně i mnoho jiných částí jeho, zejména pokud měly ráz po výtce osobní. Přes to jsem pojal i tento kusý list do svého souboru, protože velmi pěkně ilustruje zvídavou dychtivost, se kterou mělnický rodák Eymer vstupoval do širého světa. Pro literárního historika bude zajímavé i ono krajinomalebné spočinutí na některých půvabných místech italské Riviery: vidět tu aspoň dotekem, jak značně rozšiřovala psaná literatura misionářských listů pomalu teprve u nás v době barokní pronikající smysl pro krajinu a její krásy. - Kdo byl adresátem listu, jehož výtah v našem textu podáváme, nelze bezpečně říci; zdá se však, že to byl nějaký Eymerův spolubratr z Tovaryšstva Ježíšova v některé pražské koleji. Nasvědčovalo by tomu aspoň dochování výtahu mezi jinými misionářskými listy, jež byly kdysi majetkem pražských jesuitů.

[1]) Na západ od Janova.

[2]) Bližších dat o tomto členu známé janovské aristokratické rodiny jsem se, bohužel, nedopátral.

[3]) Castell v Savoně totiž představoval důležitou námořní

pevnost republiky janovské a byl proto cizincům zásadně nepřístupný.

[4]) Známé dnes klimatické místo dále na jihozápad od Savony na Riviera di Ponente, při dnešní hranici francouzsko-italské.

[5]) Ani u tohoto - snad z rodu slavného janovského admirála XV. věku Maurizia Cattanea pocházejícího - šlechtice jsem se nedopátral v přístupných mi pomůckách bližších dat.

[6]) I o P. Mascaranim platí, co shora řečeno o P. Spinolovi a P. Cattaneovi.

[7]) Na jihovýchodním pobřeží španělském.

[8]) K bombardování došlo v souvislosti velikého válečného zápasu, který trval od r. 1688 mezi Španělskem a Francií (t. zv. války falcké).

[9]) Viz dále str. 269, pozn. [1]).

[10]) Bližší data o něm nebylo možno zjistiti.

[11]) Ponechávám odborníkům, aby pověděli, o jaký druh ryb tu jde.

Druhý list

daný 5. května 1692, je přeložen z originálu, který se nachází v zemském archivu moravském v Brně, Jesuitica 557, l. 60. (Za zapůjčení přepisu děkuji vlídnosti P. Jos. Vraštila, S. J.) Je adresován P. Janu Loberovi, příteli Eymerovu a členu brněnské koleje Tovaryšstva Ježíšova. Doplňuje v některých podrobnostech první dopis Eymerův, jehož výtah jsme podali v předchozím, jde však ve svém líčení časově o něco dále, ač stále ještě zůstává na půdě evropské, v Seville, kde, jak známo, připravovali se misionáři, určení pro zámořské kolonie španělské, v tom především pro Ameriku, ke svému úkolu.

[1]) Sierra Nevada (s nejv. vrcholem Mulahacenem 3.480 m).

[2]) Jan Gintzel (jméno bývá často podivně zkomoleno: Ginsel, Günze, Küntzel, Gunzel, Ginzl, Guinselius, Guinsol, Quinsol, Quedas atd.) byl Němec z Čech, z Chomutova, kde se narodil r. 1660. Do Tovaryšstva Ježíšova byl přijat 1676, noviciátem prošel v Brně, filosofii v Olomouci, pak působil na řádových ústavech v Jihlavě a v Hlohově (Glogau) ve Slezsku, a konečně vystudoval v letech 1687-1690 v Praze theologii. Po skončení studií theologických a navazujícího na ně terciátu (v Telči) odebral se r. 1692 do misií. Jak viděti z našeho dopisu, jel s P. Eymerem, ale ve Španělích se od

ného oddělil a odebral se do Lisabonu, maje určenu jako svoje budoucí působiště portugalskou Brazilii. Po některém zdržení v Lisaboně dospěl roku 1694 do Bahie v Brazilii. V Brazilii působil na mnoha místech, mimo jiné u Indiánů Tupuyos na Rio San Francisco. Zemřel tu r. 1743.

[3]) Sr. o této episodě předchozí dopis Eymerův.

[4]) I toto objevení se francouzského vojska před Cadixem bylo jednou z episod velikého válečného zápasu, o němž byla zmínka v pozn. [8]) k předchozímu dopisu.

[5]) Holanďané stáli za války falcké spolu s Anglií, císařem a Španělskem proti Ludvíkovi XIV., králi francouzskému.

[6]) Vesměs členy brněnské koleje Tovaryšstva Ježíšova; zvláštní zmínky z nich zasluhuje v našich souvislostech pouze, tuším, P. Kryštof Lux, rodák z Růžodolu v Čechách (1654-1703), který také, jak vidět z dokladů Hoffmannových, toužil a žádal, aby směl odejíti do zámořských misií.

[7]) O. J. Steinhöferovi viz III. dopis Šimona Boruhradského, poznámku [5]).

[8]) Marek Žourek (Zaurek, Zourek, Saurek) byl rodem Moravan a pocházel z Úsova (na východ od Mohelnice). Datum jeho narození nepodařilo se mi v přístupných pramenech zjistiti. Do Tovaryšstva Ježíšova byl přijat ve stejném roce jako Eymer a s Eymerem také prodělával v letech 1679-80 noviciát v Brně a pak v letech 1681-1683 filosofická studia v Praze. Teprve jejich školské působení je, tuším, na čas rozdělilo: Žourek působil na jesuitském gymnasiu na Novém Městě pražském u sv. Ignáce. Ale na theologii v Praze (1689-1692) se opět sešli. Eymer ovšem skončil tato studia o rok dříve, a jak jsme slyšeli, už 1692 odešel do misií. Ale i Žourek byl váben - snad také vlivem přítelovým - k misijnímu dílu a už r. 1691 žádal, aby byl vyslán do zámoří. Bylo mu vyhověno však teprve při opětovné žádosti r. 1693. Odešel známou nám již také cestou přes království Nové Granady do Quita. Bližších zpráv o jeho působení v této oblasti, bohužel, doposud nemáme, ale že si tu vedl velmi horlivě, ukazuje zmínka jeho krajana Václava Breyera, který spolu s ním r. 1693 odejel do Ameriky, v listě jeho bratru Breyerovi z 18. června 1699, který publikoval kdysi v německém překladu J. Stöcklein ve svých »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« (II. díl, str. 65 sq., č. 51). »Je to nad jiné horlivý muž« - píše o něm P. Breyer - »který v Quitu a v okolí udělal více dobrého než kterýkoli jiný misionář a

plane tak touhou po misiích, že touto apoštolskou horlivostí takřka zmírá.«

[9]) Viz předchozí list Eymerův!

Třetí list

daný v Mexiku 19. prosince 1692, jsem přeložil zase z originálu, nacházejícího se v zemském archivu moravském v Brně (Jesuitica 557-VI., l. 43-44), jehož opis mi i tentokráte vlídně zapůjčil P. Jos. Vraštil. Je adresován rektoru brněnské koleje Tovaryšstva Ježíšova Václavu Hartmanovi, s nímž měl P. Eymer, jak jsme viděli už z předchozího jeho listu, čilé styky - patrně ještě z dob svého noviciátu. Je to nejobšírnější a svým vyprávěním nepochybně nejzajímavější z listů Eymerových, jež jsem mohl shromážditi v tomto souboru. Zdá se, že jeho podkladem byl nějaký cestovní deník, který si Eymer za své plavby ze Španěl do Mexika vedl; dny, jež nepřinesly zvláštních událostí, přešel ovšem autor v dopisu jen sumárně. Podrobnost, kterou umožnil mu tento deníkový základ, tvoří však také největší půvab listu. Vedle pěkných genrových scén otevírá na několika místech i průhledy do duchovního života autorova - potud aspoň, že ukazuje nám značnou úroveň jeho učených vědomostí i žízniv ý zájem, s nímž ponořoval se do tropického prostředí Nového světa (líčení nějakých citových emocí bylo deníkům té doby ještě cizí: tak daleko ještě nepokročil lidský subjektivismus v době barokní).

a) Místo zní v originále: prius hinc inde cum allorta perreximus. Slova »cum allorta« jsou však nejasná a možno je čísti rozličně; proto jsem je vypustil.

[1]) Patacony neboli patagony byla mince, které se velmi zhusta užívalo ve stycích evropských kolonií i evropského Východu s mateřskými zeměmi a hospodářsky vyspělým evropským Západem. Byl to vlastně stříbrný tolar, t. zv. Albertův tolar (též křížový tolar nebo také brabantský tolar, brabant), který dali raziti arcivévoda Albrecht a jeho manželka Isabella, místodržící v tehdejším Španělském Nizozemí, r. 1612. Setkáme se s ním ještě několikrát v dalších našich listech.

[2]) Veracruz ve stejnojmenném státě ve středním Mexiku.

[3]) To byl svátek sv. Ignáce z Loyoly.

[4]) Viz I. dopis Eymerův, pozn. [10]).

[5]) T. j. loď vedoucí celé loďstvo.
[6]) Španělsky: Země! Země! Země!
[7]) Šlo patrně o některý z francouzských ostrovů v Malých Antillách, jež byly v letech třicátých XVII. věku obsazeny francouzskými flibustýry a kolonisty a později, v letech šedesátých až sedmdesátých téhož století, staly se korunními koloniemi francouzskými: snad o Martinique, ještě spíše však o Guadeloupe.
[8]) Známého ostrova ve Velikých Antillách, patřícího dnes Spojeným státům severoamerickým; Eymer ovšem má patrně na mysli Puerto Rico v užším slova smyslu, t. j. dnešní St. Juan, který byl původně zván Puerto Rico a zaměnil později svoje jméno se jménem celého ostrova.
[9]) Ve skutečnosti leží opravdu Puerto Rico na 18. rovnoběžce sev. šířky.
[10]) Tvrzení Eymerovo je velmi přehnáno. Po pravdě má Puerto Rico i s přilehlými drobnými ostrovy jen 8896 čtv. kilometrů.
[11]) Viz výše str. 262, pozn. [10]).
[12]) Viz opět výše str. 262, pozn. [10]).
[13]) Jde o knihu známého jesuitského polyhistora XVII. věku, dvorního matematika císařského, později profesora matematiky a hebrejštiny na Collegiu Romanu v Římě Athanasia Kirchera (1602-1680) »China, monumentis qua sacris qua profanis nec non variis naturae et artis spectaculis aliarumque rerum memorabilium argumentis illustrata«, která byla vydána za podpory císaře Leopolda I. v Amsterodamě r. 1677.
[14]) Dnešní Haiti, o jejíž oblast dělí se jednak republika San Domingo, jednak republika Haiti.
[15]) Daniel Januschke (Januske), rodák ze slezské Vratislavi, byl přibližně současník Eymerův. Byl přijat do Tovaryšstva r. 1676, 1677—1678 prodělal noviciát v Brně a po studiích filosofických, působení na středních školách řádových a absolvování theologie (v Praze) dostal se do Lehnice ve Slezsku. Ale 1692 odchází s ostatními členy Tovaryšstva, které jsme poznali svrchu, do misií, a to nejprve do Mexika a pak na Filipiny. Zde zapadl úplně beze stopy; ani rok jeho smrti není znám.
[16]) Území a dnes stát v severním Mexiku při východním pobřeží zálivu Kalifornského a hranici mezi Spojenými státy severoamerickými a Mexikem.

[17]) Sr. pozn. [5]) k III. dopisu Šimona Boruhradského!
[18]) Jde patrně o Ensenada de Cochinos na jižním pobřeží ostrova Kuby, na vých. pokraji archipelagu de los Canarreos, okolo níž se musila loď, plující od ostrova sv. Dominika do Veracruzu, plaviti. Místo to, jež dnešní atlasy už nezaznamenávají, nalezne se ještě v starých atlasech z půli XVIII. věku.
[19]) Nemýlím-li se, jde o mělčinu na sever od poloostrova Yucatan, t. zv. lavici campachskou neboli yucatanskou, kde vskutku je moře hluboké jen 20-30 metrů.
[20]) Světec jesuitský, třetí generál Tovaryšstva Ježíšova; svátek jeho se světí 10. října.
[21]) T. j. Mexika.
[22]) Viz úvodní výklad k předchozímu dopisu!
[23]) Jan Kaller, člen české provincie Tovaryšstva Ježíšova, byl rodák z Vidnavy ve Slezsku. Do řádu byl přijat r. 1672 a prošed noviciátem v Brně, krátkým působením na gymnasiu v Jihlavě a v slezské Nise, theologickými studiemi v Praze a terciátem v Telči, působil nějaký čas jako protireformační misionář doma. Roku 1687 však odešel do zámořských misií, a to nejprve do Mexika a odtud na Filipiny, kde, jak viděti z našeho listu, někdy r. 1691 či 1692 zemřel. Jeho krajan, chebský Němec Paul Klein, který jej předešel už r. 1678 na Filipiny, vydává mu v listě z Manily z 10. června 1697 vysvědčení, »quod egregie omnium animos sibi devinxerit ac gnavi sedulique operarii laudem apud omnes consecutus est« (»že výtečně dovedl si nakloniti ducha všech a dosáhl u všech chvály čilého a pilného pracovníka«).
[24]) Karla Liechtensteina-Castelcorno. Byl biskupem olomouckým v letech 1664-1695.
[25]) »našeho biskupa Karla«. Nechal jsem místo nepřeloženo, protože jde vlastně o latinský citát liturgického textu.

Čtvrtý dopis

daný v Mexiku 19. prosince 1692, stejně jako list předchozí, je přeložen rovněž z originálu, nacházejícího se v zemském archivu moravském v Brně (odděl. 557/VI., l. 45), jehož přepis mi laskavě zapůjčil zase P. Jos. Vraštil. Je adresován opět P. Janu Loberovi, kterému byl adresován druhý dopis Eymerův, pojatý do našeho souboru. Obsahově navazuje těsně na předchozí dopis, poslaný taktéž 19. prosince 1692 P.

rektorovi brněnské koleje Societatis Jesu. Ale - snad že poněkud únava zmohla autora při psaní relace tak dlouhé - toto psaní už opouští deníkový základ, který jsme mohli tak dobře rozpoznati v listu P. rektorovi, nechávajíc jej probleskovati jen tu a tam v přesně uváděných datech jednotlivých událostí cestovních. V některých jednotlivostech rozpozná pozornější čtenář snadno, že jsme se ocitli opět na půdě a dokonce i v časové blízkosti příběhů, které líčily dopisy P. Šimona Boruhradského, o němž je ostatně v tomto listě také zmínka. A ještě jednou se ozvou v čtenáři vzpomínky na tento IV. list Václava Eymera, až bude čísti v dalším list P. Ant. Malínského z Mexika z 19. června 1731.

a) Slovo v latinském originále je značně nezřetelné: Hankianum? Stankianum? Stanolianum? Standlianum?

b) Také toto slovo je v originále značně nejasné: tota? nota? nola?

[1]) Podrobnější vylíčení celé cesty a jejích nesnází nalezne čtenář dále v jednou již citovaném listě P. Ant. Malínského z 19. června 1731.

[2]) Hlavním dnes městě stejnojmenného mexického státu, na cestě mezi Veracruzem a Mexikem: Bylo založeno Španěly r. 1531 a stalo se záhy jako Pueblo de los Angelos vedle Mexika nejdůležitějším střediskem země, zejména v životě náboženském.

[3]) Jde nepochybně o známé dva obrovské vulkány středního Mexika při cestě z Veracruzu do Mexika: Ciclaltépetl (Pico de Orizaba, 5500 m) a Popocatepetl (5420 m). Prvý je přibližně asi v prvé, druhý v druhé třetině cesty od mořského pobřeží.

[4]) Tento mohutný kmen indiánský existuje ještě dodnes, obývaje v rozličných svých větvích v středomexických státech Queretaru a Guanajuatu.

[5]) O kraji Tarahumarů byla již řeč v pozn. [9]) k I. dopisu Šimona Boruhradského.

[6]) Po onom povstání, jehož vylíčení podal Jos. Neumann ve své shora (v pozn. [1]) k I. dopisu Šimona Boruhradského) citované »Historia seditionum«.

[7]) Nové Mexiko byla provincie mexické državy španělské, zabírající ne dosti jasně vyhraničené území v oblasti středního a horního Rio Grande del Norte a odtud na západ až k pobřeží kalifornskému, t. j. asi dnešní severoamerické státy Nové Mexiko, Arizonu a část Kalifornie s kusem dnešního severního Mexika.

[8]) T. j. na poloostrov dnešní Dolní Kalifornie.

[9]) Znovu se tu setkáváme s P. Khünem, kterého jsme pode jménem Chino poznali shora v pozn. [3]) k III. dopisu Šimona Boruhradského. Bavorem jej Eymer nazývá patrně proto, že před svým odchodem do misií působil nějaký čas jako profesor matematiky na universitě v bavorském Ingolstadtě.

[10]) Jménem tím označován soubor kmenů indiánských, obývajících území t. zv. Pimerie, oblasti v dnešním mexickém státě Sonoře při řekách Sonoře a Rio de San Miguel (přítoku Sonory s pravé strany). O území tom, kartograficky zachyceném po prvé misionářem z české provincie Tovaryšstva Ježíšova P. Adamem Gilgem [sr. dále pozn. [20])], bude ještě řeč několikrát v našich textech i poznámkách.

[11]) Kmen Soba byl indiánský kmen v oblasti horní Pimerie. Podle Khünovy (Chinovy, Kinovy) mapy Kalifornie, kterou přináší Stöckleinův soubor »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« v II. dílu za str. 74, byla sídla těchto Sobů na sever od dolního toku řeky San Ignazio (tak nazýván celý tok dnešního Rio Asunción v mexické Sonoře, kdežto dnes nese toto jméno jen horní část tohoto toku). Tam je také, ač (z pochopitelných důvodů) méně určitě, umisťuje mapa Gilgova, reprodukovaná v mém katalogu »Výstava umění v Čechách XVII.-XVIII. století 1600-1800, Pražské baroko«, v přílohách.

[12]) Jiří Hostinský, o kterém byla již zmínka v úvodu našeho souboru, byl rodák z moravských Klobúk, kde se narodil někdy, tuším, v letech padesátých XVII. věku. Do Tovaryšstva Ježíšova byl přijat r. 1670. 1671-2 prošel řádovým noviciátem v Brně, 1673-5 v Praze filosofii, načež patrně jako jiní jeho předchůdci i následovníci učil nějaký čas na jesuitských školách, a absolvovav v l. 1680-3 theologii v Praze a pak 1685 terciát v Telči, působil krátce na gymnasiu v Jičíně. Odtud r. 1683 s P. Amarellem, Gilgem, Januschkem, Illingem a br. Steinhöferem, o nichž zčásti již byla a zčásti ještě bude řeč, odebral se do Mexika, kde působil v několikráte již zmíněné oblasti Tarahumarů. Jak z dalšího listu Eymerova uvidíme, psal odtud obšírné zprávy do vlasti. (Zmínka o knize »Ophyrium«, s níž se u některých autorů setkáváme, je arci omyl, sr. pozn. [1]) k dalšímu listu Eymerovu!) Bohužel, pokud víme, nedochovala se žádná z těchto zpráv. Huonder (»Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. und 18. Jahr.«, str. 109) mluví sice o 4 relacích Hostinského, zaslaných generá-

lovi Tovaryšstva z misie sv. Tomáše, ale podotýká, že tyto relace jsou v soukromém majetku (bez bližšího označení). Nevíme ani doposud, kdy Hostinský v dalekých pustinách severoamerických zemřel.

[13]) Viz předchozí dopis pozn. [15]).

[14]) Viz I. dopis Eymerův, pozn. [10]).

[15]) Slova vysazená kursivou jsou v latinském textu česky.

[16]) P. Jos. Neumann, o němž byla již řeč svrchu při I. listě Šimona Boruhradského v pozn. [1]).

[17]) P. Maxmilián Amarell, Pražák, nejisto, zda národnosti české či německé nebo původu italského (mluvil všemi třemi jazyky), byl přijat do Tovaryšstva Ježíšova r. 1667. Prošel noviciátem v Brně, humaniora vystudoval v Březnici, filosofii v Olomouci, pak učil nějaký čas v Kutné Hoře a v Kladsku a skončiv 1680 theologii v Praze, působil krátce jednak na jesuitských školách (v Kutné Hoře, v Klatovech), jednak v duchovní správě (v Březnici). Od r. 1683 žádal o vyslání do misií a jeho přání bylo vyhověno r. 1686, kdy odešel do Mexika. Podle listu P. Adama Gilga z Mexika z 2. října 1687 dostalo se mu údělem misie Tecpari v Sonoře. Tam snad zemřel někdy před r. 1696, ač bližších zpráv o něm nemáme.

[18]) Jan Verdier, ač původem patrně Francouz a rodem z Celovce (Klagenfurt) v Korutanech, byl rovněž členem české provincie Tovaryšstva Ježíšova, do níž byl přijat jako doktor filosofie a doktor mediciny (a tedy patrně také u věku vyšším než ostatní tehdejší novicové) r. 1678. Prodělal noviciát v Brně 1679-80, theologii v Praze 1683-86 a r. 1687 se odebral s jinými členy české provincie (Hallerem, Kallem, Kallerem, Kamelem a Schirmeisenem) do Mexika, kde se s ním ještě setkáme v dalším dopisu Eymerově.

[19]) Vilém Illing, rodák ze Žatce, byl přijat mezi členy české provincie Tovaryšstva Ježíšova r. 1664. Prošed noviciátem v Brně a filosofickými (1668-70) a theologickými (1674-77) studiemi v Praze, působil pak krátce jako kazatel v některých místech ve Slezsku, až r. 1686 odejel s výpravou jiných členů české provincie (sám - patrně jako nejstarší - maje funkci superiora celé výpravy, jež vyplula v červenci 1687 z Cadixu) do zámoří. Dostal se do Mexika, kde jej zastihujeme v přítomném dopisu. Další jeho osudy jsou, bohužel, neznámy.

[20]) P. Adam Gilg (z čes. Jílek?), rodák z Rýmařova na Moravě, kde spatřil světlo světa r. 1653, patří mezi velmi zasloužilé misionáře z české provincie Tovaryšstva Ježíšova. Do řádu jesuitského byl přijat r. 1670, prošel noviciátem v Brně, filosofickými a (po kratším působení na řádových gymnasiích v Praze a v Krumlově) theologickými studiemi v Praze a terciátem v Telči a po skončení tohoto poslán r. 1686 do zámořských misií, o něž se už od r. 1675 ucházel, a to do Mexika. Zde působil misionářsky u kmenů Seris a Tepocas v Sonoře. Vedle listů, které publikoval kdysi Stöcklein ve svém souboru »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« I., str. 107-120 a II., str. 75-82 (další listy jsou dochovány v archivu Hradu pražského, Jesuitica 419), zanechal rukopisný slovník indiánských dialektů z obvodu svého působiště »Vocabulario de las lenguas Endere, Pima y Serie« a mapu území Pimů (»Pimerie«), o níž byla již řeč svrchu v pozn. [10]) a [11]).

[21]) Snad tu má Eymer přímo na mysli II. dopis br. Šimona Boruhradského, který jsme četli shora a který byl vskutku poslán do Evropy 20. srpna 1692, t. j. v době, kdy jeho výprava se plavila po moři ze Španěl do Mexika.

[22]) Česky: »V Hamburce Pedru de Hertoge a de Dobbeter a do Cadixu na Dona Zachariáše Widericha, generálního konsula vzácných hansovních měst svaté Říše římské«. Němčina Eymerova, jak viděti, nebyla tuze valná.

[23]) Patrně některého kláštera brněnského.

[24]) Viz II. dopis Eymerův!

[25]) Boruhradský, o kterém jsme sdostatek slyšeli shora.

[26]) Fr. Boryně ze Lhoty, o němž jsme slyšeli už v úvodě a s nímž se podrobně seznámíme při jeho listech v dalším.

[27]) Bližší určení mi bylo, bohužel, nemožné: jedná se tu snad o Uherské Hradiště nebo o Hradiště jiné?

[28]) Ani zde nemám bližších zpráv, o koho tu jde.

Pátý list

daný v Papigochicu 8. ledna 1696, přeložil jsem z originálu, který se nachází v archivu Hradu pražského (odd. Jesuitica 419). Dopis nese adresu: »Reverendo Patri in Christo Patri Joanni Walt, domus professae Soc. Jesu praeposito Micro-Pragae« - »Důstojnému Otci v Kristu P. Janu Waltovi, představenému domu professů Tovaryšstva Ježíšova v Praze na Malé Straně«. Byl přeložen a vydán J. Stöckleinem v II. dílu jeho »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften«

na str. 85-86 (pod č. 55), ale překlad je značně neúplný, vynechávat z dopisu místa, přinášející stesky Eymerovy do P. Verdiera (jméno je arci v originále schválně zalito inkoustovou kaňkou, což je příznačné) a do vlastní znavenosti. Obsahově ocítáme se tímto pátým listem Eymerovým dosti daleko od jeho dopisů předchozích. A je to také zřetelně znáti na jeho tónu: místo živého líčení rozličných událostí, jež tvořilo půvab listů předchozích, přichází tu jen prosté konstatování určitých faktů a nad živými barvami nového světa převažují až příliš těžce šedé barvy práce a jejích stínů. Jen v zmínce o úspěších v Acisiachicu a Tomochicu a dál v zmínce o mučednické smrti P. Beudina v Papigochicu probleskne jakýsi zákmit, který ukazuje, že náboženský rozlet Eymerův nebyl ještě ubit a barokní pathos že dosud plní jeho duši.

a) Dopis je v těchto místech porušen.

b) I zde vypadl okraj papíru.

c) Dopis opět porušen.

[1]) Ofirským pokladem třeba rozuměti bohatou (bohatstvím obrazně starý Ofir připomínající) relaci Hostinského, nikoli, jak jsme již shora upozornili, nějakou jeho knihu.

[2]) Viz předchozí dopis Eymerův, pozn. [12]).

[3]) Acisiachic a Tomochic (Eymer píše Asiziatschik a Tomotzyk) jsou dnes dvě místa v severomexickém státě Chihuahua v horách Sierra Tarahumare, asi na 29⁰ sev. šířky, v úvodí řeky Papigochic. Mezi nimi leží S. Tomas, Sv. Tomáš, misie, kde působil Hostinský předtím.

[4]) Misie na řece téhož jména, o níž byla řeč v předchozí poznámce. Uslyšíme o ní ještě níže v pozn. [7]).

[5]) Sr. předchozí dopis Eymerův pozn. [18]). Zmínka Eymerova je, tuším, poslední pevnou stopou po P. Verdierovi. Z dalšího jeho života známe už jen úmrtní datum: 1727.

[6]) Sr. I. dopis Šimona Boruhradského pozn. [1]).

[7]) Cornelius Beudin, příjmím Godinez, byl jesuita z tehdejšího španělského Nizozemí, rodák z Gravelines. Přišel do kraje Tarahumara s prvními španělskými jeho dobyvateli a usadil se u jakési drobné kaple v údolí řeky Papigochic, nedaleko opevněného tábora španělského, vlastního »oppidum Papigochic«. Při prvním vzbouření Indiánů Tarahumara však byl vzbouřenými rudokožci ve své misii ubit. Jeho mučednickou smrt líčí Jos. Neumann ve své několikrát zmíněné »Historia seditionum« na str. A 6 sq. Už dříve se mu však dostalo oslavy v »Elogium R. P. Cornelii Beudin dicti Godinez, Gravelingani, Belgae, e Societate Jesu, in Mexicana provincia a barbaris in odium fidei interfecti«, obsaženém původně v Carta annua z 1651 a pak v knížečce »Relatio triplex de rebus Indicis«, jež vyšla v Antverpách u Jakuba Meursia r. 1654.

P. FRANTIŠEK BORYNĚ ZE LHOTY

pocházel ze starého vladyckého rodu Boryňů (Boreňů) ze Lhoty, erbu dvou vidlic se zlatými rukověťmi, křížem přeložených na červeném štítě, který se psal podle Lhoty, vsi ležící v Žatecku mezi Měcholupy a Ličkovem. Narodil se v Malonicích na Klatovsku 31. května r. 1663. (Odtud také v některých seznamech českých misionářů ze zámořských oblastí ze XVII.-XVIII. století bývá uváděn omylem jako dvě osoby: František Boryně a František Malovec.) Vystudovav řádové gymnasium v Klatovech, kde byl, tuším, také žákem Balbínovým, vstoupil r. 1680 do Tovaryšstva Ježíšova. V letech 1680-81 byl v noviciátě v Brně, poté, prodělav r. 1682 krátký kurs náboženský v Březnici, vstoupil r. 1682 na filosofická studia v Olomouci, jež potrvala až do r. 1685. Po jejich absolvování učil podle zvyku nějaký čas na jesuitských školách v Kutné Hoře (1686-87) a v Jindřichově Hradci (1687-90) a pak vrátil se znovu do školských škamen, aby studoval (1691-93) v Praze theologii. Sotva však skončil studia theologická, byl vyslán - spolu s jinými členy české provincie Societatis Jesu: Arletem, Breyerem, Schablem, Sieghardtem, Vydrou a Žourkem - do zámořských misií, konkretně do Jižní Ameriky, do Peru. O jeho misijní činnosti vyprávějí dopisy, shromážděné v našem souboru. Není to ale jediné svědectví, které máme o působení Boryňově v dalekých krajích peruánských, jmenovitě mezi Indiány Moxos, kde působil od r. 1696 až do své smrti r. 1722. Velmi živě a s patrným nadšením i úctou líčí činnost Boryňovu, »kterého každý nazývá opravdu apoštolským mužem«, jeho spolubratr z řádové provincie české, působící v jeho blízkosti v území Moxos, P. Stanislav Arlet ve dvou dopisech, které kdysi publikoval v překladu Jos. Stöcklein ve svém několikrát shora zmíněném »Weltbot« jako 441. a 442. číslo tohoto souboru. »[P. Boryně]« - vypráví v prvém z těchto listů, datovaném v redukci sv. Petra 2. září 1698 - »vykoná v jediném roce tolik

cest jako žádný jiný. Při tom odkryl a procestoval velmi mnoho neznámých zemí, do nichž před ním nepřišel žádný misionář. Staří misionáři nedovedou dost vynachválit jeho vroucí a hrdinskou horlivost. Slyšel jsem, jak si nejeden z nich povzdechl: Ach, jak nás zahanbuje tento jediný kněz z Čech, který v tak krátké době dokázal, o co my jsme se po taková léta ani jednou neodvážili pokusit! Náš společný představený, P. Antonín Orellana, když kdysi v hovoru přišla řeč na Boryně, pozvedl oči a ruce k nebi a pravil: Ach, můj Otče Stanislave, proč nám nedají vaše svaté Čechy dvanáct mužů toho druhu? Prosil jsem v dopisech provinciála české provincie D. P. Emanuela de Boye, o jehož horlivosti jsem se doslechl mnoho chvály, aby nám poslal sem takové misionáře. Pomodleme se, nejmilejší Otcové, aby Bůh vyplnil moje přání!« - A v druhém, nedatovaném listu Arletově se rozvíjí obraz horlivého misionáře před očima čtenářovýma ještě výrazněji: »Můj pradávný druh P. František Boryně sám vykoná na vinici Páně práci větší než dvacet jiných misionářů. Zdá se, že jej sám Bůh v dnešní době a v rozlehlém území, jako je území Moxos, vyvolil za misionářského posla, který má hlásati jeho jméno dnešnímu pohanstvu. Nejen že až dosud odkryl přes sto předtím neznámých kmenů, z nichž některé bydlí na nepřístupných ostrovech mezi močály, jezery a bažinami, ale přivedl je i k společnému životu a k k stádu Kristovu. Proto také vyjádřil mu místokrál v Limě jménem jeho Katolického Veličenstva ve zvláštním dopise svoje nejmilostivější a nejpovinnější poděkování, kterážto čest se jinak žádnému misionáři nestala: neboť prý - ačkoli Otec Boryně nemá nic jiného na mysli než blaho duší a nesleduje žádného jiného cíle - vzrůstá jeho přičiněním vždy nejen říše Boží, ale i španělská monarchie. Po statečném apoštolu bylo sice již dvakrát střeleno šípem, ale, dík ochraně Boží, zůstal živ a zdráv, aby naplnil počet svých oveček, neboť, jakkoli divocí a krutí jsou tito divoši, přece působením evangelické pravdy tak krotnou a stávají se pokojnými, že, kdo je dříve znal, nedovede to pochopiti.«

Bohužel, literární pozornosti se P. Františku Boryňovi dosud nedostalo žádné, kromě dat shromážděných u Pelcla, v shora citované knize Huonderově a v Hermanna Hoffmanna »Schlesiche, mährische und böhmische Jesuiten in der Heidenmission« a stručné zmínky v pojednání Kybalově.

jest přeložen z opisu, který se nachází v archivu Hradu pražského, oddělení Jesuitica 419. Opis ten dal pořídit - jak svědčí vlastnoruční přípis na něm (»Ex autenticis describi curavi, ex quibus descriptas testor et sigillo meo confirmo«) Vilém František Boryně ze Lhoty, jeden z bratří Františkových, jimž byl list našeho misionáře adresován. Německý překlad listu Boryňova přinesl kdysi XXI. díl Stöckleinova »Der neue Weltbot« (na str. 81-82, č. 439). Porovnáním našeho překladu, který se přesně přidržuje autentického přepisu, a překladu Stöckleinova však lze zjistiti, že překlad Stöckleinův byl místy silně zkrácen, a to až na újmu zřetelnosti a logičnosti původního textu.

[1]) T. j. 2. prosince 1695.

[2]) Viz I. dopis Jindř. V. Richtra, pozn. [9]).

[3]) Porto Bello, dnes nepříliš významný přístav na šíji Panamské, byl v době Boryňově protějškem k přístavu Panama na straně Atlantického oceánu, jako je dnes přístav Colón (Aspinwall). Odtud jeho bohatství, o kterém mluví náš dopis v dalším.

[4]) Známý veliký přístav na tichomořské straně Panamské šíje. Byl založen r. 1619 španělským guvernérem v Darienu Pedrariasem Dávillou. Odtud vyplul Pizarro za svými objevy v Peru a od té doby byla Panama - jedno z nejbohatších měst španělských držav v Americe - východiskem styků mezi Střední Amerikou a přes Střední Ameriku vedoucími cestami do Evropy a peruánským panstvím španělským. R. 1671 však bylo místo přepadeno a zničeno flibustýry, o kterých jsme slyšeli již shora v listech Richtrových a Eymerových, a bylo pak vybudováno znova ve vzdálenosti 8 km na východ od původního městiště.

[5]) Callao, hlavní přístav dnešního Peru, v bezprostřední blízkosti hlavního města peruánského Limy, o němž bude řeč hned v dalším.

[6]) Jde o veliký a, tuším, nikoli bezvýznamný indiánský kmen Moxos (čti Mochos), sídlící dodnes v severní Bolivii v území mezi řekami Mamoré a Guaporé, z nichž prvá, přijavši druhou, vtéká s pravé strany do Rio Madeira, největšího přítoku Amazonu na pravém břehu. Stará »provincie Moxos« (v německých překladech zpráv našich misionářů u Stöckleina »Motscherland«) byla ovšem pojem poněkud širší a za-

hrnovala i území od dnešního sídliště Moxos na západ až k řece Béni. Dosti hojné zprávy, které o této misijní oblasti máme už od roku 1657 (nejdůležitější z nich jsou, tuším, zprávy D. Diega de Eguiluz, P. Stanislava Arleta z české provincie Tovaryšstva Ježíšova a D. F. de Altamirano [?]), uvádí Rob. Streit ve své »Bibliotheca Missionum«, II. dílu, na str. 546, 553, 641-2, 661, 663 a 676.

Druhý dopis

z 3. listopadu 1720 je přeložen z opisu, nacházejícího se opět v archivu pražského Hradu (Jesuitica 419). Nese tu adresu: »Reverendo Patri in Christo Patri Jacobo Mibes e Soc. Jesu, convictus S. Bartholomei regenti Pragae« - (Důstojnému Otci v Kristu P. Jakubu Mibesovi z Tovaryšstva Ježíšova, řediteli konviktu u sv. Bartoloměje [na Starém Městě v dnešní Konviktské ulici] v Praze). Německý překlad jeho nalezne se opět ve Stöckleinově »Der neue Weltbot« v XXI. dílu, na str. 89-90 (č. 443). Je místy doplněn - snad z jiných listů Boryňových, které se nám nedochovaly, snad ze zpráv jiných misionářů, kteří o Boryňovi psali do Evropy - místy však zase zkrácen. Některých doplňků, které nepochybně představují obraty, přijaté ze ztraceného originálu, jsem použil ve svém překladu, vyznačiv je hranatými závorkami.

[1]) Nad horním tokem řeky Yacumy, přítoku výše [v pozn. [6]) předchozího dopisu] zmíněné řeky Mamoré s levé strany.

[2]) Na levém břehu řeky Yacumy na sever od jejího toku, v krajině, dnes, tuším, zcela pusté.

[3]) Na počátku XVIII. století zesílila, tuším, misijní činnost v oblasti Moxos obecně. Ukazuje to velmi názorně i stoupající počet záznamů o zprávách, tohoto území se týkajících, který nalézáme v jednou již citované Streitově »Bibliotheca missionum«, III. Také krajanů Boryňových v širším tohoto slova smyslu, t. j. misionářů původem ze střední Evropy, hlavně Němců, působila tu celá řada (Mayr, Dierheimb, Röhr a j.). Na počátku XVIII. věku dostalo se také misiím v oblasti Moxos mučedníka v Cyprianu Barazovi, který byl zavražděn r. 1702 Indiány kmene Baures.

[4]) Nejsa odborníkem v botanice, nedovedu, bohužel, říci, o kterou rostlinu v tomto případě jde.

[5]) Užívám vědomě při překladu slova »iudices« českého termínu »rychtáři«, který se nejpravděpodobněji vynořil při

tomto slově na mysli českému adresátovi listu, ač bylo by lze je přeložiti slovem »alcadové«, jehož se užívalo k označení těchto funkcionářů ve španělských krajích Jižní Ameriky.

Třetí list

ze 4. listopadu 1720 je přeložen opět z autentického přepisu v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419). Také tento přepis je opatřen autentisační poznámkou »Ex autenticis ad me datis describi curavi, quas litteras ad me scriptas fuisse testor et sigillo meo confirmo. Ignatius Josephus Borinie de Lhota«. »Tento přepis dal jsem opsati z autentického dopisu, který byl, jak dosvědčuji a svou pečetí potvrzuji, psán mně. Ignác Josef Boryně ze Lhoty [bratr Františkův]«. Překlad jeho - poněkud bližší původnímu znění, ale zdaleka ne zcela přesný - přináší Stöckleinův »Der neue Weltbot« v XXI. svazku, na str. 91-92 (č. 444).

[1]) Redukce tato ležela na jih od pozdějšího působiště Boryňova, redukce sv. Pavla v území Mobimas. Podle mapky oblasti Moxos, kterou přináší Stöckleinův soubor »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« v II. dílu na str. 62, byla na břehu řeky Maniki, vlévající se s pravé strany do řeky Yacumy. Existují-li ještě dnes nějaké zbytky její, nedovedu říci, stejně jako nedovedu povědět, uchovalo-li se co z druhého působiště Boryňova, redukce sv. Pavla. Zdá se však, že obě redukce vzaly za své jako většina misijních redukcí v území Moxos, když po r. 1767 zmizeli odsud hlavní udržovatelé jejich, jesuité. Jen rozvaliny bývalých chrámů, škol a pod. svědčí ještě dnes o někdejším rozkvětu těchto misijních stanic v jihoamerických pralesích.

[2]) Viz předchozí dopis, pozn. [2]).

[3]) Verš 292. z I. zpěvu Ovidiových Metamorfos.

[4]) K tomuto dopisu druží se v souboru Stöckleinově, citovaném v pozn. [3]) k tomuto dopisu (str. 92-93, č. 445), ještě jeden dopis z téhož dne, adresovaný Vilému Františku Boryňovi ze Lhoty, o němž byla zmínka shora v úvodu k I. listu Františka Boryně. Rozhodl jsem se však tento dopis do svého souboru nepojmouti, jednak proto, že jej máme dochovaný jen v překladu Stöckleinově, kde znění jeho se může dosti značně lišiti od znění autentického, jednak proto, že nepřináší (v znění Stöckleinově aspoň) zcela nic, co bychom byli nečetli v předchozích listech našeho misionáře.

nedatovaný, je přeložen z Stöckleinova souboru »Der neue Weltbot«, kde se nachází v dílu XXI., na str. 83-84 (č. 440). Je adresován P. Stanislavu Arletovi, druhu a příteli Boryňovu, o kterém byla zmínka v životopisném náčrtu Františka Boryně ze Lhoty. (Arlet, původem Slezák z Opolí, kde se narodil r. 1664 [podle jiných 1663] vstoupil do řádu jesuitského r. 1679. Noviciát prodělal v Brně, humanistický kurs v Březnici, studia filosofická v Praze, pak působil na jesuitských ústavech v slezské Nise a v Znojmě a vystudoval v letech 1690-1693 theologii v Olomouci, odešel ještě r. 1693 s Boryní, Breyerem, Bukovským, Schabelem, Sieghardtem, Vydrou a Žourkem do zámořských misií. Tu působil stejně jako Boryně v území Moxos, kde založil jako protějšek k redukci tohoto svého přítele redukci sv. Petra [na pravém břehu řeky Mamoré, na východ od působiště Boryňova] a obrátil několik indiánských kmenů ke křesťanství. Později se uplatnil jako rektor koleje v La Plata [nad horním Nuovo Guapay, hlavním to tokem Rio Madeira, největšího přítoku Amazonu] a zemřel v Potosi r. 1717. Máme od něho dochováno několik dopisů z jeho misií ve francouzských »Lettres édifiantes et curieuses, écrites par quelques missionaires de la Compagnie de Jésus« [vydávali Ch. de Gobien, Jean du Halde, L. Patouillet a P. Maréchal v Paříži v l. 1703-76], v Stöckleinově »Weltbot«, v Heinr. Scherera »Atlas novus« a j.). - Stöcklein ovšem ve svém doprovodu k tomuto listu Boryňovu výslovně podotýká: »od hořejšího dopisu P. Boryně P. Stanislavu Arletovi a od další zprávy P. Arleta D. P. de Boye-ovi [Stöckleinova souboru č. 441] dostal jsem velmi ledabylé opisy, na kterých je znáti nezralou ruku nějakého novice; té přičti čtenář vinu, nikoli mně.« Jde tu tedy o text, jehož nepřesnost sám Stöcklein vyzvedá. Přesto však přijal jsem tento dopis do svého souboru, jednak pro zajímavé zprávy detailní, jednak pro jeho dobrou charakteristiku celé činnosti Boryňovy, nesené opravdu podivuhodnou horlivostí a přece někdy klesající »s rozbitými silami«. Zejména v tomto druhém směru mám za to, že svědectví našeho textu je nepochybné, i kdyby snad »nezralá ruka novicova« byla poškodila svým přepisem něco v detailu. Pokud jde o datování, lze, tuším, dopis zařaditi někam na začátek jeho misionářské činnosti, t. j. do druhé poloviny

let devadesátých XVII. století: je tu řeč o tom, že Boryně proniká do území Mobimas, ve kterém později založil svoji redukci sv. Pavla. Zařadil-li jsem přes to list na konec, až za dopisy data zřejmě mladšího, je to proto, že je obecně zvykem podobná »acta spuria« klásti za dokumenty bezpečné, ale i proto, že tu, jak řečeno, v zřetelných rysech vyniká celková, úhrnná charakteristika misionářské činnosti Boryňovy v jeho oblasti.

[1]) Patrně nějaký drobný kmen v širokém území Mobimas, po kterém jsem jinak v dostupné mně literatuře nenalezl dnes už stopy.

[2]) Místa nebylo mi lze zjistiti ani na starých mapách v Stöckleinově »Weltbot«. Stöcklein v poznámce, vložené v závorce do textu našeho listu, naznačuje, že tu jde snad o místo Tapoma. Ale ani tohoto místa jsem v přístupných mně pomůckách zatím nenalezl.

[3]) I tu platí, co řečeno v pozn. [1]) o Caturovacoanech. Jméno kmene, jež Stöcklein přepisuje »Quubetschaven«, přepisuji transkripcí českou, protože ani u Stöckleina nejde patrně o slovo jazykově správného tvaru.

[4]) Viz opět pozn. [1]) k tomuto dopisu!

[5]) Viz rovněž pozn. [1]) k tomuto dopisu!

[6]) Viz pozn. [1]) k tomuto dopisu!

[7]) Viz pozn. [1]) a [3]) k tomuto dopisu!

[8]) Ani zde nelze říci nic bližšího o obou kmenech, jejichž jména zase přepisuji podle jejich znění českou transkripcí. Ale přece jen aspoň jejich lokaci bylo by možná - snad - naznačiti: Podle zmínky o jezerech, v nichž tito Kvariumové a Kaločové žijí, dalo by se souditi, že to byli Indiáni, usazení v bažinách, zvaných »El tapado«, na sever od pozdějšího působiště Boryňova, redukce sv. Pavla, v území Mobimas: tu vskutku taková jezera jsou.

[9]) Vypustil jsem vědomě - kromě zmínky o Taponha-Tapoma - všechny lokační výklady, kterými doprovází dopis Boryňův Stöcklein, vysvětluje na př., že pod dvěma řekami, plnými krokodilů, o nichž se náš list zmiňuje, třeba rozuměti řeky Beni a Mamoré, přítoky Amazonky (sic!). Čtenáři, který se zadívá do kterékoli podrobnější mapy misionářské oblasti Boryňovy, vysvitne nepochybně ihned nemožnost těchto výkladů.

pocházel ze starožitného vladyckého rodu Bukovských z Hustiřan, jenž byl stejného erbu s několika jinými rody, honosícími se taktéž predikátem »z Hustiřan«: Záruby, Rodovskými a Chvalkovskými. Bohužel, nevíme přesně, z které jeho větve vzešel, ani jak se jmenovali jeho rodiče. Jako bratři jeho uvádějí se Jan Václav a František Karel Bukovští. Narodil se v Chotusicích v Čechách a po roce filosofického studia v Praze byl v říjnu r. 1678 přijat do Tovaryšstva Ježíšova. Noviciát prodělal v Brně v letech 1679 a 1680, poté studoval dále filosofii v Olomouci (1681-1682), pak učil tři léta na řádovém gymnasiu v Jindřichově Hradci a r. 1687 setkáváme se s ním opět v Praze, kde nastoupil - podle obyčeje řádového - studia theologická. Po skončení těchto studií absolvoval r. 1691 v Telči t. zv. terciát, načež působil nějaký čas jako profesor matematiky ve slezské Vratislavi. Už od roku 1681 však opět a opět žádal, aby byl přidělen do zámořských misií. Konečně, jak se zdá, pomohla mu jeho znalost matematiky, která byla nejlepší kvalifikací pro jesuity v Číně, pomáhající jim, jak ještě uslyšíme, proniknouti až k dvoru čínských císařů. Generál Tovaryšstva určil jej za misionáře na Dálném Východě a Bukovský se také odebral - obvyklou tehdy cestou misionářů, ubírajících se do oblasti východoasijské - do Portugalska, aby odtud pokračoval na místo svého určení. Ale - z neznámých příčin, na něž jen temně naráží v doušce dopisu, pojatého námi do našeho souboru - uvázl v jesuitské koleji v portugalské Coimbře, kde nějaký čas zase přednášel matematiku. Teprve po několika letech odešel odsud do misií, po kterých toužil, ale nikoli do kolonií portugalských, nýbrž do španělského království Nové Granady. (Přesné datum jeho odchodu z Evropy není, bohužel, známo; že však to nebylo r. 1693, jak po de Boyovi všichni autoři opakují, ukazuje zcela nepochybně náš dopis, datovaný ještě v září 1694 v portugalské Coimbře.) V Nové Granadě působil Bukovský v okolí Santa Fé de Bogotá, dnešního hlavního města Kolumbie (aspoň podle informace de Boyovy v jeho »Vita et obitus vener. Patris Henrici Wenceslai Richter« str. 155, podle H. Hoffmanna bylo to »u kmene de los Llanos« [?]) a ve své misijní činnosti zemřel r. 1738. Vedle zmíněné právě informace de Boyovy nalezne se nejvíce dat o Bukovském ve spisku H. Hoffmanna »Schlesische,

mährische und böhmische Jesuiten in der Heidemmission« na str. 30.

List pátera Vojtěcha Bukovského

datovaný v Coimbře v Portugalsku 20. září 1694 a adresovaný P. Janu Waldtovi, představenému domu professů na Menším Městě pražském, nachází se v originále v archivu Hradu pražského, Jesuitica 419. Představuje typický list z doby před nastoupením vlastní misijní cesty a je zajímavý také tím, že z něho dobře vidět, jakému respektu se těšili v zámořských misiích jesuitských XVII. až XVIII. století zejména bratří lékárníci z české provincie (Česká provincie dodala také vskutku některé výtečné muže tohoto oboru, jako byl Brňan br. Jan Jiří Kamel [Camel] na Filipinách, br. Kryštof Mattern v Goi, br. Josef Neugebauer [z Frankensteinu ve Slezsku] v Kočinčíně a j. - vesměs ovšem Němci).

a) K tomuto místu dopisu nepochybně patří odstavec, připsaný in margine listu: »Za třetí mohou býti obnoveny 4 přeslavné misie, posvěcené krví našich starých Otců, vylitou na znamení víry, kolej na Cap Verde v Africe, opuštěná pro nedostatek osob, misie v Massagaru v Africe, opuštěná před rokem atd.«

b) V originále je datum položeno v čele dopisu; používám však formy v té době v našich korespondencích běžnější.

[1]) Na 4. stránce dopisu je vskutku poznamenáno jméno moderatora (provinciála) portugalské provincie Tovaryšstva Ježíšova: byl to Manoel Correa.

[2]) Jak jsme slyšeli shora v úvodu, dělali si králové španělští a portugalští nárok na to, aby misie v jejich koloniích byly osazovány jen jejich poddanými nebo nanejvýš poddanými mocností s nimi spřátelených. Králové portugalští toto svoje právo vztahovali i na misie v Japonsku, Číně a Kočinčíně a Alfons VI. Portugalský protestoval u generála Tovaryšstva P. Olivy důrazně i proti tomu, že misionáři jesuitští hledali místo obvyklé námořní cesty do východní Asie přes Lisabon cestu do Číny po souši.

[3]) Jde o známého židovského chlapce Šimona Abelesa, kterého jeho otec ze vzteku nad tím, že chlapec přilnul ke křesťanství, v únoru 1694 zavraždil. Příběh chlapcův, kterému dostalo se okamžitě oslavy jako mučedníkovi za víru a slavného pohřbu v kostele Týnském, vzrušil neobyčejně nejen

domácí kruhy české, ale i širokou veřejnost západoevropskou, která byla o něm informována řadou příležitostných sepsání. [4]) Žákům posledního stupně středního školství jesuitského před vlastní školou vysokou, našim oktaváнům asi.

[5]) Jde o knihu D. Pawlowského z Kalisze (1626-1673) »Locutio Dei ad cor religiosi in sacra per decem vel octo dies« vydanou v III. vydání v Praze 1684 a o básnickou sbírku českobudějovického rodáka Melchiora Gutwirtha (1626-1705) z Tovaryšstva Ježíšova »Amores Mariani, seu pii Deiparam amantium affectus versu elegiaco expressi libris III concinnati«, vyd. v Linci 1690. O knize »Deus solus« nedovedu, bohužel, říci nic bližšího.

KAREL SLAVÍČEK

narodil se roku 1678 v Jimramově na Moravě nad horní Svratkou. Členové Tovaryšstva Ježíšova, kteří zastávali tehdy pastorační službu v odlehlém a namnoze skryté nekatolíky uchovávajícím jeho kraji, získali jej patrně, postřehnuvše jeho nadání, pro řád jesuitský. Vystudovav u jesuitů, vstoupil r. 1694 do koleje jesuitské v Brně. Pak prošel ještě filosofickými studiemi v Olomouci a theologií v Praze, načež r. 1706 byl vysvěcen na kněze. Před odchodem na theologii do Prahy působil arci podle zvyklostí řádových ještě čtyři léta jako profesor na nižších třídách středních škol jesuitských. Od r. 1709, kdy dostal se po krátkém pobytu v koleji jičínské do Vratislavě jako profesor poetiky (páté třídy řádových gymnasií), věnoval se - vedle činnosti kazatelské v místech svého dočasného působiště - hlavně činnosti vědecké. Z počátku působil jako profesor hebrejštiny na universitě olomoucké, později však připoutal se úplně k oboru matematickému, který přednášel na téže universitě až do r. 1713 a v který se zabral i jako pomocník známého moravského jesuity, výtečného matematika Jakuba Kresy, o němž ještě uslyšíme v dalším, v Brně v letech 1714-15, pomáhaje Kresovi připraviti do tisku jeho později vydané spisy. Matematická studia rozhodla konečně nepřímo i vnější osudy Slavíčkovy, který byl r. 1712 promován na doktora filosofie a téhož roku složil také slavné sliby řádové. Když na podzim roku 1714 nabídl se Slavíček generálu Tovaryšstva k misiím v Číně, byla jeho nabídka přijata ochotně právě s ohledem

na to, že jako matematik mohl se v novém svém působišti dobře uplatniti. Vskutku se zdá, že Slavíček po této stránce nadějí, se strany jeho řádových představených do něho kladených, nezklamal. Vypraviv se v létě 1715 z Brna do Prahy a odtud dlouhou cestou přes Lisabon a kolem Afriky do Číny, dospěl do místa své nové činnosti někdy na počátku podzimu r. 1716. Počátkem února 1717 dostalo se mu v Pekingu audience u císaře Kanghiho a hned při této první audienci se ukázalo, jakou váhu mohou míti matematické (a také hudebnické) vědomosti a zručnosti jeho v očích tohoto panovníka. Bohužel, panování císaře Kanghiho, které dovolilo Slavíčkovi zároveň, aby pod mocnou ochranou jeho zabral se hlouběji v některá vědecká pozorování z oboru matematiky a hudby (v tom také hudby čínské, o níž napsal zvláštní pojednání, dnes, bohužel, ztracené) - skončilo poměrně záhy, t. j. čtyři léta po příchodu Slavíčkově do Číny, a křesťanům nakloněného Kanghiho vystřídal na trůně jim méně příznivý císař Yungčing, který hned roku 1724 vypověděl všechny katolické misionáře mimo hlavní město a obvod kantonský. Přes to však i pod Yungčingem pomohly odborné znalosti Slavíčkovy tomuto, že nemusil opustiti Peking a zůstávaje u dvora, mohl zároveň obstarávati i duchovní správu křesťanů v jeho obvodu, které už dříve se byl vedle své vědecké činnosti věnoval. Vytrval na svém místě, jsa zároveň jedním z vážených informátorů svých řádových spolubratří jak ve vlasti, tak v jiných zemích evropských o poměrech čínských, až do roku 1735, kdy 24. srpna zemřel. (Životopis Slavíčkův podal už kdysi F. M. Pelcl ve svých »Boehmische, maehrische und schlesische Gelehrte aus dem Orden der Jesuiten«, na str. 173-4. Po něm shromáždil životopisná data o něm strahovský premonstrát Boh. Dlabač ve svém spise »Pamětní listové učených Čechů, Moravanů a Slezáků z obojí Indie a jiných zámořských krajin do Evropy zaslaní«, resp. v jeho úvodní části, otištěné v Zieglerově »Dobroslavu«. Nejdůkladnější a nejspolehlivější poučení o Slavíčkových vnějších osudech podal nověji P. Dr Jos. Vraštil v úvodu ke svému vydání přeložených Slavíčkových »Listů z Číny do vlasti« r. 1935.)

Literární dílo Slavíčkovo - vedle pojednání »Observationes astronomicae cum animadversionibus«, vydaného v 5. svazku »Miscellanea Berolinensia« - pozůstává hlavně z jeho listů, jež přinesl kdysi v německém překladu, v změteném

však vydání Stöckleinův »Weltbot« (I. sv. 7. díl č. 155, a 156, 8. díl č. 203, II. sv. 12. díl č. 295, III. sv. 19. díl č. 413) a jež nověji v krásném českém znění zpřístupnil našemu literárnímu publiku P. Jos. Vraštil v zmíněné právě své knize »P. Karla Slavíčka listy z Číny do vlasti«. Charakter jejich sezná čtenář z ukázek, které přinášíme, a připojených k nim poznámek. Dodal bych jen, že Slavíček byl sebevědomý Čech. I cizinci, který, jak se zdá, nemnoho věděl o Češích, učenému francouzskému jesuitovi P. Soucietovi, připomíná v jednom svém listě: »Scribor Slaviček, non Slaviceck. C ante K, est superfluum, at C cum notula supra, seu Č, sonat ut italicum Ce, hispanicum che, germanicum tsche« (Píši se Slavíček, ne Slaviceck. C před K jest zbytečné, avšak C s háčkem nahoře, neboli Č zní jako italské Ce, španělské che, německé tsche).

První dopis

z 24. října 1716 je přeložen z originálu, který se nachází v zemském archivu moravském v Brně (Jesuitica 557 Ib, l. 44-46) a jehož opis mi opětně vlídně zapůjčil P. J. Vraštil. (K disposici byl mi však též přepis v archivu Hradu pražského [Jesuitica 415], který je ovšem jednak - v posledních odstavcích - zkrácen, jednak doplněn - v závěru - několika větami, přejatými patrně z jiného listu, resp. vůbec z jiného pramene.) Německý překlad jeho pořídil a otiskl kdysi Jos. Stöcklein v VII. dílu svého souboru »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« na str. 17 sq. Nelze ho ale užíti, neboť je jednak zestručněn, jednak sloučen k nerozeznání s jiným listem Slavíčkovým z 8. listopadu 1716, který nalezne čtenář v českém překladu v knize Vraštilově »P. Karla Slavíčka listy z Číny« na str. 15-32. České přetlumočení našeho listu v právě zmíněném souboru Vraštilově stýká se s mým zněním v řadě míst, jež nebylo možná přetlumočiti výrazněji, než učinil tento překladatel. (To platí ostatně i o druhých dvou listech Slavíčkových, třebaže, jak se lze přesvědčiti srovnáním s originály, jsou zase na druhé straně některé dosti výrazné rozdíly mezi texty mými a texty Vraštilovými.)
Dopis je adresován P. Juliu Zwickerovi, rodáku z Mostu (1667-1738), tou dobou novicmistru brněnské koleje Tovaryšstva Ježíšova, později postupně rektoru kolejí v Nise, ve Vratislavi, v Praze (u sv. Klimenta) a konečně (1725-29) provinciálu české provincie Societatis Jesu. Zwicker byl, jak se zdá, dobrý přítel Slavíčkův z doby, kdy tento (před svým odjezdem do misií) dlel v brněnské koleji. - Obsahově je náš text v úzké spojitosti se zmíněným již listem Slavíčkovým neznámému adresátovi z 8. listopadu 1716, v němž je stručný Slavíčkův popis cesty z Evropy do Číny podán daleko rozvitěji, patrně zase na základě nějakého deníku, psaného po cestě.

[1]) Z Vraštilova souboru »P. Karla Slavíčka listy z Číny« (str. 111) podáváme čínský přepis tohoto jména Slavíčkova, jak se dosud nachází na jeho náhrobním pomníku v Pekingu.

[2]) Ani pečlivému vydavateli Slavíčkových listů P. J. Vraštilovi se nepodařilo zjistiti nějaké bližší údaje o této čínské mluvnici polského františkána. Patrně to bylo nějaké pojednání rukopisné.

[3]) V Lisaboně.

[4]) P. Ignác Kögler (čínsky Tai) byl rodák z Landsbergu v Bavořích, kde spatřil světlo světa r. 1680. R. 1696 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova a stal se později profesorem matematiky na jesuity řízené universitě v Ingolstadtě. Jeho pověst jako matematika vedla k tomu, že byl r. 1716 poslán Tovaryšstvem do Číny, kde, jak už víme, vědomosti matematické byly misionářům doporučením. Kögler se tu vskutku uplatnil velmi znamenitě. Po 30 let byl presidentem matematicko-astronomické komise při dvoře, zároveň mandarinem druhé třídy, a od r. 1731 zasedal jako člen i v nejvyšším tribunálu ritů, kteréhožto místa se předtím, tuším, žádnému Evropanovi nedostalo. Působil však také, co mohl, ve prospěch čínských křesťanů, zejména v době jejich pronásledování po odstranění t. zv. čínských ritů po smrti císaře Kanghiho. Zemřel v Pekingu 1746, zanechávaje vedle početných listů, jichž řada byla otištěna v německém překladu v Stöckleinově »Weltbot«, řadu rukopisných pojednání z oboru matematicko-astronomického, psaných latinou i čínsky, jejichž výčet podává Sommervogel ve své »Bibliothèque de la Compagnie de Jésus«.

[5]) Jejíž svátek připadá na 30. srpna.

[6]) Překládám - stejně jako Vraštil - latinský obrat »nos duo Alemanni« »misionáři ze střední Evropy«. Není pochyby, že jde tu o termín oblastní a nikoli ethnografický. Jak živě cítil

Slavíček česky, bylo řečeno již v jeho životopise a vyplývá ostatně i dosti zřetelně z prvé části našeho listu.

[7]) Michel Angelo Tamburini. Byl generálem Tovaryšstva Ježíšova v letech 1706-1730.

[8]) František Tillisch (čínsky Yang) byl rodák ze slezské Vratislavě (* 1670). Do Tovaryšstva Ježíšova byl přijat r. 1684, načež prodělal noviciát v Brně, filosofická studia v Praze a po několika letech působení na řádových ústavech v Litoměřicích, v Brně a Olomouci i theologii v Praze (1695-1698). Po vysvěcení na kněze učil několik let na školách Tovaryšstva v české provincii, zabývaje se zejména matematikou, až r. 1708 byl poslán do misií v Číně. Tam se uplatnil jako dvorní matematik císařský, a jak hned uslyšíme, stal se opravdovým »sloupem« katolických misií v této zemi. Slavíček byl k němu, tuším, vázán jako k svému učiteli matematiky z doby, kdy studoval »humaniora«.

[9]) Kanghi, císař z dynastie mandžuské, vládl v letech 1662 až 1722.

[10]) P. Matouš Ripa byl světský kněz z Italie, který přišel kdysi do Číny, aby přinesl kardinálský klobouk patriarchovi antiochenskému a papežskému legátovi Ch. Maillardovi de Tournon, vyslanému tam Klementem XI. Zůstal v Číně jako misionář ve službách kongregace De propaganda fide a hrál jistou úlohu i při poselství Mezzabarbově, který byl vyslán do Číny papežem r. 1720, aby se tu pokusil ještě jednou o vyřešení spletité otázky t. zv. čínských rítů. Později opustil Čínu a svůj plán na založení misionářské koleje, kde by byli pro misijní práci v Číně vychováváni misionáři Číňané, pokusil se uskutečniti v Evropě, založiv v polou let dvacátých XVIII. věku v Neapoli kolej Sv. rodiny, která se těšila zvláštní ochraně Karla VI. V sporech o t. zv. čínské obřady, o kterých jsme zaslechli v úvodu a ještě uslyšíme, stál Ripa zřejmě v táboře protijesuitském. S P. Tillischem jej však pojilo patrně osobní přátelství i přes tyto stranické rozdíly.

[11]) P. Jakub Kresa, rodák ze Smržic v dnešním okrese prostějovském (* 1648), byl chloubou české provincie Tovaryšstva Ježíšova, do níž byl přijat r. 1667. Byl nadaný polyglot, ovládaje z živých tehdy jazyků plynně kromě češtiny latinu, němčinu, italštinu, španělštinu a portugalštinu, a jsa obeznámen velmi hluboce i s řečtinou a hebrejštinou. Hlavní jeho slávou však byla pověst výtečného matematika, která mu vynesla i povolání do Španěl, kde působil 15 let jako

profesor matematiky v Madridě. Po návratu do Čech (1701) přednášel nějaký čas v Praze a zemřel r. 1715 v koleji brněnské. Z jeho prací vyšly »Theses mathematicas defendidas par... Don Innigo de la Cruz« v Španělích (r. 1688), »Elementes geometricos de Euclides, los seis primeros libros de los Planos« v Bruselu (1689), učebnice matematiky »Arithmetica Tyrobrunensis« a hlavní jeho dílo, na němž se účastnil i náš Slavíček, »Analysis speciosa trigonometriae sphericae« v Praze (1715 a 1720). - Sr. o něm článek P. Aloise Jemelky v »Časopise pro pěstování matematiky a fysiky« r. 1912.

[12]) Kryštof Heinrich (1663-1715) byl Němec z Bruntálu ve Slezsku. Roku 1681 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Později byl profesorem matematiky v slezské Vratislavi a jako matematik získal si velmi znamenitého ve své době jména.

[13]) Po nějakých bližších zprávách o tomto misionáři jsem marně pátral.

[14]) Tento Niccolò Giampriamo hrál později také jakousi roli v jednáních o t. zv. čínské obřady, byv po missi Mezzabarbově vypraven r. 1722 císařem Kanghim do Říma, aby tu objasnil jeho stanovisko a požádal papeže, aby kurie učinila jisté ústupky náboženským představám a pojmům čínským.

[15]) Teodorico Pedrini, kněz kongregace lazaristů, přišel do Číny r. 1711. Jako dobrý hudebník a hotovitel nástrojů i člověk jistého jazykového nadání dosáhl, jak ještě uslyšíme, nikoli nevýznamného postavení na císařském dvoře. V tomto postavení však se zamíchal velmi nešikovně do několikrát již zmíněného delikátního sporu o t. zv. čínské obřady, t. j. o jisté ústupky, které jesuitští misionáři, chtějíce spíše získati sympatie širokých vrstev čínských, byli ochotni dělati v otázce ctění předků (nepovažujíce tuto za otázku náboženského kultu ve vlastním slova smyslu) a v otázce náboženské terminologie, resp. přebírání běžných označení čínských k označování pojmů a představ křesťanských. Chtěje si zahráti na důležitého, napsal list papeži, v němž tvrdil, že zákaz těchto čínských obřadů nevyvolá v Číně žádného odporu. Výsledkem tohoto listu byla konstituce »Ex illa die«, vydaná papežem Klimentem XI. 19. března 1715, o které bude ještě řeč v dalším.

[16]) P. Sabinem Marianim; tento kněz z kongregace De propaganda fide byl důvěrníkem patriarchy kardinála de Tournon, o němž bude řeč v další poznámce.

[17]) Charles Maillard de Tournon, papežský diplomat, titul. patriarcha antiochenský, byl vyslán r. 1703 Klimentem XI. do Číny, aby tu projednal otázku t. zv. čínských ritů, a to ve smyslu nepříznivém kompromisujícímu stanovisku jesuitskému. Jeho poslání se však minulo s výsledkem, protože císař nechtěl ve své říši znáti žádného, kdo by nectil předky, a jesuité svými dvorskými styky dovedli si získati ochranu pro svoje stanovisko. Tournon odebral se do Macaa, kde chtěl vyčkati, jak pořídí poselstvo, vyslané z Číny do Říma, aby tu osvětlilo čínské stanovisko, tu však jej r. 1710 zastihla smrt.
[18]) Také P. Guiges (křestního jména jsem nezjistil) patřil mezi odpůrce jesuitů a jejich stanoviska v otázce t. zv. čínských ritů. Za sporů o tuto otázku byl čínskými úřady spolu s P. Pedrinim a Appianem, o kterém bude řeč v další poznámce, uvězněn. Vina na tomto uvěznění přičítána obecně jesuitům. Tito ji však popírali a odpovídali naopak obviňováním Guigesa, že šíří bludy a knihy jansenistické.
[19]) Luigi Antonio Appiani byl kněz kongregace lazaristů, rovněž z tábora protijesuitského. Do Číny přišel r. 1697 s plánem, o jehož uskutečnění se po letech chtěl pokusiti Mat. Ripa (viz shora pozn. [10]). Později účastnil se významně misse Tournonovy, jehož byl hlavní oporou. Také on byl zatčen čínskými úřady v souvislostech sporu o t. zv. čínské rity, aniž je jasno, co se vlastně stalo bezprostřední příčinou k zakročení proti němu.
[20]) Také Sidotti, který přišel na Daleký Východ jako misionář kongregace De propaganda fide a účastnil se misse Tournonovy, byl označován, jak uvidíme z dalšího, jako oběť jesuitských intrik. Zdá se však, že v této věci má plnou pravdu další Slavíčkovo vylíčení celé věci, z něhož je patrno, že se stal spíše obětí vlastní horlivosti a neopatrnosti. Zemřel v japonském žaláři r. 1715.
[21]) Kongregace De propaganda fide, o níž byla již několikrát řeč jednak v úvodu, jednak v poznámkách k jednotlivým listům.
[22]) Viléma Vojtěcha Kolovrata Libštejnského, syna Leopolda Oldřicha Kolovrata, pána na Zámrsku a Dobříkově, doktora římské Sapienzy, později probošta a konečně děkana dómského v Olomouci.
[23]) O Loberovi, který byl kdysi novicmistrem v Brně v době, kdy tam pobýval Slavíček v noviciátu, slyšeli jsme již shora v úvodu k II. listu V. Eymera.

[24]) V Brně v jesuitském chrámu byla kopie známého starobylého obrazu Panny Marie Sněžné, který se chová v římské Santa Maria Maggiore.
[25]) Ve svém souboru »P. Karla Slavíčka listy z Číny« vyslovil kdysi J. Vraštil domněnku, že tento Slavíčkův bratr Jiří byl kaplanem u chrámu sv. Jakuba v Brně. Podle informací však, kterých se mi dostalo nověji od dp. J. Vraštila, nešlo tu o úřad kaplana, nýbrž patrně o funkci regenschoriho. Jako regenschori působil později Jiří Slavíček i při brněnském dómu sv. Petra. V pražské universitní knihovně je dokonce pod sign. 52 A 19 dochována hudební skladba jeho, ukazující - mimochodem - že muzikantské nadání, které osvědčil Karel Slavíček v Číně, bylo rodovým rysem jimramovských Slavíčků.
[26]) Podle zjištění Vraštilova byl tento Ant. Schuler vskutku později do Tovaryšstva přijat; jinak o něm není nic známo.
[27]) Jde o konstituci Klimenta XI. »Ex illa die« z 19. března 1715, o níž byla řeč shora v pozn. [15]). Konstituce narazila na odpor už u portugalského krále, který zapověděl její prohlášení, a tím silnější odpor vyvolala v Číně. O tom bude řeč v dalším dopisu Slavíčkově.

Druhý dopis

z 19. března 1717 je přeložen z originálu, který se chová v archivu Hradu pražského (odd. Jesuitica 419). Německý jeho překlad - rozličně ovšem zase upravený - přináší VII. díl Stöcklеinova souboru »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« na str. 19 sq. (156. číslo souboru). Český překlad nalezne čtenář také v několikrát již zmíněné knize Vraštilově »P. Karla Slavíčka listy z Číny« na str. 33-46 (IV. číslo celku). - List je adresován témuž P. Juliu Zwickerovi, novicmistru Tovaryšstva Ježíšova v Brně, kterému byl adresován dopis předchozí. A také vnitřně, obsahově navazuje na toto předchozí psaní - a to jak v prvé své části, která líčí další cestu Slavíčkovu a jeho soudruhů z Kantonu, kde jsme je zanechali v posledním listě, do Pekingu a události po jeho příchodu do hlavního města čínského, tak v části druhé, která dále rozvíjí obraz sporu o t. zv. čínské obřady, naznačený aspoň letmo v tom, co jsme z korespondence našeho jesuity četli prve.
[1]) T. j. asi naše 4 km.

[2]) Hlavního města provincie Kiangsi nad řekou Kankiangem, nedaleko jejího ústí do jezera Poyang.
[3]) Sr. předchozí list, pozn. [15]). Podle některých náznaků se zdá, že Slavíček byl přímo určen vedením Tovaryšstva Ježíšova, aby jako dobrý hudebník a matematik vytlačil a nahradil Tovaryšstvu nepříznivého, ba nepřátelského Pedriniho.
[4]) Viz předchozí list pozn. [27]).
[5]) Carlo Orazio Castorano byl z nejtužších odpůrců jesuitů v otázce t. zv. čínských obřadů. Ani po událostech, o nichž je řeč v dalším líčení Slavíčkově, a po pokoření, jehož se mu při nich dostalo, nepřestal v tomto směru proti jesuitům bojovat. Ba, když papežský legát Mezzabarba za svého poslání v Číně r. 1720 učinil některé ústupky kompromisujícímu stanovisku jesuitskému, neváhal r. 1735 nastoupiti cestu do Říma, aby dosáhl zrušení těchto ústupků.
[6]) Biskup Bernardino della Chiesa (z Benátek), který sídlil tou dobou v Litsinhu v provincii šantungské, zaujal arci nejednou stanovisko jesuitům nepříznivé ve smyslu papežských dekretů v otázce t. zv. čínských ritů. Ale nějakým zásadním a opovědným odpůrcem jesuitské misie v Číně nebyl. A také uznával a oceňoval dobře složitost celého sporu.
[7]) Viz pozn. [10]) k předch. dopisu.
[8]) Köglerem - viz o něm pozn. [4]) k před. dopisu.
[9]) František Stadlin (Stadelin, čínsky Lin) byl rodák ze švýcarského Zugu a zaměstnáním hodinář. Vstoupil jako Bratr do Tovaryšstva Ježíšova v Brně r. 1688. Po skončení noviciátu působil jako hodinář, pomocník řádového stavitele, vrátný a opatrovník nemocných v některých místech ve Slezsku a r. 1707 odešel s P. Tillischem do Číny. Pomáhali-li tu jesuité, jako byl Tillisch, Kögler, Slavíček a j., udržovati posice Tovaryšstva Ježíšova a křesťanské misie vůbec svou činností co dvorní matematikové, působil i Stadlin v tomto smyslu jako dvorní hodinář císaře Kanghiho, který jej měl velmi rád. Zemřel v Pekingu r. 1740 ve věku 82 let.
[10]) Viz předchozí list pozn. [23]).
[11]) Viz předchozí list pozn. [12]).

Třetí dopis

daný 20. listopadu 1725, přeložil jsem z přepisu, který se chová v archivu Hradu pražského (oddělení Jesuitica 419);

použil jsem však přitom i fotografického snímku lepšího přepisu jeho, chovaného ve státním archivu mnichovském (Jesuitica in genere 277), který mi dal k disposici opět P. Josef Vraštil. Německý překlad dopisu tohoto - zase značně upravený - čte se v mnohokrát citovaném souboru Stöckleinově, dílu XII., na str. 81-90 (celého souboru č. 295). Překlad český pořídil přede mnou P. Josef Vraštil ve svém, u obou předchozích listů už citovaném sebrání »P. Karla Slavíčka listy z Číny« na str. 55-85 (VII. list celku). - Také Slavíčkův list z 20. listopadu 1725 je adresován P. Juliu Zwickerovi, tehdy už provinciálu české provincie Tovaryšstva Ježíšova. Je však psán v odstupu více než osmi let od předchozího jeho dopisu, který jsme přijali do naší knihy, a proto také za situace značně změněné. Císař Kanghi, který zřejmě přál křesťanům a r. 1692 prohlásil dokonce svobodu křesťanského učení ve své říši, zemřel r. 1722 a jeho nástupcem se stal daleko méně tolerantní Yungčing (1723-1736). Rozpory v křesťanské obci samotné, o nichž jsme slyšeli v předchozích listech, oslabily také znamenitě její postavení a tak Yungčing neváhal r. 1724 vypovědět misionáře ze všech provincií - s výjimkou těch, kteří byli zaměstnáni nějak u dvora - do Kantonu. To znamenalo ovšem vážné ohrožení celého misijního díla v Číně. Jak se proti tomu křesťanská misie bránila, líčí ne nezajímavě právě náš dopis, který patrně - jak vidět z četných jeho přepisů, které jsou nám k disposici - byl důležitou informací evropské veřejnosti (zejména kleriků), pokud se o poměry křesťanské obce čínské zajímala.
[1]) P. Jan Mourao, Portugalec, byl vypovězen císařem Yungčingem do provincie Šansi (v horách na jihozápad od Pekingu) v odplatu za to, že kdysi radil císaři Kanghimu, aby svým nástupcem prohlásil svého devátého syna. Byl tu uvězněn a jeho pokus o dorozumění s princem, devátým synem císaře Kanghiho, vynesl mu popravu.
[2]) Podávati bližší zprávy o všech jménech, která uvádí Slavíček ve svém přehledu čínských misií, není za dnešních poměrů, kdy zahraniční prameny, je snad skrývající, jsou z největší části nedostupny, dobře možno. (Ostatek ani pilný J. Vraštil se nepokusil ve svém souboru listů Slavíčkových určovati nějak přesněji tyto lidi, zapadlé namnoze v dálce odlehlých čínských provincií.) Přece však chtěl bych - vedle P. Castorana, kterého čtenář našich textů zná z pozn. [5]) k předchozímu dopisu - upozorniti aspoň na biskupa Castro-

caro (Antonia Laghi de Castrocaro, rodáka z Castrocaro v Italii, františkána, který přišel r. 1700 do provincie Šansi, r. 1716 stal se biskupem v Lorimě a apoštolským vikářem prov. Šensi a Šansi a zemřel v Šensi r. 1727), P. Ondřeje Pereyeru, Portugalce z Porta (1690-1743), astronoma, biskupa Jana Müllenera (rodáka z Brém, kde se narodil 1673, později odchovance koleje De propaganda fide, který odešel ještě před vysvěcením do Indie a později jako člen kongregace lazaristů do Číny a stal se tu r. 1715 biskupem myriofitským a apoštolským vikářem v provincii Sečuang; zemřel 1743), P. Duarte (působil v Číně od r. 1700), františkána Serravalle (Giambattistu Maoletti da Serravalle staršího, který přišel do Číny r. 1706 a byv jmenován r. 1724 apoštolským vikářem provincie Hukvang, zemřel v lednu r. 1724 na cestě do svého okrsku v Luokuoma) a františkána Ferrariho (Francesca M. Garretto da Ferrari z Ferrere v Italii, který přišel do Číny r. 1716 a překonav tu šťastně pronásledování v půli let dvacátých, stal se r. 1732 biskupem efesským a koadjutorem apoštolského vikáře v Šensi a Šansi).

[3]) Roman Hinderer, rodák z Reiningen u Mýlhúz v Elsasku (1669-1744), byl přijat do Tovaryšstva Ježíšova r. 1688. R. 1707 odešel do Číny a uplatňoval se tu jako kartograf i jako horlivý misionář.

[4]) T. j. úplatky.

[5]) Z misionářů tuto uvedených bylo lze zjistiti blíže Antonia de Silva, rodáka z Lisabonu (* 1654), který přišel do Číny r. 1696 a r. 1707 byl jmenován apoštolským vikářem v Nankingu, Petra Van Hamme (1651-1727), rodáka z Gentu, nejprve misionářem v Mexiku, pak od r. 1689 v Číně, Portugalce Manoela Mendeza (1656-1743), který se dostal do Číny r. 1680, Domingose de Brito z Viruieyro z Portugalska (* 1674), působícího v Číně od 1699, Claude Jacquemina z Verdunu (1699-1735, v Číně od r. 1703) a Louise Porqueta z Calais (1671-1752, v Číně od r. 1701). Zvláštní zmínky zaslouží P. Jan Bakowski, který byl kdysi - ač příslušník rakouské provincie Tovaryšstva Ježíšova - považován za Čecha. Byl to Polák (Viclonensis). Do Číny přišel r. 1708 a opustil ji později za pronásledování čínských křesťanů, aby působil na Filipínách, kde zemřel 1731.

[6]) Z tohoto přehledu čínských misionářů zná již čtenář z dřívějších dopisů Pedriniho, Castorana, Köglera a Stadlina. Jinak zaslouží zmínky Josef Suarez, Portugalec, r. 1721 pro-

vinciál čínské provincie Tovaryšstva Ježíšova, Ehrenbert Friedell, člen rakouské provincie Soc. Jesu (1673-1743), rodem z Lince, později rektor jesuitské koleje v Pekingu, François X. Dentrecolles z Limoges (1663-1741, v Číně od 1696), jeho krajané Joachim Bouvet z Le Mansu (1658-1730, v Číně od r. 1685), učenec velmi znamenitý, autor řady pojednání z čínské historie a filosofie, přítel Leibnizův, Jean Baptiste Regis z Istres ve Francii (1664-1738), nejznamenitější geograf Číny svého času, který spolu s Friedellem, Hindererem, Maillou a j. vydal r. 1718 v Číně veliký atlas této říše, Joseph Anne-Marie Moyriac de Mailla z Moiransu ve Francii (1669-1748, v Číně od 1702), rovněž autor velmi významného jména, který napsal celou řadu listů, prací z oboru linguistiky, zeměpisu, historie a j., Antoine Gaubil z Gaillacu ve Francii (1688-1759, v Číně od r. 1722), od něhož uvádí Streit-Dindingerova »Bibliotheca missionum« (sv. VII., str. 239 sq.) na celých třech stranách bibliografii jeho historických a zeměpisných pojednání, a Charles Jean Jacques z Vesoulu (1688-1728, v Číně od 1722), astronom a autor knihy »Entretiens d'un Lettré Chinois et d'un Docteur Européen sur la vraie idée do Dieu«. O D. Parreninovi viz dále pozn. [12]).

[7]) Yungčing, o němž byla řeč výše v našem úvodu.

[8]) Viz I. list Slavíčkův pozn. [4]).

[9]) P. Adam Schall patřil k starší generaci čínských misionářů. Narodil se v Kolíně n. Rýnem r. 1591 a vystudoval v Římě, kde také r. 1611 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Do Číny se dostal r. 1624 a protože byl pro své poslání dobře vyzbrojen vědomostmi z matematiky, fysiky a astronomie, dosáhl tu záhy velmi významného postavení při dvoře posledního císaře z dynastie Mingů Čungčenga (1628-1654) i prvního císaře dynastie mandžuské Šunčiho (1644-1662). Stal se dokonce vychovatelem mladého císaře Kanghiho. Úmrtí císaře Šunčiho ho však přivedlo k pádu a jen zvláštní zjevy přírodní, přičítané jeho kouzelné moci, uchránily jej před smrtí. Přes to zemřel r. 1666 v plném úpadku své slávy.

[10]) Ferdinand Verbiest, belgický jesuita rodem z Pithemu u Courtrai (* 1623), přišel do Číny r. 1659. Pád Schallův byl by málem strhl i jeho v zkázu. Ale uhájil se a získal si znamenitého vlivu - hlavně díky svým vědomostem z oboru matematiky, astronomie a fysiky - u císaře Kanghiho, který jeho přičiněním r. 1692 vyhlásil svobodu křesťanství ve své říši.

Byl to vedle Ricciho, otce čínských misií, a Schalla rozhodně největší zjev mezi misionáři staršího pokolení v Číně.

[11]) Gotharda Grimaldiho (Gotharda a S. Maria, původem ze zemí mladší větve domu habsburského) a Ildefonse Wolfganga (Ildefonse a Nativitate); oba se vrátili r. 1727 zase do Říma.

[12]) P. Dominik Parrenin byl rodák z Russey u Besançonu (* 1665). 1685 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova a jako jeho člen se dostal r. 1695 do Číny. Byl dobrý znatel jazyků a kartograf a v obou směrech se uplatnil tou měrou, že požíval na císařském dvoře znamenité vážnosti jak u císaře Kanghiho, tak za jeho nástupce Yungčinga. Zemřel v Pekingu 1741.

[13]) O osobách zde jmenovaných viz výše pozn. [6]).

[14]) Cevang-Raptan (u Parrenina v jednom dopisu čteme: Zevam-reptan) byl chán eleuthských Tatarů, t. j. tatarských kmenů, osazených při západní hranici tehdejší Číny, někde v oblasti Lob-noru a sousedících s Čínou. Válka s ním byla ještě dědictvím z posledních let císaře Kanghiho.

[15]) Viz výše pozn. [1]).

[16]) T. j. papežští poslové, zmínění shora v pozn. [11]).

[17]) Vysokých hodnostářů, odpovídajících titulem asi bývalým tajným radům u nás.

[18]) Smysl opravy nelze dost dobře vystihnouti česky; vysvitne však, řekneme-li, že v latinském originále je místo mého »úctu vzdejte« »adorate«, což znamená vlastně: »vzdejte poctu, příslušející Bohu«, »modlete se«, či »vzývejte«.

[19]) Sr. shora I. list Slavíčkův, pozn. [15]), [18]) a [19]).

[20]) Viz výše pozn. [2]).

[21]) Historie pronásledování křesťanských misií v Kočinčině, o níž mluví náš list, je podrobněji vylíčena v listech jesuitských misionářů z Kočinčiny Štěp. Lopeza (z 15. července 1724, 20. června 1725 a 10. července 1726) a Josefa Pirese (z 20. července 1725), které otiskl Stöcklein ve svém souboru misionářských listů, d. XIV., str. 38 sq. Podle těchto dopisů, v nichž nejmenovaný velmožný nepřítel křesťanů sluje Assat, se zdá, že aspoň poslední část zprávy Slavíčkovy o zkáze křesťanských obcí pod novým panovníkem v Kočinčině byla poněkud přehnaná, resp. unáhlená.

[22]) 13. kapitola z Ezechiela proroka je namířena proti falešným prorokům, »kteříž následují ducha svého a nic nevidí«.

(píši jej Malínský, protože nikoli bezdůvodně předpokládám, že tu jde o jméno původu lokálního, souvisící se jménem městyse Malína u Kutné Hory, ale v dokladech, které jsem měl v rukou - po výtce arci cizojazyčných - je psán všude Malinský) patří mezi méně známé české účastníky misijního díla protireformačního v zámoří. Narodil se v Praze 1. května 1703. Už v 15 letech - v říjnu 1718 - byl přijat do Tovaryšstva Ježíšova. Zdá se, že jej sem táhlo něco víc než jen touha po jistém zaopatření nebo snad jen dobový sklon doznívajícího pomalu baroka: i jeho bratr Josef se stal členem Societatis Jesu! V letech 1719 a 1720 prodělal Malínský noviciát v Brně, pak humanistický pokračovací kurs v Kladsku a 1722-24 filosofická studia v Olomouci. Poté působil podle zvyku řádu na jesuitském gymnasiu v Klatovech, a to v roce 1725 a znovu 1727 (1726 setkáváme se s ním na řádovém ústavě v slezském Hlohově). Už z Olomouce 1724 žádal, aby byl poslán do zámořských misií. Roku 1729 (ještě, tuším, než skončil theologická studia, která byl předešlého roku započal v Praze) bylo jeho žádosti vyhověno a Malínský odebral se s jinými čtyřmi členy české provincie Tovaryšstva Ježíšova - P. Vavřincem Johnem, Janem Klesingerem, Ignácem Kellerem a Františkem Märcklem - nejprve do Španěl, aby pak příštího roku - 1730 - vydal se odtud přes Mexiko, kde se nějaký čas zdržel, dokončuje tu svá studia theologická a obeznamuje se tu zároveň na klidnější půdě starých středomexických misií s misionářskou praxí španělských kolonií - na Filipiny. Na Filipiny přibyl příštího roku 1731 a zůstal tu pak plných 15 let, působě v rozličných oblastech tohoto souostroví. Zemřel 24. března r. 1746, tuším, v Manile. Už XXVII., XXXI. a XXXIII. díl Stöckleinova-Propstova-Kellerova souboru »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« přinesl, jak hned uslyšíme, 6 dosti obsáhlých listů Malínského z jeho misií v zámoří. A přece české prostředí zůstalo ke jménu tohoto svého krajana podivně hlucho, Pelcl, který zachycoval ve svých »Boehmische, maehrische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten« dosti pravidelně každou pozornost, kterou věnoval českým misionářům soubor Stöckleinův a jeho následovatelů, nezná vůbec jeho jména a jinak ozve se toto u nás jen ve Vraštilově několikrát citovaném přehledu českých zámoř-

ských misionářů z řad Tovaryšstva Ježíšova. Větší pozornost věnovali Malínskému němečtí badatelé z oboru zámořských misií doby protireformační: Huonder (»Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. und 18. Jahrhunderts«, str. 170) a Herm. Hoffmann (»Schlesische, mährische und böhmische Jesuiten in der Heidenmission«, str. 42). Ale pozornost ta spočívala do jisté míry na omylu - potud aspoň, pokud tito badatelé v neporozumění některým obratům Malínského dopisů, jak byly přetlumočeny v souboru Stöckleinově-Kellerově, pokládali Malínského - přes to, že jeho jméno samo je svědectvím dosti výrazným - za Němce.

Tento stín nevšímavosti, který zasunul památku Malínského a který lze vysvětliti tím, že tu jde o zjev dobově opožděný, jehož náboženské nadšení nemohlo dojíti už ve své době tolik porozumění a pochopení jako kdysi náboženské vznícení Richtrovo třeba nebo Boryňovo - nebyl však nikterak zasloužený. Zjev Malínského - jakkoli nemá toho velikého náboženského pathosu, jakým se vyznačovali jeho předchůdci v misijním díle zámořských krajů z české provincie Tovaryšstva Ježíšova kdysi na konci XVII. věku, blíže se v této věci přece jen střízlivějšímu prostředí vlastní své doby - zůstává stále zjevem pozoruhodným jak se stanoviska ryze náboženského, tak se stanoviska literárního. Jeho listy - pokud se nám dochovaly - vytvářejí před očima čtenářovýma životní »román« klidnější snad, než byly osudy misionářů v zapadlé Sonoře či nad Maraňonem nebo v napjatých poměrech čínských, ba někde skoro s názvuky misijní idyly, přitom však ne bez vnitřní síly a ne bez zajímavosti vnější, které jim dodává pozoruhodná schopnost postřehová, Malínského vyznačující. A zároveň se tu otevírá nové pole, lépe snad: nový okruh misijní působnosti českého člověka XVII.-XVIII. století: obraz starých španělských Filipin, objevených r. 1521 Magalhaesem, kde už od doby druhého osazení jich Španěly v půli let šedesátých XVI. věku a ještě více pak od let sedmdesátých téhož století rozvíjela se bohatá misijní aktivita nejprve augustiniánů, pak františkánů, poté dominikánů, jesuitů (od 1591) a jiných řádů. Škoda jen, že - jak hned uslyšíme - pouze málo z poutavých zpráv Malínského, zasílaných z Mexika a pak ze vzdáleného asijského archipelagu do vlasti, se zachovalo v přepise, odpovídajícím plněji znění původnímu!

z 19. června 1731 je přeložen z přepisu, který se nachází v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419). Přepis tento nese nadpis: »Epistola Patris Antonii Malinsky, misionarii transmarini, ad Pm Constantinum Caldonazzi Pragam data 19. Julii 1731« - »List Pátera Antonína Malínského, misionáře v zámořských krajinách, Páteru Konstantinovi Caldonazzimu do Prahy, daný 19. července 1731«. Překlad dopisu, zase arci upravený, byl publikován v Stöckleinových-Propstových »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« (dílu XXVII., str. 40-43, č. 537). - Jak se dovídáme z listu, byl to již třetí list P. Caldonazzimu. Malínský byl s ním patrně v osobně přátelských stycích, neboť Caldonazzi - rodák tridentský (* 1692), později člen české provincie Tovaryšstva Ježíšova, kazatel vlašské kongregace v Praze a konečně dvorní kaplan v Drážďanech (zemřel však zase v Praze 1771) - pokud vím, jinak žádné úřední funkce, která by vysvětlovala tyto listy, neměl. Jde tu o vylíčení vlastně jen první části obrovské cesty, kterou musil Malínský nastoupiti, aby se dostal do svého vlastního misijního působiště na Filipinách, a v tomto rozsahu se kryje do značné míry s prvními listy Eymerovými, publikovanými shora. Právě to však činí tento dopis tím zajímavějším, neboť čtenáři naskýtá se tu bezděky příležitost porovnávati dvě generace našich zámořských misionářů XVII. až XVIII. století a všimnouti si rozdílu, jenž je dělí nejen v podrobnostech, ale i v celém zásadním postoji.

[1]) San Nicolas Totlapán, patří dnes k prefektuře Coyoacán a obci San Angel na jih od Mexika.

[2]) Vavřinec John byl rodák z Děčína, kde se narodil r. 1691. Do Tovaryšstva Ježíšova byl přijat 1710, a prošed noviciátem v Brně a filosofii v Olomouci, učil nějaký čas na řádových ústavech v slezské Nise a v Litoměřicích, načež vystudoval theologii v Praze a po krátkém působení v Jičíně, kde prodělával zároveň t. zv. terciát, v slezské Svídnici a v Brně, odešel r. 1729 s Malínským, Köllerem, Märcklem a Klesingerem do zámoří. Nejprve se odebral do Mexika, kde jej zastihujeme v přítomném dopise (a ve vlastním jeho listě z osady sv. Mikuláše z 1. listopadu 1731 u Stöckleina-Propsta pod č. 529), odtud pak přeplavil se na Filipiny, odkud máme celou řadu jeho dopisů, dochovaných jednak v překladech u Stöcklein-Propsta, resp. u Stöckleina-Kellera (pod č. 532,

533, 612, 613, 614, 615 a 616), jednak v přepisu v knihovně kláštera strahovského. (Dopisy ty cituji jako významnou paralelu k listům Malínského.) Kdy zemřel, není známo. Ještě r. 1773 byl však na živu.

[8]) František Märckl byl rodák z Karlových Varů (* 1698). Do Tovaryšstva Ježíšova byl přijat r. 1717 a prošel tu přibližně touže drahou jako John; s tím rozdílem pouze, že místo v Litoměřicích učil jako na druhé své »štaci« v Chomutově a že hned po skončení svých theologických studií se odebral do zámořských misií. Jako John a Malínský dostal se i Märckl přes Mexiko na Filipiny, kde působil, jak ještě uslyšíme, jako profesor církevního práva v Manile. Zemřel 1754.

[4]) V dnešním státě Chihuahua, distriktu Benito Juárez.

[5]) Jan Klesinger byl rodák z Rokycan, národností však, jak se zdá, Němec. Do Tovaryšstva Ježíšova byl přijat r. 1716, a prošed tu obvyklou drahou jeho nově přijatých členů, jež skončila r. 1728 absolvováním theologických studií v Praze, odebral se do zámořských misií. Nedostal se však ani na pevninu americkou, zemřelť v dubnu 1731 v Havaně.

[6]) P. Ignác Köller (správněji Keller), Moravan, rodiště neznámého, byl přijat do Tovaryšstva r. 1717. Po noviciátě v Brně, filosofii a matematice v Praze, působení na řádových ústavech v Praze, Litoměřicích a slezském Hlohově a theologickém studiu v Olomouci, jež skončil 1729, odešel r. 1729 do zámoří. Působil v Mexiku a zemřel tu r. 1759 v Pimerii.

[7]) Filip Segesser von Brunegg byl Švýcar, rodem z Lucernu (* 1689). Jako člen Tovaryšstva (od 1708) odešel 1729, resp. 1730 do Mexika, kde pak působil u kmenů Pimas. Zemřel r. 1762 jako rektor koleje v Urezu v Sonoře.

[8]) O Janu Gratzhoferovi (Kratzhoferovi) nedovede ani Huonder říci více, než že byl členem rakouské provincie Tovaryšstva Ježíšova a že r. 1730 přišel do zámořských misií, konkretně do Sonory v Mexiku, kde byl později divochy otráven.

[9]) Jde patrně o chybu přepisovačovu, který místo »ad Pimas« přepsal »ad Pincos«. O kmenech Pimas byla již řeč při IV. listu Eymerově v pozn. [10]).

[10]) »Historia seditionum, quas adversus Societatis Jesu missionarios eorumque auxilliares moverunt nationes Indicae ac potissimum Tarahumara in America septentrionali [etc.]«, o níž - stejně jako o jejím autorovi - byla řeč shora v pozn. [1]) k I. dopisu Šimona Boruhradského.

[10*]) Kašpar Stiger z Oberriedu u sv. Havla ve Švýcarech, nar. 1695, vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova vskutku až jako kněz r. 1725. R. 1730 odešel do Mexika, kde působil u Tarahumarů a později u Pimů.

[11]) Král španělský, t. j. vlastně vláda, resp. administrativní orgány jeho.

[12]) Na jihozápad od Veracruzu.

[13]) Dále na jihozápad od Veracruzu, dnes na hlavní trati mezi tímto přístavem a městem Mexikem.

[14]) Dnešní Pueblo, hlavní město stejnojmenného státu mexického a třetí velikostí místo celého Mexika.

[15]) Jana Ant. Vizzarona y Eguiaretta; byl arcibiskupem mexickým v letech 1730-1747.

[16]) Správně.

[17]) Podle Francisca Suareze, španělského theologa XVI.-XVII. věku (1548-1617), směru thomistického, odklánějícího se však od staršího thomismu (zejména v učení o milosti Boží) a proto potíraného tradicionelnějšími stoupenci téhož směru z řad dominikánských.

[18]) Solné jezero Lago de Texcoco, od r. 1920 vysušené.

[19]) Zinck, italsky cornetto, byl píšťalový nástroj perského původu, kterého se užívalo velmi hojně v německých městských hudbách (ale i u nás) až do 18. století. Měl 6 různých velikostí a také několik poloh hlasových od sopránu až po bas.

[20]) Svatý Isidor sedlák, původně místní světec španělského hlavního města Madridu, stal se světcem velmi uctívaným, když španělská říše se rozšířila po obou polokoulích a nejen ve španělských koloniích, ale i na př. u nás ctěn jako patron stavu selského.

[21]) Zpráva byla falešná.

[22]) Hlavním ostrově v souostroví Filipinském.

[23]) Snad Texcoco, na východ od Mexika za bývalým jezerem téhož jména.

[24]) Jan Röhr (Rehr) narodil se podle Huondera v Praze, podle Hoffmanna v Ropasu v Uhrách r. 1691. Do Tovaryšstva byl přijat r. 1709, prodělal noviciát v Brně, filosofii v Olomouci, pak učil na řádových ústavech v slezské Zaháni, v Olomouci a v Jičíně (vedle němčiny, která byla patrně jeho jazykem mateřským, ovládal i češtinu) a vystudovav v letech 1719-1722 theologii v Praze, odešel r. 1723 do Peru, kde si jako profesor matematiky v Limě získal značné jméno a provedl také restauraci tamní katedrály po zemětřesení r. 1746. Působil však i v misiích v území Moxos. Zemřel r. 1762.

[25]) Moderátor provincie je jiné označení pro provinciála. Byl jím tehdy P. Jan Seidl.

Druhý dopis

z 21. dubna 1733 nedochoval se - pokud vím - ani v originále, ani v přepisu původního latinského textu. I nezbylo mi - nechtěl-li jsem se vzdáti zajímavých zpráv o činnosti našeho krajana Malínského na dalekých ostrovech Filipinských vůbec - než uchýliti se k překladu, který přinesl kdysi XXXI. díl Stöckleinových-Kellerových »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften« na str. 65-67 pod číslem 609. Překlad tento je nadepsán: »R. P. Anton. Xav. Malinsky S. J. aus der Böheimischen Provinz Missionarii deren Phillippinischen Insuln, an den Ehrwürdigen P. Rector des Collegii S. J. zu Brünn.« Rektorem brněnské koleje byl tehdy (od roku 1731 do 1734) Jan Heilmann. Jakými vztahy byl k němu Malínský poután, nedovedu říci. - Překlad dopisu arci třeba opatřiti reservou, kterou nutno opatřovati všechny překlady, pořizované podle souboru Stöckleinova a jeho nástupců. Ale nějaké zvláštní pochybnosti znění Stöcklein-Kellerovo nevzbuzuje.

[1]) Přístavu při Tichém oceáně na jih od města Mexika; dnes je spojen s Mexikem železniční tratí.

[2]) Jiljí Vibault byl provinciálem ostrovů Filipinských v letech 1730-34.

[3]) Střední skupina ostrovů Filipinských, známější dnes pod jménem Visayas (Bisayas); zvala se tak podle toho, že obyvatelé se tetovali, resp. malovali.

[4]) Viz předchozí list Malínského, pozn. [3]).

[5]) Na jihozápadním cípu ostrova Mindanao.

[6]) Viz předchozí list Malínského, pozn. [2]).

[7]) Ostrov Negros patří ke skupině ostrovů Visayských, tvořící střední část souostroví Filipinského, má něco přes 12.000 čtv. km, je však ještě dnes ve svém vnitrozemí celkem málo znám.

[8]) P. Bernhard Schmitz, Holanďan z Doesburgu v provincii Geldern (* 1688), člen Tovaryšstva Ježíšova (od 1708), přišel na Filipiny 1723; působil tu v Manile, na Mindanau, na ostrově Negros a j. a zemřel tu také r. 1747.

[9]) Nemaje, bohužel, k disposici podrobnější mapy ostrovů Filipinských, nemohu ani nějak detailně určiti polohu těchto

drobných osad, jež ostatně snad dnes už ani - aspoň některé - neexistují. Z pozdějších zmínek Malínského však viděti, že jeho a Johnovy osady byly na jižním konci ostrova Negros.

[10]) »Švýcarské« kalhoty značí tu totéž, tuším, co »tyrolské« kalhoty.

[11]) Viz shora VI. dopis J. V. Richtra, pozn. [10]). Tentokrát ovšem jde o asijské odrůdy banánu: buď o banán blamatý (Musa sapientium), nebo o banán obecný (Musa paradisiaca).

Třetí dopis

z 2. února 1734 je přeložen - z těchže důvodů jako předchozí list Malínského - ze Stöckleinova-Kellerova souboru »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften«, kde se čte jeho překlad v svazku XXXI. na str. 68-69 pod č. 610. U Stöckleina-Kellera je list, resp. jeho překlad, nadepsán: »Zweiter Brief R. P. Ant. Xav. Malinsky, Missionarii der Gesellschaft Jesu aus der Böheimischen Provinz, an R. P. Const. Caldonazzi derselben Gesellschaft und Provinz.« O adresátovi byla již zmínka při prvním dopise Malínského. Dopis sám zdá se býti v některých místech - zejména v prvním odstavci, kde patrně překladatel, resp. vydavatel nechtěl opakovati, co čtenář četl v listě předchozím - zkrácen; ale pevnějšího soudu o jeho podobě skutečné ovšem pronésti nemůžeme.

[1]) Sr. předchozí list Malínského!

[2]) Patrně nějaký pirátský kmen ze sousedních ostrovů, patřících dnes k Holandské Východní Indii, nebo ještě spíše nepokoření domorodci z jižní části ostrova Mindanao, o nichž bude řeč v dalším dopise.

[3]) Sr. první dopis Malínského, p. [10]) a první dopis Šimona Boruhradského, pozn. [1]).

[4]) Že by tato práce jesuitského misionáře P. Baltazara Raucha (z Westernachu u Augšpurku, do Tovaryšstva byl přijat 1704, 1717 se odebral do Mexika, kde působil v kraji Tarahumarů, později, v letech 1732-36, se připomíná v Paraguayi) vyšla, není známo.

[5]) Jan Rossi pocházel z Kostelce u Jičína (fara Velíš, pošta Jičíněves), kde se narodil r. 1700. Do Tovaryšstva Ježíšova vstoupil r. 1717, nikoli však do české, nýbrž do rakouské provincie jeho. 1729 se odebral do zámořských misií. Musil ale delší čas čekat ve Španělích a, když se konečně r. 1732 dostal na Filipiny, působil tu jen zcela krátce: V dubnu 1733

jej stihla smrt v Dapitanu na ostrově Mindanao. Řada jeho dopisů nalézá se v souboru Stöcklein-Kellerově, dílu XXII. (č. 448 a dodatky).

[6]) P. G. A. Cantova byl umučen 9. června 1731; jeho rozsáhlý dopis z Aradny z 20. března 1722, otištěný po prvé v »Lettres édifiantes et curieuses« (rec. XVIII., 188-248) a pak u Stöckleina (XV., č. 343), v »Cartas edifiantes et curiosas« (XI., 192-217) a j., byl dlouho z hlavních základů evropských vědomostí o ostrovech Karolinských.

[7]) P. Viktor Walter pocházel z Brixenu (* 1689), r. 1708 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova a r. 1721 odešel do zámořských misií, a to nejprve do Jižní Ameriky, na Maraňon, a pak odtud na Mariany, resp. na Karoliny. Zemřel r. 1745.

[8]) Viz I. dopis Malínského, pozn. [3]).

[9]) Na severním pobřeží ostrova Mindanao.

[10]) Viz I. dopis Malínského, pozn. [2]).

Čtvrtý dopis

z 15. března 1735 je přeložen - tak jako předchozí dva listy i z těchže důvodů opět - ze Stöcklein-Kellerova souboru »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften«, kde se čte v dílu XXXI. na str. 69-74 pod č. 611. U Stöckleina-Kellera je dopis nadepsán: »Dritter Brief R. P. Ant. Xav. Malinsky, Missionarii der Gesellschaft Jesu aus der Böheimischen Provinz, an seine Verwandte und Gutthäterin.« Kdo byla tato »příbuzná a dobroditelka« Malínského, kterou v německém překladě oslovuje jako »Hochgeehrte Jungfrau« (v českém překladu používáme dobově tehdy ještě obvyklého staročeského oslovení »ctná panno!«), arci nevíme. Ani v dopisu samém - pokud jej aspoň známe ze Stöckleinova-Kellerova překladu - není žádných stop, které by byly s to, aby nám prozradily adresátku dopisu nebo aspoň její stav, původ či pod. Po stránce obsahové nevzbuzuje ani tento list Malínského - v té tvářnosti, jak jej přijímáme ze Stöckleina-Kellera - ve svých hlavních rysech podstatných námitek. Časově skoro souběžný s ním je list Vavřince Johna z 19. dubna 1735, otištěný v překladu v Stöckleinově-Kellerově souboru hned za ním (č. 612, str. 74-75).

[1]) Sr. II. dopis Malínského, pozn. [8]).

[2]) Sr. I. dopis Malínského, pozn. [2]).

[3]) O těchto osadách viz svrchu II. dopis Malínského, pozn. [9]).

[4]) Sv. Františka Xaverského.

[5]) Viz II. dopis Malínského!

[6]) Ostrov Bojol, recte Bohol, leží na východ od ostrova Negros, od něhož je oddělen ostrovem Cebu a rovná se svou rozlohou přibližně asi třetině ostrova Negros. Bude o něm ještě řeč v dalších listech Malínského.

[7]) Sr. předchozí dopis Malínského pozn. [2]). I zde překládám podle Stöckleinova-Kellerova překladu »von den.... Asiatischen Mohren« - ačkoli není vyloučeno, že překlad tento byl jen překladem z rozpaků, resp. z ledabylosti, která přehlédla v našem listě následující zmínku o »die in der Insul Mindanao wohnende Mohren, welche schon manchen schädlichen Einfall in die christliche, absonderlich aber in meine, an der Spize dieses Eylands gelegene Dorfschaften.... gewaget...«

[8]) Jižní část ostrova Mindanao zůstávala, tuším, i v této době stále ještě mimo pevnější dosah vrchmoci španělské.

[9]) Ostrov Calamian patří do skupiny ostrovů Calamianes a Palavan, tvořící západní křídlo Filipin.

Pátý dopis

z 28. února 1737 je přeložen zase z Stöckleinova-Kellerova souboru »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften«, kde se čte v německém překladu - v dílu XXXIII. na str. 42-47 pod č. 652. Vydavatel německého překladu nadepsal tento »Erster Brief R. P. Antonii Xaverii Malinsky der Soc. Jesu, Philippinischen Missionarii, aus der Böheimischen Provinz an R. P. Josephum Malinsky derselben Gesellschaft und Provinz. Geschrieben zu Palomong in der Mission des heiligen Francisci Xaverii auf der Insul Leyte dem 28ten Hornungs 1757«. P. Josef Malínský, kterému byl list adresován, byl, tuším, vlastní bratr našeho misionáře. A není vyloučeno, že dopis proto ve svém původním latinském textu obsahoval i některá místa rázu intimnějšího, odpovídající vzájemnému poměru obou sourozenců. Místa taková však vydavatelé souboru Stöckleinova obecně potlačovali nebo zkracovali na minimum. Že i jinak podlehl náš text při svém překladu do němčiny, který jsme byli nuceni vzíti za základ překladu našeho, jistým změnám, ukáží i nezasvěcenému čtenáři místa, jako je místo na str. 201, kde líčení najednou přechází od zmínky o prostomyslnosti Filipiňanů k zmínce o jejich sebe-

vědomí, jakožto o něčem právě vylíčeném, a kde tedy patrně vypadla při zkracování nějaká věta, či jiná podobná. Přitom však zůstává tento dopis A. X. Malínského nepochybně nejzajímavějším z celé serie jeho listů, kterou jsme pojali do našeho souboru. Upoutá nejen svým mnohostranným líčením misionářova života na dalekých Filipinách, ale i jistými průhledy nazpět, do života barokních Čech, v tom zejména řádky, týkajícími se kultu sv. Jana Nepomuckého, jež naleznou ještě dokreslující echo dále v I. listě P. Karla Přikryla.

[1]) Jeden z ostrovů skupiny Visayas v středních Filipinách; měří téměř 8.000 čtver. km.

[2]) Ostrůvek Poro (14 km široký a 8 km dlouhý) patří k skupince ostrovů Camotes mezi ostrovem Leyte a ostrovem Cebu v středních Filipinách.

[3]) Polohu jsem na přístupných mně mapách nezjistil.

[4]) T. j. pirátů, kteří řádili na Filipinách téměř po celou dobu španělské vlády nad nimi.

[5]) Známé portugalské osady v jižní Číně u Kantonu, proti Hongkongu.

[6]) O životopisu tomto není jinak nic známo; neuvádí ho ani pilná práce Stejskalova o sv. Janu Nepomuckém.

[7]) Z Malínského mluví tu ještě stará medicinální theorie, mající původ kdesi ve starém Egyptě a ustálená pak Galenem, která se udržovala u nás až do XVIII. století a vysvětlovala temperamenty lidské poměrem, v jakém byly domněle pomíšeny čtyři základní šťávy těla lidského (při čemž na poměr ten měla vliv i tělesa nebeská).

[8]) Lépe řečeno: na severozápad od ostrova Negros.

[9]) Používám ve svém překladu vědomě opět slova, které odpovídá překladu Stöckleinova-Kellerova souboru, nikoli však skutečnosti, protože našich »rychtářů« na Filipinách v dobách předšpanělských nebylo. Znamenalo by smazávati dobový timbre listu Malínského, kdybychom toto slovo nahradili jiným, byť i snad věcně správnějším.

Šestý dopis

ze 17. dubna 1743 končí řadu listů Ant. X. Malínského, přeložených ze Stöckleinova-Kellerova souboru »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften«. Jeho německý překlad se čte u Stöckleina-Kellera v svazku XXXIII., na str. 47-49 pod č. 653 a nadpisem: »Zweytes Brieflein R. P. Antonii Xa-

verii Malinsky, Philippinischen Misionarii aus der Böheimischen Provinz an R. P. Constantin Caldonazzi der Gesellschaft Jesu aus derselben Provinz. Geschrieben zu Hagna in der Mission zum heiligen Erz-Engel Michael auf der Insul Bohol den 17. Aprils 1743«. Pokud jde o adresáta, připíná se tento list úzce k I. a III. listu Malínského v našem souboru. Jako při předchozích listech, přeložených z Stöckleinových-Kellerových »Allerhand so lehr- als geistreiche Briefschriften«, je i u tohoto listu vidět z nehojných celkem poznámek, jež jej doprovázejí a z nichž většina nota bene ukazuje k listům předchozím, že upravovatelé německého překladu patrně ochudili svůj text o nejeden konkretní postřeh či obrat znění původního, který by snad byl jejich čtenářům nedosti srozumitelným, resp. vyžadoval si zvláštního výkladu - tak jako to udělali při textech jiných svých misionářských zpráv. Bohužel, musíme se spokojiti s tím, co u Stöckleina-Kellera nacházíme, protože po vlastním latinském originálu, resp. přepisu není ani tuto stopy.

[1]) Sr. IV. list Malínského, pozn. [6]).

[2]) Jagna na východním pobřeží Boholu.

[3]) Sr. shora II. dopis Malínského, pozn. [3]).

[4]) Obyvateli, příp. vládci ostrova Ternate v Malých Molukkách, jehož hlavní město Ternate bývalo hlavním městem nejstaršího království v archipelagu malajském. Říše jimi vybudovaná zabírala v XIV.-XV. věku většinu celého souostroví.

[5]) Portugalci se usadili před r. 1521 na Malých Molukkách (v Ternate) a činili si odtud nároky i nájezdy na ostatní části malajského archipelagu.

[6]) T. j. Španěly, kteří výpravou Magalhaesovou r. 1521 po prvé se dotkli a r. 1569 definitivně zakotvili na Filipinách.

[7]) Sr. shora III. dopis Malínského, pozn. [2]) a IV. dopis, pozn. [7]).

[8]) Sr. I. dopis Malínského, pozn. [2]).

[9]) O poměrech v této misii informuje list Johnův bratru Štěpánovi, členu kláštera v Oseku, z 5. dubna 1741, jehož přepis nachází se v knihovně kláštera strahovského (D H 21 5) a překlad v souboru Stöckleinově-Kellerově, sv. XXXI., str. 80-8).

[10]) 3. května je totiž svátek Nalezení sv. Kříže a u P. Johna byla pouť.

[11]) Sr. I. dopis Malínského, pozn. [3]).

[12]) V překladu Stöckleinova-Kellerova souboru stojí doslova:

»besitzet.... die Canzel in der Schul deren geistlichen Rechten zu Manila«. Netroufám si tu rozhodnouti, šlo-li tu snad o manilskou universitu - »La real y pontificia Universitad de Santo Tomás de Manila«, založenou r. 1619 - nebo jiný ústav.

[13]) Sr. shora II. dopis Malínského, pozn. [1]).

[14]) Vskutku tentokráte naděje Malínského nebyla marnou. Ze tří členů Tovaryšstva Ježíšova, kteří r. 1741 opustili českou provincii, aby se odebrali do zámořských kolonií, přišli na Filipiny dva: František Buchelt z Liberce (* 1708) a Fr. Viktorin z Klatov (* 1714). Prvý působil tu až do vypuzení jesuitského řádu ze španělských kolonií vůbec (pak zanikají jeho stopy patrně v nějakém španělském žaláři), druhý (lékárník) však, jak se zdá, ve východoasijském archipelagu brzy zemřel.

VILÉM OBSTZIERER

pocházel patrně z rodiny původu německého, ač německy znějící jméno nemusilo ještě - jak jsme viděli na příkladě J. V. Richtra - znamenat také německou národnost předků. Sám však byl nepochybně Čech. Pocházel ze Škvorce v Čechách na Českobrodsku (»Schwerecensis« zní jeho přídomek v některých latinských dokumentech - Huonder ve svých »Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. und 18. Jahrhunderts« se pokusil jej vyložiti násilně v tom smyslu, jako by Obstzierer pocházel ze Schwersenze v Poznaňsku, ale proti tomuto ničím neopřenému a právě jen na blízkém zvuku slov »Schwerecensis« a »Schwersenz« budujícímu výkladu stojí jasné svědectví Obstziererovi věkem ne příliš vzdáleného a pokud jde o životopisná data, spolehlivého Boh. Dlabače, který praví, že se Obstzierer narodil ve Škvorci v Čechách, a hlavně zápis »Liber admissorum ad Societatem candidatorum post divisam a provincia Austriae provinciam tertius, anno 1734 erectus« [dnes v archivu české provincie Tovaryšstva Ježíšova v Praze], který nejen že výslovně mu dává přídomek »Skworecensis«, ale i jasně označuje jako mateřský jazyk jeho jazyk český). Narodil se r. 1716. Do Tovaryš. Ježíšova vstoupil r. 1734. Jako jeho člen vystudoval v letech 1734-36 filosofii v Olomouci, 1739-41 učil na nižších třídách jesuitského gymnasia v Hradci Králové, 1742 syntaxi v Jičíně, kde

byl i ústavním kazatelem. Poté vstoupil - po zvyku svého řádu - na theologii. Měl ji nepochybně studovati v Praze. Protože však Praha byla v té době v ohni válečných událostí, jsouc obsazena armádou bavorsko-francouzskou a pak obléhána a dobyta vojskem Marie Terezie, byl v prvním roce poslán do biskupského sídla diecése, sousedící na západě s arcidiecésí pražskou: do Bamberka. Nesetrval tu ovšem déle, než právě co si vyžadovaly události válečné, a v letech 1744 až 1746 se s ním setkáváme opět v Praze. Skončiv studia theologická a t. zv. terciát (v Telči 1747), byl r. 1748 poslán za svátečního kazatele, ředitele Mariánské družiny a misionáře do Staré Boleslavě. (I toto určení do ryze české Staré Boleslavě ukazuje znovu velmi jasně, že Obstzierer byl svou řečí Čech, neboť jinak by sotva mohl s úspěchem vystupovat jako pouťový kazatel před zástupy selského lidu, které tehdy přicházely s poutěmi do staré balbínovské Boleslavě.) Ale ještě r. 1748 odchází do zámořských misií. Původně byl určen pro Jižní Ameriku, pro území v oblasti dnešní Paraguaye, kde se stýkala koloniální oblast španělská a portugalská. Ale, ještě než vyplul, padlo rozhodnutí jiné a Obstzierer se odebral s Karlem Přikrylem do portugalské Goi v Indii. Zde působil v blízkosti Přikrylově a patrně v těsném přátelství s ním řadu let. Snad jeho nevalné zdraví způsobilo, že nebyl vyvezen s ostatními misionáři do Evropy jako Přikryl. Zemřel však buď těsně před deportací svých druhů nebo po ní r. 1761.

Podle poznámky Dlabačovy se zdá, že mezi známými Obstziererovými kolovala řada jeho listů ze zámoří. Bohužel, nepodařilo se mi zjistiti než právě list, který vydávám v našem souboru. Posouditi podle něho duchovní profil Obstziererův, jest dosti nesnadno, neníť tu o autorovi samotném takřka zmínky a zprávy o misionářských mučednících, jež tvoří hlavní obsah dopisu, jsou příliš obvyklým motivem podobných relací, než aby bylo možno z nich pevněji vykonstruovati podobu našeho misionáře. Ale snad že nějaký šťastný nález dopomůže nám k bezpečnějšímu materiálu, který nám dovolí s větší jistotou říci, zda rys jisté naivity a jisté nečasovosti, jenž se zdá vyzirati z dokumentu dochovaného, byl skutečně povahovým rysem Obstziererovým, či zda to snad je pouhý optický klam, probuzený příliš kusým textem.

z 6. února 1752 jest přeložen z originálu, který se nachází v archivu Hradu pražského (Jesuitica 415). Na vnějšku papíru, do něhož byl list složen jako do obálky, čte se adresa: »Reverendo in Christo Patri - Patri Josepho Mladota, collegii rectori Societatis Jesu Pragae in Boe[mia], per Madrit Paris« - »Důstojnému v Kristu Otci Páteru Josefu Mladotovi, rektoru koleje Tovaryšstva Ježíšova v Praze v Čechách, přes Madrid a Paříž«. Adresát byl Josef Mladota ze Solopisk, ze starého rytířského rodu Mladotů ze Solopisk, syn Jana Viléma Mladoty, pána na Zahrádce a Anny Barbory Rennové. Přeložen ani vydán dopis nebyl, pokud vím, nikde - jakož vůbec listy Obstziererovy nedošly dosud žádné širší pozornosti se strany starších vydavatelů misijních korespondencí i jejich vydavatelů novějších. Přece však zaslouží jisté pozornosti - mimo jiné i jako jakýsi závěr k předchozím relacím Karla Slavíčka o stavu čínských misií v letech dvacátých-třicátých XVIII. věku.

[1]) Antonio Jozé narodil se v Portugalsku r. 1708. R. 1727 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova a jako jeho člen odešel r. 1737 do Číny. Zde po několikaletém působení zemřel v Čangčukienu r. 1745.

[2]) Vládl v Portugalsku v letech 1705-1750, byl štědrým podporovatelem duchovenstva a jmenovitě jesuitů, kterých se ujímal i v jejich sporech o t. zv. čínské obřady.

[3]) Bylo to r. 1727. Obsáhlá relace z této misse byla otištěna Bikerem v Collecção de tratados VI. v Lisaboně 1885.

[4]) Dalších dat jsem o něm nezjistil.

[5]) Jak z další zmínky o společné smrti P. Jozé s P. de Attemis vyplývá, zmýlil se P. Obstzierer ve svém označení nového mučedníka křesťanské věci v Číně. Nebyl to P. Jozé, nýbrž P. Antonín Josef Henriquez, Portugalec, člen Tovaryšstva Ježíšova, který působil v provincii nankinské a byl popraven 12. prosince 1748 (životní data jeho a smrt jsou vylíčeny nejpřístupněji v listě P. André Forgeota z Macaa z 2. prosince 1750 v známé sbírce Gobienově »Lettres édifiantes et curieuses écrites des missions étrangères par quelques missionaires de la Compagnie de Jésus« sv. XXVIII. [Paris 1758], na str. 1-34).

[6]) Ani zde nezní, tuším, informace Obstziererova přesně: P. de Attemis (Obstzierer píše: Attimis) se jmenoval Tristan a

ne Christian. Také o jeho životě a hlavně o jeho mučednické smrti, kterou podstoupil s P. Henriquezem, protože proti zákazům císařským hlásal křesťanství v provincii nankinské, 12. prosince 1748, je celá řada relací, z nichž našemu čtenáři bude patrně nejpřístupnější zpráva Forgeotova, citovaná v předcházející poznámce.

[7]) Osada Priola je v pořící horního Tagliamenta.

[8]) Jean François Beuth narodil se v Štrasburce r. 1706. Do Tovaryšstva Ježíšova vstoupil r. 1724 a r. 1744 odešel jako misionář do Číny. O jeho dalších osudech uslyšíme v dalším textu dopisu. Zemřel v Macau 19. dubna 1748.

[9]) Na severozápad od Macaa.

[10]) Známý citát z evangelia sv. Jana, kap. XVIII., v. 23: slova, kterými Ježíš odpověděl služebníku Kaifášovu, bijícímu jej pro jeho odpověď nejvyššímu knězi.

[11]) Kienlunga (Kantsunga) - vládl v letech 1736-1796, za něho dosáhla říše dynastie mandžuské největšího rozmachu.

[12]) Giovanni Battista Bormio, Ital z Milánska a člen řádu františkánského, přišel do Číny jako misionář r. 1739 spolu s P. G. B. Serravallem, Rochem Wohnsiedlerem z české provincie řádu františkánského a Bavorem Seraf. Rumplerem. Byl poslán do provincie Šansi. O dalších jeho osudech vypráví náš dopis. Dodati sluší jen, že z Macaa se vrátil do Evropy a že tu zemřel r. 1761.

[13]) O kongregaci De propaganda fide byla již řeč shora v úvodu našeho souboru a pak při listech Karla Slavíčka.

[14]) T. j. v residenci otců jesuitů v t. zv. císařském městě v Pekingu. (Viz svrchu plánek při II. listu Slavíčkově!)

[15]) Litterae annuae, o nichž byla řeč shora v VII. listě Richtrově a j.

[16]) P. Jan Köffler, rodem Pražan (* 1711), národností však patrně Němec, vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova r. 1726. Vystudovav v letech 1729-31 filosofii v Olomouci, působil jako učitel na řádových ústavech v Čes. Krumlově a v Zaháni ve Slezsku. Sotva pak skončil theologická studia v Praze (1736 až 1738), byl poslán (1738) jako misionář do Zadní Indie. 1740 přibyl do Kočinčiny, kde svými matematickými a medicinálními vědomostmi získal záhy slavné jméno i vliv při tamním dvoře a byl dokonce (1747) jmenován dvorním astronomem a dvorním lékařem. Při pronásledování křesťanů r. 1750 směl zůstati sám při dvoře, ale r. 1755 musil odejíti za ostatními misionáři. Odebral se do Macaa, kde působil pak

jako misionář až do r. 1759, resp. 1760, kdy jej potkal podobný osud jako P. Karla Přikryla (viz dále!), totiž, že byl deportován do Lisabonu, do vězení ve věži sv. Juliána, kde pak strávil plných 7 let, až byl vysvobozen zakročením rakouského vyslance r. 1767. Z Lisabonu se odebral do Čech a stal se tu spirituálem v koleji v Litoměřicích. Ale nezůstal ve vlasti, nýbrž - jakoby váben jakýmsi neklidem - odebral se za misijní činností do Sedmihrad, kde působil až do zrušení řádu jesuitského r. 1773. V Sedmihradech konečně i zemřel r. 1780. Literárně je znám vedle řady dopisů, otištěných v německém překladě v Stöckleinově-Kellerově »Der neue Weltbot« (sv. XXXVI.), svou »Historica Cochinchinae descriptio«, napsanou ve vězení sv. Juliána r. 1766, kterou vydal r. 1803 v Norimberce Kryštof Theof. de Murr. - O Köfflerovi existuje práce Ch. B. Maybona »Jean Koffler auteur de Historica Cochinchinae descriptio«, vyd. v Hanoi 1912.

[17]) V Přední Indii.

[18]) T. j. rodu Bhonsle, vladařskému rodu z národa Marathů (národa v Dekkanu), se kterým tehdy právě Portugalci vedli boje o svoje državy na západním pobřeží Přední Indie.

[19]) Kdo tu míněn, nedovedu dobře říci: byl to nějaký jesuita či jiný duchovní jménem Sázavský, nebo snad opat kláštera v Sázavě?

KAREL PŘIKRYL

byl z českých misionářů, kteří musili býti svědky rozpadu a zániku jak zámořských misií Societatis Jesu, tak konečně Tovaryšstva samého. Narodil se v Praze 7. prosince 1712. 9. října 1733 - tedy poměrně dosti pozdě - byl přijat do řádu jesuitského. Noviciát prodělal v Brně v letech 1734 a 1735, pak studoval (1736-38) filosofii v Olomouci, byl učitelem na jesuitských školách v Brně (1739-42) a v Jičíně (1743), v letech 1744-47 poslouchal theologii v Praze a 1748 složil v Jičíně slavné sliby řádové. Ještě téhož roku však odešel z Čech, ubíraje se přes Italii a Portugalsko do portugalských osad v Přední Indii. Tu usadil se v hlavním městě těchto osad Goi a působil velmi horlivě jednak jako studijní prefekt arcibiskupského semináře tamního, jednak jako examinátor tohoto ústavu něco přes deset let. Když v známém zápasu osvícenského státníka portugalského markýze Pombala s Tovaryšstvem došlo roku 1759 nejprve k zabavení celého majetku Societatis na území, podléhajícím portugalské svrchovanosti, a potom k vypuzení jesuitů z této oblasti, byl i Přikryl spolu s jinými řádovými bratry, kteří působili v Goi, vyvezen z tohoto města a zavezen do Portugalska, kde byl uvržen do vězení. A trvalo celých 6 let, než přímluva císařovny Marie Terezie, resp. zakročení jejího vyslance, který se ujal Přikryla jako poddaného císařovnina, pomohla mu zase (v červenci 1767) na svobodu. Navrátiv se toho roku do Čech, »toho roku v koleji královéhradecké Otec duchovní učiněn, brzo zase do Jičína instructor Patrum tertiae probationis odeslán, odtud do Král. Hradce za rectora se navrátil a [jako] poslední rector půldruhého léta dům tento spravoval. Po vyzdvižení Tovaryšstva až poslední i s vojskem v colleji setrval, odtud zase vypuzený, obydlí i stravu v domě duchovenstva biskupského u sv. Jana Nepomuckého na hradě jest zvolil, kde i také toho dne, jenž od vězení svého ránu na noze otevřenou odnášel, po zavření té rány, v sesli své zcela oblečený sedě, po přijetí svátosti svaté život svatě skončil [8. ledna 1785]. V tom také oděvu, jak skonal, i s cilicium, jež mnohá léta stále obnášel, na Pouchov vyvezený, první tam z duchovenstva královéhradeckého po straně epištoly při zdivu krchova pohřben byl...« (Z nekrologu, napsaného přítelem Přikrylovým P. Fr. Švendou).

Jako člověk prošlý dalekými kraji zámořskými a mnoha životními zkušenostmi, jako charakter, ucelený mimo jiné i léty nemilosrdného vězení lisabonského, a konečně i jako autor několika spisů, vztahujících se jednak k jeho činnosti školské v Goi i ve vlasti, jednak k jeho indickému pobytu (v rukopisu se dochovala jeho v Goi napsaná »Grammatica linguae Canarinae, quam gentiles Goani et circumjacentes ethnici inter se loquuntur«, »Epistolae, quibus civitas, collegium et portus Goani, mores Orientalium describuntur et errores plurium scriptorum, qui in hac materia versati sunt, deteguntur« a v lisabonském vězení pořízený překlad francouzské mluvnice řeckého jazyka »Grammatica linguae graecae ex gallico latinitate donata suis adnotationibus et observationibus ex aliis graecis grammaticis adjectis«, kdežto jeho latinská dramata a »exercitia poetica«, pořízená patrně pro potřebu jesuitských škol v Goi, se ztratila) požíval Přikryl ve své době u nás znamenité vážnosti. F. M. Pelcl se zmiňuje ve svém kratičkém životopisu Přikrylově v »Boeh-

mische, maehrische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten« (str. 238) o tom, jak si ho vážil jeho biskup, známý illuminát Leopold Hay. Josef Dobrovský se prostřednictvím Přikrylovým seznámil se sanskrtem, jehož studium bylo velmi důležité pro filologické bádání tohoto patriarchy slavistiky. A jak jiní členové rozpuštěného Tovaryšstva si vážili posledního rektora jesuitské koleje královéhradecké, svědčí náhrobní nápis, který dal postaviti na jeho hrobě P. Jan Haiden Societ. Jesu a v němž je Přikryl veleben jako »virtutum praestantia, spiritus directione, constanti aeternitatis meditatione clarus.... sacerdos e clero ecclesiastico primus« (výtečností svých ctností, zaměřením svého ducha a stálým myšlením na věčnost slavný... kněz z duchovenstva církevního první).

První dopis

je vlastně jen výňatek z listu - snad o značné, snad jen o neveliké partie - delšího, daného v Lisaboně 20. května 1748, který se ve svém celku, pokud je mi aspoň známo, nedochoval. Je přeložen z přepisu, chovaného v zemském archivu moravském v Brně mezi výpisky a materiály známého moravského historiografa-amatéra z dob probuzenských Jana Petra Cerroniho (1753-1826), o němž byla letmá zmínka již shora v úvodu naší kritiky a který měl patrně ještě další doklady z působení našich misionářů XVII. a XVIII. věku v zámoří, dnes neznámé (Cerroni II. 259, l. 62b-63a). Přepis je nadepsán nahoře »Ex litteris P. Caroli Przikril Ulyssipone 11. Cal. Junii 1748.« Adresáta není možno zatím bezpečně zjistiti. Tolik však lze říci s velikou pravděpodobností, že byl to některý člen české provincie Tovaryšstva Ježíšova - snad na Moravě. List je jistě poutavý, i když není psán ještě ze zámoří, po kterém Přikryl, jak z jeho řádek lze vyčísti, tak dychtivě toužil. Ne nezajímavě je tu zachyceno nitro vlastního Španělska, do něhož jsme v předchozích listech nenahlédli, a hlavně: je to prvý kus velikého životního románu (v nejkrásnějším slova smyslu), který měl zase skončiti v témže městě, v němž končí tento dopis - ovšem za okolností zcela jiných, než jakých jsme tuto svědky.

a) Na místě, vyznačeném tečkami, jsou v originálu slova »quem sola fides non commendet, cetera ad laudem non postrema faciut omnia« - jimž nelze plně rozuměti, neznáme-li předchozí části dopisu a která jsem proto ve svém překladu vypustil.

[1]) Manuela, nejmladšího syna kdysi krále Pedra Portugalského a jeho ženy Marie Žofie z Falce-Neuburgu.

[2]) Největší ostrov v souostroví Pityusy mezi Baleáry a španělským pobřežím; kolem vedla námořní cesta z Janova do Španěl.

[3]) Tadeáš Enis (u Huondera Henis) byl Čech nejen ve smyslu teritoriálním, ale i ve smyslu národním. Pocházel z Čekanic (u Blatné? u Tábora? u Klatov?), kde se narodil r. 1711. Vystudovav filosofii, byl - poměrně pozdě, až v 23 letech - r. 1732 přijat do Tovaryšstva Ježíšova. Prodělav 1733-1734 noviciát v Jičíně a pak několik let jako učitel na jesuitských gymnasiích v Kutné Hoře a v Krumlově, přišel r. 1739 na theologii do Prahy, kde zůstal až do r. 1742. Po obvyklém terciátu (v Jičíně) působil nějaký čas jako kazatel v různých místech na českém venkově: v Klatovech, v Staré Boleslavi, v Telči a v Hradišti. 1748 odchází s velikou výpravou příslušníků české provincie, která toho léta opustila naši vlast, do zámoří, a to do Paraguaye. V Paraguayi působil až do násilného zastavení činnosti jesuitských misií v této oblasti r. 1768. Donucen vrátiti se do Evropy, zemřel r. 1769 kdesi za plavby po moři k evropským břehům. Literárně se zapsal v historii zámořských misií a zejména své misijní oblasti deníkovým vypsáním povstání Indiánů Guaranů v Paraguayi, v jehož příbězích hrál, tuším, sám také významnou roli. Tato u nás neznámá a pokud vím, bohužel, také nedosažitelná »Efemerides de la guerra de los Guaranios desde al año de 1754 ó diario de la guerra del Paraguay« byla vydána v IV. svazku velkého dokumentárního souboru »Colección general de documentos tocantes a la persecucion que los regulares de la Compañia suscitaron y siguieron tenázmente por medio de sus jueces conservadores y ganando agunos ministros secolares« vyd. v Madridě r. 1770, poté ještě téhož roku v jiném podobném souboru »Causa jesuitica de Portugal«, vydaném v Madridě, r. 1779 (v Benátkách) v latinském překladě P. F. de Charlevoix »Historia Paraguajensis«, r. 1780 (v Amsterodamě) ve francouzském překladě v »Histoire du Paraguay sous les jésuites«, 1836 v V. svazku »Colección de obras y documentos relativos a la historia antigua y moderna de las provincias del Rio de la Plata«, vydávané Pedrem de Angelis a ještě jednou téhož roku nákladem státu

v Buenos Aires pod názvem »Diario historico de la rebelion y guerra de los pueblos Guaranis, situados en la costa oriental del Rio Uruguay, del año de 1754«. Uvádím tato bibliografická data schválně v celé úplnosti, abych upozornil tím důrazněji na tohoto našeho rodáka, jehož jméno nezachytil ani F. M. Pelcl ve svých »Boehm., maehr. und schlesische Gelehrte.... aus d. Orden d. Jesuiten« - natož pak historiografie dob pozdějších.

[4]) Také Florian Baucke, Němec ze Slezska, z Winzigu, kde se narodil r. 1719, patřil mezi nejslavnější členy české provincie Tovaryšstva Ježíšova, kteří působili v XVII. a XVIII. století v zámořských osadách. Vystudovav gymnasium v slezské Vratislavi, byl přijat do Tovaryšstva Ježíšova r. 1736, a když prošel noviciátem v Brně a filosofickými studiemi v Praze, působil několik let na jesuitských gymnasiích v rodném Slezsku: ve Vratislavi a v Nise. Theologická studia absolvoval zčásti ve Vratislavi, zčásti v Olomouci a hned po skončení jejich (1748) byl poslán do zámořských misií. Přes Lisabon, kam jel společně s Přikrylem a Enisem, odejel do Jižní Ameriky, a tu nalezl svoje misijní působiště v oblasti Gran Chaco. Svou misijní práci konal - podobně jako jeho přítel a druh Enis - až do té doby, kdy byli jesuité z tohoto území a vůbec ze španělských zámořských osad vypuzeni. Pak vrátil se do Evropy a dostav se šťastně do vlasti, usadil se tu konečně v Jindřichově Hradci, kde přečkal i zrušení svého řádu a zemřel r. 1779. V Jindřichově Hradci také napsal svoje vypsání příběhů jesuitských misií u Indiánů Macobi »Treu gegebene Nachricht durch einen im Jahr 1748 aus Europa in Südamerika, namentlich in die Provinz Paraguay abreisenden und im Jahr 1769 nach Europa zurückgehenden Missionarium, in welcher er besonders seinen in der Provinz Gran Chaco unter den Indianern Macobier oder sog. Guayacurn achtzehnjährigen Aufenthalt... erzählet mit verschiedenen Kupfern untermenget«, které odevzdal svému příteli Pl. Assamovi, převoru kláštera ve Světlé (Zwetl) v Rakousích. Výtah jeho vydal r. 1829 Jan Frast a téměř celé r. 1870 A. Kober S. J. Španělsky zpracoval část jeho G. Furlong S. J. v publikaci »Iconografia colonial rioplatense 1749-1767. Costumbres y tranesde españoles« v Buenos Aires r. 1935. Z publikace Furlongovy jsou vzaty i některé obrázky, kterých jsme použili v naší knize, třebaže, jak již řečeno, Florian Baucke nebyl Čech, nýbrž jen na české půdě zemřel a je pochován.

[5]) Viz shora str. 269, pozn. [7]).

[6]) V předchozí, nedochované části dopisu patrně Přikryl líčil svoje disputace mezi kapitánem Švédem, který jako luterán věřil s Lutherem v ospravedlnění »sola fide«, »pouhou vírou«, bez potřeby dobrých skutků. Tak také bychom snad porozuměli lépe místu, které jsme shora v překladu vypustili a uvedli v pozn. a).

[7]) T. j. nějaké písně snad, složené Martinem Lutherem, k jehož konfesi se jako Švédové přiznávali.

[8]) Svatému Františkovi Xaverskému.

[9]) Jihošpanělská provincie Tovaryšstva Ježíšova. Jméno podle starořímského jména řeky Quadalquiviru (Baetis), resp. římské provincie, v této oblasti se rozkládající (Hispania Baetica).

[10]) Z jakých důvodů, nedovedu vysvětliti.

[11]) O P. Vilému Obstziererovi byla již řeč obšírně výše.

[12]) V Bahia de Cadix (zálivu Cadixském) naproti Cadixu.

[13]) Na sever od Malagy.

[14]) Na západoseverozápad od Antequery.

[15]) Xerez de la Frontera na jihozápad od Osuny, při samém skoro pobřeží mořském, nedaleko už Puerto S. Maria.

[16]) Míle německá měla asi 7½ km.

Druhý dopis

je stejně jako list první jen výňatkem z listu rozsáhlejšího. Přepis jeho nadepsaný »Ex litteris eiusdem Ulyssipone 12. Cal. Junii 1748« následuje v Cerroniho materiálech, z nichž je vzat dopis předchozí, bezprostředně za tímto a také obsahově naň úzce navazuje, líče další pobyt odesilatelův v hlavním městě portugalském. Kdo byl adresátem listu, ani zde není možno určiti. Za zmínku však stojí nové zdůraznění kultu svatého Jana Nepomuckého, se kterým se v tomto dopisu setkáváme. Pověděl jsem již ve svém článku »Dobyvatelé zámoří« v knize »Čechové, kteří tvořili dějiny světa«, jakou zásluhu měli naši zámořští misionáři XVII. a XVIII. věku na rozšíření kultu českých světců, v tom zejména nově r. 1729 kanonisovaného svatého Jana Nepomuckého, v oblastech amerických, asijských a afrických. (Po sv. Janu Ne-

pomuckém pojmenovány na př. dvě obce v Mexiku, ostrůvek v zálivu Kalifornském, mexická universita zvolila jej za svého patrona, v Číně vyšel jeho životopis, atd.) Náš list, třebaže zůstává ještě na půdě evropské, je velmi pěkným dokladem toho, s jakou horlivostí se starali naši jesuité o větší slávu svých svatých krajanů a s ní i o větší slávu českého jména, neboť gloriola světce, kanonisovaného r. 1729, měla býti a také vskutku v očích katolického světa západoevropského byla zároveň oslavou národa, z něhož tento světec vyšel.

[1]) Jan Siebert, Němec, rodem z Jihlavy (* 1708), byl přijat za člena české provincie Tovaryšstva Ježíšova r. 1723. Prošel noviciátem v Brně, filosofickými studiemi v Praze, krátkým působením na řádových ústavech v Litoměřicích, v Chebu a ve Vratislavi a theologií na pražské universitě a r. 1737, po skončení theologie, byl poslán jako misionář do Kočinčiny. Ve svém misijním působišti se velmi dobře uplatnil zejména svými vědomostmi z oboru věd přírodních. Jako lékař si získal přízně císařovy tou měrou, že byl jmenován mandarinem a zasypáván milostmi. Přitom dovedl dobře používati svého postavení při dvoře, aby svými přímluvami chránil ohroženou obec křesťanskou v Kočinčině. Zemřel v Hué r. 1745.

[3]) Karel Slamenský nebyl vychován v řádových ústavech české provincie Tovaryšstva Ježíšova - proto P. Přikryl píše ve svém listu »quidam P. Slaminsky«, »jakýsi P. Slamenský«. Podle J. Vraštila pocházel ze Slovenska. Byl původně vrchním felčarem u d'olonského regimentu v Uhrách a v Sedmihradech. Za neznámých blíže okolností dostal se z Uher přes Polsko, Gdansko a Amsterodam do Lisabonu a odtud - snad s nějakou misijní výpravou, ve které byli i příslušníci české provincie Tovaryšstva Ježíšova - odeplul do Goe v Přední Indii, kde teprve vstoupil do řádu jesuitského. A teprve v Kočinčině, kam byl vyslán r. 1746, se stal knězem. V Kočinčině se dobře uplatnily jeho vědomosti ranhojičské. Jak se dovídáme právě z našeho dopisu, stal se nástupcem Siebertovým jako dvorní lékař císaře v Hué. Ale svůj úřad nevykonával dlouho, zemřel už v červnu r. 1747. Zajímavo je, že - přes to že neměl vlastně žádných vázaností s českou provincií Tovaryšstva Ježíšova - cítil se Slamenský vždy zřejmě jejím členem. Dosvědčuje to výslovně dopis P. J. Neugebauera, slezského jesuity, který působil s ním v Kočinčině v letech čtyřicátých XVIII. věku, otištěný v Stöcklein-

ově (Kellerově) »Der neue Weltbot« sv. XXXVI., na str. 93 sq. (č. 715).

[4]) Byl prohlášen svatým za papeže Pia IX.

[5]) Tomáše de Almeida, který byl patriarchou v Lisaboně v letech 1716-1754.

Třetí dopis

je přeložen z německého překladu, který tvoří jednu z příloh II. dílu knihy J. M. S. Daurignaca (vlastně Mme D'Orliac) »Geschichte der Gesellschaft Jesu« (vyd. r. 1863, franc. orig. »Histoire de la Compagnie de Jésus depuis sa fondation jusqu'à nos jours«, vyd. 1862, jsem v Praze se nedopátral). Je to v jistém smyslu slavný dopis, který proputoval hojně literaturou, vížící se k událostem okolo zrušení jesuitského řádu (vedle práce Daurignacovy naleznete jej i na př. ve volume supplémentaire práce P. de Ravignan »Clément XIII. et Clément XIV.«, v anonymních »Anecdotes du ministre Pombal«, resp. v jejich italské versi »Anedotti del ministero di Seb. Gius. Carvalho«, v Joach. Elisondo »Vita del P. Camerini« a j.). Zaslouží však plně pozornosti, které se mu dostalo. Jeho kouzlo rozsvětleného pláče činí jej jedním z nejpoutavějších kusů korespondenční literatury, kterou znám. Původního latinského znění, reprodukujícího skutečný text originálu, který je uložen v archivu řádu jesuitského v Římě (Archivum Prov. Germ. IV. A 18), jsem arci nedosáhl. Zdá se však, že jako exponovaný dokument byl list v knize Daurignacově překládán věrně (už proto, že bylo možno srovnati jeho znění se zněními jinými, jež byla publikována dříve), a proto jsem neváhal použíti ho při pořizování svého souboru.

[1]) Vykázání jesuitských misionářů z Goy a vůbec z oblasti portugalských kolonií, resp. jejich zatčení a deportování do Lisabonu bylo v jistém smyslu závěrem dlouhého procesu, který se táhl od nastoupení Sebastiana José de Carvalho e Mello, hraběte z Oeyras a markýze Pombala (1699-1782) v úřad nejprve ministra vnitra a pak prvního ministra portugalského krále Josefa I. Jesuité, z počátku obviňovaní z rozličných pletich v portugalských osadách v Americe, byli obviněni konečně z účasti na atentátu na Josefa I. v září 1758, a třebaže proces v této věci zavedený neprokázal nikterak jasně jejich vinu, byli prohlášeni v Portugalsku za státu i

církvi nebezpečné, jejich jmění zkonfiskováno, část jich vyvezena a část uvržena do vězení.

[2]) T. j. z portugalské Brazilie. Šlo tu patrně o ty cestou z Ameriky onemocnělé členy Tovaryšstva, kteří nemohli býti transportováni dále na území Církevního státu, jako se stalo s jinými jeho členy.

[3]) František Wolf, rodák z Landecku, byl přijat do Tovaryšstva Ježíšova r. 1723. Prošel noviciátem v Brně, filosofickými studiemi v Praze, pak učil v Litoměřicích, Svídnici a Znojmě na tamních jesuitských školách a vystudovav theologii v Praze, byl po roce terciátu (v Jičíně) r. 1737 poslán do Brazilie. Pobyl tu až do r. 1759, kdy byl s ostatními jesuity odsud deportován a zemřel r. 1767 ve vězení - ve věži sv. Juliana v Lisaboně.

[4]) Vylíčení, které v dalším Přikryl podává, není nikterak přehnané. Císařský vyslanec v Lisaboně v. Lebzeltern podává ve své depeši z 8. dubna 1777 obraz jesuitských vězení takto: »Spatřil jsem sám jejich vězení. Budu moci nastíniti jen slabý obraz tak velikých utrpení, neboť předstihují všecky představy, jež si lidská fantasie dovede vytvořiti a při pouhém pohledu na ně tuhne v člověku krev. Díry o čtvercovém půdorysu se stranami měřícími čtyři stopy, umístěné v podzemním prostoru, který veliké pochodně sotva mohou osvítit, tvoří místo, kde tito nešťastníci na podiv žili osmnáct let, dostávajíce k jídlu denně jen ½ libry chleba, 2 unce masa a něco salátu a jako oblek jednu košili na rok.« (Pastor: Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters. XVI. sv., str. 577.)

JAKUB ŘÍMAŘ

byl rodák z Hané, z Kroměříže, kde se narodil r. 1682. Vystudoval tamní piaristické gymnasium a vstoupil pak r. 1700 v rodném městě do řádu františkánského, změniv svoje původní křestní jméno Josef v klášterní Jakub. Jako příslušník řádu vystudoval theologii a byl r. 1706 v Olomouci vysvěcen na kněze. Podle vlastního doznání pojal ještě za dob theologických studií v Olomouci úmysl odebrati se do zámořských misií »mezi Saracény a jiné nevěřící«. Roku 1710 dostalo se mu skutečně povolení, aby opustil svoje dosavadní působiště v jižní Moravě a odešel za dílem misijním do

dalekých krajů východních. Ze Znojma odebral se přes Vídeň, Knittelfeld, Sv. Vid, Bělák, Pordenone, Benátky, Padovu, Ferraru, Bolognu, Rimini a Loretu do Říma. Původně byl určen pro Cařihrad a pro Turecko, později však vykázán mu na jeho přání jako působiště Egypt, resp. Habeš. Roku 1712 se vydal přes Benátky do Alexandrie v Egyptě. V Egyptě zůstal pak několik let, až roku 1715 byla vytvořena zvláštní skupina, do níž kromě něho se dostali bratr Apolinář z Tridentu a bratr Theodorich Wolf z rakouské provincie řádu františkánského a která měla prostudovati možnosti misijní propagandy v oblasti Rudého moře a hlavně v říši habešské. V září 1715 opustil s touto skupinou Káhiru a odebral se do Suezu, kde nastoupil na loď, a s ní doplavil se do Džiddy v Arabii. Ohledavše krátkým pobytem půdu v tomto městě, pokračovali pak naši misionáři dále v cestě do Mekky a k ostrovu Sokotře. Zde měly býti založeny misijní stanice pro misijní činnost v oblasti jižního Rudého moře. Ale ani zde nenašla naše výprava půdu dosti vhodnou pro podobný podnik. P. Římař vrátil se zase nazpět do Evropy a v listopadu 1721 dospěl do Říma. - Podav tu zprávu o výsledcích své cesty, vrátil se však znovu do Egypta. Zdravotní stav jej, jak se zdá, sice po několika letech znovu donutil odplouti do Evropy (bylo to koncem let dvacátých XVIII. věku a Římař přibyl do Říma právě k slavnostem svatořečení sv. Jana Nepomuckého) - ba na čas to vypadalo, jako by saharským sluncem osnědlý misionář měl spočinouti zase ve vlasti, v jižní Moravě, kam se byl uchýlil. Než r. 1737 odchází Římař do Egypta po třetí - tentokrát s titulem prefekta misií a apoštolského protonotáře. A pobyl tu pak plných 14 let, plně svědomitě povinnosti svého úřadu. Až 1751, odmítnuv třetí obnovení své prefektury, odebral se zase do Evropy. Svůj život skončil ve vlasti, ve františkánském klášteře v Brně 5. června 1755.

Římař byl nepochybně z nejvýznamnějších misionářů nejen františkánské provincie svatováclavské, ale celého katolického světa českého XVII.-XVIII. věku. Svědčí o tom jak vlastní činnost jeho, mezi jejíž zásluhy patří i na př. výprava P. Prudkého a jeho soudruhů do Habeše r. 1751 (viz další část našeho souboru!) - ale i fakt, že mu byly nabídnuty hodnosti velmi významné v tehdejší organisaci misijního díla na Blízkém Východě, jako byla funkce generálního lektora arabštiny při misijních ústavech v Římě nebo důstojenství

biskupa smyrenského a j. Jeho literárního odkazu si povšimneme podrobněji v dalším. Nevyčerpává se ovšem patrně »Itinerářem«, jehož ukázku jsme pojali do našeho souboru, nýbrž zahrnuje i zprávy, které podával Římař misijnímu ústředí řádovému i kuriálnímu v Římě a které snad jsou dochovány v archivech příslušných institucí. Bohužel, tato část literárního odkazu Římařova zůstala mi nedostupnou. O Římařovi psal podrobněji - opíraje se o data, která našel v jeho »Itinerariu« - P. Dr Jáchym Procházka v populárně psané knížečce »Čeští františkáni v Habeši«, o níž bude ještě řeč v dalším.

Z Káhiry do Suezu

je překlad části rukopisného itineráře P. Jakuba Římaře, který se chová v knihovně františkánského kláštera u P. Marie Sněžné v Praze II pod nadpisem »Itinerarium missionum apostolicarum Orientalium Aegypti, Aethiopiae seu Abissinae aliarumque regionum adjacentium manu propria conscriptum a R. P. Jacobo Ržímarž de Cremsirio Ord. Minor. S. P. Francisci reform. provinciae Bohemicae S. Wenceslavi, D[ucis] et M[artyris], alumno et Patre aggregato, earundem missionum per 30 annos missionario apostolico indefesso, linguarum orientalium professore, Dei et s. congregationis De propaganda fide gratia in illis partibus vicario generali apostolico uti et protonotario apostolico, qui tandem laboribus et senio fractus ad provinciam rediit et in conventu nostro Brunensi s. professione et sacerdotio jubilarius A. 1755 die 5. Junii piissime in Domino obiit aetatis suae physicae 73, religionis vero 55.« (»Itinerář apoštolských misií východních v Egyptě, Ethiopii neboli Habeši a v jiných krajích sousedních, vlastní rukou sepsaný P. Jakubem Římařem z Kroměříže, alumnem a čestným exprovinciálem české provincie řádu Menších bratří sv. Otce Františka reform. pod ochranou sv. Václava, vévody a mučedníka, apoštolským misionářem, který působil v těchže misiích neúnavně 30 let, profesorem východních jazyků, z milosti Boží a posv. kongregace De propaganda fide apoštolským generálním vikářem v oněch končinách, který konečně, prací a stářím podlomen, vrátil se do své provincie a jako mnich a kněz jubilár zemřel přezbožně v Pánu v našem konventu brněnském 5. června r. 1755, maje 73 léta svého věku fysického a let

v řádu 55.«) Nadpis je zřejmě psán rukou cizí, podobně jako některé poznámky na okraji rukopisu. Rukopis sám však zdá se býti vskutku přímo rukopisem Římařovým: je v něm hodně škrtáno, mezi vlastní listy jeho jsou vsunovány jiné, drobnější lístky s rozličnými vsuvkami a pod., takže čtenář má tu dojem, že má před sebou dílo Římařovo, jak vyšlo přímo z pera autorova. Tento dojem se ještě více potvrzuje, začteme-li se do celého itineráře, který začíná kratičkým shrnutím některých dat životopisných, přináší nejprve popis Římařovy cesty z Dačic na Moravě, resp. Znojma do Říma a jeho dojmů z Věčného města (»Descriptio itinerarii mei Romani facti Anno Domini 1711 10. Februarii«). Na ten navazuje pak vlastní, »africký« cestopis Římařův (»Descriptio itineris, quod institui Venetiis ex Europa in ordine ad nostras missiones regnorum Aethiopiae, Aegypti superioris, Magnum Cairum, Asiam, Africam etc. feria 6., 8. Julii 1712«), z něhož je vzata shora přeložená kapitola. Na závěr je připojena italsky psaná věc: »Descrittione del viaggio alle cataratte e ritorno« (Popis cesty k peřejím [nilským] a návratu). Ta však je již psána jinou rukou než ostatní cestopis Římařův. Obsah obou dílů cestopisu Římařova, do jehož rámce zapadá i hořejší náš překlad, byl stručně vytčen v životopisu Římařově. Dodati jen třeba, že mezi vlastními epickými líčeními cest a pobytů Římařových přicházejí tu i stati ryze informativního, resp. úvahového rázu »De religione Turcarum«, »Puncta fidei et errores« a pod. — Pokud jde o formu, je dána zmíněnou již formou našeho rukopisu, který představuje zřejmě nedoredigované znění Římařova itineráře. Každý, kdo se pokusí o překlad tohoto cestopisu, bude tu musit zápasiti s velmi početnými obtížemi, jaké skýtají nedokončené věty, vypadlá slova, fráze syntakticky rozvrácené a pod. Naproti tomu ovšem hojnost postřehů, zájem pro barvy nového prostředí a v neposlední řadě i jistý náboženský pathos, který vřazuje itinerář Římařův hlouběji do naší misionářské literatury XVII.-XVIII. věku, budou vždy znovu vábit, abychom se ponořili do kostrbatých a nesnadno poskakujících vět neklidného Hanáka.

a) ? (v orig. slovo nezřetelné).
b) ? (v orig. slovo nezřetelné).
c) Zde vypadlo autorovi slovo, jež sám nedovedu nahraditi.

[1]) S místoprefektem misií Svaté země, sídlícím v Káhiře, bratrem Jakubem z Lukky, který býval kdysi »noster ami-

cissimus«, se ocitli naši misionáři v napjatém poměru, když se byli vrátili do Egypta z krátkého pobytu v Palestině; Římař přičítá tuto proměnu v chování br. Jakuba z Lukky intrikám lidí našim misionářům nepřátelských; není však vyloučeno, tuším, že tu hrály jistou roli i momenty, které už dříve kazily dobrý poměr mezi Římařovou misijní skupinou a předchůdcem Jakuba z Lukky, místoprefektem Serotinou.

2) Přesnější polohu místa jsem, bohužel, nezjistil.

3) Drobný peníz, o kterém bude ještě řeč v dalším.

4) Modlitby při západu slunce (arab. el mahgreb = západ slunce).

5) Známé město při dnešním jižním konci Suezského průplavu.

6) Sr. Kryštofa Haranta z Polžic »Cestu z království českého do Benátek, odtud do Země svaté« etc. (vyd. Erbenovo, díl II., str. 101): »vodu pak [v Suezu] z nahoře dotčených studnic Mojžíšových okolo šesti mil vlaských od města vzdáli berou a pijí a jiné nemají.« (Připomínám, že i jiné detaily v itineráři Římařově živě připomínají cestopis Harantův v příslušných místech jeho vyprávění.)

7) Real byla stará mince původu španělského (později však se razila i v jiných zemích). V této době se rovnal zlatý real asi 2 našim zlatým, to jest asi 160 našim dnešním korunám.

8) Džidda, známé přístavní město na východním pobřeží Rudého moře, přístav pro Mekku.

9) Bursa bylo platidlo, užívané v oblasti tehdejší říše turecké. Měla 500 piastrů, každý piastr pak 50 medinů. Pokud jde o tehdejší cenu její, platila asi 68 našich zlatých, t. j. něco přes 50.000 našich dnešních korun.

10) Byl to tedy velmi slušný výdělek - více než 2,500.000 našich dnešních korun.

11) V originále stojí: nonas. Po vysvětlení, co tyto »nonae« znamenají, jsem však marně pátral jak v latinských slovnících klasické latiny, tak v slovnících latiny barokní i středověké.

REMEDIUS PRUDKÝ

byl rodem z Prahy, kde se narodil r. 1701. Jmenoval se původně Václav Prudký. Remedius bylo jméno klášterní, které

11) V originále stojí: nonas. Po vysvětlení, co tyto »nonae«

tím říci) roku 1721 vstoupil do františkánského kláštera u Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském. Vyrostl v Praze v době jejího nejintensivnějšího baroka, byl i Prudký, jak se zdá, záhy zasažen neklidným vábením dálek, které bylo tak příznačné pro barok západoevropský i náš. Jeho touhou bylo odebrati se do misií v dalekých krajích zámořských. Za jakých okolností k splnění této touhy došlo, bohužel, nevíme, neboť úvodní kapitola jeho Itineráře, líčícího jeho misijní působení v Egyptě a v Habeši, kde měl býti vypsán jeho příchod k dílu misijnímu (»De primo infideles adeundi animo«), se nedochovala. Není však vyloučeno, že jistou úlohu v této životní cestě Prudkého hrál i P. Římař, o kterém jsme slyšeli v předchozím našem textu - aspoň potud, že jako prefekt misií františkánských v Egyptě hleděl pro tyto misie zaopatřiti potřebné síly především z provincie, jejímž byl sám kdysi členem a později čestným exprovinciálem, t. j. provincie svatováclavské, a že tak bezděky dal i podnět k odchodu Prudkého do Blízkého Orientu. Přes Řím, kde prodělal obvyklý misionářský kurs, odebral se P. Remedius do Egypta, kde svěřena mu - spolu s jinými dvěma františkány - misie v Gizehu. Jeho působení v tomto místě bylo však přerušeno intrikami živlů misionářům nepřátelských, jež vynesly misionářům i bolestné pronásledování a věznění, a v červenci 1751 odvolal je P. Římař do Káhiry, aby jim svěřil misijní poslání do Habeše, kam zval král Yasu Addiama Saggada misionáře, chtěje v nich získati »učitele umění a znalce rozličných věd« i - »obchodníky a klenotníky«. P. Prudký - spolu s P. Martinem Langem, Němcem, ale stejně příslušníkem svatováclavské provincie řádu františkánského, a Řekem Antonínem de Aleppo (vlastním jménem Salem), rovněž františkánem a výtečným znalcem východních jazyků - se odebral přes Suez a Džiddu do Massavy, odkud pak koncem února 1752 nastoupili cestu do vlastní Habeše. Přes kraj Serai dospěli 19. března 1752 do hlavního města tehdejší Habeše Gondaru a na rozkaz císařův odebrali se neprodleně do letní residence jeho Koha. Přijetí, jehož se jim u císaře dostalo, bylo z počátku velmi vlídné a také mezi obyvatelstvem získávali misionáři - dík hlavně svým znalostem a svému působení lékařskému - velmi rychle sympatie. Ale jejich činnost narazila na odpor koptického kněžstva a toto hrozbou exkomunikace vynutilo na císaři, že je zakrátko opět vykázal ze země. Přes země Serai a Tygris ode-

brali se misionáři opět do Massavy a odtud přeplavili se do Indie: na Ceylon a pak do francouzské kolonie Pondichéry. Zde zdrželi se od konce srpna 1753 do druhé poloviny října t. r. Poté odpluli na francouzský ostrov Mauritius a odtud přes Madagaskar a kolem Mysu Dobré naděje vrátili se zase do Evropy. 10. června 1754 přistali v Bordeaux. Ale ani po návratu z této veliké a v mnoha směrech jistě nebezpečné cesty nedopřál si P. Prudký klidu. Odebral se sice po návštěvě v Římě, kde podal jakousi souhrnnou zprávu o svém poslání habešském, nakrátko domů, do Čech, ale r. 1755 přeplavil se zase znovu do Egypta, kde setrval až do r. 1756. Poté, vrátiv se do Italie, vstoupil do armády císaře Františka I., kterou tento postavil jako velkovévoda toskánský na pomoc Marii Terezii, a sloužil tu nějaký čas jako polní kurát. A ani když vojsko toskánské bylo po skončení války sedmileté rozpuštěno, neuchýlil se ještě natrvalo domů: Přijímá úřad prefekta misií v Petrohradě v Rusku a v této funkci pak působí až do r. 1769, kdy, vzepřev se výnosu carevny Kateřiny, omezujícímu činnost katolických misionářů, byl z Ruska vyhoštěn. Tehdy se už konečně snad přece chystal k definitivnímu návratu do Čech. Ale na cestě z Říma, kam se byl odebral, aby podal opět počet ze svého ruského působení, zastihla jej smrt ve Florencii 9. února 1770.

O literárním díle Prudkého, z nějž byla tiskem vydána až dosud jen souhrnná relace o misii v Habeši, psaná v Římě 26. července 1754 (Vig. Greiderera »Germania Franciscana«, d. I., str. 757-761), promluvíme dále v úvodě k výňatku z jeho »Itineraria«. V naší literatuře věnoval mu až dosud pozornost jednak P. Dr Jáchym Procházka ve své knížce »Čeští františkáni v Habeši«, o níž byla zmínka výše v životopisu P. Římaře, jednak pisatel těchto řádek ve svém souboru »České baroko« na str. 197 sq. a v příslušných poznámkách.

O návratu z Habeše

(v orig. »De reditu ex Aethiopia«) je překlad XLIX. kapitoly rukopisného cestopisu P. Remedia Prudkého, který se chová dnes v knihovně františkánského kláštera u P. Marie Sněžné v Praze II. Rukopis - přepsaný patrně někdy záhy po smrti Prudkého nějakým neznámým přepisovačem - má obsáhlý nadpis: »R. P. Remedii Prutký Ord. Minor. S. P. Francisci reform. provinciae Bohemiae S. Wenceslai, D. et M., alumni,

per plures annos Aegypti, Abyssiniae seu Aethiopiae aliarumque regionum adjacentium, deinde etiam Magnae Russiae missionarii apostolici, itinerarium, in quo omnia imperia, regna et provinciae earumque principaliores civitates et oppida cum suis antiquitatibus, raritatibus et memorabilibus, montes et valles, maria et flumina, hortus et promontoria, scyllae et vortices, volabilia et quadrupedia, pisces et ferae, auri-, argenti-, metallifodinae ac diversa mineralia, gemmae et lapides pretiosi, arbores et fructus, herbae et radices, aromata et medicamenta, esculenta et potulenta, item populi et nationes earumque religio et ritus, mores et consuetudines, vita et conversatio, vitia et virtutes utriusque sexus etc. fideliter et gemine describuntur. Quae omnia memoratus P. missionarius oculis vidit, auribus audivit nec non personali praesentia per novennalem peregrinationen expertus est, deinde vero propria manu conscripsit et in duas partes divisit cum adiunctis sedecim tabulis.« - »D. P. Remedia Prudkého, alumna české provincie sv. Václava, kněžete a mučedníka, řádu Menších bratří sv. Otce Františka reform., po řadu let apoštolského misionáře v Egyptě, Habeši neboli Ethiopii a jiných přilehlých končinách, později i ve Velikém Rusku, itinerář, v němž jsou spolehlivě a věrně popisovány všechny říše, království a provincie i jejich hlavnější města a městečka se svými starožitnostmi, pozoruhodnostmi, pamětihodnostmi, hory i údolí, moře a řeky, přístavy i předhoří, úskalí a víry, ptáci i čtvernožci, ryby i šelmy, zlato-, stříbro- i [jiné] rudné doly a různé minerály, gemmy a drahé kameny, stromy a plody, byliny a kořeny, koření a léky, jídla a nápoje, item kmeny a národy a jejich náboženství a obřady, mravy i zvyky, život a obcování s nimi, chyby i přednosti obojího pohlaví atd., kteréžto věci všechny zmíněný P. misionář na [vlastní své] oči spatřil, na [vlastní své] uši slyšel a z vlastní osobní zkušenosti během devítiletého putování seznal, poté vlastní rukou sepsal a ve dva díly rozdělil, připojiv k tomu sedmnáct tabulí.« V úvodu přepisu je připojena latinská poznámka přepisovače (»Animadversio«), která zajímavě líčí osudy rukopisu: »Tento itinerář skončil autor r. 1765 v měsíci září v hlavním městě Toskány, kde meškal jako polní kurát vojenských sborů velkovévody florenckého Františka I., císaře římského..., kterému měl v úmyslu také [tento itinerář] darovati a pod jehož přeštědrou

ochranou jej konečně [chtěl] i vydati tiskem. Ale jeho předčasná smrt... tyto úmysly zhatila. Znovu se arci obnovil [jeho] život v slavném a přemilostivém synu a nástupci jeho velkovévodovi toskánském Petru Leopoldovi. Ale bez žádoucího výsledku, neboť když byl sjednán mír s králem pruským, byly vojenské sbory florencké spolu s jejich kurátem zredukovány a rozpuštěny, on pak sám určen posv. kongregací De propaganda fide do Velikého Ruska za prefekta misie petrohradské. Když, vyznamenán touto hodností, ubíral se přes Moravu, chtěje vydati tento svazek na vlastní náklad tiskem, dal složit sto zlatých a požádal, aby byli ustanoveni provinční censoři. Ti však zoufali [nad prací] zčásti pro tvrdost jejího slohu a nedostatky rázu gramatického a syntaktického, zčásti pro mrzutou práci spojenou s jejich opravováním. Proto si autor vyžádal, aby mu toto jeho dílo spolu s obnosem, který byl složil na jeho vydání, bylo posláno nazpět do Petrohradu, což se i stalo. Vrátiv se z Petrohradu přes Čechy do Říma, aby tu podal počet ze svého hospodaření, a chtěje se, když jej podal, vrátiti do své mateřské provincie, rozloučil se 9. února ve Florencii v hospicu Otců reformovaných s tímto životem. Jeho mnišská pozůstalost spolu s jeho rukopisy a tímto itinerářem (až na první třetinu, která schází) byly poslány do Prahy. Aby jeho práce nezůstala marnou a různo rozptýlenou, byla shrnuta do tohoto svazku. Ocelorytinové desky, jejichž otisky jsou v jednom exempláři připojeny na konci tohoto díla, se nacházejí v pražském kvardianátě.« - Obsahově se dělí rukopis ve dva oddíly, podle rozdílného svého dějiště. První je nadepsán »De Aegypto, Arabia, Palestina et Galilea« a pojednává o Prudkého pobytu a zkušenostech v Egyptě, Arabii a Svaté zemi před jeho odchodem do Habeše. Druhý má titul »De Abyssinia et Indiis orientalibus« a líčí vlastní velikou misionářskou cestu autorovu do Habeše i návrat z tohoto obtížného a nebezpečného poslání přes Indii a kolem Afriky do Evropy. K celku připojen je pak ještě zvláštní »Appendix« - »Dodatek«: »De missione Magnae Russiae et quid ibidem actum nec non de exilio et morte huiusce itinerarii compilatoris« (»O misii na Veliké Rusi i o tom, co se tam událo, a o vyhnanství a smrti kompilátora tohoto itineráře«), který však nepatří již k vlastnímu itineráři Prudkého. Po stránce stylové byl itinerář Prudkého dobře charakterisován prve citovanou »poznámkou«, na-

cházející se v jeho rukopise: bylo vskutku velmi obtížno překládati tuto latinu, pro niž označení »kuchyňská« bylo by ještě příliš slabým. Přes to však mám za to, že cestopis Prudkého představuje jeden z nejvýznamnějších kusů cestopisné literatury našeho baroka a že by porozumivý překlad jeho velmi obohatil naše známosti o této době. Připomínám jen, že jsem sám už kus itineráře Prudkého přeložil ve svém »Českém baroku« na str. 197 sq. Překlad v »Českém baroku« a přítomný kus spolu souvisí potud, že představují hlavní dvě kapitoly itineráře, líčíce počátek a konec misijního působení Remedia Prudkého v málo tehdy ještě Evropanům známé Habeši.

a) poslední číslice v originále scházejí.

b) slova v hranaté závorce byla do textu listu císařského vložena Prudkým.

[1]) Massava jest dnes hlavním přístavem anglické kolonie Erythrea.

[2]) Yasu Addiama Saggada, syn Yasu Baccaffa Saggada, vládl tou dobou čtyřiadvacátý rok, t. j. od r. 1729.

[3]) Jak již bylo vysvětleno svrchu, byl nucen něguš na nátlak koptického kněžstva vypovědět naše misionáře ze své říše; ale misionáři se zdráhali uposlechnouti rozkazu, aby opustili Habeš, a pod rozličnými záminkami se dosti dlouho drželi v Gondaru. Na to naráží naše vyprávění.

[4]) Archich, správněji Arkik, leží na jih od Massavy, v anglické Erythreji.

[5]) T. j. skupinku tří františkánů v čele s Liberatem Weissem z Konnersreuthu, které něguš David III. dal r. 1717 popraviti na usmířenou povstání, rozníceného proti nim koptickými mnichy.

[6]) Kraj Serai (Serae) je v dnešní anglické kolonii Erythrei při hranici habešské, na jihozápad od Massavy.

[7]) Kraj Tygre je v Habeši dále na jihozápad od kraje Serai směrem ke Gondaru.

[8]) Gondar je významné město dnešní Habeše, ležící asi 50 km na sever od jezera Tana, v horách ve výši více než 1900 m.

[9]) Angareb je přítok velikého přítoku nilského Atbary s pravé strany.

[10]) Toto drobné městečko, stejně jako v dalším místa Čichaje, Argeo, Tammani, Laideru, Deru, Schomberu Zeckem,

Čira Onz, Arbaa Tensai a Machara Jesu nepodařilo se mi podrobněji zjistit. Leží však vesměs v podstatě směrem severovýchodním od Gondaru při staré karavanní cestě, vedoucí z tohoto města do Massavy.

[11]) Podrobnější popis této letní residence císařské podává výňatek z itineráře Remedia Prudkého, který jsem přeložil ve svém souboru »České baroko« na str. 198.

[12]) O Antoniovi de Aleppo srv. výše zmínku v životopise Remedia Prudkého! Pro zajímavost podotýkám jen, že i on byl členem české provincie řádu františkánského.

POZNÁMKA

Uzavíraje tuto knihu dopisů a zpráv českých misionářů XVII. a XVIII. věku, musím především vysvětliti ještě některé drobnosti rázu technického: V mých překladech nalezne čtenář místy slova položená do hranatých závorek. Jsou to slova, jež neodpovídají literně, nýbrž jen smyslem originálu (stálo-li na př. v originále nezřetelné »tento«, položil jsem, kde toho bylo zapotřebí, plné jméno člověka, který se za takovým »tento« skrýval), anebo jež bylo třeba do originálu vsunouti, aby jeho text byl plně jasný a zřetelný. Pokud jde o poznámky, byl jsem na několika místech nucen se doznati, že mi není možno věc vysvětliti či blíže určiti, případně přímo se vzdáti pokusu o nějaké bližší vysvětlení věci v doprovodu. Doufám však, že čtenář to omluví jednak odlehlostí krajů, ve kterých jsme se v listech a zprávách našich misionářů ocitli, jednak nepřístupností některých informací, jež by snad za jiných časů bylo si možno opatřiti. U některých listů mohl jsem odkázati také k starším překladům do češtiny, jež pořídil Boh. Dlabač (viz v úvodu str. 25); zmínky ty jsem vědomě vypustil, protože jde vesměs o méně významné překlady ze souboru Stöckleinova.

Také poděkovati však chci v tomto závěrečném zápisu všem, kteří mi jakkoli byli při pořizování této knihy nápomocni. Pokud jde o texty, vděčím nejvíce P. Josefu Vraštilovi T. J., jehož jsem vzpomněl už mnohokrát nahoře a který dal mi k disposici i řadu životopisných dat o našich misionářích. Ale i správa archivu Hradu pražského (minist. rada Dr Morávek), správa městského archivu pražského (prof. Dr V. Vojtíšek, Dr Kratochvíl a Dr Hlavsa) a správa knihovny františkánského kláštera u Panny Marie Sněžné v Praze (P. J. Štikar) vyšly mi velmi vlídně vstříc. V poznámkách pomohli mi odbornou informací prof. Dr K. Domin, prof. Dr Jan Rypka a doc. Dr J. Vinař.

OBSAH:

ÚVOD 9

TŘI LISTY ŠIMONA BORUHRADSKÉHO . . 45 (243)
I. 45-46 (244-247), II. 46-51 (247-248), III. 51-54 (248-249)

LISTY JINDŘICHA V. RICHTRA 55 (249)
I. 55-58 (251-253), II. 58-62 (253-255), III. 62-69 (255-257), IV. 70-77 (257-259), V. 78-81 (259-260), VI. 81-90 (260-264), VII. 90-97 (264-266)

LISTY V. EYMERA 98 (266)
I. 98-100 (268-269), II. 100-102 (269-271), III. 103-115 (271-273), IV. 116-122 (273-277), V. 122-123 (277-279)

LISTY FRANTIŠKA BORYNĚ ZE LHOTY . . 124 (279)
I. 124-127 (281-282), II. 127-129 (282-283), III. 130-131 (283), IV. 131-133 (284-285)

LIST VOJTĚCHA E. BUKOVSKÉHO . . . 134 (286)

LISTY KARLA SLAVÍČKA 137 (288)
I. 137-142 (290-295), II. 143-150 (295-296), III. 150-166 (296-300)

LISTY ANT. X. MALÍNSKÉHO 167 (301)
1. 167-175 (303-306), II. 175-181 (306-307), III. 181-184 (307-308), IV. 184-193 (308-309), V. 193-205 (309-310), VI. 205-208 (310-312)

LIST VILÉMA OBSTZIERERA 209 (312)

Z LISTŮ K. PŘIKRYLA 216 (316)

I. 216-221 (318-321), II. 221-223 (321-323), III. 223-227 (323-324)

Z ITINERÁŘE JAKUBA ŘÍMAŘE 228 (324)

Z ITINERÁŘE REMEDIA PRUDKÉHO . . . 238 (328)

(Číslice v závorkách udávají stránky, na nichž jsou příslušné poznámky.)

ZDENĚK KALISTA: CESTY VE ZNAMENÍ KŘÍŽE

Vydal léta Páně 1947 Vyšehrad v Praze v nákladu 2500 výtisků

Podle osnovy Antonína Lískovce vytiskly Č. A. T. v Praze

Třetí vydání. Cena brož. výtisku Kčs 126.—

v divokých končinách afrických, asijských a amerických nebo při pronikání evropské vzdělanosti do kulturních okruhů starých. Není pochyby proto, že tento nový objev v oblasti našeho baroka zaujme tím spíše, že se tu zároveň otevírá výhled do zcela neznámého odvětví psané literatury z našeho baroka, zachycující - stylem namnoze pozoruhodným - nejen obrazy dalekých krajin, ale i obrazy časově nám vzdálených lidí: jejich obecný dobový typ, hořící plamenem silného náboženského nadšení, i jejich individuální životní romány. Cesty ve znamení kříže jsou novým dokladem, co duchové krásy a síly se ještě skrývá mezi písemnými památkami našeho baroka.

III. vydání

Stran 335

Cena brož. výtisku Kčs 126.—
váz. výtisku Kčs 150.—

VYŠEHRAD
Praha II, Karlovo nám. 5